

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

1+1
EXPRESS
ENTERNASYONAL ŞALALA
EYLÜL-EKİM-KASIM 2018 • SAYI: 166
15 TL (KDV DAHİL) KIBRIS: 20 TL

MÜCADELE GÜNLÜĞÜ

kayayı delen incir

(ya da mano fica)

BURALAR
ESKİDEN
HEP
GARESİZLİKTİ!

#KöleDeğiliz

ÜÇÜNCÜ HAVALİMANI
İŞÇİLERİNİN DİRENİŞİ
Tohum atıldı

CARGILL DİRENİŞİ
Pişe pişe,
pişire pişire

AVM'LERİN KADIN
ÇALIŞANLARI
150 yıl önce
150 yıl sonra

ÇİFTÇİ-SEN BAŞKANI
ABDULLAH AYSU'YLA
TARIMDA MANZARA
Ceberrut cephe ve
ışık huzmeleri

FEHİM TAŞTEKİN'LE
SURIYE'DE KAYGAN
İTTİFAKLAR
İdlib'e pirince
giderken
evden olmak

ZEYNEP SAYIN'LA
"ÖLÜM TERBİYESİ"
İnsan-ı kâmil
cilası

NAİM DİLMENER'LE
"OBSESYON" ŞARKILARI
Cehennemde
dört mevsim

MOZAİK: 35 YIL ÖNCE
35 YIL SONRA
Umut bazen
hatırlamaktır

3.
HAVALİMANI
İNŞAATI

FLORMAR

CARGILL

Delidolu kurmaca dışı serisi soruyor:

#NEYAPMALI?

Yalan ve aldatma nasıl birer toplumsal refleks hâline geldi?

Amerikalı araştırmacı yazar Ralph Keyes, dürüstlüğün siyasette ve toplumda giderek değer kaybedişini, yalanın ve hakikat sonrası çağın yükselişini ele alıyor.

Hakikat Sonrası Çağ / Ralph Keyes
408 sayfa, kurmaca dışı

Herkes için özgür, adil, eşitlikçi bir dünya mümkün!

William Morris'in daha iyi bir dünya hayalinin, illüstratör Korkut Öztekin'in resimleriyle bulunduğu antikapitalist bir manifesto.

Nasıl Yaşıyoruz ve Nasıl Yaşayabiliriz?
William Morris
49 sayfa, kurmaca dışı

Direnmek umuttur!

İnsanın çevresine yabancılaşmasını ele alan Sabato, modern çağın huzursuzluğu içindeki insana DİRENİŞ çağrısında bulunuyor.

Direniş / Ernesto Sabato
144 sayfa, kurmaca dışı

Hayvanlara bakışımız modern yaşamla birlikte nasıl değişti?

Berger, 21. yüzyıl insanının hayvanlar ve doğayla ilişkisini ele alıyor.

Hayvanlara Niçin Bakarız?
John Berger
136 sayfa, kurmaca dışı

Merak ve hayal gücü bilgiden önemlidir!

İleri Araştırmalar Enstitüsü'nün kurucusu ve şimdiki başkanından özgür ve bağımsız araştırmanın önemine dair iki makale.

Faydasız Bilginin Faydası
Abraham Flexner
76 sayfa, kurmaca dışı

Delidolu delidolu.com.tr
f t i delidolukitap

Katkıda bulunanlar: Alican Tayla, Arslan Eroğlu, Aslı Alpar, Aykut Kılıç, Ayşegül Oğuz, Barış Göktürk, Burak Öz, Çiğdem Öztürk, Demet Ş. Dinler, Derya Bengi, Elvan Kılıncım, Emine Bora, Ender Ergün, Erdir Zat, Erselan Aktan, Ertan Keskinsoy, Ethemcan Turhan, Ezgi Bakçay, Gök-sun Yazıcı, Hakan Karataş, Hakan Lokanoğlu, İlker Aksoy, İrfan Aktan, Kerem Eksen, Merve Erol, Muhsin Akgün, Özay Selmo, Ragıp Duran, Semih Sökmen, Serkan Seymen, Siren İdemen, Sungu Çapan, Şahan Nuhoglu, Tan Morgül, Tora Pekin, Tuba Çameli, Ulaş Özdemir, Ulus Atayurt, Utku Toy, Yiğit Atılgan, Yücel Göktürk

Baskı: Yaylacık Matbaacılık Ltd.

Litros Yolu, Fatih Sanayi Sitesi

No: 12, 197-203 Topkapı - İstanbul

Tel: 0212 612 58 60

Basım yeri ve tarihi: İstanbul, Eylül 2018

Dağıtım: Punto Kitap Hizmetleri

Yönetim yeri: Tomtom Mah. İstiklal Cad.

No: 189 Turhal Han Kat: 2 Daire: 3

Beyoğlu - İstanbul

Telefon: 0533 514 90 49

E-posta: express@birdirbir.org

Abonelik: abonelik@birdirbir.org

<http://birdirbir.org>

twitter.com/birdirbirorg

Facebook grup: EXPRESS - Enternasyonal Şalala

Yıl: 24 • **Sayı:** 166 • Eylül-Ekim-Kasım 2018

İmtiyaz hakkı: Özay Selmo

Sorumlu yazışları müdürü: Merve Erol

İlan irtibat: Ayşegül Oğuz (0546 680 99 19) -

Özay Selmo (0533 514 90 49)

YEREL SÜRELİ YAYINDIR.

AYDA BİR YAYINLANIR.

ISSN 1307 - 461X

Barcelona s. 6

Zeynep Sayın s. 12

İÇİNDEKİLER

3 • Meram

MAVİ DAKTİLO

4 • Cumhuriyet'te ne oldu? - Ragıp Duran

ŞEHİR HATLARI

6 • Barcelona: Turist çağında bir gezinti

HAYAT & SANAT

12 • Zeynep Sayın'la Ölüm Terbiyesi üzerine

HAL VE GİDİŞ

16 • Tutuklu avukatlar: Akbabanın üç günü

18 • Üçüncü havalimanı inşaat işçilerinin direnişi

24 • Cargill işçileri direnişi

30 • Abdullah Aysu'yla tarımda manzara

RADYO EXPRESS

36 • Fehim Taştekin'le Suriye'de çoklu yol haritaları ve ittifaklar

KIRAAT

42 • Dumanı Üstünde

44 • Naim Dilmener'le Obsesyon

MÜZİK DOLABI

52 • Albümler: Low, Marc Ribot, Aphex Twin

Kara Tren: Aretha Franklin, Rachid Taha

54 • Mozaik: 35 yıl önce, 35 yıl sonra

58 • Peyk ve Lay Lay Lom

60 • Anna Calvi ve Hunter

64 • Dil Tarih Coğrafya

Tarımda manzara s. 30

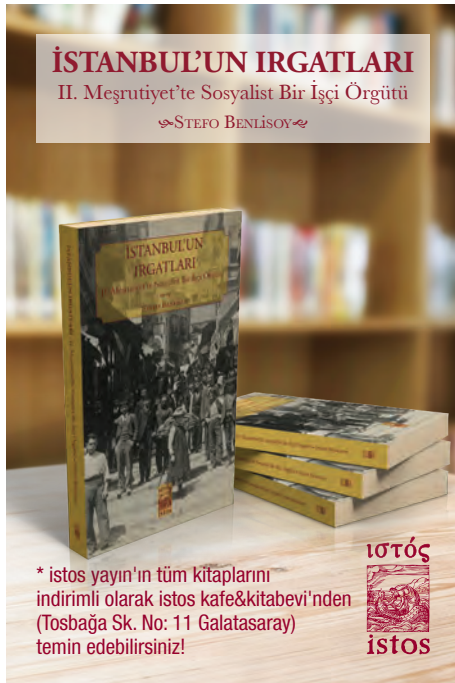
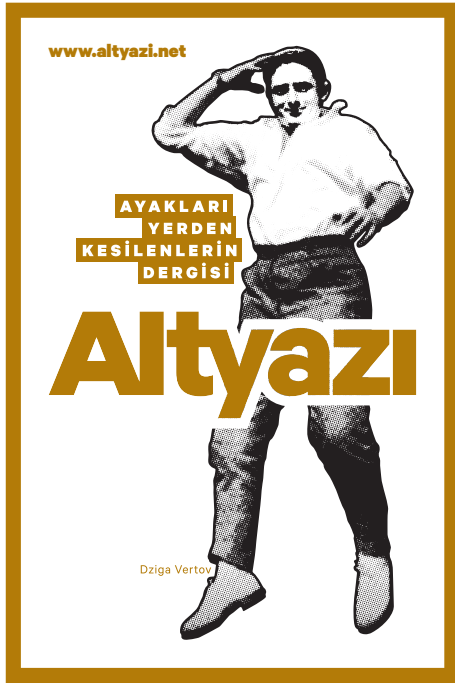
Üçüncü havalimanı inşaat işçilerinin direnişi s. 18

Naim Dilmener s. 44

Anna Calvi s. 60

“Farkediverdi birdenbire / bu çiçek yarın açacak / koskoca bir tarih olacak / adamlar – Hayri işçiler sözünü bilmiyor daha– / borular çıkardılar yukarı / Hayri ansızın bir yunusu hatırladı / kendi derisi içinde terleyen / kendi derisine dar gelen / gökyüzü dünya ve sokaklar / işte apaçıktı / hazırlandın diyelim bir yolculuğa / “bu, yalnızlığa da olabilir” diyor birisi / dayanıklı mısın bakalım / “çocuklardan kalma şeyler bunlar” / diyor matrağa düşkün biri / “nasıl olsa yenilir” / matrağa alışkınım aslında ama / ille kayayı delen incir, / suları aşan gemi!”

16 Nisan referandumu öncesinde, Nisan 2017 Meram’ının son cümlesi şöyleydi: “Yaşasın 17 Nisan Meclisleri.”

“17 Nisan Meclisleri” bir mecazdı elbette, birçok defa serimlediğimiz ve 24 Haziran seçimlerinin öncesinde, Haziran 2018 Meram’ında özetlediğimiz üzere: “Öyle bir meclis yoktu, murad edilen bir şeydi: Hayri Meclisleri’nin 16 Nisan referandumunun hemen ertesinde, yeni bir biçim almaya başlayarak, bir taban örgütlenmesi olarak 2019’a, cumhurbaşkanlığı seçimi sürecine ve onun öncesindeki yerel seçimler sürecine hazırlanmasıydı. Seçim odaklı olarak değil, ‘seçim süreci’ odaklı olarak. Seçim sürecinin imkânlarıyla, sağladığı meşruiyetle, geniş bir ortak mücadele zemini, sağlam bir direniş hattı kurmak üzere, ‘her an seçim olacak gibi, hiç seçim olmayacak gibi’ dursun.”

Malûm, ekonominin kriz sinyalleri sarıdan kırmızıya dönmeye yüz tutunca –ayrıca, saray rejimi ve müttefiklerinin içeride ve dışarıda aciliyet kespeden mecburiyetleri gereği– resmi takvim değiştirildi, cumhurbaşkanlığı seçimi panik atakla ve “seçim hileleri” yasalaştırılarak öne çekildi, 24 Haziran’da sandığa gidildi.

24 Haziran öncesinde, Haziran 2018 Meram’ının son cümlesi şöyleydi: “O gece her ne sonuç çıkarsa çıksın, o gecedan itibaren 25 Haziran Meclisleri.”

“25 Haziran Meclisleri” de mecazdı elbette. Murad edilen bir şeydi. Ama bu sefer “daha içerikli”ydi. O son cümlemin öncesinde, bu muradın dayanakları dile geliyordu:

“16 Nisan sürecinde tek lokomotif Hayri Meclisleri’ydi. Şimdi nicelik de, nitelik de 16 Nisan’ın ilerisinde: Kadın Meclisleri, Seçim Süreci Meclisleri, Memleket Biziz Meclisleri, İşçi Meclisleri, çeşitli semt meclisleri... Fikir maddeyle buluştu bir kere, meclis fikri demokrasi talebiyle iç içe geçti. Nereye evrilir, 24 Haziran’dan sonra göreceğiz.”

24 Haziran’dan bu yana, üç ay içinde gördüğümüz, Temmuz Meram’ında da altını çizdiğimiz üzere, Onur Hamzaoglu’nun Adalet Yürüyüşü döneminde söylediğini doğruluyor: “Salt CHP’den bir şey beklemek depresyona ve durağanlığa götürür.”

24 Haziran sürecinde, “biraz da koşulla-

MERAM
MÜCADELE GÜNLÜĞÜ

Kayayı delen incir

(ya da mona fica)

rın dayatmasıyla” diyerek bir pay koysak da, CHP’den beklentinin yüksekliği, toplumsal muhalefeti kaçınılmaz olarak 24 Haziran sonrasında düşüşe –depresyona ve durağanlığa– götürdü. Ama bunun kalıcı olacağına, bu inişin bir çıkışı olmayacağına kani olmak teslimiyete yol döşemek olur.

Mozaiik’in 35 yıl önceki ilk konserindeki kadroyla o ilk parçaları çalacakları 35. yıl konseri sebebiyle yaptığımız söyleşide (sayfa 54), grubun demirbaşlarından Timuçin Gürer, Michael Hardt’ın şu sözlerini –azıcık esneterek– vurguluyor: “Umut bazen sadece geçmişte ne becerebildiğimizi hatırlamaktır.” Ve devamını şöyle getiriyor: “Bazen de sadece durmak, durabiliyor olmak ve hatırlamak insana ve çevresine kuvvet veriyor.”

Şimdi, tam o “bazen”deyiz. Müzikal Mozaiik’i siyasal mozaığa tercüme edersek:

Hatırlamak... Neyi? Haziranı, haziranları. Durmak, durabilmek... Nerede? 24 Haziran sürecindeki “mozaik”te: “Şimdi nicelik de, nitelik de 16 Nisan’ın ilerisinde: Kadın Meclisleri, Seçim Süreci Meclisleri, Memleket Biziz Meclisleri, İşçi Meclisleri, çeşitli semt meclisleri...”

Ezcümle, “25 Haziran Meclisleri”...

Geçen sayının Meram’ına zaplayalım: “O meclislerin bir kısmını yeniden içeriklendirmek, bir kısmını yeniden biçimlendirmek, hepsini çoğaltmak, yaygınlaştırmak zamanı. Geniş taban ittifaklarına, ortaklıklarına köprüler olarak... Yeni dayanışma ağlarının, yatay sosyo-politik ilişkilerin doğrulduğu tekneler olarak... 25 Haziran Meclisleri bütün bunların parolası, mecazı. Her alanda, her durumda aynı biçimi, aynı adlandırmayı şart koşmayan bir araya gelişlere bir adlandırma. Önümüzdeki dönemin harita-metodu.”

Şimdi en başa dönebiliriz, Turgut Uyar’ın çeşitli şiirlerinden harmanladığımız dizelelere... “Önümüzdeki dönemin harita-metodu” mealindeki “remiks”e.

O dizeler Soma’da kurulan İşçi Meclisi’nin içinden doğan Bağımsız Maden İşçileri Sendikası’nın öyküsünün anlatıldığı söy-

leşinin sunuşunda çıkagelmişti.² O dizeleri çağıran, tarımdan koparak maden işçiliğine başlayan, işçilikte piştikçe sendikalaşmanın olmazsa olmazlığına inanan, ama üye olduğu sendikanın sarılığından sıkı sıyrılan Tahir Çetin’in, Soma İşçi Meclisi kurucu üyeliğinden Bağımsız Maden-İş’in kurucu üyeliğine ve başkanlığına uzanan “mücadele günlüğü”ydü.

Soma İşçi Meclisi, Birleşik Emek Koordinasyonu’nun birçok işkolunda önyak olduğu işçi meclislerinden biri sadece. O mücadeleler o dizeleri çağırdığı gibi, o dizeler de o mücadelelerin çağrıcısı –sadece onların değil, başka mücadelelerin ve “çapraz bağlar”ın. “Bir haziranımız”da boşuna duvarlara yazılmadı: “Turgut Uyar’ın dizeleriyiz.”

O dizeler, direnişçi Cargill işçilerinin yürüyüşüyle ve aynı günlere denk gelen Üçüncü Havalimanı şantiyesindeki iş bırakma eylemiyle tekrar çıkageldi. “Köle Değiliz” sloganıyla başlayan direnişi ve talep listesini gözümüzün önüne getirelim. Anlatılan hepimizin hikâyesi.

Ve o dizeler hepimizin “mücadele günlüğü”nün önsözü kabilinden. Ve “25 Haziran Meclisleri”nin harita-metodu kıvamında:

“Farkediverdi birdenbire / bu çiçek yarın açacak / koskoca bir tarih olacak / adamlar – Hayri işçiler sözünü bilmiyor daha– / borular çıkardılar yukarı / Hayri ansızın bir yunusu hatırladı / kendi derisi içinde terleyen / kendi derisine dar gelen / gökyüzü dünya ve sokaklar / işte apaçıktı / hazırlandın diyelim bir yolculuğa / “bu, yalnızlığa da olabilir” diyor birisi / dayanıklı mısın bakalım / “çocuklardan kalma şeyler bunlar” / diyor matrağa düşkün biri / “nasıl olsa yenilir” / matrağa alışkınım aslında ama / ille kayayı delen incir, / suları aşan gemi!”

İncir demişken, şu faydalı bilgiyi de kaydedelim: “Latince incir, ficus, İtalyanca fica olarak isimlendirilir. El baş parmağını işaret ve orta parmağın arasına sıkıştırma bugün bazı kültürlerde küfür gibi algılanan bir işaret olsa da Romalılar bu işareti kötülükleri, uğursuzlukları uzaklaştırma inancıyla kullanıyorlardı. Bu işarete İtalyanca mano fica (incir el) adı verilir.”³

O halde, “mücadele günlüğü”nün önsözünü yerli ve fakat Romalı işaretle süsleyelim: Mano fica!

Hamis: Döviz krizinin matbu yayınlara yıkıcı etkisi herkesin malûmu. Sembolik bir zam ve aylık yerine üç aylık güz Express’iyle defansa çekiliyoruz. Bir kontra-atak yapabilir miyiz, aralık ayında hep birlikte göreceğiz.

1 www.radikal.com.tr/yazarlar/pinar-ogunc/hardt-soma-erdogan-icin-donum-noktasi-olabilir-1192922/

2 birartibir.org/emek/132-kayayi-delen-incir-sulari-asan-gemi

3 Bitki Mitosları, Deniz Gezgini, Sel Yayıncılık, 2007

Kırmızı çizgi Murtaza'ları

“Kaleyi yeniden fethettik”, “Atatürkçülüğe dönüş”, “1924 ruhu” filan diyorlar ama, işin esası, gazetecilik yapılamayan bir mecrada bir kıpırdanma girişimine devlet eliyle kabaca set çekilmesi ve Bekçi Murtaza'ların muhteşem dönüşü!

RAGIP DURAN

Aslında çok boyutlu bir mesele. İşin siyasi, ideolojik, editoryal cepheleleri var. İktidarla ilişkiler, kemalizmin nasıl ve ne dozda uygulanacağı ve artık bir de ahlâk ve vicdan boyutu gündemde.

Cumhuriyet gazetesinin geçmişi konusunda bir dizi saptama ile son ihtilafın siyasi-adli-editoryal yönleri konusunda daha önce bir yazı yazmıştım.¹

Alanımız gazetecilik olduğuna göre, ilk başta ve ilke olarak belirlenmesi gereken bir düstur var: Gazetecilik tabularla, dogmalarla ve kırmızı çizgilerle yapılmaz, yapılamaz. Gazeteciliğin kendi mesleki ilkeleri vardır. Tayin edici/olmazsa olmaz ilkesi de bağımsızlık ve özgürlüktür. Üstelik siyasi-ideolojik, ekonomik, toplumsal, kültürel bağımsızlık söz konusu.

İkincisi, vazgeçilemez bir tutum/duruş da gazeteciliğin doğal olarak, meslek olarak, işlev olarak iktidar karşıtlığıdır. Üstelik bu iktidar, hükümetle sınırlı değil, Foucault sözlüğünde geçen iktidar. Yani topyekûn iktidar: Atadan başlayıp babadan geçen, sonra da siyasi, iktisadi, ideolojik, toplumsal bütün iktidar odaklarından uzak olmak. Hatta onlara karşı okurun, bireyin, yurttaşın, kamunun çıkarlarının sözcülüğünü üstlenince ancak gazetecilik yapılabilir.

Bu ilk iki maddede *Cumhuriyet* gazetesi sınıfta kaldı.

Çünkü *Cumhuriyet*'in tabusu var: Devlet. Dogması var: Kemalizm. Kırmızı çizgileri var: Kürt sorunu, Ermeni meselesi, Marksist sol vb.

Çünkü *Cumhuriyet* gazetesi, zaten kurucu iktidar tarafından yaratılmış olduğu için, özellikle CHP hükümetlerine karşı okurun, bireyin, yurttaşın ve kamunun çıkarlarını savunmadığı gibi, CHP dışındaki partilerin iktidarda olduğu dönemlerde de devletin sözcülüğünü üstlenmekten vazgeçmedi.

Yakın geçmişte *Cumhuriyet* gazetesinde üç kez büyük yönetim ihtilafı ve değişikliği

yaşanmıştı. 12 Mart'ta aile içi çelişkileri de kullanan iktidar, Nadir Nadi'yi yönetimden uzaklaştırmıştı. Çok sonra Hasan Cemal döneminde, kemalist klik önce saf dışı bırakıldı, sonra gazeteye geri döndü. Bu son seferde de mevcut yönetim, Saray'ın yönlendirmesiyle, dışarıdan adliye, içeriden ihbarcılık klîğin girişimleriyle devre dışı bırakıldı. İlginçtir, darbe diyebileceğimiz bu üç vakadan ikisinde devlet ya da hükümet doğrudan bir aktör olarak yönetim değişikliğinde başat rol oynadı. Bir tek İlhan Selçuk - Hasan Cemal kapışması gazetenin iç kapışmasıydı.

Cumhuriyet darbesinin kahramanlarından Mustafa Balbay'ın zafer coşkusuyla paylaştığı kare

Aslında üç darbenin de ortak bir yanı var: Devlet, *Cumhuriyet* gazetesinin tabusu, dogma ve kırmızı çizgilerinin müebbed ve kararlı bekçisi konumunda. Çünkü gazetenin ve devletin tabusu, dogma ve kırmızı çizgileri birbirlerinin aynısı.

Yeni yönetim göze, kulağa hoş gelsin diye buna “Atatürkçü yayın politikası” diyor, ama bu çizginin esas adı devlet politikası. Bir başka deyişle, resmi ideoloji. Bu çizgi ne zaman yumuşatılsa, değiştirilmeye başlansa, büyük iktidar, bir yere kadar müsamaha gösterebiliyor, ama kuşkusuz onun da tabuları, dogmaları ve kırmızı çizgileri ve istihab haddi var.

12 Mart'ta Nadir Nadi - İlhan Selçuk çizgi-

sine bile müsamaha gösterilmediği için yönetim değiştirildi. Hasan Cemal'ın gazeteyi biraz liberal, biraz sol cenaha çekme girişimleri de, devlet destekli olmasa bile, Selçuk ve arkadaşları tarafından engellendi. Son olarak, *Cumhuriyet* Vakfı'nın başkanı Akın Atalay ve o dönemin genel yayın yönetmeni Can Dündar'ın gazeteyi kadim tabularından biraz olsun özgürleştirip daha geniş okur kesimine açma girişimleri sekteye uğratıldı. Tabii bu arada Atalay-Dündar ikilisinin bir kesim eski okurun hoşuna gitmeyen köşe yazarlarını istihdam etmesi, ama esas olarak MİT kamyonları haberi büyük iktidarın ve kemalist klîğin sabrını tüketti.

Cumhuriyet'teki son yönetim değişikliğinin Saray kalemsörleri ile hurda kemalistler tarafından alkışlarla karşılanması aslında yeteri kadar açık bir kanıt.

Ahlâk ve vicdan hayatta

Son üç nokta:

- Gazeteden ayrılanların kimliğine baktığımızda, ilk iki kapışmadaki manzaradan farklı bir durum ortaya çıkıyor: Çünkü ilk iki ayrılıkta, kendi içinde nispeten tutarlı iki farklı siyasi-ideolojik-editoryal blok vardı, biri iktidara gelmiş ve diğerini tasfiye etmişti. İsim isim saymaya gerek yok, bu sefer ayrılanların her biri farklı ufuklara, farklı siyasi-ideolojik yönelimlere sahip meslektaşlar. Dolayısıyla mesele sıradan bir kemalist-liberal çatışması değil.
- Bu kez iki faktör daha var: Birçok meslektaş, Saray'ın adliye marifetiyle işbaşına getirdiği yönetimi kınayarak ayrıldı ya da işten çıkarılanlara tepki olarak gazeteyi terk etti. Demek ki ahlâk ve vicdan halen hayatta. Geçmişinde parlak bir ihbarcılık sabıkası olan bir kişi gazetenin başına gelince o gazete de ihbarcılık yapar mı? Kendisini cezaevine gönderen adamın ele geçirdiği gazetede hâlâ çalışmak Stockholm Sendromu mu acaba?
- Kısa süre içinde ortaya çıktı ki, sadece mali güçlükler yüzünden değil, editoryal kısırlık ve çaresizlik nedeniyle ihbarcılık klik bu gazeteyi uzun süre doğru dürüst yönetemeyecek. İlk hafta iki ek yayınlanamadı. Yeni yöneticilerin ve istihdam edilen köşe yazarlarının çoğu da açıkçası Titanic'i kurtaracak gazeteci görünümlü asker ve kalemler değil.

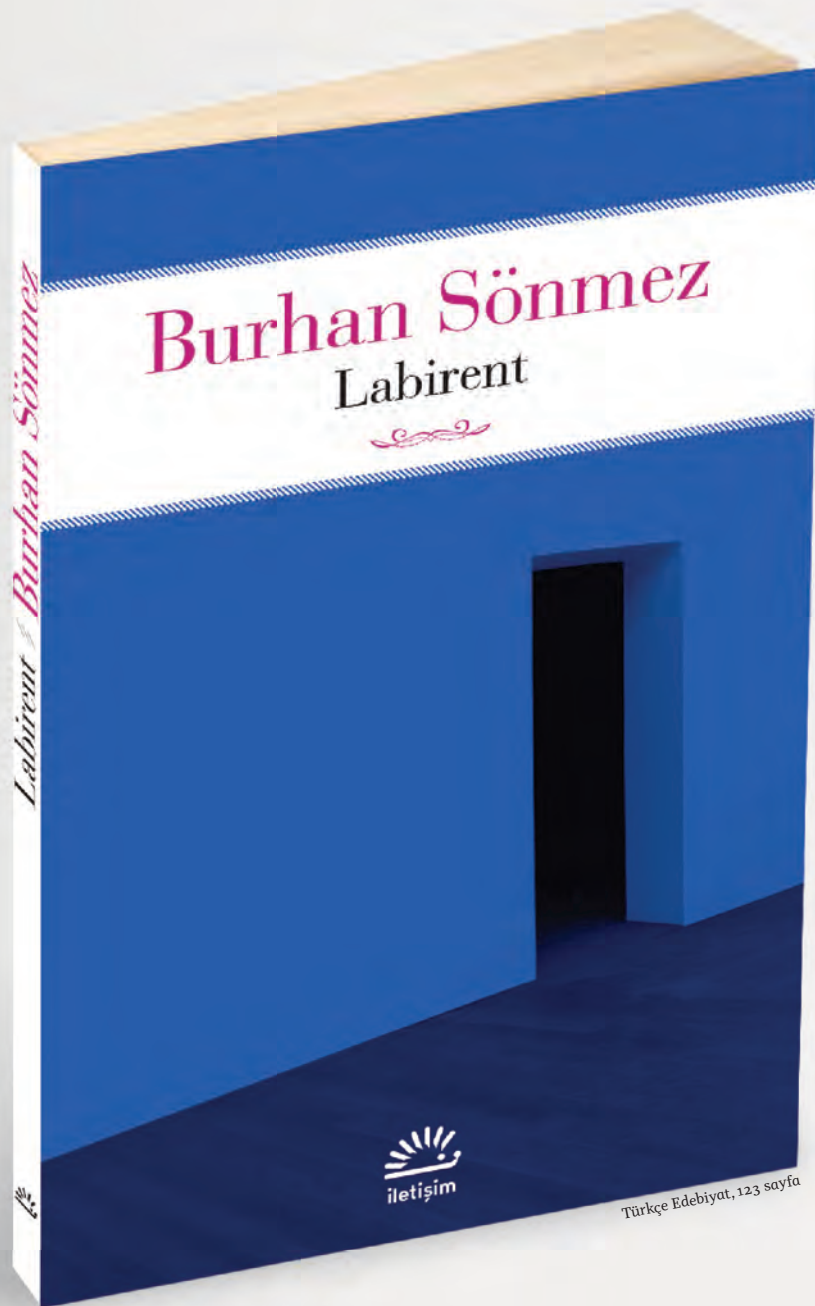
Bundan sonra *Cumhuriyet*'in tabusu devletçilik, hafif ton değiştirerek devam eder, ona da “Saraycılık” diyoruz zaten. Dogması kemalizm, tek adam kalıbında ve gardrop modeliyle bir süre daha gidebilir. Kırmızı çizgiler de koyu kırmızı olur herhalde.

Gazete hâlâ çıkmaya devam ediyorsa tabii...

¹ <https://www.artigercek.com/yazarlar/ragipduran/ah-cumhuriyet-vah-cumhuriyet>

Burhan Sönmez'in usta kaleminden bir yeni çağ romanı...

İntihar etmek isteyen genç bir müzisyen, gözünü hastanede açar. Hiçbir şey anımsamaz, şarkılarını bile. Kuşku duymadığı tek gerçek vardır: Kaburgası kırık bedeni. Kendisine benzeyen bir kentte, unutmanın lanet mi yoksa lütuf mu olduğunu bilmeden, çıkış arar. *Labirent*, yüzeyde hüznle akan, derinde keskin akıntılara kapılan bir yeni çağ romanı.

Turist çağında bir gezinti

Turist bakışının kalıcılaştığı, turizm dışı zamanlarda dahi kent algısının turistik bir paradiye dönüştüğü bir dönemdeyiz. Post-truth çağına en uygun karakter belki de turist. Peki, turistik ritüelle bir kenti dolaşan insanlar turladıkları mekânları nasıl algılar, o mekânlara nasıl etkiler bırakır, o mekânların sakinleriyle nasıl bir ilişki kurar? Sosyolog John Urry'nin *Turist Bakışı* kitabından ilhamla, Barcelona kent merkezindeki Gardunya meydanı ve civarında gayrı turistik bir geziye çıkıyoruz...

Fernando Botero'nun Kedi heykeli

ULUS ATAYURT

Reiner Maria Rilke genç bir şairin günlüğü şeklinde kurguladığı *Malte Laurids Brigge'nin Notları* adlı kitabında, şairin büyük kentteki ilk gününe şu notu düşüyor: "Bütün kentler yazın kokar. Sonra gözünün önüne perde inmiş gibi duran tuhaf bir ev gördüm. Haritada bulunmuyordu, ama kapısının üstünde hâlâ okunabilen yazıyla şöyle yazıyordu: Bekâr odaları..."

Gardunya Meydanı da tıpkı tüm turistik kent merkezleri gibi belediye arabalarından sıkılan tazyikli suyla her akşam yıkansa da kokuyor, sadece yayalara açık bu dörtgen alanda birçok koku birbirine giriyor. Meydanın dört kenarından birini kaplayan kooperatif apartmanlarının balkonlarından bakıldığında, solda kalan, kentin namı sabit pazarı La Boqueria'dan ellerinde hazır yemeklerle çıkan öbek öbek turist, dünya mutfak kokularını kooperatif evlerinin karşısındaki güzel sanatlar okulu La Massana'nın önüne taşıyor. Turistler orada, binanın gölgesine sığınıp yere oturuyor ve öğle sıcaklığında gölgeye tikişip yemeklerini yiyor.

Kimi talihsiz turistler az önce fakültenin duvarına işemiş bir evsizin ya da keşin idrarının kesif kokusuna yakın bir yere çöküyor. Meydanın dördüncü kenarını tamamlayan ve birçok Katalanın hafızasına "Gaudi'nin öldüğü yer" diye işlemiş olan, 15. yüzyılda inşa edilmiş Santa Creu Hastanesi'nin masif kesme taş duvarlarının üzerinde de genç,

erkek ve sarhoş turist gruplarının bıraktığı idrar izlerine rastlamak mümkün. Meydanda bekâr odası yok. Dolayısıyla şunu kestirmek epey zor: Kooperatif apartmanlarının nişlerindeki ya da henüz açılmamış alt kat dükkânlarındaki geçici evsiz mekânları mı daha çok kokar, yoksa idrarlı duvarlar mı? Evsizlerin hakkını teslim etmek şart: Eski hastane ile kooperatif binalarının kesiştiği köşedeki büyücek çeşmeyi hem banyo hem de çamaşırhane olarak kullanmaktan geri kalmıyorlar. Tabii dünyaya boşverme mertebesine ulaşanlar hariç.

Basit bir tanım

En basit tanımıyla turist, yaşadığı yerden başka bir coğrafyada bir süreliğine ücretli emekle iştigal etmeyen kişidir. Turistin önünde belli süreyle bir "boş zaman" ve gönüllü olarak icra edeceği faaliyetler yer alır. Ancak turist, tüm bu süre zarfında her daim ücretli emekle karşılaşır, onun boş zamanını değerli kılan bulunduğu coğrafyada tam da onun boş zamanı için çalışanlardır. Barcelona'da, özellikle lokanta ve kafelerde gördüğü hizmetin yavaş-

lığından yakınan çok sayıda turiste rastlanır. Meydanda şimdilik tek bir kafe var, Barcelona belediyesinin başındaki sol platform *Barcelona en Comú* kafe sayısına, dolayısıyla mahalleye girecek turist miktarına kısmi bir sınırlama getirir de kooperatif apartmanlarının altındaki müstakbel dükkânlardan bazılarının kafeye dönüşeceğini varsaymak yanlış olmaz. Bu kafeler ücretli emek ile turistlerin karşılaştığı mekânlardır.

2007 krizinden sonra, Barcelona'da gençler arası işsizlik üç senede tedrici olarak yüzde 50 barajına dayandı. Krizin gölgesinde otuzlu yaşlarına yaklaşmış bir kuşak 2011'de patlak veren Öfkeli hareketinin, ardından da Barcelona belediyesini kazanacak *En Comú* platformunun arkasındaki itici güç haline geldi. Turistler meydanın müstakbel kafelerinde Öfkeli kuşağından çalışanlarla karşılaşacak.

Kurucuları arasında bu kuşaktan birçok insanın bulunduğu Kiracılar Sendikası'nın araştırmasına göre, Barcelona'da ortalama konut kirası 807 avro. Bu da son üç yılda yüzde 24'lük bir artışa tekabül ediyor. Dünyanın dört bir köşesinden şahıs ve şirketlerin yatırım amaçlı konut almaya devam ettiği, arka tarafı bir çanak gibi Collserola sıra tepeleriyle tahdit edilmiş kentte kira artışının devam edeceğini öngörmek yanlış olmaz. Öte yandan, kent nüfusunun en az üçte biri ayda 800 avronun altında gelire sahip.

Tıpkı başka ilerici yasalar gibi, Katalan bağımsızlıkçıların

Fotoğrafçı Martin Parr, yıllarca turist endüstrisinden manzaralar fotoğrafladı

asgari ücreti artırmaya yönelik yasası da İspanya Anayasa Mahkemesi'nce reddedilmişti. 800 avro ve altında gelire sahip insanların büyük kısmı turizm sektöründeki güvencesiz işlerde çalışıyor. Meydandaki kafede oturan turistlerin bazıları işte bu insanların yavaşlığından ve güleryüzlü olmamasından yakınıyor. *Barcelona Modeli'*ni eleştiren ve Öfkeli kuşağından yazarların kaleme aldığı kitabın ismi turistler ve çalışanların bakış açısı arasındaki mesafeyi iyi ifade ediyor: *Barcelona'dan Nefret Ediyorum*.

Turist bakışı

Turist bakışı, pasif failin neye dikkat edip etmeyeceği, detaylı bir planlamayla inşa edilmiştir. Bu planlama sürecinde belediye yönetimleri, yerel ve uluslararası sermaye odakları, turizm şirketleri, mimarlar ve birçok başka aktör beraber çalışır. Biri turiste meydanı anlatmazsa, onun için o mekânın, içinden insanlar geçen bir uzam olmaktan başka bir anlam ifade etme şansı yoktur. Barcelona'nın "yaratıcı kentlerin" en nadide örneği olarak tescillenmesinin tarihi 1986'ya, 1992 Olimpiyatları'nın kente verilmesine kadar geri gidiyor. Falanjist dönemin emlak, büyük ölçekli inşaat ve turizm sacayağına dayalı planı, dönemin Katalan hükümetindeki liberal parti CiU, belediye PSC (Katalan Sosyalist Partisi) ve İspanya hükümetindeki PSOE (İspanya Sosyalist Partisi) tarafından, büyük ölçüde kuzeyin artık sermayesine hizmet edecek şekilde yetkinlikle güncellendi.

Olimpiyatlardan sonra sazlık alana yapılan Barcelona plajında yazın turist yoğunluğundan yer bulmak zor

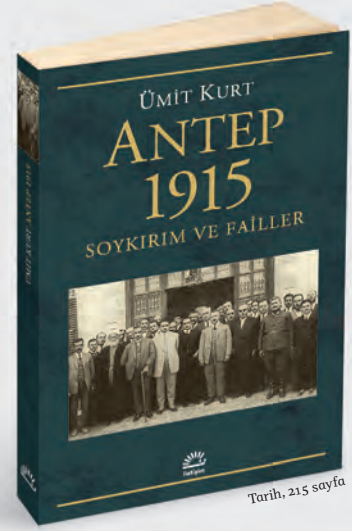
Modelin sacayağını, Akdeniz'in güneş turizmi, Katalan mutfağı ve meydanın da etrafında yer alan, kente bilinçli bir şekilde serpiştirilmiş *yüksek kültür* mekân ve nesneleri tamamlıyordu. Bugün güvencesiz çalışma şartlarına sebep olan aşırı turizm ve Barcelona metropoliten alanında bankalar tarafından bilinçli olarak boş tutulan 430 bin konut, modelin vahim sonuçlarından bazıları olsa da, turist meydana baktığında ne bu tabloyu, ne de modelin antitezini görebilir: belediyenin tahsis ettiği araziye bir konut kooperatifi tarafından inşa edilen 39 daireli binada, normal şartlarda gelirleri ömürleri boyunca konut edinmeye yetmeyecek 34 aile, müşterek mülkiyete dayalı, ucuz kredi taksitleriyle edindikleri dairelerde yaşarken, kalan beş daire barınma hakkından yoksun bırakılmış ailelere geçici konut olarak tahsis ediliyor. Turist bakışı sadece gerekli bilgiden yoksun olmakla ilgili değil. Turistin bakışı çok daha incelikli bir kurguyla, geçmişin hayaletlerini de örterek inşa edilir. Meydanın bulunduğu hepi topu 1.1 kilometrekarelik alanda, 47 bin kişiyi barındıran Raval mahallesinin ismi Arapçada "sur dışı" anlamına gelen "Rabad"dan geliyor. Mahalle 12. yüzyılda les Rambles caddesine kadar genişleyen ve 19. yüzyılda yıkılan ikinci sur duvarları dışında yer aldığı için bu ismi aldı.

Ancak, 20. yüzyılın ilk yarısında, iç savaşın öncesinde mahallede yaşamış, en bilineni Jean Genet olan birçok yazarın da katkısıyla bu isim yerini kısa sürede *Barri Xino*'ya, yani Çin Mahallesi'ne bıraktı. İsmin mahalle sakinleri tarafından da kolayca benimsen-

Turistin hâkim duyu organı gözdür. Başka bir duyu baskın çıkmadığı takdirde diğer tüm duyarlar görme etrafında şekillenir.

mesinin nedeni, buradaki Çinli nüfusun yoğunluğundan ziyade, ABD'deki sanayileşmiş kentlerin liman mahallelerindeki gibi, seks işçiliğinin, bekâr evlerinin, evsizlerin, artık işçi sınıfının ve kültürünün yaygınlığıydı. Bu isim, 1980'lerden itibaren, Barcelona Modeli'ne paralel olarak asılan afişler ve propaganda faaliyetleriyle beraber turist bakışına uygun hale getirildi. Böylece yaklaşık 70 sene yaşayan, kötü şöhretli Çin Mahallesi yerini tekrar El Raval'e bıraktı.

Turist bakışını belirleyen yüksek kültür yatırımlarından biri de modelin olimpiyatlarla beraber serpilmesine paralel, şehrin çeşitli bölgelerine yerleştirilen, tanınmış güncel sanatçıların işleriydi. Bu eserlerin bir kısmı kentin kolektif hafızasına kimi zaman açık, kimi zaman "sanatçı huzursuzluğunu" da içe-

1915'te Antep'te neler oldu?

Antep 1915-Soykırım ve Failler, Ermeni soykırımının üç faili üzerine odaklanıyor: Ali Cenani Bey, Ahmet Faik Erner ve Mehmet Yasin Sani Kutluğ. Kitap, Antep Ermenilerinin 1915'te yaşadığı, tehcirle başlayan ve birçoğunun ölümüyle sonuçlanan süreçte, bu üç isim özelinde soykırıma katılanların saikleri ve eylemlerini inceliyor. Her zaman olduğu gibi, Antep'te de soykırım failleri motivasyonlarını "milli görev"le bağdaştırsalar da, asıl sebep ve sonuçların farklı olduğunu ortaya koyuyor. Antep İttihat ve Terakki Kulübü üyeleri ve Antep'in ileri gelenlerinin de bu suça ortaklıklarına işaret eden Ümit Kurt, 1915 Ermeni soykırımını Antep'i büyüteç altına alarak inceliyor. Belgeler ve failerin aileleriyle yapılan görüşmelerin ışığında yürütülen bu çalışma, tarihin acı bir sayfasına çığ bir ışık tutuyor.

ren kapalı göndermeler yapsa da turistik tavaf içinde her eser kopuk, neredeyse “kendinde şey” olarak algılanmaktan kurtulamaz.

Kentin sırtını yasladığı Collserola tepesine olimpiyatlarından bir sene önce yerleştirilen ve hemen her mahalleden görünen, mimar Norman Foster’in eseri *Kule*, Barcelona modelinin çatı sembolü gibi durur. Turistlerin “anten” dediği, üzerinde suni mantarlar gibi çok sayıda çanak ve çıkıntının yer aldığı kule, sanayi ve işçi kentinin yeni endüstriler ve yaratıcılık adına terk edildiğini tescillemek istiyor. Güncel eserlerin sembolik anlatımı meydanın da yer aldığı tarihi-turistik kent merkezi Ciutat Vella’nın her köşesinde yer alıyor.

Meydandan eski hastanenin ana girişinin, Mağribli ve Pakistanlı esnafın dükkânlarının bulunduğu Hospital sokağına çıkıp Raval’in içlerine doğru ilerleyince geniş açıklık Rambla del Raval’e varılıyor. *Raval’in Voltası* diye Türkçeleştirilebilecek bu alan olimpiyatlar vesilesiyle yıkılan konutların, evinden barkından edilen insanların yerine konuşlanmıştı. İki tarafından yol akan volta alanında düzinelerce turistik bar ve kafenin masaları bulunuyor. 15 yıl şehrin çeşitli mekânlarını dolaştıktan sonra, evlerin yıkılıp voltanın açılmasının ardından, 2003’te alana yerleştirilen Fernando Botero’nun *El Gat* (Kedi) heykeli tıpkı Çin Mahallesi gibi şehrin hafızasına işlemiş başka mukimleri, kedileri imler gibi.

Kedinin önünde fotoğraf çektiikten sonra voltadan deniz istikametinde, La Barceloneta mahallesine doğru yürüyen turistlerin karşısına Roy Lichtenstein’in sürrealist heykeli *El Cap de Barcelona* (Barselona’nın Başı) çıkar. Tüm soyutluğuna rağmen müzeyyen bir kadın olduğu her halinden belli olan baş şunu söyler: Kent artık sanayi devriminden sonra şehre hükmeden somurtkan,

asi bir erkek işçi değil, cilvesi ve güzelliğiyle erotizme davet eden “şuh” bir kadındır.

Öte yandan, belki de tarihi kent içinde hem “sanatçının huzursuzluğunu” hem de “geçmişin hayaletlerini” en çok imleyen esere, sahile doğru yürüyüp olimpiyatlar öncesinde çingenelerin ve işçilerin barakalarının yer aldığı, şimdilerde kuzeydeki son spekülasyon alanı Forum’a kadar kesintisiz

Barcelona’ya yerleştirilmiş yüksek sanat eserleri kentin kolektif hafızasına açık ya da “sanatçı huzursuzluğunu” içeren kapalı göndermeler yapsa da turistik tavaf içinde her eser kopuk, neredeyse “kendinde şey” olarak algılanmaktan kurtulamaz.

uzanan tıklım tıklı plajda rastlanır: Eski barakalara gönderme yapan, gelişigüzel üst üste konmuş camekânlı dört çelik küpten oluşan Rebecca Horn’a ait *L’Estel Ferit*’in (Yaralı Göktaş) gölgesinde turistler soluklanılır.

Ritüel ve bakış

Turizmin kolektif ritüeli bakışı sabitler. Başka turistlerle paylaşılan bir haz duygusu yaratır. Her turist önceki benzerinin izlerini takip ederek çeşitli rotaları koyulaştırır. Ritüelin önceden yazılmış kodları dışına taşmak neredeyse imkânsızdır. Meydana geri dönüp, sabit pazardan çıkan turistlerin tam karşısına denk düşen, eski hastanenin taş duvarındaki iri kapının alt tarafında bir grafiti göze çarpıyor: Havaya kalkmış yumrukların üstünde gözleri kapalı bir kadın yüzü yer

alıyor. Kapının sol kanadına evraksız göçmenlerin örgütü *La Tancada*’nın (Kapanma) İspanya Krallığı’na, Katalan bölgesel yönetimine, belediyeye ve evrakı olanlara yönelik 11 talebi yazılmış.

Güzel sanatlar okulu La Massana’ya ait geniş atölye, 2018 Mayıs’ında çoğunluğunu kadınların oluşturduğu bir grup evraksız göçmen tarafından işgal edildikten sonra, fakültenin de rızasıyla bir göçmen örgütlenme mekânı haline geldi. Akabinde metropoliten alanın diğer kentlerinde, Badalona ve Hospitalet’de de *La Tancada* merkezleri açıldı. 2007 krizine kadar ekonomiye ucuz işçi katmak adına kaçak çalışmalarına göz yumulan göçmenler nedeniyle İspanya nüfusu 7 milyon artmış, kriz sonrasında göçmen mevcudiyeti hızla engellenmeye başlamıştı. Öyle ki, yaklaşık 257 bin kişinin yaşadığı, Barcelona metropoliten alanının ikinci büyük şehri Hospitalet’de nüfusun yüzde 23’ünü evraksızlar oluşturuyor.

Restoran ve kafelerle dolu Carme sokağından dar bir aralıkla meydana bağlanan turistler, ilkin çeşitli örgütlerin uğrak yeri konumundaki *La Tancada*’nın günün 16-18 saati herkese açık kapısıyla karşılaşılır. Kapının önünde Katalunya’dan üç yerel kanalın kameramanları sakin bir bekleyiş içinde. Bu sefer kapı kapalı. İsteyen sessizce içeri girebiliyor. Bağımsızlık referandumu ve Cumhuriyet’in ilanı sonrası 30 sene hapis cezasıyla tehdit edilen bir önceki Katalunya Başkanı Carles Puigdemont halen sürgünde. İçerde kayyumlu seçimlerde bağımsızlıkçıların tekrar çoğunluğu kazanmasıyla Katalunya devlet başkanı olan Quim Torra göçmenleri dinliyor. *La Tancada*’da bu ziyaretten önce tartışılan başlıklardan biri de şuydu: Quim Torra’ya söz verelim mi, yoksa sadece bizi dinlemesine mi müsaade edelim? Dışarıda ancak dikkatli bir gözün fark edebileceği tek

Aynı zamanda mahalleli de olan Joan Colom i Altermir (1921 -2017) yaklaşık seksen sene Raval’in fotoğraflarını çekti

yeni kitaplar

Eduardo Bert
Yabancı Bir Baba
Çeviri: Roza Hakmen
Metis Edebiyat | Roman
272 sayfa

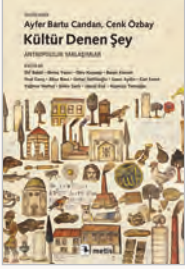
Walter Benjamin
Radyo Benjamin
Hazırlayan:
Lecia Rosenthal
Çeviri: Cemal Ener,
Elif Okan Gezmiş
440 sayfa

Daniel Chamovitz
Bitkilerin Bildikleri
Dünyaya Bitkilerin
Gözünden Bakmak
Çeviri: Gürol Koca
Metis Bilim
168 sayfa

Hazırlayanlar:
Alanur Çavlin,
Filiz Kardam ve
Hanife Aliefendioğlu
Ailenin Karanlık Yüzü Enest
288 sayfa

Hazırlayanlar:
Ayfer Bartu Candan,
Cenk Özbay
Kültür Denen Şey
Antropolojik Yaklaşımlar
384 sayfa

Marc Wittmann
Hissedilen Zaman
Zamanı Nasıl Deneyimleriz?
Çeviri: Özde Duygu Gürkan
Metis Bilim
160 sayfa

John Berger
Portreler
Sanatçılar Üzerine Yazılar
Hazırlayan: Tom Overton
Çeviri: Beril Eyüboğlu
Metis Sanatlar ve İnsan
504 sayfa

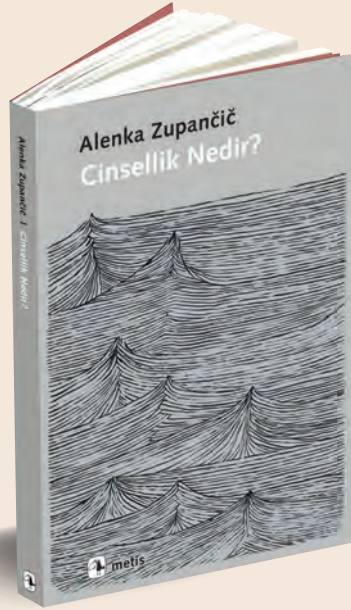
İlk Basım: Ekim 2018
ISBN-13: 978-605-316-139-4
136 sayfa

Byung-Chul Han Zamanın Kokusu

BULUNMA SANATI ÜZERİNE FELSEFİ BİR DENEME
Şeyda Öztürk'ün çevirisiyle

“Bugünün zaman krizi hızlanma olarak nitelendirilemez. Hızlanma çağı çoktan bitti. Bugün hızlanma olarak duyumsadığımız şey, zamansal dağılmanın semptomlarından sadece biri. Günümüzün zaman krizi, zamanda çeşitli aksaklıklara ve yanlış duyumlara yol açan bir diskroniden kaynaklanıyor. Zaman, düzenleyici bir ritmin eksikliğini çekiyor. Bu yüzden de ölçüsünü kaçırıyor. Diskroni, bu zamansal bozulma, zamanın adeta dönüp durmasına yol açıyor. Hayatın hızlandığı hissi, amaçsızca dönüp duran zamanın yol açtığı bir duygu aslında...”

“Geleceğin temposu nasıl olacak? Hacılık veya uygun adım ilerleme çağı kesinlikle sona erdi. İnsanoğlu, kısa bir dolanıp durma döneminden sonra, bir yürüyüşçü olarak dönecek mi yeryüzüne? Yoksa yerçekimini ve çalışmanın bütün ağırlığını ardında bırakarak süzülmenin hafifliğini, boş zamanda süzülerek gezinmenin, bir başka deyişle, süzülen zamanın kokusunu keşfedecek mi?” — Byung-Chul Han

İlk Basım: Eylül 2018
ISBN-13: 978-605-316-138-7
224 sayfa

Alenka Zupančič Cinsellik Nedir?

Bariş Engin Aksoy'un çevirisiyle

“Şu an sevişmiyorum, sizinle konuşuyorum. Gelin görün ki sevişirken yaşadığım tatminin aynısını yaşıyor olabilirim.” Yüceltimin bastırmasız dürtü tatmini olduğu iddiasını açıklarken bu örneği verir Lacan. Yüceltim genellikle ikame bir tatmin olarak düşünülür: “Sevişmek” yerine konuşuyordum, yazıyor veya resim yapıyordum mesela. Bu sayede, “eksik” olan tatminin yerine başka tür bir tatmin elde ederim. Oysa Lacancı psikanaliz daha paradoksal bir tespitte bulunur: Faaliyet farklıdır ama tatmin bire bir aynıdır. Başka bir deyişle, burada esas nokta konuşmaktan elde edilen tatminin cinsel kökenine istinaden açıklanması değil, bizatihi cinsel olmasıdır. Bizi cinselliğin doğası ve statüsünün ne olduğu sorusunu kökünden ele almaya zorlayan da budur. Marx'ın meşhur cümlesini hatırlayalım: “Maymun anatomisinin anahtarı insan anatomisindedir” (ve bunun tersi geçerli değildir belki de). Benzer şekilde, konuşmaktan elde edilen tatminin cinsel tatminin yahut cinselliğin ve bünyevi ilişkilerinin bir anahtarını içerdiği (ve bunun tersinin geçerli olmadığı) hususunda direktmemiz gerekiyor. Bu kitabın doğrultusunu belirleyen basit ama aynı zamanda en zor soru buradan doğmaktadır: Cinsellik nedir? — Alenka Zupančič

HAZIRLANAN KİTAPLAR

Kojin Karatani **İzonomi ve Felsefenin Kökenleri** çev. Ahmet Nüvit Bingöl

Jacques Rancière **Nasıl Bir Zamanda Yaşıyoruz?** söyleşi: Eric Hazan, çev. Murat Erşen

John Berger **Yedinci Adam** çev. Cevat Çapan

metis

metiskitap.com

/metis-yayınevi

/metiskitap

bilgi@metiskitap.com

bir sivil polis telsizden arka sokaktaki başkanın korumalarıyla irtibat halinde. Bu olağandışı sakin durum turistleri yadırgatmıyor, kapıdaki grafitinin fotoğrafını çekip Raval'in içlerine doğru yürümeye devam ediyorlar.

Hâkim bir organ: Göz

Turistin hâkim duyu organı gözdür. Başka bir duyu baskın çıkmadığı takdirde diğer tüm duyular görme etrafında şekillenir. Bu durum, örneğin tat duyusu için de geçerli. 182 yıldır kentin en çok rağbet gören sabit pazarı konumundaki La Bouqeria, el Raval mahallesinin turizmle beraber geçirdiği soylulaştırmanın küçük bir krokisi gibi. 300 tezgâhlı pazara şehrin en turistik bulvarı les Rambles'dan girildiğinde, ortalara ulaşana kadar, turistlerin gözüne hitap eden, özenle dizilmiş rengarenk hazır gıdalar, empanadalar, smoothiler, suşiler, burrutilerle tezyin edilmiş tezgâhlar yer alır. Pazarın meydan tarafına, yani Raval'in içine doğru ilerlendiğinde hazır yemekçiler yerlerini manavlara, kasaplara, balıkçılara, pişmiş bakliyatçılara, baharatçılara ve peynircilere bırakır.

Meydanda, yaz sıcağında görme duyusuna rakip idrar kokusu dışında başka "görme biçimleri" karşılaşmalar da mümkün. 2017 itibarıyla sayıları 3383'ü bulan evsizlerin büyük çoğunluğu, artıkların bolluğu nedeniyle kent merkezinde yaşar. Bu sayıya bir tür yarı evsiz sayılabilecek, yazı Barcelona'da sokakta geçirmeyi tercih eden berduş turistler dahil değil. Nadir de olsa, kafası bozuk bir evsiz bir turiste bağırmasına ya da öfkeyle baktığına rastlansa da genelde meydana ve civarının evsiz sakinleri kendi köşelerinde takılmayı tercih eder. Yine de öfkeli bir göz, turistin bakışını bildik rutininden koparabilir.

Sosyolog John Urry *Turist Bakışı* adlı kitabında, tıpkı Foucault'nun *Kliniğin Doğuşu* kitabında medikal bakışın kurumsal örgütlenmesine ve inşasına odaklandığı gibi, turist bakışının çeşitli dönemlerdeki kurumsal inşasını ele alıyor. Urry, gözün, görmenin hâkimiyetinin Foucault'nun doğa incelemeleri tarihi üzerinden bir dönemini anlattığı gibi, 16. ve 19. yüzyıllar arasında tesis edildiğini belirtiyor. Doğa incelemelerinin göze dayalı gözlemi, kurumsal otoritenin onu ele alış şekli, gözleme yönelik icatlar, gözün diğer organlardan bağımsızlaşmasını peyderpey sağlar. Göz genişleyen meta dünyasında şeylere sahip olmaya, onları içermeye en yakın duyu organıdır. Turistin fotoğraf tutkusu gözün galibiyetinin tepe noktası gibidir.

Hastane ile kooperatif evlerinin kesiştiği aralıktan Carme sokağına varmadan önce, meydana komşu çocuk parkının kuytu duvar tarafına kamp kurmuş evsizler, özellikle aralarına yeni biri katıldığında polis tarafından taciz sorgusuna çekilirler. Bazıları derdini

anlatmaya çalışırken, rasta saçları beline uzanan 20'li yaşlarındaki kadın dik dik bakmakla yetiniyor. Meydanın girişinde duran kadından polisler doğru bakılınca, 50 metre arkada şimdilerde müze haline gelmiş eski Katalan Tıp Akademisi binası göze çarpar. Burası "kliniğin doğduğu", ilk anatomi derslerinin yapıldığı yerdir. Akla Rembrandt'ın meşhur tablosunu getirir. Doktorlar bir kadavranın üzerine eğilmiştir. Ölü, bir hırsızdır. Anatomi dersine suçu işleyen uzuvdan, elden başlanır.

Gardunya meydanının ardından Badalona ve Hospitalalet'de de göçmen işgal merkezleri açıldı. 2007'ye kadar kaçak çalışmalarına göz yumulan göçmenler nedeniyle İspanya nüfusu yedi milyon artmıştı. Barcelona metropoliten alanının ikinci büyük şehri Hospitalalet'de nüfusun yüzde 23'ünü kağıtsızlar oluşturuyor.

Hollanda Cumhuriyeti'nin serbest ticaret ve bankacılık sektörüyle erken kapitalizmin liderliğini yaptığı, bir lale soğanın lüks bir ev fiyatına satılabildiği, hırsızlarınsa hâlâ infaz edildiği bir dönemde yaşayan Rembrandt "sanatçının huzursuzluğunu" yansıtmaktan geri durmaz. Medikal bakışın hâkimiyeti sanatçıda neredeyse bir tikslenme duygusu uyandırmış olmalı. Öyle ki, dersin başlatıldığı eli anatomi kurallarına aykırı bir şekilde çizerek isyanını dile getirir. Şölen havasında geçen ve ayrıcalıklı sınıftan insanların katıldığı dersi icra eden, gösterişli giysiler içindeki doktorların hiçbirinin gözü göğsü İsa gibi ışıldayan ölüye yönelmez. Hepsi sağ alt köşede gözüken anatomi atlasına bakar. Gözün hâkimiyeti, doğa incelemeleri insanlığı öldürür gibidir.

Peyzajlaşan kent

John Urry, *Mekânları Tüketmek* kitabında şöyle diyor: "Modern insan... turizmi kullandığı zamanlarda dahi kalıcı turist algısıyla yaşamaya başlar ve bu da insana yuva olan kent olgusunun hızla bir peyzaja, görsel şov haline dönüşmesine neden olur." Bu olgu turistlerin istila ettiği şehir merkezleri sakinleri için de kısmen geçerli. Onlar da turizmin yoğun olduğu kent mekânlarında kendi kentlerini bir peyzaj olarak algılamaya başlar. 25 sene önce kentte tek tük turist gören bir Barcelona sakini için bu dönüşüm baş döndürücüdür.

Üstte Rebecca Horn'un *Yaralı Göktaş*; ortada evraksız göçmenlerin işgal merkezi La Tancada'nın kapısı; altta Roy Lichtenstein'in *Barcelona'nın Baş*

Rasta saçlı kadınla polislerin bakıştığı aralıktan geçen turistlerin bir kısmı eski hastanenin geniş avlusuna girer. Hastane şimdilerde Katalan Ulusal Kütüphanesi'ni, Katalan Dili Enstitüsü'nü, bir çocuk kütüphanesini, sanat fakültesinin bazı atölyelerini ve avluya bakan iki kafeyi barındırıyor. Avlunun en sadık müdavimleri ise yine evsizler ve keşler. Bilimsel merkezlerle turistik kafelerin, sanat merkezi ile sefaletin birlikteliğinin bir

Rembrandt'ın *Anatomi Dersi*. Ressamın döneminde birçok anatomi dersi hırsız ve evsizler üzerinde, zengin bir zümre tarafından icra ediliyordu. Bu yüzden resimde, başta anatomik açıdan ters çizilmiş el olmak üzere sanatçının rahatsızlığını yansıtan birçok detay yer alıyor.

heterotopya rahatsızlığı, olumlu sonuçlar doğurabilecek "huzursuz bir bilinç yaratması" beklense de aslında turist yoğunluğunun kenti peyzajlaştırma gücü olası heterotopya mekânlarını büyük ölçüde törpüler.

Ekonomik krizin etkisinin en çok hissedildiği 2010'da 33 milyon yataklı turistik geceleme, 2015'te 33 milyona çıktı. Şimdilerde ise 35 milyona dayandı. Üstelik bu sayılara pek denetlenemeyen gayri hukuki ev kiralamaları dahil değil. Özellikle temmuz ve ağustos aylarında kent merkezinin ana arterlerinde turist trafiği yüzünden yürümek zorlaşır. Turistler Telefonika şirketinin ya da İberia havayollarının grevdeki işçilerinin önünden geçip plaja vardıklarında, mahalle dernekleri federasyonunun oluşturduğu "turizm, artık yeterli!" temalı insan zincirinin yanından geçip plajda boş bir nokta aramaya başlar. Kimileriye Katalan bağımsızlık mücadelesine karşı örgütlenmiş, basbayağı Frankocu bir yürüyüşün amacını bilmeden, gürühta yer alan faşistlerle, İspanya bayrakları altında fotoğraf çektirir.

Tekinsizlik ihtiyacı

Jean Genet 1932'de meydanın Carme Sokağı tarafında, altı-yedi kişinin tek yatağı paylaştığı bir bekâr odasında kalıyor, sabahları erkenden sabit pazar civarında dilenmeye çıkıyordu. Jean Genet'nin Raval'i ya da o zaman-ki ismiyle Barri Xino'yu tarifi acıyı yücelttiği ölçüde romantik. "Her akşam hem kurban hem de suçlu olduğu" mahallede sevgilisi ya-

kışıklı Stillitano'yla geçirdiği zamanları şöyle anlatır: "O mu çok güzeldi, yoksa ben mi çok sefil ve açtım." Genet'nin içeriden romantize ettiği mahalle dışarıda, kentin batıya doğru yayılan burjuva mahallelerinde yaşayanların zihninde, en naif tabiriyle Degas'nın absent içenleri resmettiği tablolarındakine benzer

Sayıları 3383'ü bulan evsizlerin çoğu artıkların bolluğu nedeniyle kent merkezinde yaşar. Bu sayıya bir tür yarı evsiz sayılabilecek, yazı Barcelona'da sokakta geçirmeyi tercih eden berduş turistler dahil değil.

bir düşkünlük algısı yaratır. Mahallenin Paral·lel caddesi tarafında öbeklenen 200'ün üzerindeki işçi sınıfı tiyatrosu, kabaresi, gece kulübü seks işçiliği ile birleşince küçük burjuva hayal dünyasında dehşetengiz manzaralar belirliyordu.

Oysa aynı dönemde romantik dünya görüşüne de küçük burjuva ahlâkına da teka-bül etmeyen başka bir Raval vardı. Tarihçi Chris Ealham bu dünyayı "isyan aracılığıyla kolektif pazarlık" olarak tanımlıyor. Gerçekten de iç savaş öncesinde Barcelona ayaklanmaların başkentiydi. 1919 genel grevi ayaklanmaya dönüşünce şehir kuşatma altına alınmış, ancak işçiler ablukaya rağmen

kıta Avrupası'nda ilk sekiz saatlik iş günü hakkını kazanmıştı. Barri Xhino'nun binlerce evsiz çocuğu düzenli aralıklarla burjuva mahallelerindeki dükkânlardan mal müsadere edip geliyordu. Tüm Raval mahallesi o sırada hemen hepsi kiracı konumundaki işçi sınıfının pazar yeri gibiydi.

Ritüeli harfi harfine belirlenmiş bir turistik seyahat turistlerin tatmin duygusunu azaltır. Bu durumda, oksimoron gibi gözükse de ölçülü bir tekinsizliğe, temkinli bir bilinmezliğe ihtiyaç duyulur. Kent merkezinde, özellikle de Raval'deki maharetli kapkaççılar ve yankesicilerin şiddet içermeyen varlığı bu ihtiyacı bir ölçüde karşılıyor. Raval'in yankesicilik hikâyeleri turistler arasında daha uçakta başlayan, seyahat boyunca devam eden bir sohbet konusu haline geliyor. Meydandan

yüz metre aşağıda, Sant Pau Sokağı'ndan sağa sapıldığında kalabalık bir seks işçisi grubu günün her saati müşteri arıyor. Yankesicilik ve seks işçiliğine mahallenin yoğun göçmen nüfusu da eklendiğinde seksen yıl önce Genet'nin romantize ettiği, küçük burjuva zihninin ise lanetlediğine benzer çağrışımlar turistlerin zihninde de mümkün hâle geliyor.

Meydana karanlık çökmek üzere. Göçmen merkezi *La Tancada*'nın önü kalabalık. Sokak satıcıları sendikasının ziyareti az önce sonlanmış. İçeride ve kapı önünde kiracılar sendikası, yeni kurulan seks işçileri sendikasının üyeleri ve mahalleliler sohbet ediyor. Küçük gruplar halinde yola çıkılıyor. Festa Major, yani mahalle festivali başlamış. Müzik gruplarının çaldığı birçok sahneden biri de mahalleli tarafından bahçeye dönüştürülmüş boş bir arsaya kurulmuş. Mahalleliler tezgâhların başında bira doldurmakla, sandviç hazırlamakla meşgul. Bir binanın yan duvarına barınma hakkıyla ilgili, turizm karşıtı pankartlar yerleştirilmiş. Başka bir köşedeki tezgâhta ucuza kokteyller hazırlanıyor. Hemen yanına küçük bir poligon kurulmuş. Hedefe dünyanın tüm despot isimlerinin fotoğrafları yerleştirilmiş. İçlerinde yakından tanıdık bir sima da var. Hedefi tutturan ikinci kokteyl bedava. Bahçenin dışındaki yoldan turistler geçerken sıkı bir müzik başlıyor. Birkaç turist bahçeye giriyor. Bahçedekiler kendilerini müziğin ritmine bırakıyor.

İnsan-ı kâmil cilası

Yazınbilimci, sanat kuramcısı ve felsefeci Zeynep Sayın, günümüzün egemen kültürünü “ölüm” kavramı üstünden analiz ettiği *Ölüm Terbiyesi* kitabıyla bir süredir kıyısında durduğu düşün ortamına geri döndü. Hemen ardından eserleriyle kitabın sinir uçlarına dokunan iki sanatçının, İhsan Oturmak ve Alp Sime'nin “Ölüme Ne İyi Gelir” sergisine zifiri karanlık bir odada amplifiye edilen sesiyle katıldı. Bu katılımın nedenlerinden biri de, montajlanmış olmasına rağmen kamuya iki yıldır açık tutulan ses kaydı yüzünden Bilgi Üniversitesi'nden atılmış olmasıydı. Zeynep Sayın'la hem son kitabı hem de sergi üstüne konuştuk, ortaya çıkan uzun soluklu söyleşiden pasajları sayfalarımıza alıyoruz. 21. yüzyılın toplumsal hareketlerini 13. yüzyıl Anadolu dervişleri yardımıyla kavramaya çalışan, Osmanlı minyatürleriyle çağdaş sanat arasında felsefi köprüler kuran, Meksika'nın Ölüler Günü'yle Berkin Elvan ve Cumartesi Anneleri arasındaki bağları belirginleştiren, özetle zihin açıcı düşünsel sıçramalarla disiplinler arasında gezinen bir serbest uçuş bu defa sunduğumuz. İyi seyirler...

Ölüme Ne İyi Gelir?

İhsan Oturmak'ın işleriyle 2017'de Contemporary İstanbul'da karşılaştım. İhsan bir gün arayıp “Seni bir arkadaşımınla tanıştıracam, Alp Sime” dedi. Buluştuk, projelerinden söz ettiler, harikaydı, fakat birbirine nereden lehimleneceklerini, kaynaklanacaklarını, dikeyleneceklerini bilmiyorlardı. Alp “Seni ses stüdyosuna götürelim, konuşuralım” dedi. Tevâfuk diye bir şey var ise eğer, budur. Sanki Alp'le İhsan'ın işlerini çimentolayan harç olan bir konuşma. (...) Alp dedi ki, “Sen sesinle negatif bir üne sahip oldun.” Mahremiyetini korumaya ömrü boyunca özen göstermiş, özgürlüğü uğruna dergilerde, televizyonlarda yer almaktan imtina etmiş biriymdim. Mahremiyetini korumak özgür olmak anlamına geliyordu benim için, yoksa mahremiyete özel bir anlam yüklediğimden değil. Ses kaydıyla istemeden uğradığım kamusal taciz yerine, karanlık bir odanın mahremiyetinde sahibi olmayan bir ses. Alp şunu düşünüyor aslında: herkesin dinleyebileceği kamuya açık sanal bir ortama karşı karanlık bir odada kendi mahremiyeti içinde durmadan dönüp duran bir ses, *sahibinin sesi*, gramofonlarda çalan sahihsiz şey, kamusalılık içinde mahrem.

Resim

Biraz minyatürün istif düzeni, biraz iyi resim bilgisi... Yığma, sırlama, perdeleme, perde kaydırma teknikleri, kuş bakışı ya da

aşağıdan yukarı doğru perspektifler... Minyatür figürleri ya da Hergé'nin Tenten'i, Hacivat ile Karagöz gibi figürler, hareketli hale dönüşür dönüşmez komik bir etki yaratacaklar; ama hareketlendirmeden de figürlerinde o komik etkiyi sağlamış İhsan Oturmak. Neşeli bir espri, harikulade bir çeşitleme ve çoğaltma tekniği... Galata Rum Okulu'nda duvara asılacak bir cami rölevesi, karşı duvarda uzunlamasına ön safta namaza duracak insanlar. Namaz kılariken ön safta durmak arka sırada olmaktan daha değerli diye düşünen cemaat, herkes ön safta. Bir de *Kıyam* var. Uzunlamasına değil, arka arkaya namaza duran bürokratlara aynı anda hem önden hem yukarıdan bakıyormuş da, ama sanki aşağıdan yukarı bakılan bir halıymış izlenimi de uyandıran şaşırtmalı bir yağlıboya. Ve *Kıyam*'da kurulan isyan bağlantısı, İhsan'ın isyan ile kıyam arasında bilerek ya

da bilmeyerek kurmuş olduğu bağlantı, tam da *Ölüm Terbiyesi*'nde kurulan bağlantı.

Kıyam

Ferit Develioğlu'nun Osmanlıca-Türkçe sözlüğünde kıyam sözcüğü “ayağa kalkma, ayakta durma, namazın iftihat tekbirıyla rüku arasındaki ayakta durma kısmı, bir işe kalkışma, başlama, ayaklanma, isyan, ölümden sonra dirilip ayağa kalkma” diye açıklanıyor. Kıyam ölümünden sonra dirilip ayağa kalkmak, ayaklanmak, isyan etmek demek, yani bu hayatta da ölüm terbiyesinden geçerek, ölmeden önce ölerək ayağa kalkabiliyoruz. Kıyam, isyan demek. Kıyam düşüncesi, ilginç bir ayetle buluşunca, muhteşem bir sonuç çıkıyor. Kurân-ı Kerim'in Araf sûresindeki 54. âyet şöyle: “*Haberiniz olsun, yaratmak da emir de yalnızca O'nundur.*” Agamben'in yardımıyla kafamda son derece sağlam bir yere oturan bir ifade. Yaratılış bir yerde emir bir yerde, aynı şey değil bu ikisi. Emir nasıl okunur? Eğer İbn Abbas'a rivayet edilen hadiste olduğu gibi tanrı gizli bir hazineyse ve evreni bilinmek için yarattıysa, o zaman bu, tanrının evreni kendi arzulanma arzusuyla yarattığı anlamına gelir. Tanrı'nın arzusu, insan tarafından arzulanma arzusu olduğu için yaratılış ve emir birbirinden ayrılmıştır. Yaratılıştan insan yoktur, ama emirde Tanrı, kendi yarattığı evrende insanoğlu tarafından tanınmak istemektedir. Tanrı'yı kendine iade edecek olan merci insandır. Şimdi İbn Arabî'den bu yana bilinmektedir ki, yaratılan bu evren, insan-ı kâmil tarafından cilalanmadığı sürece kıymeti harbiyesi olmayan kör bir aynadır. Çeşitli yorumlar bir araya geldiğinde çıkan sonuç, yaratılış eğer Tanrı'ya aitse, emrin insana dair olduğudur. Tanrı'nın yarattığı evren ancak insan tarafından kurtarılabilecek bir evrendir, mesih olan Tanrı değil insandır. Emir kurtuluşa ve kıyama dairdir. Kalendariler, Melamiler, mistik ve gnostik anarşistler buradan gelerek düşünülebilir. Onlar mesihdir. Ayaklanma, kıyama kalkma, isyan bizim vazifemizdir, bizim cihadımızdır. Hepsini ön safta yer almak isteyen birtakım bürokratları namaza dururken resmeden tabloya verilen ismin *Kıyam* olması, kıyamın tam tersi olan bir şeyin resmedilişine kıyam denmesi dehşetengiz. İhsan Oturmak'la ilişkilendiğim yer burası. *Ölüm Terbiyesi*'nin arka kapak metninde aşağı yukarı şöyle yazmıştım: “*Kıyametin kopması aslında insanların doğrulmasına, uyur iken uyanmasına, uyur iken uyarılmasına, isyan etmesine bağlıdır. İsyen eden bu dünyayı ve ahreti temellük ve temsil etmeyi bırakacak, tığ-ı teber şah-ı merdan olacaktır. Hiçbir kusur, mülkiyetçilik kadar kötü değildir ve bu mülke, en başta kişinin kendi başı ve kimliği dahildir.*” Dolayısıyla buradan birebir ilişki kurdum, ki görsel dili de harikulade İhsan Oturmak'ın.

Ses

Yaratılış ve emir birbirinden ayrı ve emir sesle geliyor, emri duymaya kadir olan insanoğlu. Ve eğer insanoğlu Tanrı'nın kendini seyrettiği ayna olan evreni cilalayan kişiyse ve bunu sadece Tanrı'nın sesini duymaya, ona teslim olmaya ve itaat etmeye kadir olduğu sürece yapabiliyorsa, itaat etmek emri duymak ve kıyama kalkmak anlamına geliyor. Bilerek ya da bilmeyerek tanrısal emrin devamı olarak okunabilecek bir şey var seste diye düşünüyor sanırım Alp, benim de hoşuma gidiyor bu. Bunu hiçbir zaman böyle dile getirmedim, ama emir söz ile gerçekleşiyor. Yani tanrısal sözü duyup onun sözünü devam ettirmek aslında emir. Sanırım İbn Arabi de bu nedenle nübüvvetin bittiği yerde vahyin velayetle, velilerle devam ettiğini düşünüyor. (...) Yani eğer Tanrı yaratılışı ve emri birbirinden ayırıyorsa o zaman aslında Tanrı'nın emrini yerine getiren şey de sanat. Çünkü sanat Tanrı'ya ayna tutuyor, aynayı cilalıyor, Tanrı'nın aynasını gerisin geri ona yansıtıyor. Tanrı'yı Tanrı'ya iade ediyor. Alp tam bu nedenle o odanın karanlık olmasını istedi. Zifiri karanlık olsun, zifiri karanlıkta insanlar vahiy gibi gelen bir sesle karşılaşsınlar, başka hiçbir şeyle değil... Karanlığın içinde tutunabileceğin şey sadece ses, başka hiçbir şeye tutunamıyorsun. Vahiy de öyle değil mi? Amazon yerlilerinin yaptığı şifa seremonilerinde geceleyin karanlıkta sana kılavuzluk eden şey ses sadece...

Tanıklık

Tanıklığı iki ayrı yerden gelerek birleştiriyor Alp. İlki insanların tanıklığı, Lanzmann'ın *Shoah*'ında olduğu gibi... Ortada dile gelmesi imkânsız bir şiddet, bir zulüm, ölümcül bir durum varsa, tanıklık nasıl yapılabilir? İnsanlar onları dilsizlik aşamasına getiren şiddet hatıralarını nasıl anlatabilir? Ölümün, ölmenin ve öldürmenin dili nedir? Var mıdır? Tanıklığın çelişkisi, tanıklığı yapılan şeyin aslında imkânsız olması, tanıklığın sözünün olmayışı. *Tanıklığa ne iyi gelir*, tanıklığı kim yapabilir? Toplama kamplarında ölmek üzere olan ve öldüğü için sözü olmayan muselman, Agamben'e göre tanıklık sorusunu açan aktör: Sözü olmayan kişinin tanıklığı, dolayısıyla gerçek tanıklık mutlak olarak olması mümkün olmayan şey... Bir yanda Lanzmann'ın *Shoah*'ında olduğu gibi insanların tanıklığı, ama diğer yanda da *forensic architecture* [adli mimari] diye bir şey var ki, sadece nesnelerin tanıklığı üzerinden yol alınmakta. İnsanların tanıklığına belki güvenilmezken harabenin, bombalanmış bir duvarın tanıklığı güvenilir diye düşünüyor Weizmann. Sessiz tanıklık, tanıklığın çelişkisini dile getirebiliyor bazen. Oysa Alp'de insanların, hayvanların ve nesnelerin tanıklığı eşitlenmiş. Aralarındaki insan lehine olan hiyerarşik ilişki ortadan kalkmış. Bir yanda bir insan, bir yanda çürümekte olan bir havyan, bir yanda bir nesne, hepsi siyah beyaz... Canlı/cansız geçişliliği gibi bir şey siyah/beyaz. Bir tek üzerinde ayak izleri olan bir kırmızı halı. Bu Cannes'da, Hol-

İHSAN OTURMAK, KİYAM-II, 2017

lywood'da, Beştepe'de vb. üstünde yürünen kırmızı halı, ama aynı zamanda kanın da kırmızısı... Halının kırmızısı ve kanın kırmızısı... Dolayısıyla bu ikisinin, iktidarın kırmızısı ile kanın kırmızısının birlikteliğinden oluşan bir halı fotoğrafı ki, kan kırmızısı aynı zamanda bayrak da...

Cemadat

İbn Arabi'nin varlıkbilimsel tasavvurları tersine çeviren bir okuması var. Kur-ân'da geçen bir âyetle yöndeşiyor; *ağaçlar ve yıldızlar secde ederler*. İnsan etmez. Vecde, kendinden geçmeye, secdeye, başından feragat etmeye, başını eğmeye, boynunu kıldan ince kılmaya ve egemenliğini feda etmeye kadir olan ağaç ve yıldız, insan değil. *Ağaçlar ve yıldızlar secde ederler*'in alt metninde, tanrısal sesi duyan cemadat, hayvanattan ve insanattan değerlidir, onlar başsızlığı kabullenir, çünkü kendini evrene teslim eder, insanlar kabullenmez ve teslim olmaz. Cemadat (cansız nesne) başını en çok eğen

varlıktır, sonra hayvan, sonra insan gelir. Bütün varlıkbilimsel sıralamayı/hiyerarşiyi dönüştürüyor İbn Arabi. Ölmeden önce ölmeyi önermek, kendi başını kesmek, cemadat gibi olmak demek. Kendi bedenini ceset gibi taşımayı önerdiği için, ölmeden önce ölmeyi önermek, kendi başının ve diğer bütün başların egemenliğine karşı çıkıldığı için, hiçbir başın, herhangi bir başın egemenliğini kabul etmemek, isyan etmek demek, kıyam demek... Secde eden, tanrının sesini duyan, ona karşılık veren, onu kendine iade eden varlık, önce cemadat... İnsan onun gibi olmaya öykünüyor. Hakim Bey adında ilginç bir anarşist var, söyledikleri son derece yöndeş bir yerden soluk almakta. Hakim Bey'in mistik anarşizm dediği, gnostik anarşizmdir kısmen, Kallenderiler'inki gibi. İbn Arabi ise mistik bir anarşisttir. Her ikisinin önerdiği ortaklık, ölmeden önce ölerken kelleyi koltuğa almak. Bu da kendi başından feragat edip kıyama kalktığı zaman olan bir şey.

Beton mezar

Teresa Margolles, 2009'da Venedik Bienali'nde Meksika'yı temsil etmiş olan kadın sanatçı, adli tıptan, *forensic* [adli] sanattan, şiddete maruz kalmış, katledilmiş —genelde kadın— ölümlerin izini sürmekten geliyor. İlginçtir, ölümü ulusal simgeye dönüştürmüş olan yegane ülke Meksika. 2 Kasım *dia de los muertos*, ölümler günü. Ölüm, cemaat kuran ortaklık. Ölümle Margolles'in ulusal bir aşinalığı var. Sert bir bugünü de var Margolles'in: Meksika'da hastanelerde ölü doğan ya da üç gün içinde ölen bebekler tıbbi atık olarak çöpe atılmış. Annelerin çocukları gömecek paraları olmadığına çöpe gidermiş çocuklar. Bizde de hayvanlar tıbbi atık diye çöpe gidiyor, gömülüyor. Hayvanlar canlı varlık değil, şey/eşya statüsünde, alınıyor, satılıyor; insanlar ölürken hayvanlar telef oluyor. Oysa *hayy*'dan, canlılıktan, *hayat*'tan geliyor hayvan sözcüğü... Annelerden biri 1999'da ölü çocuğunu ona götürüyor. Hayvan ile insan, insan ile ceset arasındaki o ince sınır... Hayvan ile ceset arasında insan... Çöpe atılan ölü bebek ne ceset ne canlı ne hayvan: ceset olsa dini törenle yıkanacak, hayvan olsa ölmeyecek telef olacak, canlı olsa yaşayacak. Çok katmanlı bir tören: ölü bebeği yıkıyor ve yıkama ritüelini belgeliyor önce Margolles. Hayat sahibi herkesin, çocukların, bebeklerin ve hayvanların dinsel törenle gömülme hakkı var sanki. Asyalılar oyuncak bebeklerini de gömüyorlar. 48 cm.'lik çocuğu selofana sarıyor, üstüne beton döküyor sonra. Beton mezar kalıp, son derece sınır bir durum. Son derece ilginç bir durum. Ölüyü ölümden kurtarmak için savunmak. Beton dökerek. Aslında çimento, kum, çakıl ve sudan oluşan, ama laboratuvarında doğan bir biresim beton. Başka bir tür toprak yani. Yine de çürüyen cesedin faniliğiyle betonun kalıcılığı arasında ciddi bir karşıtlık var. Çöpe giden çocuk cesetlerine dikkat çekmek için çocuğu betona gömmek. Çocuk betondan çıkamayacak. Londra'da ilk sergilendiğinde sıkı protestolarla karşılaşan bir iş. Bir yandan ölü çocuk cesetleriyle kriminal olan bir ilişkiye ayna tutuyor, kalıcı bir istirahat yeri sağlıyor ölüye, diğer yandan, onun tedirgin edici hatırasını tutuyor betonun dayanaklılığında. Doğanın mekânıyla toplumun mekânı, doğumun mekânıyla ölümün mekânı aynı yerde, beton blokta. Oysa Türkiye'de de 2015'de yaşanan ilginç bir olay var: Çağlayan'da Berkin Elvan dosyasına bakan savcıyı rehin alan ve polis operasyonu öldürülen bir eylemcinin mezarına, ailesi gencin cesedini korumak için beton döküyor. Oğullarının mezarını korumak için böyle bir şey yapmak zorunda kaldıklarını, oğullarını defnedecek mezarlık bulamadıklarını, cenazenin köye gelirken saldırıya uğradığını, cenaze evinin taşlandığını söylüyor aile. Toplum ile doğa arasında betona sıkışan Şafak Yayla... Margolles yeni doğmuş ölü çocuğa beton döktüğü an, Şafak Yayla'nın mezarına da ayna tutuyor...

Cumartesi Anneleri

Margolles'in başka işleri de var. 2009 Venedik Bienali'nde, uyuşturucu savaşında ölen

insanların kanlarıyla yıkadığı bir bayrak yapıyor. Sağında Venedik, solunda Avrupa topluluğu bayrağı. İkisinin ortasında bu kandan bayrağı sallandırıyor. Ve bu kandan bayraktan kaneviçeler yapıyor. Şili'de *arpilleras* diye bir sanat türü var. 1972'de Pinochet Allende'yi devirerek cuntasını kurduğunda en iyi bildikleri yerden direniş yapıyor kadınlar, dikiş dikiyorlar. Aplik yapıyorlar, keçe kullanıyorlar, *arpilleras*. Diktikleriyle, Cumartesi Anneleri gibi, kaybolan ve nerede olduğu bilinmeyen, belki ölmüş, büyük bir olasılıkla ölmüş olsa da mahzende yıllardır saklı kalmış da olabilecek bu kaybolmuş, öldürülmüş insanlara dair duydukları kaygıyı, üzüntüyü ve direniş gösteriyorlar o kumaş parçalarında. Teresa Margolles, *arpilleras* geleneğini sürdüren kaneviçeler yapıyor kana bulanmış bayraklardan. Bana çok ilginç gelen bir şey var: "*Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır / Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır.*" Bayrağın kırmızısı, uğruna ölenleri simgelemek

Yaratılıştan insan yoktur, ama emirde Tanrı, kendi yarattığı evrende insanoğlu tarafından tanınmak istemektedir.

Tanrı'yı kendine iade edecek olan merci insandır. Şimdi İbn Arabî'den bu yana bilinmektedir ki, yaratılan bu evren, insan-ı kâmil tarafından cilalanmadığı sürece kıymeti harbiyesi olmayan kör bir aynadır.

için kan kırmızısı. Bir yanda simgesel bir kan kırmızısı, diğer yanda ölünün izini süren kırmızı. Bu ikisini beraber düşünmek çok iyi ve çok zihin açıcı. Teresa Margolles'in kanlı bayrağı ile vatani vatan yapan kandır bayrağı. "*Şüheda fıskırarak toprağı sıksan şüheda.*" Şüheda, şahit, şehit: dolayısıyla Maragolles'in işinin açtığı tanıklık tartışması çok ilginç. Çünkü tanık tam da aslında tanıklık yapamadığı anda tanık olan kişi. Tanığın paradoksu, artık tanıklık yapmaması. [...] Ölümden ölüyü kurtarmak ve ölünün hatırasını yaşatıyor olmak siyasal bir tavır. Ölünün hatırasının kalabilmesi için ölenin gömülmüş olması gerekiyor çünkü, ölünün ağıdının yakılmış, yasının tutulmuş olması gerekiyor. İmge ile cesedin ayrışması gerekiyor ki, ölen ölmüş olsun, yaşayanlar yaşamlarına devam edebilsinler. Aksi takdirde, ölen ölemiyor, durmadan hortluyor, hortlak oluyor, ölemeyen oluyor. Çünkü arada kalıyor. Ölenin gerçekten ölmüş, duasının okunmuş, gömülmüş, yakılmış, bir ritüelle defnedilmiş olması gerekiyor ki, ondan sonra imgesi yaşayabilsin. İmgesi, iz olarak sürülebilsin. Teresa Margolles, Alp Sime, İhsan Oturmak tam buradan geliyor. Yaptıkları iş tam buralardan bir yerden yapılan bir tanıklık.

Muselman

Giorgio Agamben diyor ki, gerçek tanık, *muselman*. *Muselman*, toplama kamplarında yememekten, içmemekten bir deri bir kemik kalmış, herhangi bir direniş gösteremeyen, dokunduğun noktada düşen, bayılan, ölen, artık apatik olmuş olan kişi. Toplama kampındaki tutukluların verdiği bir isim bu, yazgılarına teslim oldukları için öyle demişler. Şimdi gerçek tanığın aslında *muselman*, yani hayatta kalmayan olması ilginç bir şey. Gerçek tanık *muselman*, gerçek tanık Teresa Margolles'in ölü bebeği, gerçek tanık orada onun o kanlı bayrağı. Bütün bunlar tanıklığı olmayan şeyin tanıklıkları. Şahit sözcüğü de aslında tanık demek. Şehadet getirmek, Tanrı'nın varlığına tanıklık etmek, Tanrı'nın var olduğunu kanıtlamak demek. Tanrı'nın, devletin, ordunun varlığı uğruna ölmek anlamına gelmiyor ki. Kendi döneminin tanığı ve toplumun hak ve batıl şahidi olmaktan, ister namaza durmaktan, ister içki masasına oturmaktan, ama şehadetin tanıklık olduğundan söz ediyor Ali Şeriatî *Şehadet* isimli kitabında. Zorunlu askerlikte ölen gencin —muselman gibi— yapamadığı/yaptığı tanıklık ile inandığı/inandırıldığı bir değer/vatan uğruna ölen askerinin arasındaki fark nedir? Bütün bu soruları açıyor Margolles. Dolayısıyla, bir yanda "*şüheda fıskırarak şüheda*", diğer yanda Teresa Margolles'in bayrağı...

Tarih meleği

Walter Benjamin'in tarih meleği, onun diyaletik imge tanımı son derece önemli: bütün bu işler o dile gelmez olanın, Lacan'ın *reel* diyeceği o en büyük tekinsizliğin, en büyük dehşetin, en büyük kaygının izini sürüyor kendi içinde. En alt katmanlarında onu barındırıyor. O yüzden de durmadan ölümün, —ölümün temsiline soyunan, ölümü siyasallaştıran bir şey değil— hiç durmadan o en büyük karanlığın, Joseph Conrad'ın *heart of darkness*'ının, karanlığın yüreğinin izini sürerek o karanlığı içinde barındıran şey oluyor sanat yapıtı. Diğer olmuyor ki, Türk bayrağı ya da herhangi başka ulusal bayrak sanat yapıtı değil ki, kendi olmayan bir şeyin temsili. Teresa Margolles'in bayrağı sanat yapıtı oysa. Bayrak, her bir bayrak, başka bir şeye, başka bir şeyin temsili olmaya soyunuyor. Temsil etmeye, temsil ettiğini bir imgede ele geçirmeye, üstünde egemenlik kurmaya soyunduğunda, siyasallaştığı noktada da sanat yapıtı olamıyor. Hele çağrışım alanı kan olduğunda derhal Sofokles ile Homeros'a gidiyor insanın zihni: bildiğimiz en temel iki örneği Antik Yunan'dan beri maalesef tekrar edip duruyoruz. Homeros'un *İlyada*'sının son sahnesinde Aşil Hektor'u öldürüyor, cesedini vermiyor. Yedi gün boyunca sürüklüyor cesedi, kokmasın diye Afrodit onu her gece yağlarla ovuyor. Ağlayıcı kadınlar ağlayamıyorlar, "*ah kahramanım vah oğlum, sevdiğim, kuzucuğum öldü*" diye ağıt yakamıyorlar. Ağıt yakılabilmesi için, cesedin teslim edilmiş olması gerekiyor. Şimdi cesedin verilmesini esirgemek ya da —Antigone örneğinde olduğu gibi— cesedin gömülmesini

yasaklamak: bu ikisinin olduğu yerde bayrağın temsiliyeti var. Margolles, kanlı bayrağını Venedik flamasıyla Avrupa Birliği bayrağı arasında bu nedenle dalgalandırıyor: politikanın iflas ettiği yerde, sanat politik temsillerin kifayetsizliğini ve kabalığını çarpıyor surata. Bir tarafta temsil, diğer tarafta Walter Benjamin'in tarih meleği ve Giorgio Agamben'in "çağdaşlık nedir" diye sorduğunda düşündüğü harika düşünce var: çağdaş olan, sadece kendi geçmişiyile değil, kendi çağıyla arasındaki yarığı, fay hattını gören ve kendi çağındaki giderek ışık hızından daha büyük bir hızla ondan uzaklaşan karanlığı günümüze getirmeye kadir olan kişidir. Şimdi bu Walter Benjamin'in tarih meleği ile çok örtüşen bir şey. Teresa Margolles kendi çağının içindeki, aslında ondan giderek büyük bir hızla uzaklaşmakta olan karanlığı çekerek çocuk cesedinin üzerine beton döküyor.

Ölüm siyaseti

Ölümü siyasallaştırmak ya da ölüm siyaseti, işe kaçınılmaz olarak kentlerden başlamak zorunda, çünkü bellek taşıyıcıları kentler. Eğer ölüm siyaseti ölene dair herhangi bir hatıra izini imha etmeyi kendisine vazife edinmişse —ki edinmiş— o zaman ölenin belleğini, o belleğin oluşturduğu ortaklık bilincini ve bilinçaltını da imha etmek zorunda. Ölenlerin anısı ve anı izi yaşayanlar arasında ortaklık oluşturuyor. Aslında bizim kurucu değerlerimiz atalarımız. Atalarımızdan bize kalan. Atalar her seferinde yaşayanların kimliğini belirleyen ölürse, kimin ata olarak, kimin Atatürk olarak anılacağına ve kimin ata olarak anılmayacağına karar veren bir egemenden söz ediyoruz. Egemen derken bir egemenlik alanından söz ediyorum. Ama egemen, ataları ata olarak ayırt edebilmek için, ölü üstünde ve ölüm üstünde tasarruf sahibi olmak zorunda. O diğer ölünün, ata olmayan ölülerin bilinçaltını gösteren, kentliyi her gün o bilinçaltıyla yüzleştiren sokakları, meydanları, duvarları ve diğer şeyleri yok etmek zorunda. Onun hatırasını imha etmek için —Kandilli'nin ihtiyarları hatırlar bir bir geçen bütün sokakları, sonbaharları— Kandilli'yi yok etmek zorunda. Kandilli'nin ihtiyarları torunlarına Kandilli'yi anlatacaklar yoksa. Dolayısıyla, ölüm siyaseti kentleri de imha etmekten geçmek zorunda. Tarihe bir şeyi gömmek derken aynı zamanda aslında tarihi imha etmekten söz ediyoruz. Tarihi imha etmek, öldürmek zorunda egemen. İstanbul Boğazı'nın belleğini sıfırlamak zorunda. Zaten İstanbul'un belleğini sıfırlamak için ya da İstanbul'un belleğine yeni bir bellek eklemek için yeni doğmuş olan Türkiye Cumhuriyeti başkenti olarak yeni bir kenti, Ankara'yı seçmiş, sıfırdan bir kent projesi kurmuştu. Bu da çok mantıklı bir şeydi: yeni Cumhuriyete yeni başkent. Bu sözcük de çok problemli değil mi: başkent, kentlerin en başı. Siyasi konjonktür değişti, İstanbul'a geri geldik, ama İstanbul'da İstanbul'un belleğinin başka bir şeye dönüştürülmesi lâzım. Orada bir bellek tamirâtı lâzım. Rumeli Hisarı'na ya da Taksim'e ya

da Çamlıca'ya boşuna cami inşa edilmedi. Boşuna açmak, çağ açmak, medeniyet açmak olarak yorumlanmıyor İstanbul'un fethi. Dolayısıyla, Kandilli'nin ihtiyarları ya yok etmek ya da Kandilli'nin ihtiyarlarına başka bir bellek eklenip o ikinci bellek daha değerli kılınmak zorunda. Dolayısıyla, Kanal İstanbul yapılmak zorunda. Bu mühendisliği Çavuşesku'dan da biliyoruz. Çavuşesku kentin ortasından geçen nehrin yatağını değiştirdi. Eski şehri yıktı, çünkü başka bir modernist projesi vardı ve eskinin yok olması gerekiyordu. Boğaz'ın yatağı değişmeyeceğine göre, Boğaz'a alternatif başka bir şey yapmak zorunda toplumun yeni belleğini taşıyacak olan. Kanal İstanbul projesi, böyle bir proje. Ve bu türden bir bellek değiştirme mühendisliği, ölüm siyasetiyle baş başa gitmek zorunda. Kentler bu nedenle hiç durmadan bellek kaybına ve silimine uğramak zorunda kalıyorlar maalesef. O belleklerin torunlara aktaracağı iz, istenmeyen bir iz.

Kalenderiler ve Gezi

1933-45 arasında Alman nasyonsosyalistlerin başkanlık ve tekilcilik felaketi yüzünden ölmüş 56 milyon insan... II. Dünya Savaşı bu kadar insanın hayatına mal olmuş. Katliamın esas müsebbibi sadece ve sadece monizm, tekilcilik. Tek tanrı, tek halk, tek parti, tek devlet, tek Führer. Dolayısıyla, 1946 senesinde dualist bir —çünkü gnostikler dualist— metinler bütününe bulunmuş olması da bana son derece ilginç gelmişti. Yahudi ve Hristiyan gnostisizmlerini biliyorduk. Gnostikler iki tanrıya inanıyorlar. Tanrı tek ve iyiye, dünyaya bütün bu şer nereden geliyor? Sonuç: bu dünyayı yaratan tanrı kaçınılmaz olarak kötü bir tanrı olmak zorunda, çünkü burası zorunluluğun dünyası. İyi tanrı ise ışığın, aydınlığın ve özgürlüğün tanrısı. Ve gnostiklerin değerleri toplumsal değerlere tümüyle ters. Toplumun itibar ettiği mal, mülk, para, iktidar vb. değerleri reddediyorlar. Kalenderiler Müslüman anarşistler, İslami gnostikler.

Paraya dokunmuyor, bok muamelesi yapıyorlar. Fiziki temasta bulunmuyorlar parayla. Sünnettir, saç, traş, sakal bilmem neyle ilgilenmiyor, bedenlerine dövme yapıyor, nesnelerle bedenlerini dağlıyor, sivri uçlu şeyleri sokuyorlar bedenlerine, kazıyorlar vs. Evleri yok, yurtları yok, göçerler, dilenciler. İslamiyet'teki yegane dilenen gruplar. Camilerde ya da mezarlıklarda geceliyor, kenevir içiyor, cinsel ilişkiye üremek için asla girmiyorlar. Çünkü bu dünyanın reddedilmesi gerektiğini düşünüyorlar. Schopenhauer'den önce dünyayı reddetmek için ürememek gerektiğini düşünüyorlar. Eğer cinsel ilişkiye girerlerse bu nedenle de sadece eşcinsel ilişkiye giriyorlar. Ama cinsel ilişkiye girmemek için, yalnızca ayak ve el bileklerine değil, penislerine de halka takıyorlar. Haydari, Vefai, Babai şeyhleriyle ilişkililiyor, Selçuklu'nun üstüne yürüyorlar 13. yüzyılda. Babai isyanında ciddi payları var. Şeyh Bedrettin isyanına kadar bir çok isyanda çok büyük payları olduğu rivayet ediliyor. Feridüddin Attar, —sözcüğü sözcüğüne— *çapulcular* arasında kalender olduğunu faş ediyor. Kalenderilerin *çapulcu* olması çok hoş: bu dünyadaki herhangi bir başı, başlangıcı, başkanlığı, başbuğluğu reddediyor ve *arkhe*'ye karşı ayaklanıyorlar. Şimdi bu bana çok ilginç geldi. Başka dünyalarda değil bizim dünyamızda da İslami gnostikler, müslüman anarşistler, 13. yüzyılın *çapulcuları* varmış. Ben de görsel, düşünsel ve siyasal bilinçaltında onların izini sürmeye çalıştım. Ve oradan Melamilere varmam kaçınılmazdı. Melamiler de son derece ilginç bir şekilde toplum tarafından hor ve hakir görülmeyi kabul edip, tam tersine toplum tarafından eğer hor ve hakir görünmezlerse kendilerinden hoşlanmayan tipler. Çünkü toplumsal itibar ve iktidar, reddedilecek olan bir şey. Çünkü bu dünyanın paraya ve iktidara dayalı olan toplumu, sadece kötü bir tanrının yarattığı bir toplum olabilir. Dolayısıyla, hiçbir koşulda tanınma savaşı vermiyorlar. Hegelci köle-hizmetkâr diyalektiğinin tamamen dışında kalıyorlar. Köle-hizmetkâr diyalektiğinin nedeni, Lacan'cı anlamda Büyük Öteki tarafından tanınma arzusu çünkü. Lacan'cı anlamda *insanın arzusu öteki tarafından arzulama arzusudur* tersine çevriliyor. O nedenle ben Kalenderilerin ve Melamilerin bilgisinin nasıl Aleviliğe ve Bektaşiliğe aktığını, Aleviliğe ve Bektaşiliğe akan bu bilginin nasıl ilginç bir şekilde Osmanlı'nın içinde Yeniçeri ocağında yer bulduğunu ve bu bilginin II. Mahmut'un Vaka-i Hayriye'sine ya da vaka-i şeriye'sine değin ne anlama geldiğini, neden II. Mahmut'un kendi isyankâr ordusunu topa tuttuğunu, Topçu Kışlası'nın ve Gezi Parkı'nın ne anlama geldiğini, Kalenderilerin izini sürerek bulmaya çalıştım. Bunu tarihçi olarak değil, imgebilimci olarak yapmaya çalıştım. İmgelerin bilinçaltında sürülen izleri olduğunu biliyorum.

SÖYLEŞİ: **EZGİ BAKÇAY - BEHÇET GÜLERYÜZ**

Söyleşinin bütününe 1+1 Forum'dan okuyabilirsiniz: www.birartibir.org

Akbabanın üç günü

14 Eylül Cuma günü, bir mahkeme, geceyarısına doğru 17 tutuklunun tahliyesine karar verdi. Aynı mahkeme, aradan 24 saat geçmeden, aynı sanıklardan 12'sinin tutuklanmak üzere yakalanmasına karar verdi. Dahası, 16 Eylül Pazar sabahı yapılan duruşmaya, bir "firari" sanık kendi ayaklarıyla geldi. Bunun üzerine, mahkeme heyeti salondan "kaçtı". Fıkra gibi, ama değil. Uzun yıllar anlatılacak, hukuk tarihine geçecek bir vaka. Türkiye rejiminin ve yargısının dört dörtlük fotoğrafı. Yakın plan yapıyoruz...

TORA PEKİN

14 Eylül Cuma

On yedi avukat DHKP-C yöneticisi ya da üyesi olma suçlamasıyla bir yıl tutuklu kaldıktan sonra 10-14 Eylül'de İstanbul 37. Ağır Ceza Mahkemesi'nin karşısına çıktılar. İlk dört gün Bakırköy Adliyesi'nin eski konferans salonundan bozma duruşma salonunda geçti. Sonuncu duruşma ise güvenlik gerekçesiyle Silivri Cezaevi yerleşkesinin mütemmim cüzü niteliğindeki duruşma salonuna alındı.

Adliye yerine bir hapisshanede yargılama yapmak, 12 Eylül darbesi gibi olağanüstü dönemlerin uygulaması. Türkiye'nin her günü olağanüstü!

Güvenlik gerekçesi gerçekten çok ciddiye alınmış; duruşma salonu açıldığında manzara şuydu: 17'si tutuklu 18 "sanık" avukat, onların 80 civarında müdafii, 40 kadar izleyici, 130 küsur jandarma, 40-50 jandarma özel tim, ayrıca özel güvenlik.

Biri tutuklu iki avukat grubu arasında onlarca jandarma bulunması nedeniyle müdafilerin müvekkilleriyle değil iletişim kurma, onları "görme" olanağı bile yoktu. Duruşma bu duruma itirazla başladı. Müdafiler, müvekkillerinin kendi bulundukları tribüne yaklaştırılmasını ve aradaki jandarmaların kaldırılmasını talep etti. İlk dört gün duruşmayı sükûnetle idare eden mahkeme başkanını bu isteği kabul edince duruşma sakin bir havada başladı.

39 kişiyi katledenle aynı koşullarda

Bakırköy'deki duruşmalarda tutuklu avukatlar, avukatlığa bakışlarını ve siyasi faaliyetlerini anlatmışlar, tek cümleyle özetlemek gerekirse, kendilerini iddianeye karşı savunmak yerine sistemi sorgulamayı sürdürmüşlerdi. Silivri'de ise gün boyu müdafiler konuştu. Hem iddianemenin çürüklüğünü teşhir ettiler hem de savunmanın, yani avukatlığın niçin suç sayılamayacağını anlattılar.

Avukat Betül Kozağaçlı'nın sözleri günün

özeti gibiydi: "Buradaki avukatların tümü, avukatlığı hakları teslim etmek değil, bedel ödeyerek kazanmak olarak algılıyor." Tutukluluk ve davalar o bedellerden bazıları. Beş yıl önce Fethullahçı polis-savcı-yargıçların aynı suçlamayla açtığı ve yine bir yılı aşkın tutukluluklarla başlayan ilk dava hâlâ sürüyor.

İlk davada yöneticilikten yargılanan Avukat Selçuk Kozağaçlı bu ikinci davada sadece üyelikle suçlanıyor. Avukat Barkın Timtik için ise tam tersi geçerli. Değişmeyen şey, tutukluluk. Her koşulda, tek bir şiddet eylemi yüklenemeyen Çağdaş Hukukçular Derneği ve Halkın Hukuk Bürosu avukatları "tutuklu" yargılanmalı. Ve bu öyle bir tutuklama olmalı ki, 39 kişiyi katletmiş Reina katliamcısı Masharipov'la aynı hapisshanede, aynı koşullarda olmalı.

Haftanın sonunda tutukluluklar da, iddianame de kimseyi ikna etmiyordu. Bir kişi hariç: Savcı bey basmakalıp gerekçelerle tüm "sanıkların" tutuklu kalmaları yönünde verdi mütalaasını. Mütalaaya karşı tutuklu avukatların tümü adına Selçuk Kozağaçlı söz aldı. Yirmi dakikalık sert sözlerine iki şiirden iki dize ekledi; biri yargıçlar için, diğeri kendileri için. Türkiye'nin mevcut koşullarında mahkemelerin yargılama faaliyeti anlayışına dair şunu söyledi: "Öldür, yok seni yargılayacak bu dünyada."

Evet, mahkemelerin uzun zamandır verdikleri akıl almaz kararların ardında yatan bu: Onları -iktidarın arzusu dışına çıkma-dıkları sürece- yargılayacak hiçbir güç yok ve kararlarıyla istediklerini yok edebilirler. Kozağaçlı yargılanan avukatlara yönelik bu

yok etme çabasına karşı ise “Gücümüz eksildikçe yiğitliğimiz artar” dizesini okudu.

Ardından müdafiler tutuklu arkadaşları için söz aldılar. Mahkeme tutukluluklar için karar almak üzere çekildiğinde saat akşam 8’i bulmuştu. Gerek duruşmanın aşırı güvenli Silivri’ye alınması, gerek siyasi atmosfer ve yargının iktidara bağımlılığı tahliye konusunda kimseye pek umut vermiyordu.

Ama saat 22:30’da mahkeme herkesi şaşırtarak 17 avukatın birden tahliyesine karar verdi. Gerekçe açıklı: “Her bir sanık için dosyadaki mevcut delil durumu, suç vasfının değişme ihtimali, sanıkların savunmalarının alınmış olması ve sanıkların avukat olması, tutuklamanın tedbir olması, tutuklulukta geçen süre, Avrupa İnsan Hakları ve Anayasa Mahkemesi’nin kararları, adli kontrol uygulanması ile yargılamada amaçlanan tedbirlerin sağlanabilecek oluşu...” Bir yıldan sonra gelen özgürlük herkesi sevindirmişti.

15 Eylül Cumartesi

Tahliyeler gerçekleştiğinde takvim 15 Eylül Cumartesi’yi gösteriyordu. Bakırköy’de tutulan avukatlar geceyarısını geçtikten sonra bırakılırken, Silivri’de tutulanlar ancak sabah 6:30’da Silivri otoyoluna bırakılarak özgürlüklerine kavuştular. Hapishane bu anormal gecikmeyi, başka şehirlerdeki hapishanelerden gelmeleriyle, oralarla yazışma yapma zorunluluğuyla açıklıyordu.

Sonuçta, gecikmeyle de olsa avukatlar serbest kaldılar. Yorgunluklarına rağmen, meslektaşlarıyla bu kez “dışarıda” bir araya gelmek için akşam İstanbul Barosu’nun Beyoğlu’ndaki merkezinde buluşmaya karar verdiler.

Bir yılın ardından, hapishane duvarlarının, görüş odalarının dışında bir buluşma. Ama daha akşam olmadan, 37. Ağır Ceza Mahkemesi bir kez daha şaşırttı! Savcının itirazını kabul ederek birkaç saat önce verdiği tahliye kararından döndü ve bu kez 12 avukat için tekrar tutuklama amaçlı yakalama kararı verdi. Avukatlar Behiç Aşçı, Engin Gökoğlu, Aycan Çiçek, Aytaç Ünsal İstanbul Barosu’na giderken, hatta baro binasının sokağında, Ahmet Mandacı Çanakkale’de ailesinin evinde gözaltına alındılar ve geceyi emniyette geçirdiler.

Tahliyeleri hazmedemeyen bir güç dokunmuştu dosyaya, mahkeme “haddini aşmıştı”. Aynı mahkeme beş gün boyunca süren duruşmaların ardından verdiği kendi kararını, kendi iradesini yok sayıyordu. Nasıl, hangi gerekçeyle ve ne uğruna?

Selçuk Kozağaçlı avukatlarıyla birlikte yanlarında tek bir polis olmaksızın nöbetçi mahkemenin duruşma salonuna girdi. O sırada Ahmet Mandacı’nın SEGBİS’le katıldığı duruşma sürüyordu. Kozağaçlı boş olan sanık kürsüsüne gelerek “Önünüzde hakkımda verilmiş yakalama kararı var, buyurun kendim geldim” dedi. Bundan sonra işler iyice acayipleşti. “Firari” Selçuk Kozağaçlı’nın kendi başına geldiğini görmek ve kaydetmek istemeyen heyet salondan “kaçtı”.

16 Eylül Pazar

İstanbul Adliyesi pazar ıssızlığını yaşarken avukatlar “tutuklanmak için” nöbetçi ağır ceza mahkemesinin karşısına çıkmak üzere emniyetten getirildiler. Müdafiler müvekkillerinin adil yargılanma hakkının gereği olarak duruşma salonunda bulunan terörle mücadele polislerinin çıkarılmasını istediler. Mahkeme başkanı “duruşmalar alenidir, herkes katılabilir” diyerek reddetti.

Duruşma başladı, ama avukatlar tiyatrosunun bir parçası olmamak için kimlik tespiti bile yaptırmadılar. Karar zaten verilmiş; pazartesiye, “kendi mahkemesini” bile beklemeden, sadece yüze karşı okunması kalmıştı. Son sözü Avukat Engin Gökoğlu aldı ve mahkemeden salonda bulunan, kendisine işkence yaptığını ve hakaret ettiğini söylediği iki polis memurunu tespit etmesini istedi. Mahkeme başkanının polislerin oturduğu bölüme gözünün ucuyla dahi bakamaması çok şey anlatıyordu. Tabii ki istek kabul edilmedi ve dört avukat bir kez daha tutuklandılar.

Bir saat sonra, avukat Ahmet Manda-

cı’nın SEGBİS aracılığıyla “tutuklanması aşaması”na geçildi. O esnada Selçuk Kozağaçlı elini kolunu sallaya sallaya adliyeye geldi, kapıda arama yapan güvenlik görevlisine, Ankaralı avukat olduğunu, ama kimliğinin yanında olmadığını, hakkında yakalama kararı bulunduğunu söyledi. Güvenlik bilgisayardan baktı, kimliği doğruladı, “buyurun” dedi. Kozağaçlı hiçbir polisin dikkatini çekmeden

adliyedeki baro merkezine gitti ve avukatlarını aradı.

Selçuk Kozağaçlı’nın yakalama kararını uymaya değer bir yargı kararı olarak görmediğini, gelme nedenini “Bir karara uymak için gelmedim. Terbiyesizliklerini, korkularını, utançlarını yüzlerine vurmak için geldim” sözleriyle açıkladığı video internette izlenebilir (twitter.com/chdgenelmerkez).

Kozağaçlı bu açıklamanın ardından, avukatlarıyla birlikte yanlarında tek bir polis olmaksızın nöbetçi mahkemenin duruşma salonuna girdi. O sırada Ahmet Mandacı’nın SEGBİS’le katıldığı duruşma sürüyor, Mandacı’nın avukatları savunma yapıyordu. Kozağaçlı boş olan sanık kürsüsüne gelerek “Önünüzde hakkımda verilmiş yakalama kararı var, buyurun kendim geldim” dedi.

Bundan sonra işler iyice acayipleşti. “Firari” Selçuk Kozağaçlı’nın kendi başına geldiğini görmek ve kaydetmek istemeyen heyet salondan “kaçtı”. Birkaç dakika sonra geri gelerek, Ahmet Mandacı için karar vereceğini söyleyip tekrar “kaçtı”. Biraz sonra heyetin talimatı ulaştı: “Polis salonu boşaltsın.”

Avukatlar direndi, polis kaba güç kullanarak tek tek salondan attı. Selçuk Kozağaçlı gözaltına alınarak emniyete götürüldü. Ertesi gün de on dakikalık tümüyle göstermelik bir duruşmayla tutuklandı.

Bu –yeniden– tutuklamaların gösterdiği bir gerçek var. Yargının bağımsızlığı meselesini geçelim, uzun süredir kimse onun sözünü etmeye gerek duymuyor zaten. Varılan yer, iktidar karşısında hiçbir güvenliğimizin kalmadığı. Bir yıl yatıp tahliye edilmeniz dahi bir önemi yok, beş dakikada değişir bütün işler. Mahkeme heyetine kararını yutturuyorlar. Kendi kararını inkâr eden bir yargıyla, kendi koyduğu kurala uyma gereği duymayan bir devletle karşı karşıyayız. Bu üç günü adil biçimde yargılanma hakkının en karanlık günleri olarak hatırlayacağız.

NOT: Gazeteci Can Bursalı duyurdu, tahliye kararı veren heyetin başkanı asliye ceza mahkemesine gönderilmiş, üyeler de sağa sola dağıtılmışlar. “Nedamet getirerek” yeniden tutuklama kararı vermeleri de işe yaramamış.

HAL VE GİDİŞ

ÜÇÜNCÜ HAVALİMANI İNŞAAT İŞÇİLERİNİN DİRENİŞİ

Tohum atıldı

Cumhurbaşkanı vecizelerine bir yenisini ekledi: “İsraf ekonomisine değil, üretim ve verim ekonomisine geçiyoruz. Devam eden projeleri bitiriyoruz, ihalesi yapılmış, başlamamış olanları oturup konuşup onlara başlamayacağız.” On altı yıldır yürütücüsü olduğu o israf ekonomisinin alameti farikası Üçüncü Havalimanı’nda, kölelik şartlarında çalışan işçiler öyle bir eylemlilik başlattı ki, “kaya delme” kıvamı. “Köle Değiliz” sloganıyla başlayan iş bırakma ve direniş çok boyutlu, çok katmanlı bir sömürü ve talanı, yürürlükteki 19. yüzyıl kölecilik düzenini gözler önüne serdi. İşçilerin el yazısıyla basına ve kamuoyuna ilettikleri talepleri asgari insan haklarını dile getiriyordu. Saray’ın Çalışma Bakanlığı elbette tınmadı, üç maymunu oynadı, ama İçişleri Bakanlığı, valisi, kaymakamı, jandarması, polisi, medyası derhal seferber oldu. Gözaltılar, tutuklamalarla birlikte, “böl-yönet” hamleleri, nankörlükten başlayıp vatan hainliğine, teröristliğe varan kara çalmalar sükün etti. Ama işte, gerçeğin eninde sonunda ortaya çıkmak, işçilerin de başkaldırmak gibi bir huyu var. Üçüncü Havalimanı inşaatının direnişçi işçilerinin birçoğunun bağlı olduğu üç sendikanın, İnşaat-İş, Dev-Yapı Sen ve İyi-Sen’in yöneticilerine bağlanıyoruz...

Üçüncü Havalimanı işçileriyle sendikanız arasında bağ nasıl kuruldu?

Ali Öztutan: (İyi-Sen başkanı) 2012’de derneğimiz –İnşaat İşçileri Derneği– kuruldu. 2014’ten sonra havalimanı şantiyesinde çalışmaya giden bir sürü arkadaşımız vardı. Havalimanına yakın, Arnavutköy’de toplanmalar yaptık. Sendika geçen yıl 24 Eylül’de kurulunca, çalışmalarımızı Türkiye çapında artırdık. İstanbul’daki bazı şantiyelere özel önem verdik. Üçüncü Havalimanı da bunların arasındaydı. Oradaki işçilerle bir yıldır derinleşen bir ilişkimiz var.

Tezcan Acı: (İnşaat-İş Sendikası yönetim kurulu üyesi) Bir buçuk yıl önce işçilerden iş cinayetleri, kazalar, hak gasplarıyla ilgili ihbarlar

aldık. Hatta havalimanı işçileri gazetemiz Şantiye’ye bunları yazdı.

Özgür Karabulut: (DİSK Dev-Yapı İş başkanı) Havalimanı baştan beri sorunlu. Alan çok büyük. Taşeronu çok yaygın. Binlerce işçi çalışıyor. Bunlar sorunları daha görünür yaptı. 2014’te Dev-Yapı-İş şantiyeyle iletişim kurdu. İlişki taşeron işçiler üzerinden kurulduğu için kesik kesik devam ediyor. Aslında bu çalışma temposuna işçiler dayanamıyor. Taşeron firmalarda inşaatın başlangıcından beri çalışan işçi bulamazsınız. 2015’te alanda kısa süre çalıştım. İlişkilerimiz hak gasplarına karşı mücadeleyle gelişti. Üyelerimiz alandaki birçok eylemin içinde yer alıyordu. Ama sürekli sirkülasyondan

dolayı kadro yetiştirmek kolay değil.

İşçilerin şikâyetleri ne zaman başladı?

Öztutan: Şantiye başladığında. Bugün kamuoyuna yansıyan talepler o gün de çözülmesi gereken sorunlardı.

Acı: Bir buçuk yıl önce, Çalışma Bakanlığı’ndan şantiyedeki sorunlarla ilgili denetleme yapmasını istedik. Hiçbir cevap gelmedi. Devletin kabul ettiği otuz iş cinayetinin gerçekleştiği bir şantiyeden bahsediyoruz. Ölenlerin üç gün sonra molozlar içinde bulunabildiği devasa bir şantiye.

Üçüncü Havalimanı’ndaki iş cinayetleriyle ilgili veriler neler?

Öztutan: İş cinayetlerine ilişkin haberler üzerine Çalışma Bakanlığı geçen yıl bir rapor açıkladı. Raporda sayı 27 idi. Sonra da kamuoyuna yansıyan ölümler oldu. Sayı 37’ye ulaştı. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği (İSİG) Meclisi de bu rakamı açıkladı. Bu rakam bile iş cinayetlerinin yoğunluğunu gösteriyor. Üyelerimiz ölüm oranının kamuoyuna yansıyandan daha fazla olduğunu iddia ediyor. Ama somut olarak belgeleyemediğimiz zaman boşa düşeriz. Binlerce iş kazası yaşanıyor. Yaralanma sonucu çalışamayacak durumda, sakat kalan arkadaşlarımız var. Bakanlık raporundan sonra iyileşme yaşanmadı, bir soruşturma açılmadı.

Karabulut: İSİG Meclisi’nin bir parçasıyız, orada tespit ettiklerimizi yayınlıyoruz. Sayı en az 38. İşçiler bu duruma öfkeli, ama kendilerini çaresiz hissediyorlar. “Hamama giren terler” diyeni bile var. Bu söylem ne kadar yetersiz kaldığımızın göstergesi. Bir olay yaşandığında anında izole ediliyor, diğer işçilerin haberi bile olmuyor.

Acı: Hophopçular var, hafriyat kamyonlarına dur kalk yapanlar. İşçi arkadaşımızı hafriyat kamyonu eziyor, görmüyor, toprağı üstüne döküp gidiyor. Eşi “iki gündür gelmedi, vardiya mı çalışıyor?” diye şantiyeye soruyor. Üç gün sonra bulundu arkadaşımızın ölüsü.

İşçilerin dile getirdikleri temel sorunlar neler?

Öztutan: Şantiyedeki 36 bin çalışanın yarısı orada yaşıyor. Kaldıkları koğuşlar çok sağlıksız. Tahtakuruları var. Koğuşlar kapasitelerinin üstünde kullanılıyor. Yemeklere, servislere ve ücretlere dair sorunlar yaşıyorlar. Neredeyse herkes asgari ücret alıyor. Sigortalarında giriş çıkışlar, primler eksik yatırılıyor. İş güvenliğine dair gerekli tedbirler alınmıyor. Aslında bir şantiyede olabilecek tüm sorunlar mevcut. Ölüyorlar, yaralanıyorlar, haklarını alamıyorlar, sağlıksız koşullarda besleniyorlar, barınıyorlar. Bu sorunları yıllardır yaşıyorlar. Anadolu Ajansı “Şehir yaşıntısını aratmıyor Üçüncü Havalimanı” diye propaganda videosu çekmişti. Videoyu bir eylem sonrası servis etmişlerdi. Orada bilardo salonu, müzik odası gibi yerler

görüldüğü. Bunların hemen hepsini İGA'nın (İstanbul Grand Airport adlı, havalimanı ihalesini alan firmaların oluşturduğu beş ortaklı konsorsiyum) üst düzey yetkilileri kullanıyor. Toplamda 200 bin işçi çıkış yaptı. Orada bir sene dahi çalışmak çok zor.

Acu: İşçiler sürekli

kafalarına bir şeyler düşmesinden korkuyor. Yemekten doymadan kalkıyorlar. 500 kişinin çalıştığı birimde, 300 kişilik yemek veriyorlar. Sıra gelene kadar yemek vakti bitiyor. Şehirden çok uzakta, berbat yatakhanelerde kalıyorlar. O yüzden tahtakuruları sembol oldu. Revirden düzgün sağlık hizmeti alamıyorlar. SGK primleri aldıkları maaş üzerinden yatmıyor. Paraları altı aydır ödenmeyen arkadaşlarımız var. Servis sorunu var. Talepler listesindeki 15 şikâyet konusunun hepsi mevcut. İşçiler yaşam koşullarını düzeltmek için müdahale ettiler ve iş durdurdular. En doğrusunu yaptılar, onurlu bir tavır sergilediler. Yirmi yıldır hangi şantiyede çalışırsam çalışayım, iki öğlen yemeğinden doyup kalktığımı hatırlamıyorum. Evden ekmek götürdüğümü bilirim. Yemekler yenecek gibi değil. Her şeyi en ucuzundan seçiyorlar. Adam işçiye üzerinde yatsın diye sünger, giymesi için yelek, ayakkabı veriyor, her şey en ucuzundan. Ayak mantar oluyor. İşçi başını koyup uyuyamıyor. Duşlar hortumdan su akar gibi. Hijyen sıfır.

Karabulut: Serviste, yemekte, banyoda saatlerce kuyruk bekliyorlar. Sahada baretini, ayakkabısını giydi mi, üzerinde kemeri var mı? Tek denetim bu. İşçi nasıl yaşıyor, nasıl dinleniyor, karnını nasıl doyuruyor, ücretini alabiliyor mu? Bunlar denetlenmiyor.

Binlerce işçinin katıldığı eylem nasıl başladı ve gelişti?

Karabulut: Sabah servis kuyruğunda başladı her şey. Defalarca eylem yapıldı servis konusunda. Her seferinde kısmi çözümler yaşandı. 14 Eylül Cuma sabahı servis sorununu çözmek istemeyenler alandan kaçınca, işlerinde sendikamız üyesi de olan işçiler "artık yeter, sorunu çözümüyorsanız biz de greve çıkarız" dedi. İş bırakma kartopu gibi büyüdü. Biz

#KöleDeğiliz

öğlen gibi şantiyeye ulaştık. İnşaat-İş yönetiminden arkadaşlarımız daha erken ulaştı. Jandarma müdahale etmiş ve işçiler kamp alanına çekilmişti. Bu arada talepler listesi oluşturulmuş ve temsilciler seçilmişti. Kaymakam ve jandarmayla görüşme yapılmıştı. Şantiye yönetimiyle yapılan iki görüşmeye biz de dahil olduk. Yönetimle yapılan görüşmenin sonuçları kamp alanında işçilere aktarıldı. Cumartesi (15 Eylül) iş bırakma-grev örgütlenmesi için görev dağılımı yapıldı. Bu arada, yönetim ve jandarma da boş durmadı. Kamp önüne yığınak yaptılar. DİSK Genel Başkanı Arzu Çerkezoğlu içeri alınmadı. Biz de valilik kararıyla dışarı çıkarıldık. İçerideki arkadaşlar çalışmalara devam ediyordu. Gece yönetim ve kaymakamlık tekrar şantiyeye geliyor. "İddiaları

Bir buçuk yıl önce, Çalışma Bakanlığı'ndan şantiyedeki sorunlarla ilgili denetleme yapmasını istedik. Hiçbir cevap gelmedi. Devletin kabul ettiği otuz iş cinayetinin gerçekleştiği bir şantiyeden bahsediyoruz. Ölenlerin üç gün sonra molozlar içinde bulunabildiği devasa bir şantiye.

araştırıp sorunları çözeceğiz" diyor. İşçiler bu "iddia" lafına çok öfkeleniyor. "Kanımızı tahtakuruları kemiriyor, saatlerce serviste bekliyoruz, geç kaldığımızda ücretimizden kesiliyor, aç kaldığımız günler oluyor. Neyi araştıracaksınız, defalarca ilettik bu sorunları" deyip eyleme devam kararı alıyorlar. Bir yandan da operasyon hazırlığı gözlemleniyordu.

Öztutan: Servis sorunu aslında uzun zamandır var, ama o gün hava yağışlı olduğundan işçiler ıslanıyor. Ulaşım meselesi bardağı taşıran son damla. Bu sayede tüm sorunlar bir mücadele başlığı haline getirildi. Eyleme

başlayan işçiler diğer vardiyadakileri de koğuşlarında uyandırdı. Aslında eylem işçilerin tepki ve öfkesiyle kendiliğinden başladı. Bizlerin orada olması, kamuoyuna duyurma, eylemdeki arkadaşları yönlendirme açısından yerindeydi. Ama işçilerin hepsinin zaten patronlarla derdi var. Hepsi yeni bir patlamada eylemlerin içinde yer alacak.

Acu: Masada patron kanadının sözleri işçiyi tatmin etmedi. İşçi iş durdurmaya devam etti. Sendika işçinin var dediği şeyde var. Kabul etmediğinde yok. Devam ettik. Bunu hazmedemediler, akşam koğuşları bastılar, kapıları kırdılar.

Sendikalar direniş eylemlerinde nasıl bir rol oynadı?

Öztutan: Üyelerimiz eylemin içindeydi. Eylemi sürdürmek, talepleri dile getirmek, eylemin haklılığını kamuoyuna yansıtmak için tüm işçilerle kol kola mücadele yürüttüler. Başta işverenden masaya davet almadık. Zaten talepleri kabul etmezdi. Kendiliğinden başlayan bir eylemde güçlü bir komitenin varlığı gerekliydi. Eylemi sürdüremezsen görüşmenin figüranı olursun. Eylem akşamı bir toplantı organize ettik. Fakat CEO ve kaymakam yemekhaneye gelince, tekrar eylem başladı. Sonra jandarma ve polis operasyonları komitenin kurulmasını engelledi. Kamuoyuna açıklanan taleplerde ortaklaşıyoruz.

Acu: Eylemler üzerine sendika yöneticilerimiz tarafından işçi temsilcilerinden bir kurul oluşturulması önerildi. Bu kurulun madde madde sorunları kâğıda dökerek patronlarla tartışması kararlaştırıldı. Masaya oturuldu. Masada kaymakam ve jandarma komutanı da vardı. Fakat işçileri aşağılayıp kalktılar. "Ne haliniz varsa görün, biz bunu güvenlikle hallederiz" dediler. Sonra gece koğuşlar basıldı. Gözaltı listesi İGA tarafından hazırlandı. İkincisi, bazı taşeronlar "gidelim, bir imza verelim, geri döneceksiniz" diye işçiyi jandarmanın ayağına götürdüler.

Ödemelerin geciktirilmesinde inşaatların bitim tarihinin yaklaşmasının payı var mı?

Acu: Burada daha çok iş var. Yakın zamanda açılacak olan, üç bölümden biri sadece. Açıl-

İyi-Sen başkanı Ali Öztutan: "Ölüyorlar, yaralanıyorlar, haklarını alamıyorlar, sağlıksız koşullarda besleniyorlar, barınıyorlar. Şartlar düzeltilmediği sürece bu eylemler meşru, haklı ve yasal. Yasal olmayan, kural dışı çalışma."

DİSK Dev-Yapı İş başkanı Özgür Karabulut: "Kendisini hep edilgen konumda görüyor. Oysa o koca koca binaları ölüme meydan okuyarak yapma iradesi gösteriyor. Bu kölelik düzenine karşı gelmediği, kendisini bu mücadelenin asli unsuru göremediği müddetçe iş çok zor."

İnşaat-İş Sendikası yönetim kurulu üyesi Tezcan Acu: "İşçi temsilcilerinden bir kurulun madde madde sorunları kâğıda dökerek patronlarla tartışması kararlaştırıldı. Masada kaymakam ve jandarma komutanı da vardı. Fakat işçileri aşağılayıp kalktılar. Sonra gece koğuşlar basıldı."

lışı ertelemek için kendi beceriksizliklerinin faturasını işçiye çıkarabilirler. Fatih Altaylı ne diyor? “*Şimdi mi akılları başlarına geldi.*” Oysa daha önce de eylemler var. Her başarısızlığın üzerini örtmeyi çok iyi biliyorlar. “*İnşaat-İş işçilere 100'er lira para dağıtıyor*” dediler. Oysa arabamıza benzin koymaya paramız yok. Biz işçilerin sırtından aidatla zengin olan bir sendika değiliz. Üç ayda bir mali rapor yayınlıyoruz. Kasamızda, masraflar düştüğünde, 800 lira var.

Karabulut: İş bitmeye yakın, hem işçi tazminatını almadan bırakıp gitsin diye, hem de işçiye ihtiyacı kalmadığından sorunlar taşeron firmaların umurunda olmuyor. Teminat ve hak ediş hesapları birbirine girdiğinden, patronlar gitse de arkada kalan işçiler daha ucuza çalıştırılabilir. Proje bitimine yakın paralar bittiğinde taşeronlar sorun yaşıyor.

Öztutan: Üçüncü Havalimanı şantiyesinde para sorunları uzun süredir var. Zaten inşaat 2028'de bitecek. 36 bin çalışanın tamamının aynı sıkıntıları yaşadığını söyleyemem. Resmi taşeron sayısı 500. Aslında çok daha fazla var.

Gözetimler ve tutuklamalar nasıl cereyan etti?

Acu: 43 işçi adliyeye getirildi. 24 işçi tutuklandı. Aralarında genel sekreterimiz Yunus Özgür, genel örgütlenme sekreterimiz Deniz Gider dahil dört yöneticimiz var. 19 işçi ise yurtdışı yasağı ve haftada iki gün karakola imza verme şartıyla salıverildi. Telefonlara da el koydular.

Öztutan: Gözetimler siyasi. Arka planda Türkiye'deki tüm inşaat işçilerinin talepleri var. Konsorsiyumdaki Cengiz-Mapa-Limak-Kolin-Kalyon yurtdışı ve yurtiçinde birçok ihale almış şirketler. “*Burada boyun eğerse, diğer şantiyelerde de boyun eğmek zorunda kalırız*” diyorlar. O yüzden gözdağı vermek için kolluk kuvvetleriyle bastırmaya çalışıyorlar. Filistin'i andıran görüntüler yaşandı. Aslında korktuklarını da gösteriyor. Gözetimlerde hukuk işleseydi, talepler ortaya çıktıktan sonra işçi koşulları değil, firmaların ofisleri basılırdı. Gözetim altına alınanların çoğu o gün işe girenler. Sağlık kontrollerinden geçip gerekli işlemleri yaptıktan sonra verilen çalışma kartları yok. Sendikacı arkadaşlar ise sendikal faaliyetten alınıyor. Tamamen gözdağı. “*Gireriz, 500-600 işçiyi toplarız, gözünüzün yaşına bakmayız*” diyorlar. “*Sizin örgütlü gücünüz varsa ben de örgütlüyüm, kolluk kuvvetlerim, medyada elemanlarım var, baskın yaparım, köşe yazdırırım*” diyorlar. Ortada iki sınıf var. İkisi de gücünü ortaya koyuyor. Çok net, çok büyük bir sınıf kavgası söz konusu.

Acu: Çoğu işçiyi jandarma karakolunda günlerce beklettiler. Bir genç “*üç gün ellerim plastik kelepçeli, nezarethanede beklettiler*” dedi

Öztutan: Vali açıklamasında 400 civarında işçinin gözetim altına alındığını söyledi.

Acu: Bizim tahminimiz 543 gözaltı. Salınanlar büyük ihtimalle işten çıkarılıyorlar. Dışarıdan yerlerine işçi getirildiği iddiaları var.

Karabulut: İşçiler uzun bekleyişin ardından koşullarına çekilip uyumaya geçtiklerinde koçbaşları ile kapılar kınılarak gözaltılar yapıldı. Gözetim altına alınırken kaba dayak ve

Fabrika gibi değil şantiyeler. İşçiler iki-üç ay çalışıp ayrılıyor. Üçüncü Havalimanı'nda bir sene çalışan adam efsane haline geliyor. Çünkü oradaki berbat koşullara uzun süre dayanabilmek mucize.

ciddi baskı var. Zaten bu şekilde gözaltı yapmak, tıka basa karakola doldurmak, dışarıyla bağlantıyı kesmek başlı başına bir işkence. Milletvekillerine, avukatlara dahi bilgi verilmedi.

Acu: Gözetim altına alınıp serbest bırakılan bir işçi anlattı. Babasıyla servis bekliyormuş. “*Servis gecikti, derken jandarma babamı da, beni de aldı. Sonra beni bıraktı, babamı bırakmadı*” dedi. Aramalarda hiçbir şey bulunamadı. Hiçbir suç aleti yok. Örgüt bağlantısı yok. Sicilde bir şey yok.

Sorguda neler sormuşlar?

Acu: “*Kim var bu işin arkasında? Bunu size kim emretti? Kimle çalışıyorsunuz?*” diye absürd sorular.

Öztutan: Türkiye'de gözetim altına alınan muhaliflerin ezberlediği şeyler. İşçilere de aynılarını sormuşlar.

İnşaat-İş aleyhinde ifade verenler olduğu söyleniyor.

Acu: “*Sendika bu işe önyak oldu. Bizi isyana teşvik etti*” diyenler sonra bu ifadelerini geri çektiler. Polisin fezlekesinde dahi sendikacıların işçiyi sakinleştirip masaya oturmaya ikna ettiği yazıyor. Sendikanın orada olması bir şans. İnsanlar ne yapacağını bilemiyordu. Provokasyonu, işçilerin zarar görmesini sendikalar önledi. İşçilerin birkaç ara-

cın çamurluğunu yumruklamasından, bir whatsapp grubundan söz ediliyor. Onlarca işçi ölmüş, o hengâme içinde böyle bir grup kurulmuş, buna bakıyorlar. Aileler çocuklarının hak talep etmekten başka hiçbir suçlu olmadığını biliyorlar. İsyan ediyorlar. Lanet okuyorlar.

Hemşericilik şantiyelerde yaygın. Kürt işçiler yoğun. Üçüncü Havalimanı'nda da etnik gerginlikler var mı?

Karabulut: Taşeron firmaların ve sektörün işleyişinden kaynaklı rekabetler ya da anlaşmazlıklar var. Örneğin kalıpcı ile demircinin betoncuyla tartışması hiç bitmez. Ya da sıvacı ile elektrikçi, tesisatçı arasında gerginlik yaşanır. Buna kimlikler arası farklar eklenince durum daha da zorlaşıyor. Şantiyelerde Kürt işçiler aralarında çok hızlı bağ kuruyor. Aralarında bir ayrışma yaşansa da, dışarıdan bir müdahale ya da saldırı geldiğinde bir ıslıkla yana yana geliyorlar. Çoğunlukla alanın hâkimi Kürt işçiler. Bu gerçeği görmeyen her tür örgütlenme zayıf kalıyor. Ama şantiye dışında öyle değil. Bir tehdit ya da sorun olarak algılanan işçi dışarıda daha içine kapanık oluyor.

Acu: Hemşericilik şantiyelerde var, ama eylemde o hislerle hareket edilmedi. Çünkü en az 10 bin işçi eylemlere katıldı.

İşçilere şiddet uygulandığı doğru mu?

Acu: İşçiler, İGA'nın bir soru odası kurduğunu, burada ekip başkanının işçileri sorguya çektiklerini anlatıyor.

Karabulut: Şantiyede dışarıyla bağlantı kurulsun istenmiyor. Servislerde asker ve polis denetimi var, dışarıdan gelenlere GBT uygulaması yapılıyor. Baskı ve korkuyla çalıştırıyorlar. Nazi kamplarından farksız. Dünyanın kışkırdığı projenin gerçek yüzünü, köle gibi çalıştırılan insanların burayı inşa ettiğini herkes gördü.

Acu: Jandarma ve polisler servislerde, çalışma ortamında bulunuyor. Şantiyeyi adeta karantina bölgesine çevirdiler. HDP milletvekili Erkan Baş'tan sonra Saadet Partisi milletvekili Cihangir İslâm geldi. Nizamiye

#KöleDeğiliz

kapısına kadar gitti. Görevliler hakaretimiz bir tavırla cevap verdi. Oysa işçinin muhabatı Çalışma Bakanlığı'dır. İşçi jandarmayla, polisle çalışmaz. Fakat Ulaştırma Bakanlığı açıklama yaparken Çalışma Bakanlığı tek kelime etmedi.

Acu: Fotoğraf çekildiğini gördüklerinde müdahale ediyorlar. Telefon kullandırtmamaya çok özen gösteriyorlar.

Şu anki şartlar nasıl, yeni eylemler olur mu?

Öztutan: Şartların düzelmemesi yeni eylemleri getirir. Her eylem bir öncekinden daha büyük oluyor. Çünkü inşaat işçilerinin talepleri gerçekten yaşamsal. Kolluk kuvvetlerinin zoruyla durumu sürdüremezsiniz. İşçiler emeklerinin karşılığını almak için, yaşamak için çalışıyor. İnsana emeğinin karşılığını vermiyorsan tepki doğar. Şartlar düzeltilmediği sürece bu eylemler meşru, haklı ve yasal. Yasal olmayan, kuralsız çalışma.

Acu: Barış sağlanacaksa ortaya konan maddelerde anlaşma sağlanacak, işçilerin mağduriyeti giderilecek ve işçilerden özür denecek. "Sendikacılar gitti, işleri karıştıran işçiler oradan çıktı" dedikleri sürece oraya huzur gelmeyecek. Yeni kazaları, yeni ölümleri istemiyoruz. İş Kanunu'na göre güvensiz gördüğün yerde çalışmama hakkına sahipsin. Öte yandan, bazı işçiler telefonla konuşmaya bile korkuyor. Ama bilgi aktarmaya, fotoğraf atmaya devam edenler de var. İnşaat-İş'te gönüllülük esasına göre çalışıyoruz. Maaş söz konusu değil. İşçilerden gelen bağış ya da ufak tefek aidatlarla zor bir savaş veriyoruz.

Genel olarak inşaat sektöründeki durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Karabulut: İnşaat AKP hükümetinin, devletin en büyük mali kaynağı. Son yıllardaki en büyük rant, vurgun ve sıcak para girişi buradan. İnşaat biterse musluk kapanır. O yüzden özellikle inşaat tamamen patronların insafına bırakılıyor. Özel bir koruma kalkını var. Kıran kırana bir sürecin yaşanacağını düşünüyorum. Artık ücret alırken bile mücadeleye vermek, bedel ödemek zorunda kalıyoruz. Kayıtdışı çalışma oranları da artacak.

İş cinayetleri raporlarına göre, inşaat en çok

ölümün olduğu işkolu. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öztutan: İnşaat işkolunda çalışan işçilerin büyük çoğunluğu örgütsüz. Bundan faydalanan inşaat patronları kâr adına şantiyelerde güvenli çalışma ortamı sağlamıyor. Örgütsüzlük patronlara özgüven veriyor, bu da işçilerin ölümüne neden oluyor. Üstelik lira şimdi çok değer kaybetti. Dışarıdan alınan demir, çelik gibi malzemelerin maliyeti arttı. Patronlar kârları artsın diye işçinin yemeğinden, servisinden, güvenliğinden kesiyor.

Acu: İnşaat işçisi altı ay köyünde tarlasını ekiyor, altı ay inşaatta çalışıyor. Feodal ilişkilerle gelen bütün bir köy, başlarında iki-üç iş bilenle çalışmaya başlıyor. İş eğitimi ve iş tecrübesi olmadan hemen sahaya sürülen insanlar söz konusu. İşçi ilk şantiyesinde kaza geçirmezse olgunlaşıyor. Projeler bü-

**Büyük eylemin gecesi
yönetim ve kaymakamlık
şantiyeye geliyor. "İddiaları
araştırıp sorunları çözeceğiz"
diyorlar. İşçiler bu "iddia"
lafına çok öfkeleniyor.
"Kanımızı tahtakuruları
kemiriyor, saatlerce serviste
bekliyoruz, geç kaldığımızda
ücretimizden kesiliyor, aç
kaldığımız günler oluyor.
Neyi araştıracaksınız,
defalarca ilettik bu sorunları"
deyip eyleme devam kararı
alıyorlar.**

yüdükçe ham eleman sayısı artıyor. Ham elemanlar iş güvenliği önlemleri alınmayınca iş cinayetine kurban gidiyor. Bu yüzden Üçüncü Havalimanı'ndaki talepler çok iyi düşünülmüş. Demek ki, işçi sorunlarını saptayıp çözüm üretebiliyormuş.

Sendikalarınızın somut kazanımları neler?

Öztutan: Fikirtepe Fortis Sinanlı'da, Ankara Etlik Şehir Hastanesi'nde, Suudi Arabistan-Cidde'de, Üçüncü Havalimanı'ndaki Nova firmasında ücretini alamayan arkadaşlarımızın hepsinin ücretleri alındı. Yemekhanelerin düzeltilmesi için Zeytinburnu'nda Yedimavi'de eylemimiz oldu.

Acu: Her ay bir şantiyede işçinin hakkını alıyoruz. En son, geçen ay Vadistanbul'daki işçilerin hakkını aldık. İş güvenliği tecrübesini Emaar Square alışveriş merkezi inşaatında gerçekleştirdik. İşçinin düşündüğü iş güvenliği önlemini ne iş güvenliği uzmanı ne de bölgenin proje müdürü bulabilir. İşçi temsilciliği yaptığım dönemde iş güvenliği ekiplerinin ve diğer ekiplerin bulamadığı noktaları buldum. Doğabilecek kazaları önledim. Emaar şantiyesinde sinemalar bölümünde çok yüksek iskeleler kurulmuştu. Hiçbirinde "bu iskele güvenlidir" etiketi yoktu. İş güvenliği gelmiş, gerekli görmemiş. Çalışma güvenliği mühendisine gittim, oralı olmadı. Üst proje müdürüne "Ya bu iskele sökülecek ya da fotoğraflarını çekeceğim, yayınlayacağız. Daha ölenin kanı kurumadı" dedim. Söktürdük de.

Ekonomik krizden inşaat işçileri nasıl etkilendirir?

Öztutan: En son İstanbul Cevizlibağ'da Yeşil Kundura battı. İşçi arkadaşlar ücretlerini alamadı. Bir ay önce büyük bir firma olan Bayburt Grubu'ndan 700'den fazla işçi çıkarıldı. Bütün işçi arkadaşlarımızın tüm haklarını aldıklarına dair kâğıt imzalamaları istendi. Biz de bir mücadele başlattık. Hukuksal süreç de yürütüyoruz. Krizin faturası işçilere kesilmeye çalışılıyor. Krizin etkilerinin artışıyla patronların elinde işsizlik sopası olacak, çalışanların üzerinde bu sopayı daha fazla kullanacaklar, işten çıkarmalar yaşanacak, çalışma koşulları daha da kötüleşecek.

Acu: Krizle beraber şantiyelerin Üçüncü Havalimanı benzeri eylemlere gebe olduğunu düşünüyoruz. Çünkü şantiyelerde en büyük sorunlardan biri ücretlerin ödenmemesi. Buna kıdem ve ihbarı da katabiliriz. Hakkını bırakan çok işçi var. Başka şantiyelerden hak gasplarıyla ilgili ihbarlar alıyoruz. İnşaat işçileri krizden zarar göreceklerin başında yer alıyor. İnşaat kolunda yoğun işsizlik doğacak. İşçi köyünde varsa ekip biçip yiyor, ama asıl burada çalışıp orada yiyor. İşçilerin krize karşı önlem için mutlaka bir sendikaya üye olması gerekiyor.

Karabulut: Çok sancılı günler bekliyor bizi. Sık sık iş değiştirdiğimizden mevcut durumu tam anlayamadık aslında. Ama yarın, var olan projeler bittiğinde, iş bulmakta zorlandığımızda acı gerçeği daha net göreceğiz. İnşaat işçilerinin örgütlenmesi aynı zamanda işsizler örgütlenmesi de olacak. Bunu görüyor, kendimizi buna göre konumlandırmaya çalışıyoruz.

Sektörde şu andaki durum nedir?

Karabulut: Yaklaşık iki milyon işçi çalışıyor. Bunun 500 bini kamuda çalışanlar, yöneticiler ve yüksek ücretliler. Geri kalan büyük gövde Anadolu ve Mezopotamya'nın en yoksullarından oluşuyor.

Yüzde 80'i gurbetçi. Ailesinden ayrı, top-

lumdan izole kamplarda yaşıyor. Ortalama alınan ücretler ise aylık 2500 lira.

Sendikanın örgütlülük oranı ne? Yeni üye kazanmak için ne gibi stratejileriniz var?

Öztutan: İnşaatta örgütlenmenin zorlukları var. İşçiler sürekli yer değiştiriyor. Çalışma saatleri çok uzun ve iş şartları ağır. Üçüncü Havalimanı'nda ortaya çıkan talepler etrafında inşaat işçisinin örgütsüzlüğünü kırmak istiyoruz. Her şantiyede komite kurmaya çalışıyoruz. Orada işçi arkadaşlarımıza ilkin haklarını, sigorta primini, AGİ'sini (Asgari Geçim İndirimi), kıdem tazminatını, ihbar tazminatını öğretiyoruz. Bunları bilmiyorsa mücadele edemez. Anadolu'da temsilcilikler açma hedefimiz var. Temmuzda 200'e yakın üyemiz vardı, şimdi 300. Ama mesela Cidde'de 4500 işçi arkadaşımız greve katıldı. Bir tane üyemiz bile yoktu, çünkü sigortalılar inşaatta gözükmüyordu. Şimdi Cidde'den döndüklerinde üye olacak arkadaşlarımız var.

Karabulut: Sektörde sendikal örgütlenme yok denecek kadar az. Kamuda ve büyük projelerin ana firmalarında Yol-İş sendikası var. 55 bin üyesi bulunuyor. Geri kalan on sendikanın toplam üye sayısı 2500'ü geç-

mez. Biz daha çok taşeron firmalarda örgütleniyoruz. Son bir yılda üye sayımızı ikiye katladık, ama taşeron firmalarda iş kolu değişikliğinin çokluğu yüzünden birçok üyelik düşüyor. 700 üyeden sadece 180'i aktif.

Önceleri işçiyle, hakkını alamadığında ya da çalıştığı yerle bağını koparmak istediğinde ilişki kuruluyordu. Ancak içeride ilişkiniz olmayınca bir adım ileriye gidemiyordunuz. Son dönemde şantiyelere içeriden müdahale etmek için başta iş cinayetleri olmak üzere, barınma, yemek ve çalışma koşullarını temel alan, daha fazla sabır ve emek gerektiren bir stratejiyi benimsedik. Artık işçi ücretini alamadığında ya da işten atıldığında ne yapması gerektiğini biliyor. Çıkıyor kapı önüne, direnişe ge-

“Gireriz, 500-600 işçiye toplarız, gözünüzün yaşına bakmayız” diyorlar. “Sizin örgütlü gücünüz varsa ben de örgütlüyüm, kolluk kuvvetlerim, medyada elemanlarım var, baskın yaparım, köşe yazdırırım” diyorlar. Ortada iki sınıf var. İkisi de gücünü ortaya koyuyor. Çok net, çok büyük bir sınıf kavgası söz konusu.

çiyor. Sendikalarımızın –İnşaat-İş, İyi-Sen, Dev Yapı-İş– son yıllarda verdiği mücadele bize birçok deneyim bıraktı. İşçiler sendika olmasa bile kendileri bu deneyimleri hayata geçiriyor.

Acu: 700-800 kadar üyemiz var. Fabrika gibi değil şantiyeler. İşçiler iki-üç ay çalışıp ayrılıyor. Havalimanında bir sene çalışan adam efsane haline geliyor. Çünkü oradaki berbat koşullara bir sene dayanabilmek mucize. Diğer yandan, işçiler sendikaya üye olma konusunda ikircikli davranıyor. Sürekli para kesilen bir yer gibi hayal edebiliyorlar ya da daha önce duyduğu efsaneler akıllarına geliyor. Üçüncü Havalimanı eyleminden önce işçilere haklarını hatırlatan bir çalışma yaptık. Tutuklanan arkadaşımız Yunus afişini hazırlamıştı. Arkadaşlar çıkacak, gene yapacağız bu çalışmayı.

Şantiyelerde işçilerle beyaz yakalılar arasında nasıl bir ilişki var?

Karabulut: Tüm şantiyelerde beyaz baretli- lere, ekip yöneticilerine ciddi bir tepki var. Üstenci bakış, işçiye küçük görme gerginlik- lere yol açıyor. Yüzde yüz böyle değil tabii. Örgütlenmek için işçiyle düzgün ilişki sağla- yan mühendisler, beyaz yakalılar da var.

Öztutan: İşçiler arasında kıdeme, cinsiyete, etnisiteye dayalı ayrımlar oluşturulmaya çalışılıyor. Bununla ilgili gerilimler oluyor. Formen –ekip başı– arkadaşlarımızın aldığı ücret çok farklı değil. Bazı avantajları olsa da onların sigorta primleri de eksik yatırılıyor. Mimarların, mühendislerin, iş güvenliği

ÜÇÜNCÜ HAVALİMANI İNŞAATI İŞÇİSİ CEMİL ERDEM

İşçiler dolup taşmış durumda

Üçüncü Havalimanı şantiyesinde iş bırakma eylemi nasıl başladı, nasıl sürdürüldü, gözaltı- tutuklama operasyonları nasıl yapıldı, direnişe neden olan koşullar neler, bundan sonrası- nelere gebe? Şantiyede elektrikçilik yapan Karadenizli işçi Cemil Erdem'den* dinliyoruz.

İşe ne zaman başladınız, kamuoyuna yansı- yan şantiyedeki sorunlar ne zamandan beri var?

Cemil Erdem: İşe bu yıl başladım. Ödemelerle ilgili sorunların çok uzun süredir devam ettiğini, yemeklerin son iki senede kötüleştiğini, yatakhanelerdeki sorunların şantiyenin başın- dan beri olduğunu söylüyor daha eski işçi ar- kadaşlar. Tepkiler de yeni değil. Dört ya da altı kişilik küçücük koğuşlarda tıkiş tikiş yatıyoruz. Üçüncü Havalimanı ormanlık alana kurulduğu için etraf haşşere dolu. Tahtakuruları çok fazla. İlaçlama gerekiyor. Uyuyamıyoruz. “Tamam” deyip geçiştiriyorlar. Sabah işe çıkıyorsun, akşam 9'da geliyorsun. Sırf “kendileri istemedi” diyebilmek için, akşam “çık koğuştan, ilaçlaya- cağım” diyorlar. Ya kardeşim, nerede uyuya- cağım, çocuk mu kandırıyorsunuz? Yemekler az veriliyor ve çok yağlı. Mide ağrıtıyor. Son bir aydır karnımızı marketlerden doyuruyoruz, herkes üç-beş atıyor, zeytin-peynir alıyoruz.

Şantiyede mesai dışında nasıl vakit geçir- yorsunuz?

Çalıştığımız alan servislere bile 15 dakika mesafede. Çok daha uzak alanlar var. Çıkıştan sonra zaten yemek kuyruğunda saat 21'i buluyor. O kadar çok yoruluyorsun ki, vurup kafayı yatıyorsun. Bazen bu bile yok. Geçen hafta bir gün sabah saat 9'a kadar sabahladık.

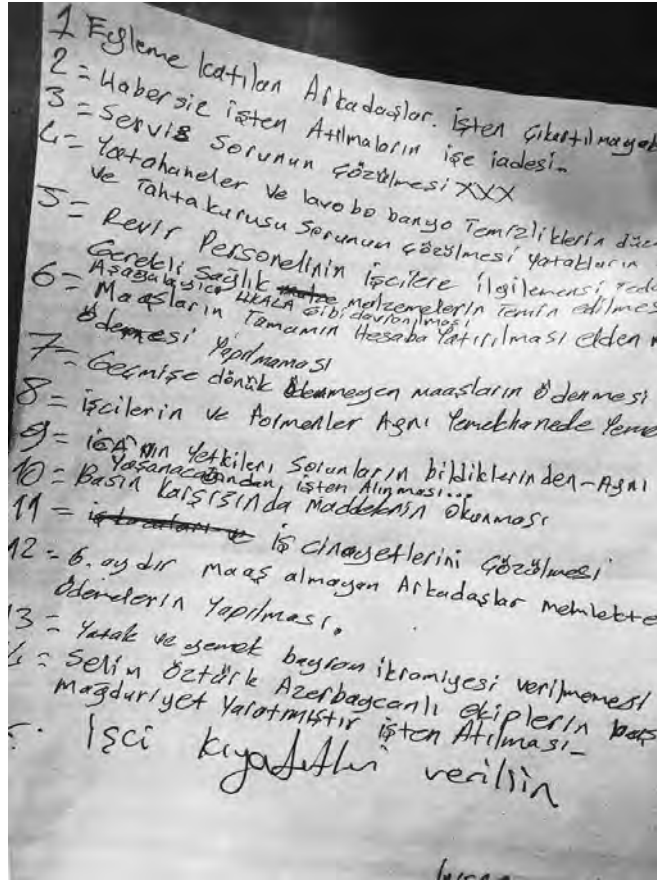
Eylem nasıl başladı?

13 Eylül Perşembe günü sıkı bir yağmur yağ- mıştı. Herkes “büyük patronlar gelecek” diye akşam 9'a kadar zorla mesaiye bırakıldı. Çalı- şma sahasında, “Teslim süresi yaklaşıyor, pat- ronlar da gelecek, kimse bir yere ayrılmasın” diye talimatlar veriliyordu. Sabah 9'a 10 kala biz ekip olarak paydos edip servise gittik. Yağmur yağıyordu ve servis yoktu. İnsanlar yakınmaya başladı. Bir de şöyle bir şey var: Şirket iki gün- lük hasta raporu kabul etmiyor. Çalışmaman için en az üç günlük rapor gerekli. Yoksa yev- miyeden kesiyorlar. Bu yüzden insanlar ıslanıp

hastalanmak istemiyor. Sesler yükseldi. Ufak çaplı tepkiler oldu. İşçiler perşembe günü iyice ıslanıyor. Cuma günü tekrar servis sırasına giriyorlar, yağmur çiseliyor, ıslanıyorlar. Sonra yağmur artıyor. Bir alkış, ısıkl protestosu kopu- yor. Eylem başlıyor. Gelen servisleri işçiler gön- dermiyor. “Sorun burada çözülecek, kış geliyor, ıslanıp hasta olamayız” diyorlar. Aradan bir saat geçtikten sonra, bir yetkili oturduğu yerden, alana monte edilmiş megafonla “Bir hafta süre verin. Düzelteceğiz. Geç gelen servislerin plaka- larını alın, bize verin” çağrısı geçiyor. Oturduğu yerden konuşmasına, kalkıp yanımıza gelmeye bile tenezzül etmemesine sinirlendik. Megafo- nun tellerini kopardık. Yetkililerin gelmesi için beklemeye devam ettik. Yağmura rağmen di- reniştikten vazgeçmedik. Uzun sürdü. Televizyon kanalları geldi. 14 Eylül Cuma gecesi, İGA, yani asıl yüklenici firma bizden bir grup oluşturup taleplerimizi iletmemizi istedi. Birkaç arkadaş gitti. Servislerin çoğaltılmasını, barınmanın dü- zelttilmesini, maaşlarla ilgili taleplerin –gecikti- rilmemesi, elden ödenmemesi– karşılanmasını istediğimizi belirttiler. İGA yetkilileri kabul ediyorlar. Bunun üzerine, arkadaşlar talep lis- tesinin altına yetkililerin imzalarını atmalarını istiyor. “İmzalamayız, bir hafta süre verin, düzel- telim” diyorlar. Tabii arkadaşlar güvenmiyor ve direnişe devam kararı alınıyor.

uzmanlarının ücretleri de eksik ödeniyor. Evet, patronlar eşit ezmiyor, ama mühendisler de, mimarlar da ciddi bir sömürüyle karşı karşıya. Uzun saatler mesaiye kalıyorlar. İş güvenliği uzmanlarının omuzlarında çok büyük bir sorumluluk var.

Acu: Formenler veya mühendisler için daha özenli yemekhaneler, yatakhaneler, duşlar var. Bir kast sistemi kurmuşlar. Taşeronun formenleri ile firmanın formenleri dahi farklı. İşçilerle aynı yemekhanede yemezler. İşçi tabldotta, onlar porselen tabaklarda yiyor. Ama onlar hiçbir şeye ağzını açmıyor. Pazar dahil saatlerce bedava mesai yapıyorlar. Mühendis, mimar, formen ve teknikerler, hiçbirinin gıkı çıkmıyor. Oysa işçi şunu söyleyebiliyor: "Saat 17:00, daha durursam mesai yazar." Bizde mühendislik fors üzerinden işliyor. Bilgi, beceri ikincil konumda. Yabancı ülkelerde çalıştım, işçi gibi çalışan mühendisler gördüm. Kravatlı gelmiyor, senin yaptığın işi de yapıyor, tecrübe kazanıyor. Buradaysa "Daha bitmedi mi? Ne zaman bitecek?" Versen eline aleti, yapamaz. İstisnalar olsa da beyaz yakada sorun var. "Gelin birlikte olalım, inşaat işçisi sizin de sorunlarınızı çözer" dedik. Hiçbiri direnişte yer almadı.

İşçiler bu hak mücadelelerini siyasal mücadele olarak da görüyor mu? "Buraya siyaset girmesin" diyenler var mı?

Öztutan: Bunu söyleyen arkadaşlarımız var. Siyasetçilere güvensizlik var, ama işçilerin çıkarını savunanlara tepkisel bakmıyorlar. Ama o siyasetin hakkını vermek, arkasında

durmak önemli. İşçi mücadelelerinde kolluk kuvvetlerinin tavrını siyaset kurumu belirliyor. İşçiler bunu çok net görüyor.

Acu: Şantiyelerde tohum atıldı. İşçiler meselenin bilincine varıyor. Üçüncü Havalimanı bir can suyu işlevi görecektir, ileride de ilham kaynağı olacaktır.

Karabulut: Bizlere her yerde "şimdiye kadar neredeydiniz, daha önce niye gelmediniz" diye sitem ediyorlar. Hem haklı hem de yanlışlarla dolu bir sitem. Kendini hep edilgen konumda görüyor, hep beklenti halinde. Oysa o koca koca binaları ölüme meydan okuyarak yapma iradesi gösteriyor. Bu kölelik düzenine karşı gelmediği, kendisini bu mücadelenin asli unsuru göremediği müddetçe işi çok zor. İnşaat kölece koşullara karşı en yüksek perdeden siyasi refleks verilebileceği işkolu. Çünkü işçilerde sistemden beklenti çok düşük, öfke dozu ise çok yüksek. Selahattin Demirtaş tutuklandı-

ğında, İstanbul'da bazı şantiyelerde iş bırakmalar gerçekleşti. Kobanê sürecinde iş bırakma ve eylemlilikler yaşandı. Seçim süreçlerinde şantiyeler neredeyse durma noktasına gelebiliyor. İşçiler binlerce kilometre yol giderek oy kullanıyor.

SÖYLEŞİLER: BURAK ÖZ

Operasyon nasıl gerçekleştirildi?

15 Eylül Cumartesi, gece 2 gibi jandarmalar koşullara baskın yaptı. Ellerinde liste vardı. Listede adı olanları alıp götürüyorlardı. Açılan odaların kapılarını, hatta tuvalet kapılarını dahi kırdılar. Saat 4'e kadar sürdü arama, kırma sesleri devam etti. Lavaboya gitme ihtiyacımız oldu. "Çıkmayın dışarı, gözaltı yaparız" dediler. Bir arkadaşımız itiraz etti. Hemen "Bunu gözaltına alın" dediler. Camdan dört kişinin gözaltına alındığını gördüm.

Listeyi neye göre hazırlamışlar?

Seçtiğimiz sözcü arkadaşları kameralardan tespit etmişler. Liste dışında yeni başlayanlar kimliğini şantiye girişine bırakıyor, giriş kartı çıkana kadar. Onları kimliksiz diye almışlar. Kimisi de şantiye kimlik kartı yok diye alınmış. Öyle 500-600 kişiyi gözaltına aldılar. Ertesi sabah yoğun güvenlik önlemleri alındı. Girişler çok daha sıkı denetleniyor. Çantalara bakıyorlar. Komik, "Delici, kesici alet var mı?" diye soruyorlar. Ben elektrikçiyim. Yani keskidir, kontrol kalemidir, bıçaktır, matkaptır, çanta delici, kesici alet dolu. Absürd durum. Şimdi yeni elemanlara "Uygun görürsek kalifiye elaman olarak kalacaksınız. Burada bir sürü olaylar oldu. Onlar terörist, vatan haini, yedikleri kaba sıcıyorlar. Onları açılışın ertesi günü göndereceğiz" diyorlar. **Şartlarda düzelme var mı?**

Göstermelik, ıslanmamamız için servis alanına çadır gibi bir şey yaptılar. Milletin yarısı yağmur yağınca yine ıslanacak. Yenilerden üç-beş kişiye yatak verdiler. Benim yatağım mesela, tozdan ve kirden karardı. Yaylarını fırlamasın diye kabloyla bağladım.

13 Eylül Perşembe günü sıkı bir yağmur yağıyordu ve servis yoktu. Ufak çaplı tepkiler oldu. Şirket iki günlük hasta raporu kabul etmiyor. En az üç günlük rapor gerekli. Yoksa yevmiyeden kesiyorlar. Bu yüzden insanlar ıslanıp hastalanmak istemiyor. Cuma günü tekrar sıraya giriyorlar, yağmur çiseliyor, ıslanıyorlar. Sonra yağmur artıyor. Bir alkış, ıslık protestosu kopuyor. Eylem başlıyor.

Kolluk kuvvetleri şantiye içinde mi hâlâ?

Çalışırken bizi takip ediyorlar. Girişte, koğu alanında geziyorlar. Ben Karadenizliyim, işçiler olarak aramızda bir ayrım yok. Yeni gelen işçilerle eski işçiler arasında ayrım yaratmak istiyorlar.

"Bunlar terörist, uzak durun" diyorlar. Sonra bizim yanımıza veriyorlar. Gülüp geçiyoruz, yeni gelenler de saçmalığın farkına varıyor.

Açılış tarihi ertelendi, bunun şantiyedeki yansımaları nasıl oldu?

31 Aralık'a ertelendi. Zaten yetiştirilemeyecek bir şeydi. 29 Ekim'e yetişsin diye sürekli çalıştırıyorlardı. Tarih değişse de zorlama sürüyor. Koğuşa doğru gittiğimizde, "Nereye gidiyorsunuz. Zaten kampta kalıyorsunuz. Sizin mesaiye ihtiyacınız var, çalışın" diyorlar.

Beyaz yakalılarla işçilerin şartları arasında nasıl farklar var?

Formenler, mühendisler farklı yemekhanelerde yiyorlar. İGA'nın mühendisleri de diğer taşeron firmaların mühendislerinden farklı yerde yiyor. Yemekleri daha özenli çıkıyor, yattıkları yerler de o kadar kalabalık değil.

Bundan sonra yeni eylemler olur mu?

İşçiler dolup taşmış durumda. Şimdi fırtına öncesi sessizlik var. Tepkimizi boşaltmak için yeniden dolmayı bekliyoruz. Servis kuyruğunda, yemekhanelerde tepkiler yükseliyor. Kriz en çok inşaatı vuruyor. Malzeme fiyatları yükseldikçe işçilerin yemeğinden, haklarından kısıyorlar. Bu da işçilerin patlamasına neden oluyor.

*Gerçek ismi bizde mahfuz. Malûm nedenlerle fotoğrafını da yayınlamıyoruz.

Pişe pişe, pişire pişire

Geçtiğimiz haziran ayında Bursa-Orhangazi'de bulunan Cargill fabrikasından atılan 14 işçi, 13 Eylül'de, direnişlerinin 150. gününde başlattıkları yürüyüşle eylemlerini şirketin İstanbul-Ataşehir'deki genel müdürlüğü önüne taşıdı. Tuzla'da, 17 Eylül günü gözaltına alınana kadar kesintisiz bir şekilde yürüyen Cargill işçileri gözaltının ardından geceyi Kartal Meydanı'nda geçirdiler ve ertesi gün yürüyüşlerini tamamladılar. Yürüyüş esnasında Gebze'de Flormar işçilerini ziyaret eden Cargill işçileri, oturma eyleminin ikinci gününde Real ve Makro/Uyum market işçilerinin eylemine katılarak güçlü bir sınıf dayanışması sergilediler. 21 Eylül'de, oturma eylemlerinin son gününde bulduğumuz direnişçi işçilerden Abdullah Saraç ve Tek Gıda-İş örgütlenme uzmanı Suat Karlıkaya'nın kılavuzluğunda Cargill'e ve işçi mücadelesine bakıyoruz.

AYKUT KILIÇ

Cargill, birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de birçok şaibeyle birlikte anılan bir şirket. 2006'da Orhangazi'deki tarım arazisine yerleşmesi için yapılan "acil" yasa değişiklikleri, İznik ovasının su havzasına verdiği büyük zarar, yapay içme su üretimi, şeker fabrikalarının özelleştirilmesine dair yaptığı pervasız açıklamalar gibi doğrudan halk sağlığını ilgilendiren konularla gündeme gelen Cargill'in ikisi beyaz yakalı, toplam 16 işçiyi çıkarma gerekçesi de oldukça manidar. 16 işçi Mart ayında hükümetin nişasta bazlı şeker kotasını yüzde 10'dan yüzde 5'e düşürmesinin ardından "küçülme" gerekçesiyle işten çıkarılıyor. Fakat Cargill her gündeme geldiğinde yalanlara dahi işten atılan işçilerin tamamının fabrikadaki Tek Gıda-İş örgütlenmesini yürüten işçiler olduğu gizlenemeyecek bir gerçek.

Sekiz yıldır Cargill'de çalışan Abdullah Saraç, sendikalaşma sürecinin 2012'lerde başladığını ve 2018'e kadar yedi kişinin "performans" gerekçesiyle işten atıldığını belirtiyor. Bu işçilerin hepsi "sendikal örgütlenme de başı çeken kişiler".

2014'te dört kişinin işten atılmasının ardından o tarihte fabrikada örgütlenmeye çalışan Öz Gıda-İş sendikası 45-50 gün kadar süren bir direniş gerçekleştiriyor. "Bir yere varacağını düşünmediler herhalde" diyen Saraç, Öz Gıda-İş sendikasının direnişi bırakıp gittiğini, arayıp ulaşamadıklarını söylüyor.

Hemen akabinde yine Türk-İş'e bağlı Tek Gıda-İş sendikası fabrikada örgütlenmeye başlıyor. Yetkili sendika olabilmek için yeterli sayıya ulaşılmasının ardından bu yılın mart ayında başvuru yapılıyor. Fakat Cargill'in İstanbul'daki genel merkezinde çalışan 122 beyaz yakalıyı fabrika işçisi olarak gösteren itirazı Çalışma Bakanlığı tarafından kabul ediliyor ve yetki alınamıyor. Saraç, son kozunu oynamasına rağmen Cargill'in bu sürecin önünü kesemediğini, zira işçilerin

Cargill işçisi Abdullah Saraç

işini kaybetme korkusuyla sendikadan istifa etmediğini belirtiyor. Yetki başvurusunun hemen ardından da işten atılmalar gerçekleşiyor: "10-15 işçiyi aynı anda performans gerekçesiyle atamayacakları için kotanın düşürülmesi arayıp da bulamadıkları bahane oldu."

"İnsanca ücretlerle, insanca koşullarda"

Cargill fabrikasında çoğu kalifiye 90-95 arasında mavi yakalı işçi çalışıyor. Fabrika yönetimi maliyetlerin düşürülmesinden çalışma düzenine, gıda ve iş güvenliği hakkında rapor hazırlanmasından makine kullanımına kadar birçok konuda işçilerin önerilerde bulunmalarını bekliyor. İş temposunu daha da yoğunlaştıran performans baskısının karşılığı ise yüzde 1 ya da 2 daha fazla zam.

Nitelikli işler yapmalarına rağmen, Cargill işçilerinin çoğunluğu asgari ücretle çalışıyor. Hatta geçen Ağustos'ta verilen yüzde 7 ile 10 arasındaki zam yılbaşında asgari ücretin altında düşünce, yönetim aralarında iki-üç yıldan beri çalışanların olduğu 20-25 işçinin maaşlarını asgari ücrete tamamlamak zorunda kalıyor. Bu seneki zam oranlarıyla da aynı durumun yaşanacağını belirten Saraç, asgari ücret alan Cargill işçinin nasıl geçinebildiğini de şöyle ifade ediyor: "Eşi çalışan ya da bağı bahçesi veya zeytinliği olduğu

Tek Gıda-İş örgütlenme uzmanı Suat Karlıkaya

için ek iş yapabilenler bir nebze daha iyi durumda. Olmayanlar ise hep eksiye." İşten çıkarılan işçiler arasında şirkete olan borcu nedeniyle son maaşını çekemeyenler var.

Cargill işçilerinin işe iade davaları ekim ayının ortasından itibaren görülmeye başlanacak. Hem sendika hem de işçiler, daha önceki işten atmalarda olduğu gibi, mahkemenin Cargill'in haksız fesih yaptığına hükmedeceğini düşünüyorlar. Lakin Cargill mahkemeleri kaybettiği zaman sendikal tazminatları ödeyerek işçileri işe geri kabul etmeye yanaşmıyor.

"Mahkemeyi kazanabiliriz, ama asıl olarak işimize dönmek, insanca ücretlerle, insanca koşullarda çalışmak istiyoruz" diyor Abdullah Saraç ve noktayı koyuyor: "Cargill'de sekiz yıllık emeğim var. Benim ya da bir başka işçinin kaderi karşısındaki yöneticinin iki dudağı arasında olmamalı. Asıl mesele bu. Güya küçülmeye gidiyorlar. Tazminatını alıp gitmek isteyen işçilerin çıkışını vermediler, 19 yıllık işçiyi işten attılar. Sürekli 'biz bir aileyiz' diyorlardı. Bura ya yıllarca emek verdik, bir kalemde silip attılar. En çok kızdığımız konu da bu. Hiç sormadılar bile, durumun ne, borcun var mı, çocuğun çocuğun ne halde, iş bulabilecek misin..."

Abdullah Saraç'ın ardından Tek Gıda-İş sendikası uzmanı Suat Karlıkaya'nın yanına

Direnici Cargill işçileri Gebze molasında...

uğruyoruz. Direnişin yükünü işçilerle eşit şekilde paylaşan bir sendika uzmanı Karlıkaya. Yine Tek Gıda-İş tarafından örgütlenmiş Tekel, Süttaş ve Nestle direnişlerinin örgütlenmelerinde yer almış deneyimli bir isim. “İşten atılmalara rağmen Cargill'deki sendikal örgütlenmenin sürekliliğini nasıl sağladıkları” sorusuna şu karşılığı veriyor:

“Türkiye'deki sendikacılık sürekli bir oldu bittiyle yürütülüyor. Bu işlerde aceleciliğin yeri yok. Örgütlenmeyi yürüten işçilerin kendilerini eğitmeleri, pişirmeleri gerekiyor. En iyi örnek yürüyüşe 150. günde başlamamızdır. Bu arkadaşlar 150 günde kendilerini daha büyük bir mücadeleye hazırladılar. İşinden evine, fırsat bulduğu zaman da kahveye giden, çok fazla siyasetle meşgul olmayan insanlar bu işçiler. Dolayısıyla bu insanları böyle bir mücadelenin içinde tutabilmek kolay değil.”

Öz Gıda-İş'in Cargill'de örgütlenmeye çalıştığı dönemde Nestle ve Süttaş direnişlerinin içinde olan Karlıkaya, şimdiye kadar Tek Gıda-İş sendikasında örgütlenmek isteyen kimseyi reddetmediklerinin altını çiziyor.

“Nestle'de de Öz Gıda-İş işverenle anlaşmış ve 28 işçiyi kapının önüne koymuştu. Sendikal örgütlülüğü dağıtmak çok kolay, devamlılığı sağlamak çok zor. Öncelikle eylem ve örgütlülük bir arada gitmezse sendikanın işçiyi bir faydası olmuyor. Örneğin Cargill'de bu örgütlemenin bedelini ödemiş 14 işçiyi iş başı yaptıramadıktan sonra içerdeki işçilerden aidat alsanız neye yarar? Esas mesele işçi sınıfına mücadele etmeyi, hakkını aramayı ve örgütlenmeyi göstermek. Sendikacılık asıl olarak budur. Bu başarıldığı takdirde siyaset de sendikalar da kendiliğinden düzelecek.”

Suat Karlıkaya sendikacıların her şeyden önce emekçilerin ülkedeki durumunu anlamak için çaba göstermeleri gerektiğini söylüyor ve önemli bir tespit yapıyor:

“Ülkenin yüzde 60'ından fazlası emeğini satarak geçiniyor ve bu oran giderek artıyor. Eskiden bir babanın maaşı evini geçindirirdi.

Cargill'de de öyleydi. Fabrika ilk açıldığında çalışmaya başlayanların maaşı dört asgari ücretle yakındı. Şimdi bir evde herkesin asgari ücretle çalıştığı yeni bir kölelik sistemi yaratıldı.”

Bu minvalde Süttaş'taki örgütlenme deneyiminin iyi bir örnek olduğunu belirtiyor Karlıkaya: “Fabrikanın önündeki direniş sürerken üzerimize hayvan pisliği döktürdüğü için TÜSİAD başkanlığından istifa etmek zorunda kalan Muharrem Yılmaz direnişi kırmak için tuttuğu işçilere beş yarım ikramiye, bayram ikramiyesi ve cumhuriyet altını dağıttı. İşçiler de bize ‘teşekkür ediyoruz, sizin sayenizde oldu, ama işimizi kaybetmek istemiyoruz’ dedi. Mücadele bitti ve ardından işveren verdiği her şeyi tek tek geri aldı. Oysa ki yetkiyi almamız için

Bu işlerde aceleciliğin yeri yok. Örgütlenmeyi yürüten işçilerin kendilerini eğitmeleri, pişirmeleri gerekiyor. En iyi örnek yürüyüşe 150. günde başlamamızdır. Bu arkadaşlar 150 günde kendilerini daha büyük bir mücadeleye hazırladılar.

100 işçinin daha örgütlenmesi yeterliydi. Ardından tekrar başladık ve patron 70 işçiyi daha işten attı. Davaları hâlâ devam ediyor. Şu an Süttaş'ta kim eylem yapmak istiyor? Sendikaya üye olmayan işçiler. Onlara diyoruz ki ‘gelin sendikaya üye olun, ne yapacağımıza birlikte karar verelim’. İşçinin çevresinde olan bitenin farkında olmadığını, izlemediğini düşünmek büyük bir yanılgı. Süttaş'taki bu arkadaşlarımız da düşünüyorlar, tartıyorlar ve ona göre bir karar verecekler. Yani önemli olan mücadeleyi örgütlemek, mücadele zaten işçileri ikna ediyor. Cargill'de de bunu başarmaya çalışıyoruz.”

Karlıkaya da diğer tüm direnişçi Cargill işçileri gibi asıl önemli olanın sendikal taz-

minat hak ederek davayı kazanmaktan ziyade şirketin işe iadeyi kabul etmesi olduğunu vurguluyor. Bu noktada uluslararası işçi örgütlerinin ve ulusal kamuoyunun Cargill üzerinde oluşturacağı basınç çok önemli. Cargill'e açık çağrı yaptıklarını ve işe iade taahhüdü vereceklerse “eylemi bırakalım ve mahkeme sonucunu bekleyelim” dediklerini hatırlatan Karlıkaya şirketin buna yanaşmadığını belirtiyor:

“Sık sık soruyorlar ‘işverenle bir görüşme oldu mu?’ diye. Bu noktadan sonra işverenle konuşacak, pazarlık yapacak bir durumumuz yok ki bizim. Onun yapması gereken işçi arkadaşlarımızı çağırmak, haklarını iade etmek ve ertesi gün işbaşı yapmalarını sağlamak. Eğer davayı kaybettikten sonra işçileri işe başlatmazlarsa eylemlerimizi üyesi olduğumuz Uluslararası Gıda İşçileri Federasyonu'nun da desteğiyle sürdüreceğiz ve şirket üzerindeki basıncı daha da artıracacağız. Sendikal şovdan ziyade kazanmak üzerine kurulu sabırlı bir stratejimiz var ve mücadeleye adım adım devam ediyoruz.”

Tekel, Nestle, Metal Fırtına

Karlıkaya, “ekonomik kriz karşısında işçi hareketinin durumunu nasıl değerlendirdiği” sorumuza ise Tekel direnişi esnasında “Yarın hükümet devrilir mi?” diye soran ODTÜ'lü öğrencilerle arasında geçen bir diyalogu hatırlatarak cevap veriyor:

“Onlara ‘Hiçbir şey olmaz, yarın bu eylem biter ve herkes evine gider, ama bu eylemler küllenir, birikir ve başka şeyler olur’ demiştim. Tekel'in peşine Gezi geldi, biz Nestle direnişini kazandık, ardından Metal Fırtına başladı. Metal işçisinin en önemli isteği Nestle'de imzalanan sözleşmeydi. Ama Nestle'de bir bedel ödedik. Onlarca defa gözaltına alındık, açlık grevi yaptık. Bu direnişler birikiyor ve öğretiyor. Fakat yine de uygun şartlar lazım. Sen ne kadar iyi bir koşucu olsan da koşabileceğin uygun şartlar gerekiyor. Şu anda o şartlar da oluşuyor. Kriz bahanesiyle işçilerin çok üzerine gelinecek ve bir patlama noktasına yaklaşacağız. İşte o noktada, bu imkân siyasi mavrılar için değil de emeğin hakları ve sınıf hareketinin inşası için kullananlar fikirlerini topluma anlatma ve kabul ettirme şansını da elde eder.”

Cargill işçileri Orhangazi'ye geri dönmek için toplanmaya başlıyor ve işe iade edildikleri gün buluşmak üzere sözleşip ayrılıyor. Cargill işçisinin mücadelesi sadece kararlı bir işçi direnişinin nasıl örgütlenebileceğini değil, işçi sınıfının etrafındaki yoğun kuşatmayı kırabilmek için gerekli pratik stratejinin nasıl inşa edilmesi gerektiğini de gösteriyor. İşyerini değil işçileri, pazarlığı değil mücadeleyi örgütleyen, gündelik siyasetin değil, işçi sınıfının tarihsel çıkarları peşinde “sürüklenmeyi” tercih eden bir siyasal anlayışın en olumsuz koşullarda bile kazanabileceğini gösteriyor. Yolları açık olsun.

150 yıl önce, 150 yıl sonra

Sabahın 10'undan gecenin 10'una. Asgari ücret+prim+yemek fişi. Fazla mesai ödenmiyor. Yemek molası yarım saat, yıllık izin bir hafta. Daima yüksek topuklu, daima makyajlı, daima mütebessim. Daima denetim altında, daima kameranın hedefinde. AVM'lerin kadın çalışanları, ilk baskısının 150. yıldönümünde, *Kapital Cilt I'de* anlatılanı yankılıyor: “Kadın işçiler arasında öyleleri var ki, birçok hafta iki saatten az bir yemek paydosu ile sabah 6'dan geceyarısına çalıştırılmaktadır. Böylece haftanın beş gününde kendilerine eve gidip

gelmek ve yatmak için ancak altı saat kalmaktadır.” AVM'lerde çalışan kadınlarla görüşerek hazırladığı “Duyguların ve Bedenlerin Ticarileşmesi: Ankara'daki Alışveriş Merkezlerinde Çalışan Kadın Satış Görevlileri” makalesinin yazarı feminist araştırmacı Zuhal Esra Bilir'i dinliyoruz...

lardan beklenen duygusal ve estetik emeğin aynı işi yapan erkeklerden çok daha fazla olduğunu gösteriyor. Duygusal ve estetik emeğin çalışanlarda yarattığı sonuçları AVM'lerde çalışan satış görevlisi kadınlar bağlamında inceledim.

Yatırım ve lobi açısından AVM'ler ne kadar güçlü?

Çok güçlü. Türkiye'de AVM'lerin çalışma esasları hakkında düzenlemelerin yapılması, 2004'ten beri çeşitli zamanlarda yasa teklifleriyle meclisin gündemine gelmiş; ancak yasa teklifleri ya kadük olmuş ya da kabul edilmiş. Bu durumun nedenleri incelendiğinde, AVM yatırımcısı büyük emlak ve inşaat şirketlerinin, perakende devi çokuluslu firmaların yürüttüğü lobi faaliyetleri ve baskılarla düzenlemeleri engelledikleri, yasa tasarılarının görüşüldüğü komisyonlardaki çeşitli muhalefet milletvekilleri tarafından dile getirildi. AVM mağazalardan ibaret değil. AVM yatırımcıları var, dernekleri var. AVM'nin kendisi de tıpkı mağazalar gibi kârlılığını sürdürmek zorunda olan bir yatırım. Çok güçlü bir sermaye ve lobiden söz ediyoruz. Araştırmayı yaptığımda, 2016'daki istatistikler, AVM'lerin 400 bin kişilik doğrudan istihdam oluşturu-

duğunu, her bin çalışandan 15'inin, hizmet sektöründe çalışan her yüz kişiden ise 3'ünün ise AVM'lerde istihdam edildiği gösteriyordu. AVM'lerde çalışanların cinsiyet dağılımına dair bir veri olmamakla birlikte, kentsel kadın istihdamında perakende ticaretin ağırlıklı payının burada gerçekleştirildiği söylenebilir. Bir kadın çalışan şöyle tanımlamıştı bu durumu: “Kendimi boyalı, süslü Matruşka bebeklerine benzetiyorum. AVM zaten dört duvar; bir de mağazada bir dört duvarın daha içindesiniz. Hem Matruşka gibi süslü bir şeysiniz hem de onun içinde o'sunuz.”

Kadınlar güvenlikte, satışta, temizlik işlerinde, spor salonlarında, her yerdeler. AVM'lerde çalışan kadınlar arasında nasıl bir hiyerarşi var?

Araştırmada sadece mağazalarda perakende satışta çalışan kadınlarla konuştum. Onların arasında çalıştıkları marka üzerinden bir hiyerarşi vardı. Üst segmentteki bir markada çalışmakla daha alt segmenttekinde çalışmak arasında fark var. “Z markasında çalışan kızlar çok havalı” gibi değerlendirmeler var kendi aralarında. Aslında çoğu aynı maaşı alıyor. Çalışma şartları hep aynı: Ağır ve onur kırıcı. Herkes indirim zamanlarına savaşa hazırlanır gibi hazırlanıyor. “Havalı kızların çalıştığı marka” bu dönem için çalışanlarına doktor eliyle tavsiyeler bile veriyor. İşyeri hekimi hazırlıyor, imzalıyor ve duvara asılıyor. İndirim döneminde yapılması gerekenler yazıyor bu tavsiyede; “iş dışında kendinizi çok yormayın, geçici bir dönem motivasyonunuzu kaybetmeyin; kendinizi ruhsal olarak indirim dönemine hazırlayın” gibi. Tüm bunlar artan küresel rekabet karşısında firmaların çalışanların fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal tüm özelliklerini metalaştırarak kârlılık haline getirmesiyle ilgili. Yaşanan bu sömürü de kavramsal olarak duygusal, duygulanımsal emeği gündeme getiriyor.

Duygusal ve duygulanımsal emek nedir?

Duygusal ve duygulanımsal emek kavramları arasında net bir ayrım yapmak güç. İki kavram da 1980'li yıllarda giriyor iş yaşamına. Hochschild, “duygusal emeği” çalışanların müşterilere iyi hizmet verebilmek için onlarla iletişim halindeyken yüz ifadeleri ve beden hareketleri ile duygularını yönetmek için harcadıkları emek olarak tanımlar. Hardt ve Negri ise işyerinde kârlılığı artırmak için kullanılan duygusal emeği, üretim alanını kapsayan ve aşan, tüm hayata içkin bir duygulanımsal emek olarak kavramsallaştırmış. Bir de estetik emek var ki, o da duygusal emeğin ötesinde çalışanların fiziksel özellikleri, sosyal sermayeleri, cinsellikleri üzerinden bedenlerinin işverenlerce denetlendiği bir emek türü olarak sınıflandırılmış. Tüm bu kavramlar esasen post-fordist dönemde büyüyen hizmet sektöründe kullanılan emeğin yapısını anlatıyor. İletişime dayalı

Bugünün agoraları AVM'ler nasıl yerler?

Zuhal Esra Bilir: Agora, bedesten, bonmarşeler derken bugün AVM'ler var, evet. AVM'ler, farklı sınıflardan tüketicilere ulaşmak isteyen mağazaların bulunduğu, alışveriş dışı kültür, sosyal ve eğlence faaliyetlerinin sürdürüldüğü “yaşam merkezleri”. Mimari olarak sokak, cadde, meydan gibi kentsel yapıları taklit eden “steril, güvenli, aydınlık, iklimlendirilmiş” ve de apolitikleşmiş yeni kamusal alanlar. Sokağın “kirinden ve pasından” uzak, tertemiz. Ancak herkese açık değil. Kapıdaki güvenlik tipinizi, giysinizi beğenmezse almaz içeriye. Her adımınızda gözetleniyorsunuz. Hatta adımlarınız ve güzergâhınız satış merkezli olarak düzenlenmiş. Sokağın taklidinden söz ediyoruz. Büyük kentlerin “gözde” mekânlarından. Başkentte –iki sene önce– 37 AVM vardı. İlki 1989'da kurulmuş, bu sayı AB ortalamasının çok üzerinde. Araştırmamı Ankara'daki dokuz AVM'de çalışan yaşları 21-45 arasındaki 20 kadınla yaptım. Literatür kadın-

hizmet sektöründe çalışanların dış görünüşü, davranışları –bir fabrika işçisinden farklı olarak– emeğin bir parçası haline geliyor. Böylece çalışanın duyguları da artık bir metaya dönüşüyor, verilen hizmetin parçası oluyor. Kadın çalışanın bedeninin ve davranışlarının “marka”nın beklentilerine göre yeniden biçimlendirilmesi söz konusu. Genç, bakımlı, güzel, sarışın, hatta kırmızı rujlu olmalı kadın. Mağazada çalışan kadının sarışın olmasını istediğinizde dışarda da kadının sarışın olmasını istiyorsunuz. Burada bir “kurgu” var; bunun kurgu olduğu fark edilsin istenmiyor. Samimi olmalısınız, her şey çok doğal görünmeli. Hissetmediğiniz duyguları hissediyor gibi görünmelisiniz.

Duygusal emeğin yarattığı sonuçlar neler?

Müşteriyle etkileşim esnasında, kârlılığı artırmak amacıyla kendilerinden istenen duyguları hissetmeye zorlanan çalışanlar duygusal çelişki, yabancılaşma yaşıyor. Bu durum özsayı ve karakter yıpranmasına, iradenin zayıflamasına neden oluyor. Sosyal ve kişisel kimliği aşınan çalışanlarda duygusal yorgunluk, tükenmişlik, iş memnuniyetsizliği, depresif ruh hali, bencilleşme, sosyal çevreden uzaklaşma, utanç ve suçluluk duyma gibi sonuçlar da yaşanıyor.

Bu tespitleri yapmanıza neden olan görüşmelere geçerse ve bir kadın çalışanın bir mağazada işe alınma ânından başlarsak...

İşe başvuru ânında fotoğrafınız isteniyor. İşgücü devir oranı o kadar yüksek ki, hemen her marka sürekli mağazalarında çalışacak yeni eleman arıyor. Mülakata giriyor aday. Mülakatta, örneğin, “saçının rengini değiştirir misin, saçını kestirir misin?” diye soruluyor. Buna salt kadın çalışanlar değil, erkek çalışanlar da maruz kalıyor. Olumsuz yanıt alınca, “iş-ekmek için de mi kesmezsin” diye devam ediyorlar. Kriterlerine uygun bulurlarsa “tamam, başla” diyorlar. Kriterler de boy, kilo, ayak numarası gibi şeyler. Bir kozmetik firmasında çalışan kadın anlatmıştı. Boy en az 1.65 olacak, ayakkabı numarası 39’dan büyük olmayacak, ölçüler 38 bedeni geçmeyecek. Her gün makyaj yapılacak. Saç boyasının rengine, rujun numarasına kadar veriyorlar. Bunlar da yeterli değil, iş boyunca bunları sürdürülebilir kılmak gerek. Mesela makyajsız işe geldiyse, mağaza müdürü “saçını başını topla; bir rimel, bir ruj sür, solgun hasta görünme” diyor. Her gün kısa kısa toplantılar oluyor, uyarılar yapılıyor, “arkadaşlar ayakabılarımızı boyuyoruz” gibi. Çoğunlukla kıyafetleri firmalar veriyor. Ancak dar kıyafetler bunlar. Mesela uluslararası bir marka tişörtlerin düğmelerinin açık olması gerektiğini söylüyor. Verilen ayakkabılar yüksek topuklu, hiç sağlıklı değil. En az 12 saat ayakta duran kadınlar bu ayakkabıları giyiyor. Çoğunun bacak ve

Haftada ortalama 64 saat çalışıyorlar. Kâğıt üzerinde 45 saati geçmiyor mesailer. Yasaya göre, günde en fazla 8+3 saat olabilir. AMV çalışanın rutini 12 saat zaten. Fazla mesai ödenmiyor. Kimi zaman çalışanlar dava açıyor. O zaman da mahkeme yasal çerçevede üç saat üzerinden hesaplıyor fazla mesailer.

ayak sağlıkları bozulmuş. Nermin şöyle anlatmıştı yaşadıklarını: “Yeni çıkmış bir cümleyle söyleyeyim: ‘Prezentabl olman lâzım’. Giyimine, kuşamına, diksiyonuna, makyajına her şeyine bakmak zorundasın. 27 yaşındayım ve makyaj yapmaktan bıktım. Makyaj yapmadan gittim mi, ‘hayırdır, hasta mısın, git de bir makyaj yap’ diyorlar. Zorunlusun. Şımansan hiçbir mağaza almaz... Senin giyimine, kuşamına bakacak, saçına makyajına bakacak, o mağazaya uygun musun, o firmaya uygun musun? Bunların hepsine bakacak.” Çalışanların sadece duyguları değil, bedenleri de ticari yarar sağlayacak şekilde firmalar tarafından düzenleniyor. Buna “estetik emek” deniyor. Çalışanın duruşundan yürüyüşüne, aksanından ses tonuna ve konuşma şekline birçok özelliğini kapsıyor bu emek türü. Meltem şöyle resmetmişti bu durumu: “İnternette bir resim görmüştüm. İnsanlar her sabah işe giderken sıraya girip askıdan demir bir şey alıyor. O demiri çenelerine takınca ağızları gerilerek açılıyor, gülüyormuş gibi görünüyorlar. Öyle bir şey bizim yaptığımız; bir sahtecilik. Biz aslında her gün o maskeyi takıyoruz.” Rengin de şöyle demişti: “Hep anlayışlı, hep tatlı olacaksın. Burası bir bahçeymiş, çok güzel bir yermiş gibi çalışmak zorundasın. O to-

pukluda sıcaktan şişmiş ayakların hiç umurlarında değil. Öyle yapmak zorundasın. Karnın ağrıyor, hastasın, ama hiçbir şey olmamış gibi görünmek zorundasın.”

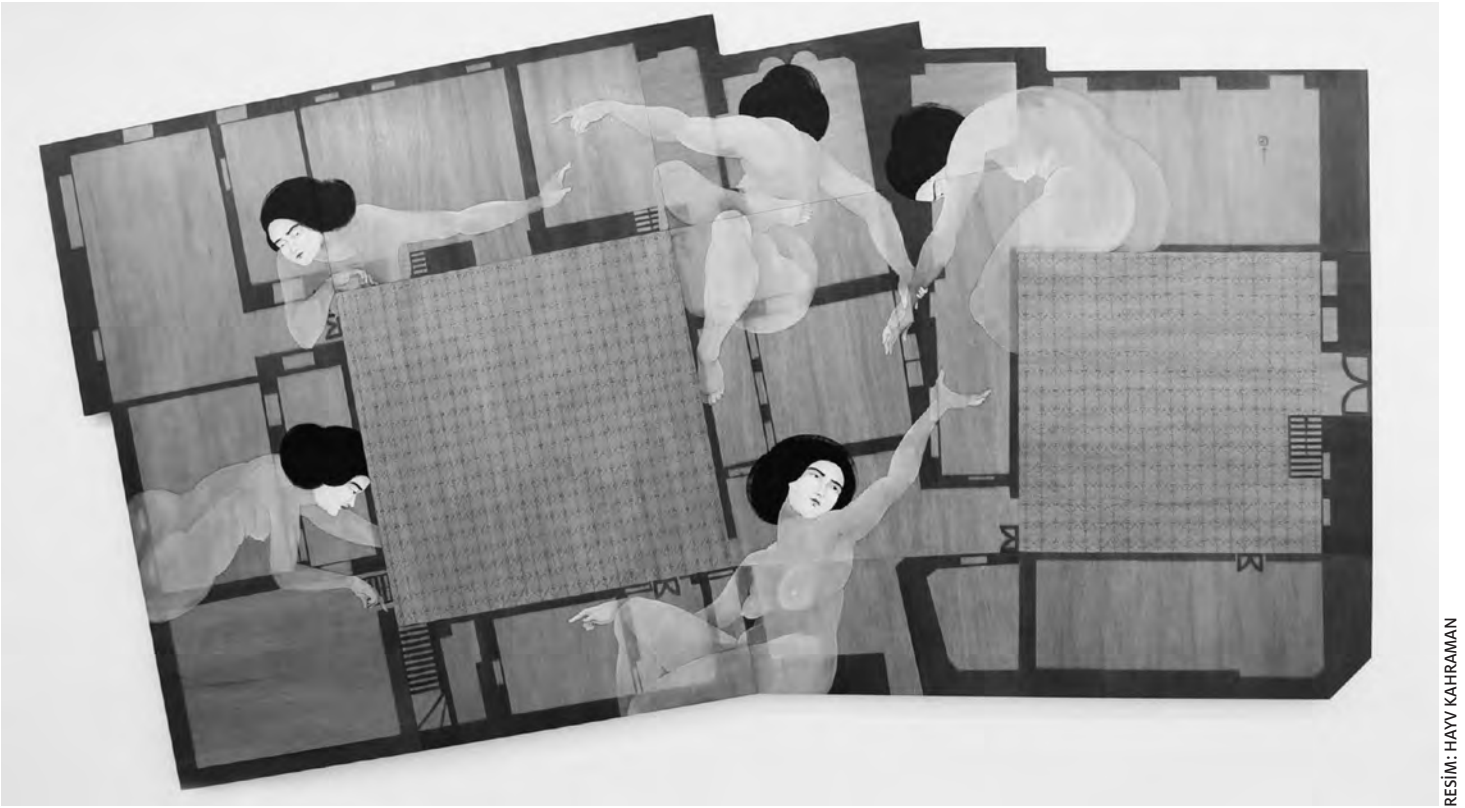
Bir süre sonra sürece de yabancılaşıyorlar. Ezgi’nin anlatımı şöyleydi örneğin: “İnsan sevdiği şeyi çok satar. Ya da bir kadını kıskandırarak satarsın. ‘Sende ne kadar güzel duruyor, bende de böyle durur herhalde’ imajı yaratmak. Onu kandırmak, yani yalan söylemek bence. İşe yarıyor. Yani öyle görünmek istiyor, çünkü senin görüldüğün gibi görünmek istiyor. Ama orada ona ‘Günlük bu kadar makyaj yapılmaz, saçmalama! Düğüne mi gidiyorsun derler!’ diymiyorsun. Ama öyle...” İşe gelirken saçınıza fön çektirmeniz isteniyor. Fönlü bir şekilde toplayacaksınız ki, yüzünüz ortaya çıksın, saçınız yüzünüzü örtmesin. Salt nasıl görüldüğünüz değil mesele, nasıl davranmanız gerektiği de... Ünlü bir mağazanın iç çamaşırı reyonu çalışanları kendilerini seyyar psikolog olarak gördüklerini anlattı. “Bir kadın müşteri gelir, kocası onu aldattıyor mesela. Kocasını elinde tutmanın yolunu aradığını düşünerek kendisini iyi hissetmesini sağlar, özgüven veririz. İç çamaşırı seçimine yardımcı oluruz. Daha seksi iç çamaşırları ile geceye hazırlarız onu. Veya bir kadın gelir, evlilik yıldönümü olduğunu söyler, onu yine o geceye hazırlamak için iç çamaşırı önerilerini sunarız.” Müşterinin bu tür bilgileri kendileriyle paylaşmasını da bir başkasına anlatmaktan daha kolay olduğu için diye düşünüyorlar. Arkadaşı değil, akrabası değil, “anonim” biri satış yapan kişi.

“Seyyar psikolog” olması beklenen kadınlara hizmet içi eğitim veriyorlar mı?

Vermiyorlar. Eğitim demek maliyet demek. Kıdemli bir çalışanın yanında işi öğrenmeniz söyleniyor. Kıdemli çalışanı izleyerek, gözleyerek öğreniyorsunuz işi, işleyişi. Nasıl bir dil ve tutum izlenecek meselesi de mağazalardaki kısa toplantıların konusu. Mağaza içinde anlatılan şehir efsaneleri var. Bir kadın çalışan anlatmıştı. Ona da mağaza müdürü anlatmış. Bir müşteri mağazaya girmiş, çalışan ona “nasılsınız?” diye sormuş. Kadın da “bana kocam bile bugün nasılsın diye sormadı, sen sordun” demiş ve alacağının çok üstünde ürün almış, o çalışana da çok yüksek bir bahşış vermiş. Bu hikâye efsane olmuş. Bu örnek eğitimi özetliyor, öyle kapsamlı iletişim becerileri eğitimleri filan verilmiyor.

Kadınların örgün eğitim düzeyleri nedir?

Astronomi, fizik okumuş olan da var, lise mezunu olan da. Kimyager de vardı, işletme okuyan da. Kendi alanında iş aramış, bula-mamış veya sürdürememiş kadınlar bunlar. İki senelik yüksek okul mezunları da var. Bir de lise mezunu olup çekirdekten yetişen, doğrudan bu işe girenler var.

RESİM: HAYV KAHRAMAN

Ortalama ne kadar ücret alıyorlar?

Çoğu asgari ücret+prim+yemek fişi alıyor. Mağazalar her ay için hedef beliyor. O hedefe ulaşırlarsa prim alabiliyorlar. Bu primler o kadar düzensiz ve değişken ki, buna bağlı olarak bir planlama yapmaları mümkün değil. Prim sistemi ince hesaplı ve denetimli: Mağazalara gün içinde kaç kişinin girdiği sayılıyor. Sayıcın verdiği müşteri sayısı ile kesilen fiş sayısı, fişlerdeki ürün sayısı ve bunun bir sene önceki aynı gün yapılan satış sayısı ile karşılaştırılması gibi verilerle oluşturulan hedefler bunlar. Öyle karmaşık hesaplar ki. Ve gün içinde mağaza müdürlerine veriler geliyor merkezlerinden. Markanın mağazaları arasında rekabet yaratılıyor ve mağaza müdürleri gün içinde satışlarda hangi sırada oldukları konusunda bilgilendiriliyor. Mağaza müdürü o an satış sıralamasını görüyor, beşinci sırada örneğin. Çalışanlarını “çok satmalıyız, çok geride kaldık” diyerek motive etmeye başlıyor. Bunun her mağazada özel bir jargonu var. Müdürlerin üzerinde çok büyük baskı var bu açıdan. Müşteri olarak bir mağazaya girdiniz, tişört alacaksınız. Sadece ihtiyacınızı alarak çıkarsanız satış açısından bir başarı değil bu. Çalışanlardan tişört yanında size mutlaka bir şey daha satması bekleniyor. Tüm bunlar nedeniyle mağaza içinde herkes canhıraş bir şekilde satış yapmak istiyor.

Satış görevlilerinin üzerinde başka kontrol mekanizmaları var mı?

Olmaz olur mu! Müşteri olarak biz de görüyoruz, kameralar var. Herkes bunların güvenlik için olduğunu düşünür. O kameralardan çalışanların, mağazanın performansı denetleniyor sürekli. Ünlü bir markanın mağaza müdürü anlatmıştı. Bir kadın çalışanın beli ağır-

yor. İzin alıp eve gidemiyor, izin günü değil. O yüzden de duvara yaslanarak çalışıyor zaman zaman. Müdürü buna izin veriyor, zaten sabah saatleri, yoğun saatler değil. Yarım saat geçmeden mağaza müdürü İstanbul merkezden aranıyor ve “senin çalışanın dakikalardır duvara yaslanıyor, buna nasıl izin verirsin” deniyor. Mağazanın içi dağınık mı, toplu mu? En dağınık halinde kameradan anlık bir fo-

Eziliyorlar, ancak “ezik” değil. Daha çok çalışma saatleri ile özlük hakları gibi konularda öneriler beklerken, doğrudan sistemi eleştiren yanıtlar geldi. Sömürüyle mücadelenin ince çatlaklarını yaratabilecek kadınlar çoğu.

toğrafı çekiliyor ve mağaza müdürüne gönderiliyor. “Mağazanın bu halde olmasına nasıl izin veriyorsun, yakışıyor mu?” deniyor. Bir de gölge müşteriler var. Gölge müşteri hizmeti firmalar eliyle yürütülüyor. Gölge müşteri geliyor, çalışanlarından mağazanın atmosferine, her şeyi denetliyor ve rapor ediyor.

Çalışma süreleri, yıllık izinleri ne durumda?

Haftada ortalama 64 saat çalışıyorlar. Kâğıt üzerinde 45 saati geçmiyor mesailer. Yasaya göre günde en fazla 8+3 saat olabilir. AMV çalışanın rutini 12 saat zaten. Fazla mesai de ödenmiyor. Bunu herkes biliyor. Kimi zaman bu konu mahkemeye taşınıyor. Çalışanlar dava açıyor. O zaman da mahkeme yasal çerçevede üç saat üzerinden hesaplıyor fazla mesailer. Burada yasal boşluklar var. Devlet de,

mahkemeler de biliyor bunu. Bir görüşmeci çok net söylemişti: “Bir çalışma müfettişi gel-se benim ne kadar çalıştığımı açıkça görür.” Ne haftasonu ne de bayram tatili izinleri var. İzin günlerini de her hafta son anda belirleyebiliyorlar. İzin alamadıkları, haftanın 7 günü 12 saat çalışmak zorunda bırakıldıkları da oluyor, ki bu da haftada 84 saat eder. Bir kadın iş gününü şöyle anlatmıştı: “Mağaza 10’da açılıyor; sabah 9.00-09.30 gibi mağazanın ön hazırlığı yapılıyor, sonra akşam 10’a kadar çalışıyoruz. Akşam 10’da, içerde müşteri varsa, o çıkana kadar bekliyoruz. O çıktıktan sonra mağaza temizleniyor, ertesi güne hazırlıyoruz.” Herkesin çantaları aranıyor çıkarken. İşe yeni giren de yirmi yıllık çalışan da aranıyor. Aslında yirmi yıllık çalışanı da yok mağazaların, zira perakende sektöründe kadın çalışanın devinimi çok yüksek. Bu kadar uzun seneler böyle bir tempoya kimse dayanamıyor. Yaşamak, formunu koruyamamak, izin talepleri vb. yüzünden çalışma süresi çok kırılgan. 18-25 yaşları arasındaki kadınlar sektörel olarak tercih ediliyor. 40-45 yaşlarında tek tük kadın vardı; bazıları mağazalara müdür olabiliyor, onların şartları daha ağır, daha uzun sürelerle çalışıyorlar. Çalışma saatlerine dönersek, bir çalışanın sabah 9’da girdiği mağazadan çıkması çoğu zaman gece 11’i buluyor. Bir çalışan işe gelme-eve dönme üzerinden 17 saatini veriyor. Ece’nin anlatımı: “İçerde müşteri varken mağazayı kapatamıyorsun. O sabaha kadar dursa biz de duracağız, ama biz zaten 12 saattir oradayız. Bir de mağazayı kapatma işleri var, oluyor 15 saat. Bir, bir buçuk saat yolum var. Günün 17 saatini sadece işe harcıyorsun. 24 saat yetmiyor bana. Hangi ara uyuyacağım, hangi ara yemek yiyeceğim!” Yemek araları çok sınır-

lı, 30-40 dakika. Bunu da dönüşümlü, koştura koştura yapabiliyorlar. Aralarda 10 dakikalık molaları var. Burada diyalog kurabiliyorlar, mağaza içinde iletişim yasak. Hiç unutmuyorum, Ebru tuvalet iznine bile itiraz edildiğini anlatmıştı. *"Part-time çalışırken mağaza müdürüne 'tuvalet gidebilir miyim?' diye sorduğumda, çok büyük bir suç işlemişim gibi, 'git, ama bir daha isteme!' dedi. Bu çok insanlık dışı! Ama mecburen saatlerce gidemediğim, utandığım, soramadığım oldu."* Alabilirlerse tek gün izinleri var, o da evdeki işlerle geçiyor.

Satış görevlileri zamanla mağaza müdürü olabiliyor mu?

Bu daha çok uluslararası veya büyük markalar için mümkün. Mağaza müdürlüğüne giderken yaratılan yapay pozisyonlar da var, vitrin sorumlusu gibi. Ancak bu pozisyonlar ne maaşa ne de özlük haklara yansıyor. Mağaza müdürü olunca daha çok çalışıyor, yönetimin mobbingine daha çok maruz kalıyorsunuz. Mağaza müdürünün de, çalışanların da yıllık izinleri ortalama bir hafta; üstelik önceden belirlenemiyor. Son günlere kadar belli olmuyor bu tarih. Bu izin mevzuu aynı zamanda işten atma nedeni olabiliyor. İzin istiyorsunuz, sizinle çalışmak istemiyorsa izni vermiyor mağaza yönetimi ya da uzak bir AVM'deki şubeye veriyorlar. Bazen bunların hiçbirini yapmıyor, performans düşüklüğünü bahane edip işten çıkarıyorlar. Performansın yazılı bir kriteri de yok. Tazminat ödemediği çalışanın işine son veriyorlar genellikle.

Kadın ve erkek çalışanlar arasında koşullar bakımından ayırım var mı?

Ayırım var. Aynı işi yapıp daha fazla maaş alıyor erkekler ve yükselmeleri daha kolay. Yöneticiler birçok iş kolunda olduğu gibi erkekler arasından seçiliyor.

Kadınlar tacize maruz kalıyor mu?

Sözlü taciz yaşıyorlar. Mesela kız arkadaşım alacağım diyor erkek ürünü denetiyor ve sözlü taciz ediyor. Tacizci müşteriler çok "profesyonel". Mağaza içindeki kameralar kabin bölgesinde ve içinde yok. Fiziki tacizi burada gerçekleştiriyor. Veya ürünü denerken yarı çıplak dışarı çıkıyor. İsrarlı flört talebi var kadınlara. İç çamaşırı mağazalarında iç çamaşırlarını okşayarak kadın satış görevlisi ile konuşma gibi tacizler de var. Tacizcinin çok da "abartmadığı" düşünülüyorsa mağaza yönetimi ses çıkarmıyor. Bir sonraki aşamada kadın çalışanı oradan uzaklaştırıyor, erkek eleman devreye giriyor. Son kertede de müşteri kibarca mağazadan dışarı çıkarılıyor. Ancak, konu hangi boyutta olursa olsun, resmi bir şikayetin konusu olmuyor. Mağazadaki düzen ve huzurun bozulmaması gerekiyor! Çalışanlar arası taciz vakası duymadım. Çalışanlar arasında flört yaşıyorsa gizleniyor, evlilik gerçekleşirse çalışanlar ayrı şubelere gönderiliyor. Hamile kalmaları, kaldıklarında ücretsiz izin almaları çok zor, hatta imkânsız. Görüş-

me yaptığım kişiler açısından evlilik bile bu işi bırakmak için neden olarak görülüyordu. Bu kadar saat ve tempodaki bir işle evliliğin yürümeyeceğini düşünüyorlar. Evli olanların çocuklarına anneanne-babanne bakıyor, çocuklarını kreşe gönderecek bir bütçeleri yok. Zaten hiçbir AVM'nin kreşi yok.

Tüm bu şartlar bedensel ve ruhsal sağlıklarını nasıl etkiliyor?

Uzun süreler ayakta durmaya bağlı olarak bel fıtığı, ayak nasırı, varis, kan dolaşım bozuklukları, çok şiddetli kaşıntılar, ayakta şekil bozuklukları, ayak kemiklerinde kırıklar gibi rahatsızlıklar var. Bunlara ek olarak havasız ortamda saatler boyu kalmaya bağlı olarak ve ışıklar, ortamdaki radyasyon yüzünden kronik baş ağrılarından, solunum problemlerinden tüm görüşmeciler bahsetti. Bir çalışan anlattı, ayak parmağında bir kırık oluşmuş, doktora gidiyor. İşyeri hekimi rapor vermiyor, "topuğuna basarak çalış" diyor. Başka bir doktora gitse, rapor alsaydı izin alamaz ki. Geleceğe yönelik ciddi kaygılar yaşıyorlar. "Şim-

Çalışanların doğrudan kendi çalışma koşullarını belirlediği ve pazarlık edebildiği toplu iş sözleşmelerine erişimi sağlanmalı. Bunun için de sendikal hareket, feminist hareketle ve diğer toplumsal hareketlerle işbirliği kurmalı.

di bu işi yapıyorum, ama üç-beş sene sonra ne yapacağım" diye düşünüyorlar sürekli. Yaşamlarına bu kaygı damgasını vuruyor.

Sendikalaşma açısından durum nasıl?

Sendikal haklarından haberdar değiller. Giyim mağazalarının hiçbirinde sendikalı bir kadın çalışana rastlamadım. Sendika sadece yapı marketleri ve süpermarketlerde vardı. Sendikalı olmayanların bazılarının sendikalaşma hakkında bilgisi yok, olanın da sendikalara güveni yok. Görüştüklerimin arasında, sadece Keriman geçmişte sendikalıymış; deneyimini şöyle anlattı: *"Tez-Koop-İş'e bağlıydık. Sendikayı bir nevi senin arkanda duran avukatın gibi düşünebilirsin. Bize çok faydası oldu, mağaza kapandığında paramızı tıkr tıkr aldık. Bence sendikalaşmak iyi bir şey!"* Ezgi de bir öneri getirmişti: *"Yalnızca AVM çalışanları değil de, 'ayakta çalışanlar' gibi şey yapmalılar. Olmalı. Çünkü ayakta çalışan bir sürü insan var. Mesela bize hizmet eden garson, yemeğimizi hazırlayan aşçı, yani hizmet sektörü tamamıyla bir sendikalaşmalı. Daha kötü şartlarda çalışan, daha az para alan bir sürü arkadaşımız var. Yani hepsi eşitlenmeli."* **Çözüm arayan kadınlardan söz ediyoruz anlaşılan...**

Aslında çözümün bir parçası olabileceklerini hissettiklerinde, politik bir özne olarak sistemi eleştiriyorlar. Eziliyorlar, ancak "ezik" değiller. *"Biz patronlardan güçlüyüz, eğer bir araya gelirsek; bize muhtaçlar"* dediler birçok kez. Ben daha çok çalışma saatleri ile özlük hakları gibi konularda öneriler beklerken, doğrudan sistemi eleştiren yanıtlar geldi. Ücret eşitsizliği, toplumsal gelir adaletsizliği, ağır çalışma koşulları, işsizlik, insana yakışır koşullarda çalışmama gibi tespitleri vardı. Sömürüyle mücadelenin ince çatlaklarını yaratabilecek kadınlar çoğu. Ancak düzen bunun tersini telkin ediyor sürekli. Ünlü bir marka iki-üç bin liraya gömlek satıyor örneğin, bu o mağazadaki müdürün kazancı kadar, bunu görüyorlar. Çalışanlar *"bu kadar da adaletsizlik olmaz"* dediğinde, mağaza müdürü diyor ki *"biz helâl para kazanıyorsunuz, ekmeğimize bakalım"*. Eylül bu durumu şöyle özetlemişti: *"Burada insanlara empoze edilen şey satış, ciro, aylık hedef, bu yolda her şey mübah. Diyelim ki, sendika böyle bir şeyin içerisine girerse, çalışma saatlerine bir standart getirilirse o zaman bireysel hedefle çalışan kişiler hedefine nasıl ulaşacak? Daha çok çalışan, daha çok satıyor. Yani çalışanlar iki şey arasında kalacak; bir sosyal hakkı, iki para. Kimse mutlu değil aslında, ama deli gibi de çalışıyorlar bu kapitalist düzende."* Kendilerine "modern köle" diyenler de vardı. Çalışma saatlerinin fazlalığı en çok çözüm aradıkları konu. Yasaların tek başına çalışanların sorunlarına çare olamadığını, denetimlerin yapılması gerekliliğini söylüyorlar.

Nihai değerlendirmeniz nasıl?

Tüm sorunların temelinde, devletin sermayenin sömürsünü kolaylaştırması yatıyor. Rakamlara bakınca, kadının iş gücüne ve istihdam katılımlarında bir artıştan söz edilebilir. Nasıl artıyor? Kayıt dışı istihdamla, eğreti ve kötü koşullarda çalıştırılmayla. Öte yandan, sendikal örgütlenmenin olmayışı işçileri devlet ve piyasa işbirliğine karşı güçsüzleştiriyor. Sendikalaşma oranlarına bakarsak, her 100 kadının dördü sendikalı. Sendika yöneticisi kadın neredeyse yok. Bunun için öncelikle perakende sektöründe ve AVM'lerdeki çalışmaya dair düzenlemelerle ilgili tüm sosyal aktörler etkin bir şekilde devreye girmeli. Yasal düzenlemelerle çalışanların doğrudan kendi çalışma koşullarını belirlediği ve pazarlık edebildiği toplu iş sözleşmelerine erişimi sağlanmalı. Bunun için de sendikal hareket, feminist hareketle ve diğer toplumsal hareketlerle işbirlikleri kurmalı. Kadın hareketi ile emek hareketinin yakınlaşması başarılı sonuçlar veriyor. Antalya Serbest Bölge'deki Novamed çalışanı kadınlar eylemlerini bir buçuk yıl sürdürdü. Feryal Saygılıgil hocamız bunu kitaplaştırdı. Oradaki kritik etken feminist hareket ve emek hareketinin yan yana geliyordu. Bugün bunu Flormar direnişinde de gözlemliyoruz.

SÖYLEŞİ: **TUBA ÇAMELİ**

HAL VE GİDİŞ ABDULLAH AYSU'YLA TARIMDA VAZİYET

Ceberrut cephe ve ışık huzmeleri

Et ithalatı, şarbon, fındık, buğday, hububat, herbisit, glifosat, sel, yangın... Her biri ayrı sorun, hepsi aynı meselenin tezahürleri. Çiftçiler iflasta, tarımı terk edenlerin sayısı katlanarak artıyor. Çiftçilikte direnenler ise ulusüstü şirketlerin hibrit tohumlarına, kimyasal ilaç ve gübrelere mahkûm. Kimyasal tarımla birlikte tarlalar ve sular zehirleniyor, gıda krizi yaşanıyor. İstatistikler alarm veriyor: Kıtık kapıda. Çiftçi Sendikaları Konfederasyonu kurucu başkanı Abdullah Aysu'ya bağlanıyoruz, 2018'in son çeyreğinde tarımdaki durumu ve çözüm yollarını dinliyoruz.

Ağustos ayında Mersin limanına Brezilya'dan gelen 25 bin sığır tüm uyarılara karşın karantinaya alınmadan çiftliklere gönderildi. Sonuç: Şarbon salgını, karantina altına alınan yerleşim merkezleri, itlaf edilen hayvanlar ve hastanelere başvuran onlarca insan... Söz konusu 25 bin büyükbaş hayvanın dağıtımının hangi bölgelere yapıldığı, şarbonun görüldüğü bölgelerde, özellikle akarsu rotaları boyunca şarbon sporlarının yayılmasını önlemek için hangi tedbirlerin alındığı bilinmiyor. 137 yıl önce aşısı bulunan, geçen yüzyılın hastalığı olan şarbon bugün neden ve nasıl bir halk ve hayvan sağlığı sorunu haline geldi?

Abdullah Aysu: Şarbon, tıpkı verem gibi, geçen yüzyılda sönmüldü ve bitirildi aslında. Bugün ithal hayvanlarla birlikte yeniden ve tehlikeli bir biçimde Türkiye'nin gündeminde. Büyük bir halk ve hayvan sağlığı sorunu. Özelleştirmeler öncesi Türkiye hayvan ve hayvansal ürünler konusunda kendine yeterliydi. Hayvan ve karkas et ihracatı bile yapabiliyordu. Aynı zamanda hayvan sağlığı ve hayvansal ürün denetimi etkin biçimde yapıldığı için vatandaşa sağlıklı gıda panığı yaşatılmıyordu. Ülkeye sokulmadan önce ana kaynağında veya sınır bölgelerinde gerekli taramalar yapılamadığı için, bugün

ne kadar hastalıklı et veya hayvan ülkeye giriyor, bilmiyoruz. Hatırlayın, yine bu yıl içinde Polonya bize sormasa deli dana hastası hayvan etlerinin ithal edildiğini bilemeyecektik. Şarbon da böyle. Ne dedi Türk Veteriner Hekimleri Birliği? "İthal et lobisinin talebiyle, ithal hayvan seçiminde Tarım ve Orman Bakanlığı altı aydır veteriner hekim görevlendirmiyor. Süreci ithalatçı firma yönetiyor. Hayvanlar laboratuvar sonuçları tamamlanmadan ülkeye sokuldu. 21 günlük karantina işlemleri yurt içindeki hayvancılık işletmelerinde yapıldı." Bunun anlamı şu: "İthal hayvanlarla birlikte hastalık da ithal ediyoruz." 2010'dan bu yana toplam 6,6 milyon büyükbaş hayvan ithal edilmiş, 271 bin ton hazır et ülkeye girmiş. Türkiye 26 ülkeden sığır almış, döviz vermiş. Kurbanlıkları da ithalat yoluyla karşılamışız. Kısacası 2010'dan bu yana hayvan ve hayvansal ürünler konusunda ithalatçı konuma getirildik. Bu bir sonuç, kökleri 1980'lere kadar gidiyor. 80'lerde çiftçi ve devletin bağı koparıldı. Hayvansal ve bitkisel ürün sağlığını doğrudan etkileyen Tarım Bakanlığı'nın Veteriner İşleri, Zirai Mücadele ve Karantina Genel Müdürlüğü gibi kilit önemdeki birimleri kapatıldı. Türkiye tarım ve gıda üretimi tarım-gıda şirketlerinin ve tekellerin vicdanı ile cüzdanı arasında

bırakıldı. Öte yandan, hayvancılık da dahil, tarımın ana girdisi olan tohum şirketlerin insafına teslim edildi. Araştırma ve ıslah çalışmalarından kamu önemli ölçüde çekildi. Öte yandan, tarıma dayanak oluşturan Et ve Balık Kurumu, Süt Endüstrisi Kurumu ve Yem Sanayi gibi tarımsal KİT ve KİK'ler özelleştirildi ve işlevsizleştirildi. Şirketlere alternatif olarak kurulan çiftçi kooperatiflerinin entegre tesisleri ve pazarlama birimleri bu kervana katıldı, özelleştirildi. Böylece çiftçilerin üretimden pazarlamaya kadar, varolan öz-örgütleri kooperatifleri ile bağları koparıldı. Bunlarla birlikte tarımsal kredi faizleri sübvansede edilmedi. Kredi faizleri piyasa seviyesinde uygulandı. Buna dayanamayan çiftçiler iflas etmeye başladı. Son olarak çiftçilerin çiftçilikle bağı koparıldı. Tarım tümüyle şirketlerin kontrolüne geçti. Tarım Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı gibi çalışmaya başladı, üretimi değil ihracatı ve ithalatı düzenler oldu. "Destek" adı altında çiftçi bankalara mahkûm edilerek iflası derinleştirildi. Son olarak, ülkenin iklim ve mera durumuna uygun olan koyun yetiştiriciliği yerine uygun olmayan sığır yetiştiriciliğini destekleme politikalarıyla hayvan ithalatı yaptık ve yanısıra yem de ithal etmek zorunda bırakıldık. İthalat yerine üretimi destek-

leyerek yeterliliği yakalamamız mümkün iken ithalat politikasında ısrar ettik, etmeye de devam ediyoruz. Son olarak şarbon meselesinde gördüğümüz gibi, tarım ve gıdanın kontrolü tümüyle şirketlerin eline geçti. Ve bugüne geldik. Limanlarımıza sağlıksız koşullarda hastalanan, şarbonlu hayvanların taşındığı gemiler yanaşüyor. Şarbon her yerde paniği yaşıyor.

Şarbon vakaları artarken Türkiye Gıda Dernekleri Federasyonu Genel Sekreteri İlknur Yükselir twitter'da “Şarbon krizi gayet iyi oldu! Kırmızı et tüketimi düşerse fiyatlar iner! Kimse de bir yıl kırmızı et yemedi diye ölmez! Abartmayalım lüzumu yok!” dedi ve şöyle devam etti: “Buradaki ironiyi bildiği halde spekülasyon yapanlar halka ‘evde yoğurt yapın, tavuk yetiştirin’ diyen ambalajlı gıda düşmanı anlayışın temsilcileridir.” Bu mesaja ne dersiniz?

Şirketlerin dini imanı para. Onlar –ithalat ve ihracat şirketleri, gıda tekelleri ve ulusüstü tarım, gıda ve ecza şirketleri– günde 15 kez paraya tapanlardır. Sormak lâzım: Zehir kârlı gıdalar, hastalıklı etler albenili ambalajlara konunca kalıntı ve buna bağlı hastalıklar yok mu oluyor? Albeninin yarattığı yanılsama sağlıksız gıdaların tüketimini artırıyor ve insanlar gıda kaynaklı hastalıklara daha fazla maruz kalıyor.

Çözüm nedir?

Yıllardır söylediğimiz gibi, hayvan yetiştiricileri desteklenmeli. Hayvan ve hayvansal ürün piyasasını düzenleyecek kamu kurumu tekrardan kurulmalı. Sığır yetiştiriciliği yerine gerçekliğimiz olan koyun yetiştiriciliğine ve meralar ıslah edilerek özgür mera hayvancılığına dönülmeli. Hayvan sağlığı ve hayvansal ürün denetimi kamu tarafından etkin bir biçimde yapılmalı.

Neredeyse yaz boyunca, gözlerimizin önünde Dersim ormanları yandı. Devlet, ulusal ve uluslararası ölçekteki STK'lar seyrettiler yangını. Gelişmeleri yerinde izlemek isteyen gönüllüler, basın mensupları ve HDP'li vekillerden oluşan heyetin yolları kesilerek durumu yerinde teşhir etmelerine ve kamuoyu duyarlılığı oluşturmalarına izin verilmedi. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

“Deniz manzaralı”, “orman manzaralı” yangınlar birbirini takip etti bu sene. “Deniz manzaralı” orman yangınlarına cılız biçimde çıkan karşı sesleri ve Dersim'deki yangınlara karşı yükselen sesleri tamamen kıstılar. Galatasaray'da Cumartesi Anneleri'ne yapılan Dersim ormanlarına yapıldı: Korumacı ve sahip çıkan sesleri şiddetle bastırmak! Ateş sadece ormanları yaktı sandılar. Orman yangınlarının etkisi küreseldir, bütün dünyadaki canlı ve cansız varlıklar için zararlıdır. Bu ateş herkesi yakar. Ekolojik sorunlar ve olaylar hakkında aklımızı başımıza toplamamız lâzım. Politik kamplaşmaya göre ekoloji ile

ilgili tutum belirlemek herkesin zararına. Hele ekoloji örgütleri ve STK'ların kamplarına göre tutum alma lüksleri yok. Böylesi tutumlar onları yoklar sınıfına taşır. Doğal dengenin korunmasında, genetik varlıkların devamının sağlanmasında ormanların önemli bir yeri var. Bunları pek çok insan biliyor. Ormanların yanmasına seyirci kalanlar, deniz manzaralı ormanları otel yapımı için tahsis eden siyasetçiler bilmiyor mu? Yaşar

Girdilerin tamamını dışarıdan dövizle alan Türkiye çiftçiler artan döviz kuru sonrasında önümüzdeki üretim döneminde neler yaşayacak, daha ne kadar çiftçi mesleğini bırakmak zorunda kalacak? Temel sorun bu. 15 yılda 633 bin aile çiftçiliği terk etti, iflas etti. Yani 15 yılda, çiftçilerin yüzde 20'si mesleklerini bırakmak zorunda kaldı.

Kemal'in dediği gibi: “Sağlıklı toprakta en önemli öge yüz örtüsüdür. Yani vatan ormanları, çayır çimenleri, çiçekleri, böcekleri, kuşları, yabanıl hayvanları, suları daha binlerce öge-siyle bir bütündür.” Gerisi kindir. İlkelliktir. Evet, çok üzgünüm, ama artık altından su akmayan köprüler, su çağlamayan şelaleler, ağaçsız çıplak dağlar dönemine girdik. Ama bilmiyoruz ki, doğaya ne yapıyorsak kendimize de onu yapıyoruz.

Sebze, meyve, hububat el yakıyor. Buna karşın üreticinin yıllık kazancındaki artış yüzde 11'lerde. Bu oran yüzde 18 sınırında seyre-den enflasyonun çok gerisinde. Üretici cep-hesinde neler oluyor?

Yaşananlar her ne kadar bugünkü fotoğrafı tab etse de geçmişten bu yana, yani serbest piyasa koşullarına geçtiğimizden bugüne tarımda uygulanan politikaların neticesi. Çiftçileri üretimden vazgeçiren bir tablo bu ve ilerisi için umut vaat etmiyor. Girdilerin tamamını dışarıdan döviz ile alan, tarımda fason üretime mahkûm edilmiş Türkiye çiftçiler artan döviz kuru sonrasında önümüzdeki üretim döneminde neler yaşayacak, daha ne kadar çiftçi mesleğini bırakmak zorunda kalacak? Temel sorun bu. Bu tablonun nedeni olan politikanın 15 yıl gerisinden bugüne baktığımızda, 15 yılda 633 bin aile çiftçiliği terk etti, iflas etti. Yani bu 15 yılda çiftçilerin yüzde 20'si mesleklerini bırakmak zorunda kaldı. Artık üretmiyorlar. Çiftçiler iş bulabilirim umuduyla, bilmediği işlerle ailesini geçindirmek için kentin yolunu tutmuş, toprağını yurtluğunu terk etmiş durumda. Amerikalı bir çiftçinin kazandığının onda birini, Fransız bir çiftçinin yedide birini kazanmaya mahkûm edilmişler. Türkiye çiftçiye “serbest piyasa koşullarında rekabet edin” deniyor bir de. Türkiye çiftçi ABD'li, Fransalı bir çiftçinin aldığı desteğin yirmide birini alamazken çiftçiliği serbest piyasa koşullarında sürdürmesi mümkün değil. Olmayacak da. Durum iç açıcı değil.

2018 hasadının sonuçlarını değerlendir misiniz? Ağustostaki selin üreticisini vurduğ-u fındıkla başlayalım...

Fındık içimizde kanayan bir yara, sel alsa da almasa da. Dünya fındığının yüzde 70'ini üreten bir ülke fındığını işlemeden, ilk haliyle dışarıdan gelen ulusüstü şirketin belirdiği fiyattan elinden çıkarıyor. Türkiye fındık üreticisi sahipsiz bırakılmış, bu durumu elleri bögünde çaresizlik içinde izliyor. Fındık üreticisi çiftçilerin örgütü FİSKOBİRLİK'in eli kolu bağlanmış, kenara park ettirilmiş vaziyette bekletiliyor. İşlevsiz kılınmış. Meydan ulusüstü fındık şirketine bırakılmış. Bir de “milli ve yerli tarım politikası” uyguluyoruz diye televizyonlarda arzı endam ediyor, buna inanmamız bekleniyor. Türkiye fındığını işleyerek, paketleyerek şimdi fındıktan elde ettiği kazancın –dövizin– yirmi katını kazanabilme olanağına sahipken fındığı ve fındık üreticisini boşlamış durumda. Bu yıl bir de küresel iklim değişikliğinin ve yanlış altyapının neden olduğu sel felaketi fındık üreticisini vurdu. 4626 çiftçimiz felakete maruz kaldı, bu çiftçilerimiz 809 bin ton fındığını sele kaptırdı. Çiftçinin bu konuda da yaraları sarılmış, kayıpları telafi edilmiş değil. FİSKOBİRLİK yeniden çiftçi örgütü olarak desteklenip devreye konulmazsa, yönetimlerini demokratikleştirecek yasal düzenlemeler yapılmazsa fındıkta sonumuz hüsrana olacak, pek çok üründe olduğu gibi.

Buğdayda durum ne? Una getirilen ihracat kısıtlamasını nasıl yorumluyorsunuz?

2012'den beri yılda ortalama 4,4 milyon ton buğday ithal ediyoruz. Bunun da 3,5 milyon tonunu un olarak ihraç ediyoruz. Bu rakamla Ortadoğu'da ilk sıradayız. Döviz artışı ile 50 kilo olan bir çuval unun fiyatını, tüccar 80'den 195 liraya yükseltti. Tüccar fiyatı artırırken devlet de iç piyasadaki fiyatı kontrol altına almak için ihracat kısıtlaması getireceğini söyledi. Bu çiftçiden bağımsız, tüccar ile aynı dili konuşan devletin kapışması. Tüccarın derdi de ihracat birinciliğini Ortadoğu'da başka bir ülkeye kaptırmamak. Öte yandan, IMF ve Dünya Bankası'nın direktifleriyle yıllardır buğday stoklamıyoruz. Dünyada ise küresel buğday kıtlığı kapıda. Dünyanın en büyük buğday ihracatçılarının stokları eriyor. Uzmanlar, en büyük sekiz ihracatçının stokunda dünyaya en fazla 26 gün yetecek buğday kaldığı uyarısı yapıyor. Kim dünyanın büyük buğday stokçuları? Sekiz ulusüstü şirket ve Çin. Türkiye'nin siloları boş. Evet, dünya buğday stok seviyesi 2007-2008 seviyelerine geldi dayandı. Hatırlayalım: O dönemde azalan tahıl stokları nedeniyle, Afrika ve Asya'da, toplam 33 ülkede gıda krizine karşı geniş çaplı ayaklanmalar olmuştu.

Türkiye'deki temel ürünlerde hasat sonrası durum nasıl?

Diğer ürünlerde uygulanan politikalar da fındık politikalarından farksız, onlar da sahip-siz, şirketlerin belirleyiciliğine mahkûm. Örneğin, Türkiye topraklarının yüzde 70'inde üretim yapan hububatçılar için bu yıl açıklanan ürün fiyatları enflasyonun gerisinde kaldı. Üzüm, ayçiçeği, mısır üreticileri fiyat açıklamasını beklemede. Fiyat açıklayıp piyasayı regüle edecek olan Trakya-Birlik, Tarış ve TMO kulağının üstüne yatmış vaziyette. Ayçiçeği, mısır ve üzüm üreticilerinin yaşadığı endişe psikolojilerini bozmuş durumda. Bugün ürünlerini satarken gelecek sezonda kendilerini neyin beklediği endişesi yaşıyor ve bunun altında eziliyorlar. Döviz kurunun yükselmesiyle her şeyi dövize bağlı olan

"Cumartesi Anneleri'ne yapılan Dersim ormanlarına yapıldı: Korumacı ve sahip çıkan sesleri şiddetle bastırmak! Ateş sadece ormanları yaktı sandılar. Bu ateş herkesi yakar."

çiftçilerin uykusu kaçmış durumda. Hayvan yetiştiricilerinin durumu ortada; ithalat yapmazsak hayvansal ürün bulmakta ciddi zorluklarla karşılaşacağımız artık acı bir gerçek. **Uykusu kaçan çiftçinin, hem dövizdeki artışa bağlı olarak artan girdi maliyetleri hem de yanlış tarımsal politikalar karşısında sesinin daha yüksek çıkmamasına yönelik eleştiriler var.**

Köylüler hak arama mücadelesini sürdürüyor. Herkes ne kadar mücadele ediyorsa onlardan biraz daha fazla mücadele ediyor. Gerçek bu iken "o niye öyle yapmıyor, bu niye şöyle yapmıyor" gibi hesap sorar tarzda "çok

Dünyanın en büyük buğday ihracatçılarının stokları eriyor. Uzmanlar en büyük sekiz ihracatçının stokunda dünyaya en fazla 26 gün yetecek buğday kaldığı uyarısı yapıyor. Dünya buğday stok seviyesi 2007-2008 seviyelerine geldi dayandı. Hatırlayalım: O dönemde azalan tahıl stokları nedeniyle, 33 ülkede gıda krizine karşı geniş çaplı ayaklanmalar olmuştu.

bilen" bir kesim var. Köylüler sorunlarıyla ilgili olarak bulundukları bölgelerde tepkilerini ortaya koyuyor. Öte yandan, Türkiye'de demokratik bir ortam olmadığı ortada. Etkili bir muhalefetin olmadığı da bir gerçek. Çiftçilerin zaman zaman yolları kapatmasına, ÇED raporlarına aktif tutum alarak engellemeye çalışmasına, hayvansal ve bitkisel ürün fiyatlarının düşük belirlenmesi nedeniyle ürünlerini yollara dökmelerine, sütlerini boca etmelerine rağmen bu eylemlere

sahip çıkan parlamento içi ve dışı bir muhalefet de yok ortada. Ülkede derli toplu, bir arada duran bir toplumsal muhalefetten söz edilemez. Çiftçi ne yapsın veya çiftçinin ne yapması isteniyor? Eleştirenler bu işin neresinde, anlamakta güçlük çekiyorum. Küresel kapitalizme karşı öncülük rolü köylülerde de, köylü mü bunun farkında değil acaba? **Yaşanan ekonomik girdaptan "yerli ve milli" tutum alarak çıkma iddiasına karşın, 15 Ağustos tarihli bir kararnameyle 750 bin ton buğdayın, 700 bin ton arpanın, 700 bin ton mısırın ve 100 bin ton pirincin sıfır gümrükle ithal edileceğini öğrendik. Siz de Hububat-Sen olarak bir açıklama yaptınız. Talepleriniz neydi?**

Milli ve yerli sözleri sadece yanılsama yaratmaya yarar, iç politikaya yönelik sözlerdir. Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üye kalarak yerli ve milli olmak mümkün değildir. Bu söylem, Shakespeare'in dediği gibi, "şeytan bir günah işleteceği zaman önce günahı kutsallık zırhına sarmakla başlar"dan başka bir şey değil. Buğday hasadını daha yeni tamamlamış, mısır fiyatlarının henüz açıklanmadığı, pirinç hasadına başlamamışken sıfır gümrükle ithalat kararı almak üretimi baltalamaktır ve ithalatı temel alan politik bir karardır. Türkiyeli hububat üreticisi çiftçilere karşı dostane bir tutum içinde olunmadığı ortadadır. Hububat Üreticileri Sendikası (Hububat-Sen) olarak talebimiz "ithalat değil, üretim esaslı bir politikanın uygulanması"ydı. Taleplerimizi şöyle dile getirdik: "Sıfır gümrüklü ithalat durdurulsun, hububat fiyatları maliyet + yüzde 25 kazanç + insanca yaşam payı eklenerek belirlensin ve uygulansın. TMO belirlenen bu fiyatın gerçekleşmesi için görevlendirilsin, ithalat için değil. Türkiye DTÖ'nün tarım ve gıda normlarının zorunlu uygulandığı tarım ve gıda bölümünden ayrılsın. Devlet, sendika,

tarım örgütlerinin katılımıyla hazırlanacak Bağımsız, Demokratik ve Sosyal bir Tarım Programı ile Türkiye tarımı düze çıkabilir.”

Bu talepleriniz nasıl bir karşılık buldu?

Tabii ki bizi değil, ithalatçı şirketleri dinlediler. DTÖ normlarına uygun olarak gümrükleri sıfırladılar, ithalat politikasına devam ettiler. Biz taleplerimizi ısrarla dile getiriyoruz. Ürünlerin hasadından önce fiyatlarının ne olması gerektiğine dair açıklama yapıyoruz. Fakat mevcut siyasi yapı, iktidarı ve muhalefetiyle ne yazık ki çiftçilerin talepleri için parmağını kıpırdatmıyor. “Ama siz oylarınızla AKP’ye destek veriyorsunuz” diyorlar. Neye göre konuşuluyor bunlar, bilmiyorum. Ancak çiftçilerin iktidara da, muhalefete de, inandırıcı bulmadıkları için güvenmediklerini biliyorum. Muhalefetin iktidardan farklı tarım politikası nedir, bilen var mı? Yok. Bir tek “mazottan vergi alınmasın” deniyor. Biz çiftçiler parçayla değil bütünlü uğraşıyoruz, yani “malîyet hesabı yapılsın, üzerine kazanç ve insanca yaşam payı eklensin, fiyatlar ona göre belirlensin” diyoruz. Çiftçi Sendikaları Konfederasyonu olarak, yılmadan sadece sorunlarımızı değil, çözüm önerilerimizi de dile getirmeye ve tarihe notumuzu düşmeye devam edeceğiz.

Taleplerinizden biri de “Türkiye’nin DTÖ’nün tarım ve gıda bölümünden ayrılması”. Geçenlerde yazdığınız bir makalede, temmuz ayındaki G-20 tarım bakanları toplantısına dikkati çekmiştiniz. DTÖ’de neler oluyor?

Gıda ve tarım ülkelerin, insanların, hayvanların olmazsa olmazları. Ülkelerin ne ekeceğine, ne kadar üreteceğine, nasıl üreteceğine, kimin için üreteceğine dair karar verme hakkı olmalı. Buna “gıda egemenliği” diyoruz. Gıda egemenliğini yitiren ülke bağımsızlıktan söz edemez, ederse en hafif anlatımla komik olur. Türkiye de gıda egemenliği kriterlerine göre, “komik” ülkeler sınıfında. Bugünlerde G-20 içinde artık iyice açığa çıkan ticaret savaşları var. Çin-ABD, ABD-AB bu savaşların ana aktörleri. 26-29 Temmuz’da, Arjantin’de tarım bakanları G-20 ticaret savaşlarını konuşmak üzere toplandı. Toplantının sonunda DTÖ normlarına devamda anlaşarak ayrıldılar. Aslında bir araya geliş nedenleri aralarında süren ticaret savaşları konusunda sulh ilan etmekte. Kâğıt üzerinde bir sulha imza atıldı, ama savaş bırakıp anlaştıkları anlamına gelmiyor bu. Açıktan dillendirmeseler de “DTÖ normları bana uygulanmasın, size ve G-20 dışındaki tüm ülkelere uygulansın” yaklaşımı G-20’ler-

deki en gelişmişlerinin ana yaklaşımı. Bu düşüncelerinden vazgeçmiş değiller. DTÖ normlarına, yani gümrük sıfırlamalarına kâğıt üzerinde evet deseler de kafalarından korumacılığı çıkarmış değiller. Heybelerine kendi ülkeleri için korumacılığı koyup öyle dağıldılar. Bu köprülerin altından daha çok su akacak.

Trump da “DTÖ’den çekilirim” diye tehdit ediyor.

DTÖ ülkeler ve halklar açısından bakıldığında sorunlu bir yapı. Bir kere, çokuluslu şirketleri ulusüstü bir konuma taşıyan bir yapı. Bu özelliği nedeniyle, büyük devletler yönetmekte, sevk ve idare etmekte güçlük çekiyor. DTÖ’de büyük ülkelerin veto hakkı yok. Her ülkenin eşit biçimde bir oy hakkı var sadece. DTÖ normları oluşturuldu, ama istenen yol alınmadı. Arzulanan güzergâhı belirlemek için Seattle, Cancun, Doha ve Hong Kong’da düzenlenen bakanlar konferansı, içeriden az gelişmiş ülkeler ve dışarıdan çiftçilerin toplumsal muhalefet güçleri tarafından

Dünya Ticaret Örgütü’ne (DTÖ) üye kalarak yerli ve milli olmak mümkün değildir. Bu söylem, Shakespeare’in dediği gibi, “şeytan bir günah işleteceği zaman önce günahı kutsallık zırhına sarmakla başlar”dan başka bir şey değil.

kuşatıldı. İstedikleri gibi karar alamadılar. Trump ve gelişmiş ülkelerin sancısı DTÖ’de hegemonya kuramamak ve belirleyememek. Bu nedenle Tumpgiller familyası –çokuluslu şirket hamisi ülkeler– “DTÖ normları dursun, ama bir yan yol oluşturalım” derdinde. Buldukları ve inşa etmek istedikleri yan yol ise “ikili serbest ticaret anlaşmaları”. Bu da kendi aralarında ticaret savaşlarına ve kampaşmalara yol açıyor, gene de istedikleri hegemonyayı kuramıyorlar. Trump’ın derdi özetle bu.

Ağustos ayında Amerikalı bahçıvan Dewayne Johnson Monsanto’nun Round-up ve Ranger-pro herbisitlerinin (ot öldürücü kimyasallar) aktif maddesi glifosat nedeniyle kansere yakalandığı iddiasıyla açtığı davayı kazandı. Mahkeme Monsanto’nun Johnson’a 290 milyon dolara yakın tazminat ödemesine karar verdi. Bu davanın önemi nedir?

Bu dava glifosatın kanserle ilişkisi olduğu iddiasıyla açılan ve sonuçlanan ilk dava. Glifosatın non-Hodgkin lenf kanserine yol açtığı iddiasıyla ABD’de Monsanto’ya karşı açılan beş binden fazla dava var. Johnson kararı bu davalara emsal teşkil edebilir.

Peki, bu karar ulusüstü şirketlerin kurduğu endüstriyel tarım çarkını nasıl etkiler?

Sadece bir yolu kapar. Ancak çokuluslu şirketler, ulusüstü yapılar yan yollar bulmakta mahirdir. 1980’de, kolza bitkisi kanser yapıyor diye dünyada yasaklandı. Türkiye’de de 1983’te yasaklandı. Kanada üzerinde biraz çalıştı. Kolzanın adı oldu kanola ve sarı çiçekleriyle tarlaları yeniden süslemeye başladı!

Mahkeme kararının ertesinde, kahvaltılık gevreklerde kullanılan buğday, çavdar, arpa, yulaf, mısır ve bakliyat da glifosat kalıntısı bulunduğu tespit edildi.

Glifosat herbisit bir ilaçtır. İlaç dediğime bakmayın, ilaç içinde şifa ve درمان gibi iyi çağrışımlar barındırır. Glifosat doğrudan ot öldürücü kimyasal bir zehir. Öldürdüğü otların hemen çoğu da yararlıdır bu arada. Bir başka canlı için gereklidir. Glifosat 1970’lerde ABD kökenli Monsanto şirketi tarafından patentlenmiş. Bu ilacın patent süresi ABD dışındaki ülkelere 1991’de, ABD’deyse 2000’de dolmuş. “Round-up” adıyla piyasaya sürülmüş, yaban otlara karşı en yaygın kullanılan zehirli bir kimyasal. BASF, Syngente ve Bayer gibi herbisit üreten başka firmalar da var. Monsanto tek başına kullanılan glifosatın yarısını üretiyor. Monsanto herbisit üreten diğer şirketlere karşı pazar payını koruyabilmek için başka bir strateji geliştirdi, “Round-up Ready” adıyla genetiği değiştirilmiş tohumları piyasaya sürdü. Yani Monsanto’dan tohum alan çiftçiye glifosatı da sattı, satıyor. Çiftçiye kendisine bağımlı kıldığı gibi, glifo-

“Türkiye fındığını işleyerek, paketleyerek şimdi fındıktan elde ettiği kazancın –dövizin– yirmi katını kazanabilme olanağına sahipken fındığı ve fındık üreticisini boşlamış durumda. Bir de bu yıl küresel iklim değişikliğinin ve yanlış altyapının neden olduğu sel felaketi başka bir koldan fındık üreticisini vurdu. 4626 çiftçimiz felakete maruz kaldı, 809 bin ton fındığını sele kaptırdı.”

satı sistematik bir ilaç olarak kullanıyor. Glifosat hem kullanan çiftçi hem çiftçilerin ürettiği ürünlerdeki kalıntısı nedeniyle tüketici için risk oluşturuyor. Tabii ki doğaya da zararı var. Toprağı ve suyu kirletiyor.

Tarım Bakanlığı 2014'ten bu yana özellikle hububatta ne kadar glifosat kullanıldığını açıklamıyor. Neden?

Açıklandığı dönemde glifosatla ilgili Türkiye ve dünyaya ilişkin verilere baktığımızda, yayılma hızının korkunç olduğunu görüyoruz. Glifosat kullanımı 2001'de 305 ton iken 2013'te 4500 tona yükseldi, 15 kat arttı. Dünyada da glifosat kullanımı 1994-2014 arasında 15 misli arttı bu arada. Tarım Bakanlığı topraktaki ve sudaki etkisini detaylı araştırmadı, araştırmışsa da sonuçlarını kamuoyuyla paylaşmadı. Keza Sağlık Bakanlığı insan sağlığı boyutunu araştırmadı. Tehlikeden haberdarız, ama boyutu hakkında bilgi sahibi değiliz. Bilgi sahibi olmamız istenmiyor. Nedeni basit: Ulusüstü yapıların kazanmaya devam etmesi, karşı seslerin yükselmesinin engellenmesi.

Yaşamsal risk taşıyan böyle bir konuda üretici ve tüketicinin birlikte karşı çıkması bu kadar zor mu?

Türkiye'de günde, ben diyeyim beş, siz deyin on kez gündem değişiyor. Üretici ve tüketicinin ortaklaşan bir davranışına doğru dürüst tanık olmadık henüz. Bunun için ilk önce gıdanın ve tarımın politik bir iş olduğunu kabul etmemiz gerek. İşte o zaman kolektif aklı inşa ederiz.

Bir de pestisit (böcek ilacı) meselesi var...

Pestisitler 1950'lerden bu yana kullanılıyor. Sayıları binin üzerinde. Pestisitler böcek, yani canlı öldüren zehirli ilaçlar. İnsan da bir canlı, insanlara zarar vermemesi düşünülmez. Pestisitleri ürünlerde kullanan çiftçi için zararlı, tarımsal ürünlerde kalıntı oluşturması nedeniyle insan sağlığı için de risk taşıyor. Ayrıca, doğal hayatta kimyasal kirlenmeye yol açıyor. Birleşmiş Milletler geçen yıl bu konuda bir rapor yayımladı, pestisit kullanmanın istenen faydayı sağlamadığını, kimyasal kirliliğe yol açtığını, hem şimdiki hem de gelecek kuşakların sağlıklı ve yeterli gıda edinme hakkına zarar verdiğini açıkladı. Ancak, pestisit üretimi de, kullanımı da hız kesmedi, hatta daha da arttı. Türkiye'de Tarım Bakanlığı gıdalardaki Sağlık Bakanlığı ise sularındaki pestisit kalıntılarını kontrol etmek ve gerekli önlemleri almakla sorumlu. Bu konuda görevlerini yerine getiriyorlar mı, yoksa görev kusuru mu işliyorlar? Pestisit kalıntılarının dolaylı ihracat edilen ürünlerin gıda kodeksine göre kalıntı limitlerini aştığı için Türkiye'ye iade edilmelerinden de anlaşılacağı gibi, yeterli denetimin olmadığı apaçık ortada. Üstelik kalıntı limiti aşıldı diye iade edilen ürünlerin iç piyasaya sürülüp sürülmediği de bir muamma.

Peki çözüm nedir?

Sağlıksız gıda üreten, ekolojiyi tahrip eden endüstriyel tarımla birlikte köylü tarımını ve onun bilgeliğini yitirdik. Yaptığımız işe yabancılaştık, yabancılaştırdık. Çözüm endüstriyel tarım yerine, kimyasal kullanmayan "bilge köylü tarımı"na aşamalı geçiş. Bilge köylü tarımı ile tarımsal üretim de toprak sağlığı da iyileştirilir. Sular korunur. İklimle uyumlu üretim deseni ile hastalık ve haşerelere dayanıklı türler sayesinde herbisit ve pestisit kullanımının önüne geçilebilir.

Hububat-Sen olarak taleplerimizi dile getirdik: "Sıfır gümrüklü ithalat durdurulsun, hububat fiyatları maliyet + yüzde 25 kazanç + insanca yaşam payı eklenerek belirlensin ve uygulansın. Türkiye DTÖ'nün tarım ve gıda normlarının zorunlu uygulandığı tarım ve gıda bölümünden ayrılsın. Bağımsız, Demokratik ve Sosyal bir Tarım Programı ile Türkiye tarımı düze çıkabilir."

Bilge köylü tarımı nedir?

Endüstriyel tarım tepeden tırnağa cahil tarımdır. Endüstriyel tarımda kullanılan kimyasal gübre, ilaç ve tohum benzeri girdilerin kullanımında bilgi gerekmez. Her şey girdilerin ambalajında yazılıdır. Bilge köylü tarımı, cahil tarımı olarak isimlendirdiğim endüstriyel tarım ortaya çıkana kadar varolan ve uygulanan, ıslah metodlarıyla gelişmesi beklenen tarımdı. Köylü gözlem yapar, böcekleri izler, ilaç kullanmadan, öldürmeden rahatsız ederek doğal avcısıyla nasıl buluşturacağını belirler ve uygular. Böylece ekolojik dengeyi sağlar. Bu bilgileri paylaşarak,

"Çiftçilerin zaman zaman yolları kapatmasına, ÇED raporlarına aktif tutum alarak engellemeye çalışmasına, hayvansal ve bitkisel ürün fiyatlarının düşük belirlenmesiyle ilgili olarak ürünlerini yollara dökme, sütlerini boca etmelerine rağmen bu eylemlere sahip çıkan parlamento içi ve dışı bir muhalefet de yok ortada."

deneylerini aktararak dayanışma içine girer. Bilge köylü tarımı uygulamak için geçmiş olduğu gibi almak gerekmiyor. Çiftçinin bilim insanlarıyla birlikte tarlada çalışarak, çeşitli ıslah yöntemlerini deneyerek, elde edilen sonuçları başkalarıyla paylaşması sayesinde doğayla barışık, sağlıklı bir verim artışı sağlayabiliriz. Ekolojinin onarılması, insanların sağlıklı ürünle beslenebilmesi, küremizin soğuması için bilge köylü tarımı bugün zorunludur. Nâzım'ın köylüler için dediği gibi, "onlar, topraktan öğrenen, kitapsız bilenlerdir". Yani, "bilgedirler!" Bu hafızayı tekrar canlandırmak gerek.

Dünyada endüstriyel tarıma karşı çıkan direniş cephesinde durum nasıl?

Hemen aklıma gelenlerden bahsedeyim. Brezilya'da Topraksız Kır İşçileri (MST) önemli ölçüde başarı sağlamış bir çiftçi örgütü. MST Brezilya'da ağırlıklı olarak büyük toprak sahiplerinin topraklarını işgal eden bir örgüt. Şu anda 400 binin üzerinde yerleşik düzene geçmiş aile ve 200 bin çadır kurmuş toprak işgali için bekleyen MST'li aile var. Toprakları ele geçirip topluma kazandırıyorlar. Yani alttan reform yapıyorlar.² Marsilya'da komün köy Longo-Maî kolektif üretim ve yönetim için bir başka önemli örnek.³ Fransız küçük çiftçi örgütü Confédération Paysanne'a bağlı 200 çiftçi Çinlilerin Fransa'da edinmiş olduğu toprakları geçtiğimiz ay işgal ettiler.⁴ İspanya'da Marinelada, La Tejedora ve Somento toprak işgali ve kolektivizme örnek olarak verilebilir. Çiftçi Sendikaları Konfederasyonu gibi pek çok çiftçi örgütü La Via Campesina altında birleşti.⁵ Üye sayısı 300 milyonu aşmış durumda. Via Campesina DTÖ'ye karşı diğer mücadele örgütleriyle birlikte eylemlilik içinde. DTÖ toplantılarını içeriden ve dışardan kuşata-

rak örgütün kararlarını etkisizleştirmeyi başardı. Birçok küresel eylem gerçekleştirerek doğa için, sağlıklı gıda için ve küresel iklim değişikliği gibi olumsuzluklara karşı dünya genelinde granitten bir duvar örmeye çalışıyor, çalışıyoruz. Bugünlerde de kendi iç tartışmalarını sürdürüyor bu direniş hattı. Yakında küresel ölçekte yepyeni eylem biçimleriyle ortaya çıkacaklar, çıkacağız.

Küresel direniş cephesinin bir parçası olarak Çiftçi-Sen'in örgütlü yapısı ne durumda?

Çiftçi-Sen ürün bazında kurulan hububat, üzüm, ayçiçeği, tütün, fındık ve çay üreticileri sendikalarının çatı örgütü bir konfederasyon. Sendikalar bilindiği gibi hak arama örgütleridir. Çiftçilerin haklarını elde etmeleri için çiftçilerle birlikte kolektif bir mücadeleyi 2000 yılının başından bu yana örmeye çalışıyor. Ayrıca, çiftçilerin ürünlerinin değerinde satılması ve sağlıklı ürün üretilmesi için üretim kooperatiflerine destek veriyor, kentlerde kurulan ve kurulmaya çalışılan tüketici kooperatiflerinin kurulmasına önayak olarak kent-kır dayanışmasının tesisi için çabılıyor. Çiftçi-Sen şu anda üyelik kabullerini iyice azalttı. Bir ara on binleri aşmıştık, ama şu an sınırlı sayıda üye kabul ediyoruz. Çünkü sendika olma hakkımızı mahkeme yoluyla kazandık, fakat Meclis'te iç hukuk düzenlemesi yapılmadığı için görev tanımımız netleşmedi. Bekliyoruz. Meclis çiftçisinin örgütlenmesinin önünü açacak yasal düzenlemeye vakit bulamıyor anlaşılan!

Saray'daki her lokmanın analiz edildiğini biliyoruz.⁶ Saray'da bu amaçla kurulan bir laboratuvar var. Saray'ın dışında yaşayanların böyle bir şansı yok. Bu analizleri yurttaşlar adına yapması gereken kurumlar üç maymunu oynuyor. Tüketiciler beslenme tercihlerini nasıl belirleyecek? Önerileriniz neler?

Tüketicilerin beslenme tercihlerini belirleme şansları ne yazık ki yok. Gıdanın arzı ulusüstü şirketlerin kontrolünde tamamen. Ancak üretici-tüketici birlikteliği ve teması ile beslenme tercihleri hep birlikte belirlenebilir. Ne üretileceğine, ne kadar üretileceğine, nasıl üretileceğine üreticiler ve tüketiciler birlikte karar verebilir. "Gıda egemenliği" budur. Bunun için kırlardaki üretim ve kentlerdeki tüketim kooperatifleri ve çeşitli gıda toplulukları farkındalık yaratarak mevcut tarım ve gıda sistemi karşısında alternatif bir sistem oluşturabilirler. Bu, devletten beklenemez. Zira endüstriyel sistemin ve aracılık, pazarlama kanallarının mucidi ve destekleyicisi hükümetlerdir. Özetle, tüketim kooperatifleri bir çözüm olabilir. Ama, bunların çözüm olabilmesi için, genel adıyla

"Ekolojinin onarılması, insanların sağlıklı ürünle beslenebilmesi, küremizin soğuması için Bilge Köylü Tarımı bir zorunluluktur. Nâzım'ın köylüler için dediği gibi, 'onlar, topraktan öğrenen, kitapsız bilenlerdir.' Yani 'bilgedirler'! Bu hafızayı tekrar canlandırmak gerek."

"tüketici" olarak ifade edilen, bizimse ticari amaçla değil, beslenme amacıyla gıda satın alan "kullanıcılar" dediğimiz kesimin, yani kentlilerin, köylülerin üretimini tercihleriyle yönlendirerek "yarı üretici" durumuna gelmeleri halinde üretici ve yarı üreticiler kazanabilir. "Kullanıcılar" tercihleriyle

Sağlıksız gıda üreten, ekolojiyi tahrip eden endüstriyel tarımla birlikte köylü tarımını ve onun bilgeliğini yitirdik. Yaptığımız işe yabancılaştık, yabancılaştırıldık. Çözüm endüstriyel tarım yerine, kimyasal kullanmayan "bilge köylü tarımı"na aşamalı geçiş.

üretimin değişmesine destek vermek için doğrudan-aracısız biçimde üreticiden ürün almalılar. Fakat aracısız ürün de koşulsuz alınmamalı. Yani satın alıcılar/kullanıcılar "senin ürününü alacağım, ama sen de artık kimyasal kullanma. Kimyasal kullanmayacağın süredeki verim kaybının önüne geçmek için aracıları kaldırıyoruz ve senin ürününü market fiyatından alacağım ve sana verimlilikteki kaybını ödeyeceğim" diyerek çiftçilerin dönüşümlerine yardımcı olur, bilge köylü tarımına dönüşe destek verebilirler. Ceberrut bir cepheyle karşı karşıyayız. Bugün ekolojiyi de koruyarak, bağımlı olmadan, bağımlı kılmadan, sömürmeden, sömürülmeden bir yaşamı var etmeliyiz. Bunun için ilk olarak gıda egemenliğini düşündüğümüzde, kır-

larda üreticilerin bir araya gelmesi, dev şirketlerin karşısında çiftçilerin öncelikle güçlerini birleştirmesi gerekiyor.

Bilge köylü tarımına dönüşü sağlayacak yerel girişimler var mı? Türkiye'de endüstriyel tarıma karşı direniş-dayanışma hattı nasıl kurulabilir?

Kırsalda ışık huzmeleri var. Yerelleşme küreselleşmenin panzehiridir. Birçok yerde kadınların kurduğu üretim ve satış kooperatifleri var. Hatay Vakıflı'daki, Zonguldak Devrek'teki, Kars Boğatepe'deki kooperatifler hemen sayabileceklerim. Ayrıca, Dersim'e bağlı Mazgirt ilçesinde bir araya gelen 23 köyün kooperatifi bu yıl aktif hale geldi. Yine Dersim'e bağlı Hozat ilçesinde aktif hale getirilmeye çalışılan köy kalkınma kooperatifi ve Hopa'da işleyen Hopa Çay var. Bu ışık huzmelerini çoğaltır, ortaklaş-

tırsak önümüzü görürüz. Ancak, yaşanan yıkımın üstesinden tek başına üretici örgütlemeleriyle gelinemez. Dev tekellerin dayattığı yıkıcı üretim sisteminin dışına çıkarak, bilge köylü tarımının uygulanması şart. Bunun ekonomik ve sosyal çatısı üretici kooperatifleridir. Bu kooperatiflerin ürünlerini alacak, market kültürünün dışına çıkarak ve tercihleriyle üretici kooperatiflerine katkı koyacak kentlilerle dayanışma ağına ihtiyaç var. Bunlar da tüketici kooperatifleridir. Üretici ve tüketici kooperatiflerinin birlikteliğiyle üretimden pazarlamaya zincirin tüm halkaları ele geçirilerek gıda egemenliği tesis edilebilir. Bunların çoğalması için dayanışmayı güçlendirmek, geliştirmek gerekiyor. Daha sonra üreticilerle kullanıcı kesimi kooperatif çatısı altında örgütlenecek. İşte o zaman, şirketler ve endüstriyel tarım yapanlar kaybedecek. Köylüler ve kentliler beraber kazanacak. Bu konuda Boğaziçi Mensupları Tüketim Kooperatifi, Kadıköy Tüketim Kooperatifi, Büyükdada Kooperatifi ve Beşiktaş, Koşuyolu, Şişli, Göztepe kooperatif girişimleri ilk anda akla gelenler, öncüler.

SÖYLEŞİ: **TUBA ÇAMELİ**

NOTLAR

- 1 Monsanto Chemical Works şirketinin sakarini üreterek başladığı doğaya ve insan yaşamına kasteden faaliyeti 117 yıldır sürüyor. Yapay kafein, DDT, ABD ordusunun Vietkongluların barındığı ağaçlık alanları yok etmek için kullandığı "turuncu ajan" piyasaya sürdüğü kimyasal ürünlerden sadece birkaçı. Bilinen GDO'lu sebze-meyve ve hububatın yüzde 90'ını üreten Monsanto Bayer tarafından satın alındı. Türkiye'de de temsilcilikleri var.
- 2 <https://www.karasaban.net/topraksizlar-topraksiz-kir-iscileri-hareketi/>
- 3 <https://yesilgazete.org/blog/2017/10/09/omrun-uzun-olsun-longo-mai-bediz-yilmaz/>
- 4 <https://www.confederationpaysanne.fr/>
- 5 <https://viacampesina.org/en/>
- 6 <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/her-lokma-ya-analiz-28344907>

İdlib'e pirince giderken evden olmak

Emevi camiinde namaz kılınacak, sonrasında heybeler ganimetlerle dolup taşacaktı. Hayaller buydu, gerçekler malûm. Şimdi son durak İdlib. Burada da bir “pirinç” kokusu var hâlâ, “maçı çevirebiliriz, en azından beraberliği kurtarabiliriz” debelenmesi. Soçi mutabakatının kazandırdığı ilave zaman pirince yaklaştırır mı, yoksa değil bulgurdan, evin kendisinden olmak sonucunu mu doğurur? Fehim Taştekin'in şu saptaması ikinci ihtimalin daha yakın olduğunu imliyor: “İdlib'deki yapıların çoğu cihatçı savaşçılar. Silah bırakmaları halinde Suriye ordusu karşısında herhangi bir gelecekleri olmayacağını biliyorlar. Dolayısıyla, Türkiye'ye sığınacaklar. El Kaide veya IŞİD bağlantılı 100 bin insanın şehirlerinize geldiğini düşünün! Türkiye korkunç bir süreci üstlenmiş durumda. Bu, Peşaver'leşme sürecidir.” Peşine düşülen pirinç ise, Taştekin'in altını çizdiği üzere, üç âli hedef: Kürt toplumunun statü kazanmasını engellemek, “yeniden inşa”da parsa toplamak, ılımlılaştırılacak cihatçılar üzerinden Suriye yönetiminde söz sahibi olmak. Saray rejimi hangi yollarla bu hedeflere yürüyebilir, bölgede elleri armut toplamayan diğer aktörlerle ne tür pazarlıklar yürütebilir? Her bir aktörün ayrı bir hesabı, ayrı bir yol haritası olduğuna göre, birbirleriyle ve Türkiye'yle hangi noktalarda buluşup uzlaşırlar, hangi noktalarda ayrılıp çatışırlar? Suriye'deki çoklu yol haritaları ve kaygan ittifak zeminleri nasıl bir “puzzle” oluşturuyor? Yıllardır bölgenin nabzını tutan gazeteci-yazar Fehim Taştekin'e bağlanıyoruz.

17 Eylül'de, Rusya'nın Soçi kentinde Erdoğan ile Putin arasında varılan İdlib mutabakatından önce, Suriye'de esas kıyametin İdlib'de kopacağına dair ortak bir kanı vardı. Dahası, hiçbir seçeneğin sahadaki ve uluslararası alandaki aktörleri aynı noktaya çekemeyeceği, Rusya ve Şam'ın İdlib operasyonunda kararlı olduğu görülüyordu. Fakat İdlib mutabakatından cihatçılar, Şam ve ABD dahil herkes memnun görünüyor, değil mi?

Fehim Taştekin: Hayır, herkes memnun değil. Ama olası bir operasyonun yol açacağı daha büyük riskler dikkate alındığında, herkes bir aylık bir geçiş sürecinde bu anlaşmanın nasıl sonuçlar yaratacağını görmeyi bekliyor ve anlaşmaya olumlu tarafından

bakmaya çalışıyor. Bir aylık zaman dilimi, Türkiye'nin üstlendiği misyonla alâkalı bir süreç. Türkiye temmuzdan itibaren İdlib konusunda bir çözüm planı öneriyordu.

Nasıl bir plandı bu?

İdlib'de mutlak çöküşü önleyecek, süreci uzatacak ve kendi oyun planına alan açacak bir çözüm planıydı. Nitekim, bu plan 17 Eylül'de Rusya tarafından kabul edildi ve bir takvime bağlandı. Bu plana göre İdlib'de 15-20 kilometrelik bir kuşak, bir tampon bölge oluşturulacak. Bu bölgeyi Rusya ve Türkiye kontrol edecek. Bu bölgedeki ağır silahlar, tanklar, havan topları, roketler, roket sistemleri 10 Ekim'e kadar Türk veya Rus güçlerine teslim edilecek. 15 Ekim'e kadar da bölge

tamamen tampon bölgeye dönüştürülmüş olacak.

Peki o bölgedeki silahlı, cihatçı gruplar silahlarını teslim etmeye yanaşacak mı?

İdlib bölgesinin yaklaşık yüzde 65-70'ini Heyet Tahrir el Şam (HTŞ) ve müttefikleri kontrol ediyor. Bu örgütün içindeki tartışmalara baktığımızda, kesinlikle silah bırakmaktan yana değiller. Dini liderleri silahın namus olduğuna vurgu yapıyor. HTŞ içindeki bir kanat daha pragmatist. Bunlar El Kaide bağlantılı, Selefi, cihatçı yapılar. Bu kanadın belirleyici olmasıyla 15-20 kilometre geriye çekilip daha büyük bir alanda varlıklarını korumaya yönelebilirler, ama henüz bunu yapmadılar. Şu âna kadarki pozisyonları silahların tesliminin kesinlikle reddedilmesi yönünde. Ama Türkiye'yle veya Türkiye'nin desteklediği gruplarla çatışmayı göze alacaklar mı, bilmiyoruz. Öte yandan, geri çekilmeme ve silahları teslim etmeme eğilimindeki cihatçılar, aksi seçeneğin kendileri açısından sonun başlangıcı olacağını düşünüyor. Nitekim, aslında Rusya'nın işi

götürmek istediği yer de orası. 10 Ekim'e kadar tampon bölgedeki silahların tesliminin sağlanması ve ardından diğer pazarlıklarla bir sonraki aşamada İdlib'in tamamen kontrol altına alınarak Suriye ordusuna devredilmesi Rusya'nın hedefi.

Türkiye'nin bu plana karşı tutumu ne yönde?

Türkiye'nin sahadaki gruplara “saldırı olursa sonuna kadar beraberiz” dediğine, hatta bunları silahlandığına dair muhaliflerin cephesinden ge-

len açıklamalar var. Diğer yandan, Türkiye HTŞ'ye “kendini dağıt, benim oluşturduğum çatı örgüte dahil ol, terörist etiketinden kurtul ve siyasi çözüme katıl” diyor. HTŞ'ye yönelik bu tür baskılar yeni değil. Temmuz öncesine kadar Nusra Cephesi'ne yönelik de Türkiye ve Katar'ın benzer baskıları vardı ve sonuç verdi: Nusra Cephesi önce Fethul Şam, ardından da HTŞ adını aldı. İlk değişimde Katar etkiliydi. Türkiye Rusya'nın operasyonlarını durdurmak için sahada tek bir çatı örgütü yapılanmasına gitti. Aslında HTŞ dışında iki yapı var. Bunlardan biri Türkiye'nin Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı operasyonları sürecinde, TSK'yla birlikte hareket eden örgütleri bir araya getirdiği çatı yapı. Diğeri TSK çatısı

"Suriyeli Hristiyanlar için de Aleviler için de Nasrallah efsanevi bir figür. Hizbullah Şii olmasına rağmen, Şam kültüründen görülür. Bir taksiyle Humus'tan Tartus'a gittim, şoför Alevi, ön koltukta oturan kadın Hristiyan, yanımdaki adam da Sünni bir Araptı. Bir halk şarkıcısı Nasrallah için yazılmış bir şarkıyı söylüyordu. Üçü de şarkıya eşlik edip tempo tutuyordu. Bir Sünni, bir Alevi ve bir Hristiyan!"

altına girmeyi kabul etmeyen İslâmcı, Selefi örgütlerden oluşan Ulusal Kurtuluş Cephesi. Fakat bu yapılanmanın arkasında da Türkiye'nin yönlendirmesi var. Bunlar da HTŞ'ye karşı ortak bir cephe olarak ortaya çıktı ve sayıları arttı. Şu anda birçok önemli grup bu cephede yer alıyor.

Bu cephede buluşan örgütlerin HTŞ ile alıp veremedikleri ne?

İdeolojik farklılıkları pek yok, ama bağlantıları, konumları ve ittifak ilişkileri farklı. Yoksa Suriye'nin geleceğine ilişkin hedefleri aynı. HTŞ İdlib'i birlikte ele geçirdiği, özellikle Batı'dan destek alan grupları bu bölgeden tasfiye etti ve tekel oluşturdu. Öncesinde Şam'ın Fethi diye kurdukları bir koalisyon vardı. Bu Suud, Katar, ABD, Türkiye destekli bir koalisyondu.

İdlib'i ne zaman ele geçirmişti bu koalisyon?

2015 Mart'ında. Bu koalisyonun arkasında Antakya'da bir araya gelen Antakya Operasyon Odası vardı. Fakat İdlib'in ele geçirilmesinden sonra, HTŞ ılımlı bulduğu Hazm Hareketi, Suriye Devrimciler Cephesi gibi ABD'den TOW füzesi alan grupları tasfiye etmeye başladı. Rant, kapıların paylaşımı gibi sebeplerden de kaynaklanan bu savaşla birlikte HTŞ kısa sürede bu grupları tasfiye ettiği gibi, en önemli müttefiki olan Ahrar el Şam'la da çatışmaya başladı. Bu süreçte her iki taraftan iki bine yakın savaşçı öldü.

HTŞ ve benzeri örgütlerin TSK'nın oluşturduğu yapının içine girmeyi reddetmesinin nedeni ne?

Aralarındaki ayrışma noktalarından biri bu. HTŞ Türkiye'yle birlikte çalışan grupların Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı'na destek olmasını,

bazı grupların Astana sürecine katılımlarını sahada devrimin sonu olarak algıladı. Fakat neticede, geçen nisan ayında kendi aralarında bir ateşkese gittiler. Tabii çatışmalar sırasında her iki taraftan kopmalar da oldu. İlk etapta Ahrar el Şam'dan radikal bir kanat HTŞ'ye katıldı. Ahrar'la çatışma başlayınca, bu sefer daha önce HTŞ'ye katılan gruplar da ayrıldı. Sahada bu tür gelgitler oluyor.

Peki Türkiye bu süreçlerin neresinde?

Türkiye o bölgede, çatışmalardan korunmak

Türkiye'nin sahadaki gruplara "saldırı olursa sonuna kadar beraberiz" dediğine dair açıklamalar var. Öte yandan, Ankara HTŞ'ye "oluşturduğum çatı örgüte dahil ol, terörist etiketinden kurtul, siyasi çözüme katıl" diyor. Bu tür baskılar yeni değil. Nusra Cephesi'ne de Türkiye ve Katar'ın benzer baskıları vardı ve sonuç verdi: Nusra, IŞİD'in Suriye koluydu, evrile evrile HTŞ oldu.

için HTŞ'yle koordinasyon içinde 12 kontrol bölgesi oluşturdu. Kendi desteklediği gruplar Ahrar el Şam'la savaşırken de fazla müdahalede bulunmadı. Ama Türkiye bir yandan bu gruplarla koordinasyon içindeyken bir yandan da bunların zayıflayarak kendi des-

teklediği ve nüfuzu altında tuttuğu gruplara dahil olmasını istiyor. HTŞ insani yardım konusunda muhtaç olduğu için Türkiye'yi karşısına almadan, bölgede kendi varlığını bazen çatışarak, bazen uzlaşarak sürdürüyor. **Son süreçte IŞİD'in neredeyse hiç adı geçmiyor. Yakın zamana kadar cihatçı gruplar içindeki en büyük güç olan IŞİD'in şu anki vaziyeti ne?**

IŞİD bölgede Hama ile İdlib arasında bir yerde varlık gösteriyordu. Fakat toprak hakimiyetinin ortadan kaldırıldığı bu süreçte IŞİD üyeleri hücreler halinde bu bölgelerde varlığını sürdürüyor. Yer yer eski ortaklarıyla, suikastlerle, bombalı saldırılarla kendilerini gösteriyorlar. HTŞ ile IŞİD eskiden aynıydı, ama bölündüler. Özü itibarıyla Nusra Cephesi, IŞİD'in Suriye koluydu ve evrile evrile HTŞ oldu. IŞİD'le aralarında problem var. Birbirlerine suikastler düzenliyorlar, birbirlerinden yakaladıklarını infaz ediyorlar. Daha geçen hafta HTŞ, yakaladığı beş IŞİD'ciyi, eski dava arkadaşlarını infaz etti. Ama HTŞ bir yandan da IŞİD hücrelerini kazanmaya çalışıyor. Öte yandan, Türkiye'yle koordinasyon içinde olmasına tepki göstererek HTŞ'den ayrılan radikal gruplar da var. Çünkü Türkiye'yi seküler, "tâğütü" bir rejim olarak görüyorlar. Kendilerini HTŞ'den daha has, daha El Kaide'ci olarak gören yaklaşık 11 grup var. Bunlar da IŞİD'in kopan hücrelerini kendilerine çekmeye çalışıyorlar.

İdlib bölgesi dışında nerelerde varlık gösteriyor IŞİD?

IŞİD'in toprak hakimiyetinin olduğu üç yerden söz edebiliriz. Suriye'nin Süveyda bölgesi ile Badiya çölünde çok az IŞİD varlığı

söz konusu. Bir de Suriye Demokratik Güçleri'nin (SDG) şu an operasyon yaptığı Deyr el Zor'un kuzeyindeki küçük bir bölgede IŞİD varlığı devam ediyor.

Yakın zamana kadar hangi gücün nerede varlık gösterdiğini aktaran ve sürekli güncellenen Suriye haritaları vardı internette. Sahadaki güçler açısından şu an nasıl bir Suriye haritası var?

Kabaca bir harita çizersek, SDG şu anda Fırat hattını, genel olarak Fırat'ın doğusunu, Batı'daki Menbiç ve aşağıdaki Tabka'yı tutuyor. Yani, Kuzeydoğu Suriye SDG'nin kontrolü altında. Uluslararası Koalisyon, ABD güçleri de burada üslere sahip. Bunun dışında Türkiye'nin Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı harekâtlarıyla kontrol ettiği Halep'in kuzeyinde kalan bir cep var. Burası da Fırat'ın batısından El Bab'a kadar uzanıyor. Cerablus, Azez, El Bab üçgeni ve daha batıda Afrin, Türkiye ve onunla birlikte hareket eden grupların kontrolünde. Türkiye buraları belediye, polis, posta, hastaneler dahil tüm alanlarda, kendi vilayetleri gibi yönetiyor. Onun haricinde İdlib'in ezici çoğunluğu Selefi, cihatçı yapıların elinde. İdlib sahasında Özgür Suriye Ordusu diye tanımlanan çok az sayıdaki grup olsa da esas aktörler HTŞ, Ahrar, Feylek el Şam, Sukuru's Şam. Az önce IŞİD'in varlık gösterdiği birkaç küçük yeri saymıştım. Öte yandan, Ürdün-Irak-Suriye üçgeninde, az sayıda mültecinin de bulunduğu Tanaf üssü var. Burası, ABD'nin SDG bölgeleri dışında kontrol ettiği tek bölge. Geri kalan her yer Suriye ordusunun kontrolüne geçmiş durumda.

Suriye ordusuyla birlikte hareket eden örgütler var mı?

Suriye ordusu açısından Rusya en önemli destekleyici faktör. Yaklaşık beş bin askeri var ve Hmeymim ile Tartus olmak üzere en az iki üs kullanıyor. Buralardan Suriye ordusuna hava ve koordinasyon desteği sağlanı-

yor. Sahada ise en önemli destek unsurları İran kaynaklı. İran'ın Irak'tan, Afganistan ve Pakistan'dan getirdiği Şii milislerin oluşturduğu çok sayıda grup var. Sayılarının 100 bin civarı olduğu söyleniyor. Hizbullah sahada

Kuzeydoğu Suriye SDG'nin kontrolü altında. Uluslararası Koalisyon, ABD güçleri de burada üslere sahip. Halep'in kuzeyinde kalan Cerablus-Azez-El Bab üçgeni ve daha batıda Afrin, Türkiye ve onunla birlikte hareket eden grupların kontrolünde. Türkiye buraları kendi vilayeti gibi yönetiyor. İdlib'in ezici çoğunluğu Selefi, cihatçı yapıların elinde. Geri kalan her yer Suriye ordusunun kontrolünde.

çok önemli operasyonlar yapıyor. Fakat bu yapılar kontrolü sağladıkları bölgelerde kalmayıp buraları Suriye ordusuna devrediyor. **Yakın zamanda SDG'nin Şam'la çeşitli görüşmeleri oldu. Şam bu görüşmelerin müzakere olmadığını söyledi ve dahası, Kürtlere abaltından sopa gösterdi. İdlib'in Şam'ın kontrolüne geçmesiyle birlikte Suriye ordusunun Kürtlerin hakimiyet alanlarına yöneleceği yolundaki görüşe ne diyorsunuz?**

Her iki tarafın tercihi müzakerelerden yana. Bunu kendileri de söylüyor. Savaşın yıkım getireceğini herkes görüyor, biliyor. Yer yer küçük çatışmalar olmakla birlikte, iki taraf uzlaşarak bu çatışmaları sonlandırdı. İkisinin de süreci müzakerelerden yana yürütme sebepleri var. Kürtler açısından tablo

şu: ABD'nin gündemiyle Kürtlerin gündemi pek uyuşmuyor. Trump döneminde bu uyuşmazlık giderek arttı ve ABD tamamen İran'ı bloke etmek üzere bir pozisyon belirlendi. ABD, İran politikası konusunda Kürtleri harekete geçiremeyeceğini görüyor. Kürtler bu konuda istekli değil. Nitekim İran'a sıcağı mesajlar vererek bunu gösterdiler. Bu da Kürtler açısından ABD'nin mutlak bir güvence olmadığı anlamına geliyor. Öte yandan, bugün sorunları olsa da ABD ile Türkiye müttefik iki ülke. ABD yarın pekâlâ Türkiye'yi memnun etmek için Kürtlerden vazgeçebilir. Irak'ta, Kerkük'ün yeniden merkezi hükümetin kontrolüne geçtiği operasyona ABD'nin yeşil ışık yakmasını Suriye Kürtleri not etti. Diğer yandan, Afrin'in kaybedilmesi Kürtler açısından çok ciddi bir travma oldu. Türkiye'nin önce Menbiç'e, daha sonra Cezi-re Kantonu'yla Kobani Kantonu'nu böylecek şekilde, Türkmenlerin ve Arapların yoğunlukta olduğu Tel Abyad'dan girip Rakka'ya kadar inecek yeni bir askeri harekât gerçekleştirme ihtimali Kürtler açısından ciddi bir kaygı. Buna karşı ABD'nin Kürtlere yönelik güvencesi, mutlak değil. Türkiye'nin ABD ile Menbiç'te ortak bir yol haritası izlemesi Kürtlerin bu konudaki dengelerin nasıl değişebileceğine dair algılarını yukarıya taşıdı. **Rusya'nın Suriye'deki Kürt politikası ne yönde?**

Rusya Kürtleri Şam'la müzakerelere zorlamak için, başta Afrin olmak üzere, Türkiye'nin operasyonlarına yeşil ışık yaktı. Dolayısıyla, Kürtler açısından Rusya ayağı da sallantıda. Kürtler bu dehşet dengesi karşısında çözümü İdlib öncesinde Şam'la müzakerede buldu. İdlib çözülürse, bu Suriye yönetiminin elinin çok daha güçlendiği anlamı taşır ve sıra Fırat'ın doğusuna gelir. Oradaki bir başka faktör de Suriye'nin Türkiye'yle barışmak veya anlaşmak için Kürtleri feda edebilecek olması. Yani Şam'la Ankara arasındaki bağın, normalleşmenin bedeli Kürtler olabilir. Bu ihtimalin yarattığı kaygı Kürtleri Şam'la müzakereye iten unsurlardan biri.

Kürtlere Şam tarafından bakınca ne tür dengeler ve olasılıklar görünüyor?

Kürtler bulundukları bölgede çok organize bir yapıya sahip. IŞİD'le mücadelede önemli bir deneyim kazandılar. ABD desteği de var. Kürtlerle savaşılsa, bunun bedeli her iki taraf açısından çok ağır olur. Dahası, böylece bir savaşla birlikte ABD bu bölgede kalıcı hale gelir. Elbette Suriye rejimi Kürtlere karşı çaresiz değil ve Kürtlerin Araplarla, Hırıs-

"Türkiye'nin Suriye'deki etkinliği askeri kanadı bir amaç doğrultusunda mobilize ediyor. Çünkü AKP, askeri kanatta ortaya çıkabilecek yeni bir darbe potansiyelinden çekiniyor. İkincisi, milliyetçi-muhafazakâr kanadı da bu şekilde mobilize edebiliyor. Dış serencam, içeride de iktidar lehine konsolidasyonu sağlıyor."

“Gerçekleşmemesi ve silahları teslim etmemesi eğilimindeki cihatçıları, aksi seçeneğin kendileri açısından sonun başlangıcı olacağını düşünüyor. Nitekim, Rusya'nın işi götürmek istediği yer de orası. 10 Ekim'e kadar tampon bölgedeki silahların tesliminin sağlanması ve ardından diğer pazarlıklarla İdlib'in tamamen kontrol altına alınarak Suriye ordusuna devredilmesi Rusya'nın hedefi.”

tiyanlarla, Aşurilerle ve diğer topluluklarla kurduğu birlikteliği çözecek müdahale araçlarına sahip. Şam bunu yapabilir, ama sonuç elde edemeyebilir. Dolayısıyla, çatışma her iki taraf açısından da mutlak bir zafer vaat etmiyor. O yüzden çözümden yana tercihe yöneliyorlar. Peki, bu kolay mı? Değil.

Neden?

Çünkü Kürtlerin öncülüğünde somut bir yapı ortaya çıkmış durumda. Aslında, çözüm açısından Kürtler, Suriye'nin genelinde model olarak ele alınması gereken bir felsefeye sahip. Nitekim, “Kürtlerin modeline odaklanmalıyız” diyenler de var Şam'da. Ama tabii Kürtlere “yabancılarla bağlarınızı kesin” diye bir koşul sunuyorlar. Öte yandan SGD, YPG-YPJ, Asayiş gibi silahlı yapıların ne olacağı da ayrı bir mesele. Kürtler bu meseleyle ilgili konuşmayı en sona bırakmak istiyor. “Müzakerelere önce teknik meselelerle başlayalım. Elektrik, su, altyapı gibi başlıklar üzerinden bir yakınlaşma sağlayalım, diğer meseleleri sonra konuşuruz” diyorlar. Bir yandan da taraflar sürekli iddialarını büyütüyor. Anladığımız kadarıyla, müzakereler gerilim ve çatışmalarla paralel ilerleyecek. Çünkü taraflar birbirlerinin sınırını göstermek için zoru da devreye sokma ihtiyacı duyuyor. Öte yandan, Şam açısından bakıldığında, Kürtlerle büyük bir çatışma, bölgenin bölünmesi anlamına da gelebilir. Petrol kaynaklarının bulunduğu bu bölgenin kaybı Suriye açısından büyük bir darbe olur. Tabii Suriye, Türkiye'nin Apocu bir çizginin hâkim olduğu bu bölgeye rahat vermeyeceğini, dolayısıyla Kürtlerin kendisiyle anlaşmak zorunda olduğunu biliyor.

Rakka'daki durum nedir şu anda?

Rakka çok ağır bir şekilde yıkıldığı için yeniden yapılanması söz konusu değil. Sağlam kalan bölgelerine dönen az sayıda insan var. SDG ve Suriye Demokratik Meclisi, yerinden yönetim için epeydir çalışma yürütüyor. Yerel aşiretlerle sürekli toplantılar yapıyorlar.

O bölgeye Suudi Arabistan da el atmış durumda.

Suudi Arabistan orada ne yapmaya çalışıyor?

Etkisi altındaki aşiretleri yeni yapılanmaya ikna etmeye çalışıp Şam'a kaymamaları için çaba sarfediyor. Bu kapsamda birkaç ziyaret de yapıldı. O bölgede daha önce Suudi Arabistan'ın finansmanı sayesinde savaşmış, kendisini Özgür Suriye Ordusu olarak tanımlayan yapılar ve aşiretler şu anda yine Suudilerin yönlendirmesiyle ABD'yle birlikte, SDG içinde hareket ediyorlar.

Suudi Arabistan dolaylı olarak SDG'yle mi çalışıyor?

Etkisi ve nüfuzu olduğu aşiretleri SDG'yle birlikte hareket etmeye teşvik ediyor. Çünkü ABD, 2014 sonrasında, Türkiye'yi teskin etmek için, YPG'yle değil, SDG'yle çalışıyordum demeye başladı. Kürt yoğunluklu silahlı kanadı Arapların katılımıyla genişletmek ve Arap bölgelerini de kontrol edebilecek bir yapıya dönüştürmek bir ABD projesiydi zaten. Dolayısıyla, Suudilerin etkisi altında bazı aşiretler SDG'ye katıldı. Sayıları çok fazla değil, ama simgesel açıdan önemliler. Çünkü geleneksel aşiret yapılarının olduğu

ABD'nin gündemiyle Kürtlerin gündemi pek uyuşmuyor.

ABD İran'ı bloke etmek üzere bir pozisyon belirledi. Pekâlâ Türkiye'yi memnun etmek için Kürtlerden vazgeçebilir.

Rusya, Kürtleri Şam'la müzakerelere zorlamak için Türkiye'nin operasyonlarına yeşil ışık yaktı. Bir başka faktör de Suriye'nin Türkiye'yle anlaşmak için Kürtleri feda edebilecek olması. Şam'la Ankara arasındaki normalleşmenin bedeli Kürtler olabilir.

yerlerde YPG'nin gelip kontrolü sağlaması ters tepebilirdi. Şam'la problemi olan Suudi Arabistan da SDG projesini destekleyici bir rol oynadı. Bunlar, Suriye'nin geleceğinde pazarlığı artırmaya dönük hamleler. Herkes kendi nüfuz alanında sırtını sağlama almaya çalışıyor.

Türkiye'de sert bir ekonomik kriz var. Dış ilişkilerde de başta ABD'yle olmak üzere çok ciddi sorunlar yaşanması, Türkiye'nin Suriye'deki etkinlik alanını, iddiasını daraltabilir mi?

Bu savaşı yatırım olarak düşünürseniz, Türkiye'nin henüz bu yatırımın sonuçlarını

alamadığı, ama almak için uğraştığı söylenebilir. Ekonomik krizler bazen savaşları ganimet olarak görmeyi gerektiriyor. Bu da Türkiye'nin Suriye'deki iddiasını hâlâ sürdürmesinde psikolojik bir faktör. Ama daha büyük bir savaşı yürütebilmek için ekonominin güçlü olması lâzım. Son krizle birlikte birçok kişi Türkiye'nin daha büyük bir askeri operasyona kalkışamayacağını söylüyor. Fakat Türkiye şu anki askeri varlığını Suriye'deki hedeflerine ulaşmak için bir manivela kuvveti olarak kullanmaktan yana. O yüzden de ekonomik krize rağmen oradaki iddiasını büyütüyor. Mesela İdlib'de kaybetmek, Türkiye açısından Suriye'deki hedeflerini yavaş yavaş kaybetmek anlamına gelir. O yüzden İdlib'e daha fazla askeri sevkiyat yaparak Rusya'yla bir orta yol bulma çabasına girdi ve bunu başardı. Türkiye'nin askeri maceralardan temel beklentisi, kuşkusuz Kürtlerin herhangi bir siyasi çözüme kavuşmasını engellemek. Kürtlerin fiilen ve hukuken karşılığı olacak herhangi bir statüye kavuşmasını istemiyor Türkiye. Askeri varlığını bu çerçevede caydırıcı bir faktöre dönüştürüyor. İkincisi de Halep ve diğer bölgelerde yeniden yapılanma projelerini istiyor ve Rusya'yla bunun pazarlığını yapıyor. Üçüncüsü, kendi kontrolündeki sayıları 100 bini bulan militanların Suriye'nin geleceğinde söz sahibi olması ve Müslüman Kardeşler bağı üzerinden müttefiklerinin Şam'da bulunması hesabını güdüyor. Öte yandan, Türkiye'nin Suriye'deki etkinliği askeri kanadı bir amaç doğrultusunda mobilize ediyor. Çünkü AKP, askeri kanatta ortaya çıkabilecek yeni bir darbe potansiyelinden çekiniyor. İkincisi, milliyetçi-muhafazakâr kanadı da bu şekilde mobilize edebiliyor. Yani dış serencam, içeride de iktidar lehine konsolidasyonu sağlıyor. Devletin belli unsurları da bu operasyonları destekliyor. Çünkü operasyonun amacını terör koridorunu engellemek olarak koyduğunda, bu hedefin arkasına dizilecek askeri, bürokratik kanattan, sermaye kesimlerinden, siyasetin ve toplumun farklı katmanlarından çok sayıda unsur bulabiliyorsunuz. Nitekim, anamuhalefet partisi dahil, herkes bu operasyonların arkasında duruyor.

Türkiye İdlib planını Rusya'ya kabul ettirmiş gibi görünse de Rusya'nın orta veya uzun vadede oradaki cihatçı grupları tasfiye etmeyi hedeflediğini söylediniz. Dolayısıyla, bu hedef Türkiye'nin oradaki grupları kaybetmesi anlamına geleceğine göre, Türkiye İdlib'de neyi başardı?

Türkiye kendi yol haritasını bir aylık bir süreyle Rusya'ya kabul ettirdi, ama bu sahadaki bir başarı değil. Dolayısıyla, ortada bir başarı olmadığını ısrarla vurguluyorum. Aksine, Türkiye çok tehlikeli bir işin içine girmiş, İdlib'deki cihatçı yapıları dizginlemek

gibi bir rol üstlenmiş oldu. Bu da Türkiye'yi cihatçı gruplarla çalışan, onlara kalkan olan, hami olan ülke durumuna düşürdü. Bütün dünyada oluşan algı da fiili durum da bu. Bir Saray sözcüsünün "biz orada olduğumuz sürece bir operasyon düzenlenmeyecek" diye açık bir ifadesi var. Bu ne demek oluyor? İdlib'deki yapıların çoğu cihatçı savaşçılar. Bunlar Cenevre, Astana süreçlerinde uzlaşmayı reddettikleri için Suriye'nin farklı bölgelerinden tahliye edilerek İdlib'e geldiler zaten. Herhangi bir demokratik çözümün parçası olmayı reddediyorlar. İstedikleri tek şey şer'i bir devlet ve bunun için sonuna kadar savaşmaktan bahsediyorlar. Türkiye ise bunların elinden ağır silahları almaktan bahsediyor. Nasıl alacak? Vermeyecekler. Bu sefer, ya Türkiye etki ettiği diğer gruplarla bunları savaştıracak ya da kendisi müdahale edecek. Diyelim ki, onlar da pragmatik davranıp 10-15 kilometre geri çekilmeyi kabul etti. Sonra ne olacak? Burada ebediyen El Kaide veya Taliban benzeri bir yapı kalacak değil. Bu, Türkiye açısından da korkunç bir yapı. Dolayısıyla, eninde sonunda bunlar bir operasyona tabi tutulacak yahut silah bırakacaklar. Radikal unsurlara silah bırakmadığınızda, onun içindeki radikaller ayrışıp yeni bir yapı ortaya koyuyor ve "ölünceye kadar cihat edeceğiz" diyorlar. Sadece Suriye'de değil, "cihat her yerde devam eder" diyorlar. Türkiye buradaki çatışma potansiyelini geçici olarak ötelemiş olsa bile, tamamen ortadan kaldırması zor. Cihatçı gruplar silah bırakmaları halinde Suriye ordusu karşısında herhangi bir gelecekleri olmayacağını biliyor. Dolayısıyla, böyle bir durumda Türkiye'ye sığınacaklar. El Kaide veya IŞİD bağlantılı 100 bin insanın şehirlerinize geldiğini düşünün! Türkiye neyi başarmış oluyor? Aslında, Türkiye korkunç bir süreci üstlenmiş durumda. Bu, 2012'den beri söylediğim gibi, Peşaver'leşme sürecidir. Pakistan ve Afganistan aynı hataları yaptı ve kendi elleriyle yarattıkları örgütlerle bugün

başları belada. Aynı şey Türkiye'nin başına geliyor.

Bir de yabancı savaşçılar var. Onlar açısından nasıl bir gelecek söz konusu?

Bunlar Astana mutabakatının da ateşkes ön görmediği gruplar. Türkiye diyor ki, ülkeleri kabul ederse gönderirim. Hangi El Kaide ya da Taliban bağlantılı militan, ülkesine dönmeyi kabul eder? Teslim edildikleri anda hapse atılacaklarını bilirler. Arap medyasında, bunların Konya gibi muhafazakâr şehirlere yerleştirilebileceği bile yazılıyor! Tehlikenin farkında mıyız, bilmiyorum. Bunların nereye gideceği sorusunun yarattı-

Türkiye'nin askeri maceralardan temel beklentisi Kürtlerin herhangi bir siyasi çözüme kavuşmasını engellemek. İkincisi, Halep ve diğer bölgelerde yeniden yapılanma projelerini istiyor, Rusya'yla bunun pazarlığını yapıyor. Üçüncüsü, kendi kontrolündeki sayıları 100 bini bulan militanların Suriye'nin geleceğinde söz sahibi olması.

ğı dehşetin ötesinde, bu yapılarla etkileşim halinde olan kendi iç cemaatlerimiz var. Bu etkileşim daha da artacak. Bu da Türkiye'nin İdlib'deki cihatçıları ithal edeceği anlamına gelir. Elbette İdlib'de kayıpları önlemek açısından Rusya'nın da İran'ın da üzerine yatırım yaptığı bir yol. Çünkü daha az gürültülü, daha az maliyetli, uluslararası toplumun müdahale gerekçesini ortadan kaldıracak bir yol. Ama bu yolun sonu var. Buradaki yapıların ne kadarı müzakereleri, Astana ya da Cenevre sürecini kabul edecek, ne kadarı

kabul etmeyecek? Bir kısmı baskılar sonucu silahlarını ya da sadece ağır silahlarını bırakabilir, ama sonuna kadar savaşmaktan bahsedemeyen, hatta Suriye'deki cephe kapansa bile başka cephelerde savaşmaya şimdiden hazır gruplar var. Peki, bu grupların yeni cepheleri nereler olacak? Bir kısmı Mısır'a gidiyor, Libya'ya veya merkezi iktidarın olmadığı yerlere gidenler oldu. Dünyanın bunlardan kolay kolay kurtulması mümkün değil. Türkiye de bunlarla çok içli-dışlı hale geldi. Küresel Selefi yapıların kendi aralarındaki tartışmalara bakıyorum. Türkiye'ye, Erdoğan'a bakışı tartışıyorlar.

Ne diyorlar?

Erdoğan'ı ya da Türkiye'yi Müslüman olarak görmeyen, ama "şu anda mücahitlere serbestiyet veriyor" diyerek Erdoğan'ın alkışlanabileceğini söyleyen Selefi ya da El Kaide unsurları var. Cihatçılığın doktrinini yazmış adamların tartışmaları bunlar. Türkiye'yi konuşturdukları yer böyle.

YPG'nin Afrin'i almak için hazırlıklar yaptığına dair iddialar dolaşıyor. Kürtlerin şu an böyle bir gündemi var mı?

Sürekli açıklamalar yayınlıyorlar, gerilla taktikleriyle birtakım operasyonlar, vur-kaç eylemleri yapıyorlar. Ama bu tür operasyonların Afrin'i tekrar YPG'nin kontrolüne düşürecek etkide olacağını düşünmüyorum. Elbette orada TSK'yla birlikte hareket eden gruplara kayıplar verdiriyorlar. Çok sayıda komutanlarını, savaşçılarını öldürdüler. Ama YPG'nin Afrin'den hızlı çekilmesinden sonra bir çöküş yaşandı. Şu anda Türkiye'nin havadan da operasyon yapabilecek bir askeri varlığı söz konusuysen Afrin'in tekrar eski statüsüne dönmesi zor görünüyor. Muhtemelen Afrin'in geleceği çok daha sonra, Rusya-Türkiye-Suriye arasındaki pazarlıklar neticesinde belirlenecek. YPG'nin şu anda büyük bir operasyon yapması muhtemel görünmüyor. Zaten yapılabilsaydı, daha baştan Afrin'den çıkılmazdı. Ama Türkiye'nin hem karadan hem havadan çok ciddi bir baskısı oldu. Keza ABD de "IŞİD'le mücadele sekteye uğruyor" diyerek Kürtlerin güçlerini Afrin'e kaydırmaması konusunda baskı yaptı.

Bir başka aktör de İsrail. Şam'ın etki alanını genişletmesiyle paralel olarak Hizbullah'ın da güçlendiği biliniyor. Geçtiğimiz haftalarda bir Rus uçağının Suriye hava savunma sisteminde düşürülmesinde İsrail savaş uçaklarının tuzağının belirleyici olduğu görüldü. Fakat Rusya, İsrail'e yüksek perdeden tepki göstermekten kaçındı. Diğer yandan,

"HTŞ İdlib'i birlikte ele geçirdiği, özellikle Batı'dan destek alan grupları bu bölgeden tasfiye etti ve tekel oluşturdu. Öncesinde Şam'ın Fethi diye kurdukları bir koalisyon vardı. Bu Suud, Katar, ABD, Türkiye destekli bir koalisyondu. Bu koalisyonun arkasında Antakya'da bir araya gelen Antakya Operasyon Odası vardı."

gelecek hesaplarını Esad'ın düşmesi üzerine kuran İsrail açısından Hizbullah'ın Suriye üzerinden güçlenmesi tedirginlik yaratıyor. Önümüzdeki dönemde İsrail, Suriye'de belirleyici bir aktör olmak için ABD'yle beraber yeni bir hamleye girişebilir mi?

İsrail'in kendi güvenlik algıları çok hassas ve birçok hareketini tehlike algısına göre belirliyor. O yüzden riskleri göze alarak hedefler belirliyor, operasyon yapıyor. Tabii Rusya'nın göz yumması veya tahammül etmesi sayesinde bu operasyonları rahatlıkla yapabildiler. Süreç giderek Suriye ordusu lehine gelişirken, hiçbir taraf şu anda İsrail'le bir savaş istemiyor. Çünkü İsrail'le savaşmak, ABD'nin sürece müdahil olmasını, dolayısıyla Suriye'nin dehşet bir koalisyonla karşı karşıya kalmasını getirir. O yüzden taraflar İsrail'in saldırılarını bugüne kadar sindirdiler. Mesela Hizbullah, İsrail içinde, Golan'da, Şeba çiftliklerinde çeşitli misillemeler yapma kapasitesine sahip olduğu halde, daha büyük bir savaşın yıkımından kaçınmak için bundan geri duruyor. Aynı şey İsrail için de geçerli. İsrail'deki birçok askeri istihbaratın değerlendirmelerine baktığımızda görüyoruz ki, İsrail 2006'da Lübnan'ı vurduğu sırada karşılaştığı gücün en az üç katı büyüklüğünde bir güçle karşı karşıya. Demek ki Hizbullah silah, füze, roket kapasitesini üçe katlamış durumda. Kaldı ki, İsrail olası bir savaşın sadece Lübnan'la sınırlı kalmayacağını, Golan Tepeleri'nden de yeni bir cephe açılacağını öngörüyor. Hatta en son bir Hizbullah yetkilisi, "savaş çıkarsa Batı Şeria'ya ulaşabiliriz" gibi bir açıklama yaptı. Bu senaryolar İsrail açısından bir şey yapmak için üç kez düşünmeyi gerektiriyor. Hizbullah artık İsrail açısından caydırıcı bir güç. Ama İsrail kendisi açısından bir tehdit olarak görürse, riskleri de göze alarak, tabii ABD'nin mutlak desteğiyle, yeni bir savaşa girişebilir. **İran İsrail'e karşı nasıl bir tutum alıyor?** İsrail çeşitli saldırılarda İran'a kayıplar da verdirdi, ama İran yanıt vermekten kaçındı.

Oysa Hizbullah üzerinden verebilirdi, ama bundan da geri durdu. Suriye hakeza, direkt Golan'daki İsrail üslerini veya noktalarını vurmadı, uçakları hedef almakla yetindi. İsrail'in oynadığı oyun çok enteresan. Çeşitli toplantılarda İsrailiilerle konuştuğumda, "ilk kez dahlimiz olmadan en önemli düşmanımız kendi içinde parçalanıyor, bunu keyifle izliyoruz" diyorlardı. Suriye'ye içten yanmalı çöküş olarak bakıyorlar. "Bize sıçramadığı sürece Suriye'nin dışlerinin sökülmesi ve bunlar olurken bizim suçlanmamamız stratejik olarak bizi son derece avantajlı konuma getiriyor" diyorlar. Beri taraftan, 2013'te Hizbullah devreye girip sava-

Şam açısından bakıldığında, Kürtlerle büyük bir çatışma, bölgenin bölünmesi anlamına da gelebilir. Petrol kaynaklarının bulunduğu bu bölgenin kaybı Suriye açısından büyük bir darbe olur. Tabii Suriye, Türkiye'nin Apocu bir çizginin hâkim olduğu bu bölgeye rahat vermeyeceğini, dolayısıyla Kürtlerin kendisiyle anlaşmak zorunda olduğunu biliyor.

şın seyri değiştiğinde, İsrail de Nusra Cephesi ve diğer grupları desteklemeye başladı. Özellikle Golan civarında, Kuneytra bölgesinde İsrail en az beş grubu finanse etti, destekledi. Böylece İsrail, Suriye'nin işgal edilmiş topraklarının kıyısında, 20-30 kilometrelik bir bölgeyi, desteklediği gruplar üzerinden kendince korunaklı bir alan haline getirdi. Fakat sonuçta Rusya'nın devreye girmesi, İran'ın daha güçlü bir şekilde sahada varlık göstermesi, İsrail'in beklediği yıkım senaryosunun

"Aslında, çözüm açısından Kürtler, Suriye'nin genelinde model olarak ele alınması gereken bir felsefeye sahip. Nitekim, 'Kürtlerin modeline odaklanmalıyız' diyenler de var Şam'da. Ama tabii Kürtlere 'yabancılarla bağlarınızı kesin' diye bir koşul sunuyorlar."

gerçekleşmeyeceğini ortaya koydu. Suriye'de rejim devrilmediği gibi, İran ve Hizbullah güçlendi, Hizbullah benzeri örgütler ortaya çıktı. Bu, İsrail açısından gelecekte Golan'la ilgili birtakım yeni riskleri getirebilir. Fakat Trump politikalarıyla birlikte İran'ı, Hizbullah'ı bloke etmek ABD-İsrail ortak amacına dönüştü. Öte yandan, Rusya da İsrail'in kaygılarını satın aldı. Böylece Rusya, İsrail ve ABD'ye "İran'ın unsurları bu operasyonda yer almayacak, Hizbullah buralara gelmeyecek" garantisi vererek, her iki ülkenin nüfuz alanı olarak görülen güney cephesini temizledi. Yani Rusya İsrail'in korkularını kendi avantajına çevirdi.

İran'ın sahadaki varlığı Şam tarafından nasıl karşılanıyor?

Aslında Şam'ı rahatsız ediyor. O yüzden Şam Rusya'nın öne çıkmasını daha çok tercih ediyor. Suriye sahada İran'a mutlak suretle muhtaç, ama İran'ın siyasi süreçlere etki etmemesi için Rusya'nın dominant olmasına daha sıcak bakıyor. Bir yandan da, İsrail'le pazarlıklarda arada Rusya var. Rusya daha büyük çatışmaları önleyecek bir perde gibi duruyor. Ne kadar sağlam bir perde olduğu ayrı tartışma.

Şam'ın İran yerine Rusya'yı tercih etme sebebi bu mu?

Sadece bu değil. Ruslarla ittifakın getirdiği etkiyle İran'la ittifakın getirdiği etkiler farklıdır. İran'ın dönüştüren bir etkisi var. Nitekim, şu anda Suriye'de İsrail'le savaşmaya hazır olan, ama Şii olmayan yapılar var. İran'ın dönüştürücü etkisinden kastım bu. İran'ın Suriye'yle alakası hiçbir zaman mezhepsel bağlamda olmadı. Zaten Suriye'deki Şii nüfus fazla değil. Alevilerin siyasal çizgileri ve dini inançları İran'la örtüşmüyor. Dolayısıyla, esas mesele siyasal tercih. O tercih de ABD ve İsrail karşıtlığı.

Peki Aleviler Hizbullah'la İran'a aynı nazarla mı bakıyor?

Hayır, Hizbullah'ı daha çok severler. Suriyeli Hristiyanlar için de, Aleviler için de Nasrallah efsanevi bir figür. Hizbullah Şii olmasına, İran bağlantısına rağmen, Şam kültüründen görülür. Bunlar önemli nüanslar. Mesela, bir taksiyle Humus'tan Tartus'a gittim, şoför Alevi, ön koltukta oturan kadın Hristiyan, yanımdaki adam da Sünni bir Araptı. Bir halk şarkıcısı Nasrallah için yazılmış bir şarkıyı söylüyordu. Üçü de şarkıya eşlik edip tempo tutuyordu. Bir Sünni, bir Alevi ve bir Hristiyan! Bunu herhangi bir İranlı komutan için yapmazlar.

SÖYLEŞİ: İRFAN AKTAN

KIRAAT

BIOS POLITIKOS / AMOR MUNDI: ANLAMLI BİR YAŞAM

Julia Kristeva, *Hannah Arendt: Yaşam Bir Anlatıdır*, çev: Necdet Dümelli, İletişim Yayınları

Hannah Arendt, Antik Yunan ile modern dünyayı kıyaslarken en dramatik değişikliğin dünya algısında olduğunu söyler. Antik Yunan'da insanlar kendilerinin fani olduğunun farkındadır; Antik Yunan'da insanlar geçici, dünya kalıcıdır. Kalıcı olan dünyaya ortak bellekte saklanacak iyi bir hatıra, yaşamı gelecek kuşaklar için de güzelleştirecek bilgelik ve iyi yaşam felsefesi bırakılmalıdır. Bütün bunları taşıyacak ortak bellek de şehrin insanlarının ortak alanında yeşermeli, boy atmalıdır. Tektanrılı dinlerde, Yahudilikten çok Hıristiyanlıkta (ve elbette ki İslam'da da) dünyaya dair algı kökten değişecektir. İbrahimi gelenek için dünya geçicidir, kıyametle son bulacaktır, ama insan ruhu ebediyyen yaşayacaktır. Dünya yok olmaya mahkûm aldatıcı bir sahne, insan ruhu ise sonsuza kadar yaşayacak –ya ödüllendirilecek ya da cezalandırılacak–, Tanrı'nın kendi suretinde yarattığı ve içine nefesini üfleyerek hayat verdiği tanrısal bir öz olarak tanımlanır. İşte insan, dünyayı burada kaybeder. Fani olan insan değil, dünyadır artık. Sonsuza dek yaşayacak insan artık ortak bir dünya yaratmanın peşinde değildir; şehir hayatıymış, ortak hafızaymış, bunların peşinde değildir. Tanrı, *deus ex machina* olarak tepeden inmiş, insanın Gılgamış'tan beri aradığı ölümsüzlüğü ona sunmuştur, ama bu dünyada değil, krallığını kurduğu öteki dünyada. Bu dramatik değişiklikten sonra, insan ortak bir dünya yaratma

Hannah Arendt

peşinde değildir, kendi bacağından asılacak olan koyundur artık. Tanrı'nın hesabı herkese tek tek sorulacaktır. Hannah Arendt'in tüm felsefesini "dünyayı yeniden kazanma" çabası olarak okuyabiliriz, hem tektanrılı dinlerin değersizleştirdiği dünyayı yeniden değerli kılan hem de modern dünyanın bedenine ve özel yaşamına hapsedtiği insanı yeniden dünyaya sahip çıkacak erdeme ve güce davet eden bir felsefe.

Kristeva, Toronto Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Merkezinde verdiği Arendt seminerlerinde dünyayı yeniden kalıcı ve ortak

kılmak için mücadele eden filozofun en temel kavramını ele alarak Arendt felsefesini yeniden örüyor. Kristeva, "yaşam bir anlatıdır" başlığıyla derlenen seminerlerinde ortak alanı açan söze odaklanarak, eyleme, hafızaya, iradeye, muhakemeye, özgürlüğe açılıyor. Binyıllardır sorulan sorular yeniden soruluyor ve Arendt'in politik felsefesi, yani yaşam, yani özgürlük felsefesi, yani dünyayı yeniden ortak ve kalıcı kılmak çabası Kristeva'nın süzgecin-den geçerek biçimleniyor. Antik dünyanın "idiotik" aptal/boş/"hayvansal (zoe)" yaşam olarak değerlendirdiği, hane içine hapsolmuş,

KARA TREN

SAMİR AMİN

3 Eylül 1931 - 12 Ağustos 2018

20. yüzyılın en önemli ve etkili Marksist kuramcılarında Samir Amin, 86 yaşında hayata gözlerini yumarken, yeni bir Enternasyonal çağrısını yapalı daha bir-iki yıl olmuştu. Berlin Duvarı'nın çöküşünden Siyasal İslam'ın yükselişine, büyük dönüşümlere ve kopuşlara şahit olan elli yıllık mücadele tarihinde müthiş bir enerji ve yazma azmiyle köklerine, Marksizme ve "Avrupa-merkezliğin" ifşasına sadık kalmaya çalıştı. Mısır'da doğmuş, yüksek öğrenimini Paris'te yapmış, Dakar'da çalışmış ve yaşamıştı. Politik iktisadın karmaşık istatistiki nüvelerini sergilediği

ilk dönem akademik çalışmalarında Afrika'yı adeta ülke ülke kat etmiş, kalkınma programlarında bizzat çalışmış, Üçüncü Dünya / çevre ekonomileri teorisini doğrudan Afrika üzerinden kurmuştu. Yıllar sonra globalleşme karşıtı hareketin bir süre motoru olan dünya sosyal forumlarına ilham da Amin'in bu kıtadaki çalışmalarından ve çağrısından alınmıştı. Anti-empyralizmin anti-kapitalizmden ayrı ele alınamayacağını söylerken, ezilen halkların mücadelesiyle sınıf savaşını birlikte düşünmeye çalıştı, liberalleşme eğilimlerine hiç kapılmadı. Son nefesinde, Roma İmparatorluğu gibi, tedricen değil de bir anda çökecek olan kapitalist uygarlığın sonrasını düşünmek ve çalışmak için yoldaşlarını uyarıyordu.

PAUL VIRILIO

4 Ocak 1932 - 10 Eylül 2018

İtalyan komünist bir babanın oğlu olarak çocukluğunu Fransa'da, Nantes'ta, II. Dünya Savaşı sırasında Alman, İngiliz, Amerikan bombardımanları arasında kalarak geçirdi. Sanat okudu, Matisse'in yanında vitray çalış-

tı. Odağını giderek mimariye yöneltti, '68 hareketinde yer alırken bir yandan profesörlük unvanını da kazanıyordu. Dü-

şüncesinin merkezine savaş teknolojileriyle gelişen moderniteyi, sanat ve estetik, kent ve mimari, fotoğraf ve sinema perspektifini koyarak yeni binyılı önceleyen isimlerden biri oldu. Zaman algısının bozulduğu, hız fetişinin iktidar güdümünde yayılarak aslında bir hareketsizliğe neden olduğu, yüksek teknoloji devasa kentlerin denetim aygıtlarıyla bezendiği, enformasyon bombalarına maruz kalarak uyuşturduğumuz bu hipermodernite çağını tanımlarken, Baudrillard'dan Deleuze'e, devrinin önemli düşünürleri arasında yer aldı. Bu hız çağına kapılıp gitmemek gerektiğini söylerken sırf kötümserlikle konuşmuyor, kurtuluş yöntemleri üzerine de düşünüyordu: Makineden faydalanmak değil, makineyi ele geçirmek, direnişi buradan başlatmak gerektiğini söylüyordu.

bedenin ihtiyaçları dışında bir ufku olmayan yaşam biçimi, modern yaşamda özel yaşamının içine hapsolmuş bir yaşam biçimine denk geliyor. Yaşamı idame ettirmek için çalışılan işler dünyayı ortaklaştırmak şöyle dursun insanları kendi bedenlerine hapsetmeye devam ediyor; antik dünyada işe ve bedene hapsolmuş köleler ve kadınların durumu gibi. Kristeva bu noktada Arendt'in anlatı/söz/eylem üçlüsünü harekete geçirerek, politik yaşamı, ortak yaşamı yeniden inşa edecek anlatıyı Arendt'çe yeniden tanımlıyor: "*Hikâyenin temsil ettiği bu anlatılan eylem vasıtasıyla insan, beşeri yaşamın kaçınılmaz olarak politik yaşam olduğu ölçüde, yaşamla uyumlu hale gelir ve yaşama (dünyaya) ait olur. Anlatı, insanın içinde yaşadığı boyuttur, -bir zoe'nin değil - bios'un, politik yaşamın ve /veya diğerlerine aktarılan eylemin boyutu. İlk insan-yşam müteakiliyeti anlatıdır; anlatı derhal paylaşılan eylemdir ve dolayısıyla ilk politik eylemdir.*" (s. 31)

Modern politika ve düşünce

Kristeva, Arendt'e karşı eleştirel değil; bu seminerlerde daha çok açıcı ve tamamlayıcı bir tavırla okuyor Arendt'i. Getirdiği ender eleştirilerden birisi, Arendt'in psikanalize – Kristeva'nın alanına – karşı önyargılı olması ve psikanalizi de insanı ayınlığa, her insanda aynı güdülerini bulmaya çalışan bir anlayış olarak değerlendirmesi. Fakat burada bile Arendt'i anlıyor Kristeva, bilinci bilinçdışına feda etmek istemiyor Arendt diyor. Faşizmin irrasyonelliğine, güdülenmiş davranışlarına karşı "muhakeme gücünü" ve tekiliği yeniden kurmaya çalışıyordur Arendt ve psikanalize sırt çevirir. Bu sırt çevirmenin Arendt felsefesini zedelediğini düşünmez Kristeva, çünkü Arendt ona göre "yaşamın düşünmek olduğu şeklindeki mutluluğa erişen az sayıda düşünürlerden biridir". (s. 80)

Kristeva, Arendt'in feminist okumaları ve eleştirilerinin farkında, ama bu eleştirileri bu metinde hemen hemen hiç dile getirmiyor. Bedene hapsolmayı dünyayı, dolayısıyla politikayı kaybetmekle eş tutan Arendt'in karşısında bedenin politliğinden, özel olanın politliğinden söz eden bir politikanın (evet, Arendt beğenirse de, feminizm hem de *bios politikos* anlamında bir politikadır) bu felsefenin temel varsayımlarını sarsacağı açıktır, fakat Kristeva bu seminerlerinde Arendt'e yoneltlen feminist eleştiriye değinmiyor, hatta onun kadınlığını doğallıkla taşıması, "elbette ki kadını –sanki aksi düşünülebilirmiş gibi" sözlerini feminist eleştiriye savuşturabilecek bir muskaymış gibi formüle etmeye çalışıyor. Fakat Arendt'e karşı getirilecek eleştiri, modern özgürleşme politikalarını yeterince formüle etmemiş olması. Evet, özgür-ortak alanda Arendt'in tüm temel kavramları eylem/söz/hatırlanma, bağışlanma ve söz verebilme vardır, dünyayı yeniden kalıcı kılmanın yolu buradan geçer. Arendt bu kavramlarla bizleri yeniden dünyaya (ortak dünyaya) âşik eder; faniliğin bilincindeki insan ortak ve anlamlı dünyayı yeniden yeniden yaratır, fakat insanı köleleştiren,

sömüren, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden dolayı bedenine hapseden iktidarlara karşı ne yapacağız? "Özel olan politiktir" demek politik olanı özel alana hapsedmek değil, patriyarkanın özel alanda görünmez kıldığı iktidar ağlarını kırarak bu alanı ortak dünyaya dahil etmektir. Fakat Arendt sadece beden üzerindeki iktidara ve ona karşı verilen özgürleşme mücadelesine karşı kör değildir, aynı zamanda işe mahkûm edilmişlerin emek mücadelesini de küçümser. Modern iktidarı tam kavramsallaştıramadığı ölçüde Arendt için Amerikan Devrimi, alışılanacak tek gerçek siyasal devrim, kurucu atalar gerçek özgür siyasi figürler haline gelir; köle emeğiyle yükselen Amerika'yı Antik Yunan'da köleliği hoş gören Aristoteles'in tavrıyla karşılar (Aristoteles için bu durumu daha anlaşılır buluruz). Bu topraklar işgal edilmemiş, yerliler öldürülmemiştir sanki, Arendt bu yeni iktidarı siyasal ve özgürlükçü olarak gördükçe onun suçlarına ortak olma tehlikesi taşır; hem de faşizmin en ağır suçlarını ortaya koyan, faşizmin yarattığı muhakeme yeteneğinden yoksun hiç-kimse olan kişiyi en iyi analiz eden düşünür olarak. Fakat Arendt'in felsefesi modern politika ve eylemlere "özgürlük/eylem perspektifi" sunması anlamında hâlâ ve her zaman uğranılması gereken bir uğraktır. Modern politikanın eleştireceği kadar öğreneceği de vardır Arendt'ten. Kristeva'nın beş kısa makalade anlatı kavramı etrafında topladığı temel meseleler, kendi eylemlerimizi ve sonuçlarını yeniden yeniden düşünmek için yanımıza almamız gereken anahtarları bize sunuyor. GÖKSUN YAZICI

NESNELERİN SESİ

Rita Ender, *Aile Yedigârları*, İletişim Yayınları

Nesneler geçmişin fısıltısını bugüne taşır ve bizimle konuşurlar. Evimizin köşesinde duran, ailemizden veya tanıdığımızdan bize geçmiş herhangi bir obje, arada varlığını unutsak bile gözümüzü kendisine çevirdiğimizde geçmiş çağırır ve zihnimizde bir muhabbet başlar. Çünkü onlar belleğimiz için işlevseldir. Bizi zamanın patikalarında dolaşırlar, bazen kederi çağırıp gözümüzde bir damla yaşa, bazen de neşeyi çağırıp istemsizce gülümsememize neden olabirler. Özellikle de yaşadığınız coğrafyanın "başka" olan kısmında yer alıyorsanız, çoğunluğun olumsuz bakışı genellikle üzerinizdeyse, geçmiş taşıyan nesneler daha bir değerli hâle gelir. Çünkü onlar sayesinde hem kim olduğunuzu dair soru devamlı aklınızda olur hem de bir "biz'e" ait olma duygusu devam eder. Evet, nesneler konuşur, onlara yönelik her bakış, geçmişe dair olanın şimdide anlam bulmasına vesile olan sözün sürmesi anlamını taşır. Rita Ender'in *Aile Yedigârları* da nesnelerin sesini arayan bir metin. Türkiyeli otuz genç Yahudi ile yapılmış söyleşilerden oluşan kitap, "aile yedigârı" olan nesneler üzerinden bize kimliğe ve belleğe dair sorular sorduruyor. Bazen bir elbise, bazen bir bilezik, bir daktilo, bir bardak, bir küllük, bazen yemek tarifleri,

bazen de bir kolye geçmiş çağırıyor ve anıların izinde yaşamışlık kokan bir sohbet ortaya çıkıyor. Böylece, Türkiye'de yaşayan Yahudi topluluğunun gündelik yaşamına, ritüellerine, aile ilişkilerine, geleneklerine ve cümle aralarına gizlenmiş "Türkiye'de Yahudi olma" hissine yakından temas ediyoruz.

Aile Yedigârları nesnelerin işlevi hakkında epey şey söylüyor. Dünyadan çoktan göçmüş bir aile büyüğünden yedigâr saate her bakışta kendisini hatırlatması gibi. Niso Esim şöyle anlatıyor: "*Mesela şimdi bakıyorum. Saat ikiyi çeyrek geçiyor. Diyorum ki 'Dedem de kim bilir kaç kez saatin ikiyi çeyrek geçtiğini gördü...' Her zaman nesneler de değil 'aile yedigârı' olarak adlandırılan, Refi Chaban için örneğin, anıyı yaşatan Şabat'ın gereklerini yerine getirmek, Virna Estroti Zavarro ve Selin Estroti İpeker için ise yedigâr kabul ettikleri: anneanneleri. Aileye dair olanı yaşatmak, bir şekilde geçmişle bağlantıyı devam ettirip şimdide onu yeniden anlamlandırmak, hem kişinin bireysel varlığı hem de ait hissettiği topluluğun çeşitli pratiklerini sürdürmek açısından önemli görünüyor. Özellikle Türkiye gibi anti-semitizmin devamlı yürürlükte olduğu bir coğrafyada, Yahudi topluluğunun kapalı bir yaşam sürmek zorunda kalması, istese bile verili kimliğin sınırlarını çok aşındıramamasına sebep oluyor. *Aile Yedigârları*'nda nesnelerle bellek arasında kurulan ilişkiye bu açıdan da bakılabilir belki, çünkü metinde de söylendiği gibi: "Nesneler insanlardan daha uzun yaşar" ve bu nedenle onlar geçmişin sesini şimdide taşırlar, kim olduğumuza dair sorunun yanıtını içerip bizi ait hissettirirler. EMEK EREZ*

x-kütüphane

Adalet Ağaoğlu Düşme Korkusu (Everest)
Alenka Zupancic Cinsellik Nedir? (Metis)
Derleme OHAL'de Hayat: KHK'liler Konuşuyor (Belge)

Doğu Eroğlu İŞİD Ağları –Türkiye'de Radikalleşme, Örgütlenme, Lojistik (İletişim)
Eduardo Berti Yabancı Bir Baba (Metis)
Gaston Bachelard Hayır Diyen Felsefe (Nora)
George Orwell Edebiyat Üzerine (Sel)
Gültan Kışanak Kürt Siyasetinin Mor Rengi (Dipnot)

Marc Augé Esviz Bir Adamın Güncesi (YKY)
Michael Löwy Demir Kafes Max Weber ve Weberci Marksizm (Ayrıntı)
Michel Juffé Freud - Spinoza Mektuplaşması 1676-1938 (Metis)

Mustafa İrgat Ait'siz Kimlik Kitabı (160. Kilometre)

Naim Dilmenyer Obsesyon (Doğan)
Pete Najarian Belleğin Kızları (Araş)
Salman Rushdie Altın Ev (Can)

Sam Shepard Motel Günlükleri (Everest)

Turgut Uyar Elele Okuyalım –Yazılar ve Söyleşiler 1978-1984 (YKY)

Theodor W. Adorno Müzik Yazıları –Bir Seçki (YKY)

Walter Benjamin Radyo Benjamin (Metis)
Zygmunt Bauman Iskarta Hayatlar –Modernite ve Safraları (Can)

Cehennemde dört mevsim

90'ların sonundan itibaren müzik eleştirisinde çitayı yükseltti, *Bak Bir Varmış Bir Yokmuş*'la "Hafif Türk pop tarihi"ni sözlü kültürden yazılı kültüre geçirdi. Meraklısı hikâyelerini, hikâye "remiks"lerini de bilirdi. Naim Dilmener şimdi ilk romanıyla karşımızda: *Obsesyon*, İlham İren'den Ergen Şoray'a, Ajda Tekkan'dan Sezenak Su'ya plak koleksiyonculuğu, ünlü-hayran ilişkisi makyajı altında son on yılımıza damga vuran ruh halinin, toplumsal iklimimizin suretini çıkaran bir cinai kara komedi. Dilmener'le doğunun Paris'inden batının Mardin'ine uzandık, *Obsesyon*'un haritasını çıkardık...

✱ **Dinah Washington**

I Could Write A Book

Naim Dilmener: Kim söylüyor?

Dinah Washington Bir Kitap Yazabilirdim'i söylüyor. Nereden esti aklına roman yazmak?

Bu romanı yazma sebebim bir koleksiyoncuyu anlatmak filan değildi. Derdim değişen hayatlarımızı anlatmaktı. Hayatımız niye değişti? Şu anki yönetilme biçimimiz, iktidarın bizi getirdiği nokta, bu betonlaşma, zor nefes almamız... İlk başladığımda adam Selami değil, Selahattin'di ve inşaat mühendisiydi. Ama baktım akıyor konu kafamda, Naim dedim, o zaman bildiğin bir mesleği yazacaksın. Adamı inşaat mühendisi bırak, olup bitenlere takma sebebi bu olsun. Yoksa boktan bir herif, beton niye onu boğsun, çevrecilik nereden çıksın? Koleksiyonculuğunu öne çıkarayım diye düşündüm. Hakikaten de kalem, klavye koştı.

Senin kaleme başlaman öyküyle, değil mi?

Evet, tastamam 1979. Ama ilk elime kalem aldığımda yazdığım şey komik metinlerdir. Yıl da 1973-74. İlk yazdığım yer *Salata*, Sezai Solelli'nin eşsiz dergisi. O zamanlar Kapalıçarşı'da tezgâhtarım, *Salata* da çalıştığım yere 300-400 metre. Kargacık burgacık el yazıları ile yazdığım şeyler var, arkadaşlara okuyorum, "çok komik, bunu *Salata*'ya götürsene" diyor herkes. Levent Kırca'nın TV skeçlerinde yaptığını yapan, kara mizah değil de, halk tipi mizah yapan bir dergiydi. Çaldım kapıyı, Sezai Solelli çıktı, o zamanlar öyleydi, sekreterler aşarak girilmezdi insanların yanına. İki-üç sayı sonra yayınladı! Sonra bir daha gönderdim, sonra bir daha. Derken *Gırgır* çıktı ve bir çırpıda çok popüler hale geldi. Onların kapısını çaldım, Oğuz Aral beni İsmet Bey diye birine yönlendirdi. "Çizer misin" demişti Oğuz abi, "yok abi, sadece yazıyorum" demiştim. "Bizde genellikle çizenin yazmasını, yazanın çizmesini isteriz, ama komik şeyler söylü-

yorsun, belki de İsmet abi başka bir şey düşünür." İsmet abi de aynı şeyi söyledi. "Ama" dedi, "aklına komik espriler geldiğinde getir, çizen çizer". Kullandılar. *Fırt*'ta "Haftanın Kontrplakları" köşesi vardı, Tekin Aral'ın kendisi yapardı, haftanın plaklarıyla, şarkıyı söyleyenin şarkıdaki sözleri gerçekten söylediğini varsayarak kafa bulurdu. Yazılarımda şarkı sözlerini ayrı ve gerçek bir dünya gibi kabul etmem, "sen ne demek istiyorsun bunu söylerken?" demem oradan. Bir kısmı Tekin Aral imzalı yayınlandı o yazıların. Sonra Kandemir Konduk, Güldürü Üretim Merkezi'ni kurdu. Kabataş'ta, merdivenlerin tepesinde bir yerdeydi, insanın nefesi kesilirdi oraya kadar çıkabilmek için. Yine bir gün oraya gittim, '70'ler bitmemiş, 24-25 yaşındayım. O zaman çok popüler olan Müjdat Gezen - Perran Kutman'ın metinleri de orada yazılırdı. Gazinolara çıkarlardı 15-20 dakika, ayrıca TV skeçleri, radyo reklamları... Epey öyle skeç yazdım. Sonra hikâye yazmaya, bana dokunan olayları yazmaya karar verdim. Mesela bir kadını ziyarete gittim, o kadar düşkün du-

FOTOĞRAF: MUHSİN AKGÜN

rumdaydı ki, buna sebebin erkekler olduğunu varsaydım, sene 1979. Ve *Münire Hanım* adlı ilk hikâyemi yazdım. Ev işi yapan, kızlarını kendisi gibi, ama oğullarını da kocası gibi yetiştiren bir kadın. Rahmetli Füsün Akatlı hikâyeyi hemen *Oluşum* dergisine koydu. Ankara kaynaklı çok güzel bir dergiydi. Yıldırım Türker, Murathan Mungan, Ahmet Telli, Oğuz Demiralp, bir dolu insanın yazısı çıkardı. Bir feminist dergi vardı *Sesimiz* diye, cesaret alıp oraya da yazı gönderdim. Ve başladım kısa hikâye yazmaya. Ne vakte kadar, askerden dönüp iş bulma, geçinme, gelecekle ilgili plan yapma sorunlarıyla karşılaşana kadar. Artık notlar alıyordum, ama yazmıyordum. Sonra bir gün dedi ki Lale (Müldür), “*Naim, Beyaz diye yeni bir dergi çıkıyor, hikâyelerinin orada yayınlanmasını ister misin?*” Olağanüstü bir dergiydi. Bir dosya yaptım, kopyaları da yok, Lale’ye verdim. Bugün yarın derken, “*Laleciğim, yayınlamayacaklarsa dosyayı alayım Beyaz’dan*” dedim, çünkü o sırada *Somut* diye güzel bir dergi de çıkmaya başlamıştı, sonra *Yazko*... Lale’den haber geldi, dosyayı bulamıyorlar. Gitti o hikâyeler. Gitti ve bu benim için acıklı bir şey oldu. “*Yazmayacağım lan artık*” dedim.

Ne zamana kadar?

’95’te Mavi Radyo’da radyo programcılığına başladım. O sırada artık bilgisayar vardı ve yazı programları çok gelişmişti. Baktım ki çok rahat yazılıyor, siliniyor, copy-paste yapılıyor, “yaz” dedim, “*bir şeyler yaz artık, tekrar yaz*”. Ne yazacağım? “*Kısa hikâyeye devam et*” dedim. Bir gün, Reha Muhtar’ın programında bir trans birey gördüm. Evlenmiş, kocası onun trans birey olduğunu görünce boşanmış. Kadın “*benim böyle olduğumu bile bile evlendi*” iddiasında. “*Çünkü böylesinden hoşlanıyordun*” diyor. Kafamda bir işaret çaktı. Sabri’yken Sabrina olmuş bir trans birey, o zaman yazdığım tek hikâye. Bozuyorum, değiştiriyorum, artık müzik tutkum da iyice artmış, “*remiksle o zaman*” dedim. Bazı remikslerde eski sevgilisi izini kaybetmiş, bazısında artık tamamen unutmuş, bazısında “*ah Sabrina, beni mahvettin, neredesin güzelim*” diyor, değiştir, oyna, bir dolu remiks yaptım. Bunlar olurken de *Gazete Pazar*’dan yazma teklifi aldım. Murat Çelikkın ve Neyyire Özkan *Hürriyet* için bir haftalık gazete çıkacaklardı. Sene 1997, o zamandan beri de müzik eleştirisi... Bu arada, Suat Bilgi’nin *Çalıntı*’sı Beyoğlu Atlas Pasajı’ndaydı. Bir koleksiyoncu olarak en çok gittiğim dükkânlardandı. Bir gün hikâyelerden bahsettim Suat’a, ilgisini çekti ve “*Ver dergide yayınlatalım*” dedi. Çok sevindim ve hemen verdim *Sabrina*’yı. Dergi çıktığında dünyanın en mutlu insanı ben gibiydim. Sonra single ve albüm gibi tasarlanmış *Sabrina (The Remixes)* ile *İmkânsız Aşk Hikâyeleri* kitaplarını da *Çalıntı* yayınladı. Herkes benim müzik tarihi üzerine yazdığım kitapları sever ve önemser ama, ben en fazla *Çalıntı*’nın bastığı kitaplarımı önemserim. Kurulu düzenin ahlâkı yüzüne

tükürdüğüm –en azından ben böyle sanıyorum– kitaplardır bunlar.

Obsesyon’da çok kıvrak bir kalemin var. Söz oyunları, kısaltmalar, edebiyata yeni yeni giren söz öbekleri, işaretler...

Sosyal medyadaki kısa, bir çırpıda yazmanın, dili bozmanın, değiştirmenin şiire, hikâyeye, romana yansımadığını söyleyemeyiz. “Tanrı-yazar”, “yazar her şeydir” fikrine çok kafayı takmış bir insanım. Eksik olmasın, bu konuya, anlatı tekniklerine kafa yormuş insanların başında bana göre Semih Gümüş gelir. Ondan

Gezi’yi takip eden sonbaharda, Eylül 2013’te başlıyor “Obsesyon”, Ağustos 2014’te bitiyor. İnşaat mühendisi Selami’de bir saplantı yaratmakta hiç beis görmedim: Yirmi kilometrelik sahil yolunun kaç yıldır bitmediğinden yakını ve oradan her geçişinde farklı bir şey görür. Bir sürü başka yerde de aynı şey yaşanıyor. Obsesif bir biçimde bu kadro hiçbir işi bitiremiyor. Niteliksizlik var, ama başka saplantılar da var.

çok şey öğrendim. O “*hadi oradan, benden bunu mu öğrendin?*” diyebilir, ayrı konu. (*gülüyor*) Roman yazacağımı biliyordum, ama nasıl başlamam gerektiğini bilmiyordum. Birinci tekil mi anlatayım, üçüncü tekilde yazar mı anlatsın bize adamı? Sonra sonra, Sue Grafton ve Lawrence Block’un kitaplarını çok hızlı bir biçimde okuyabildiğimi ve çok sevdiğimi farkettim. Polisiye ikisi de, ikisi de birinci tekil şahıs. İkisini de baştan okudum. Tekniği nasıl kuruyor, zamanı nasıl kaydırıyor, paragraf başı mı yapıyor, bölüm başı mı, ne yapıyor? Zamanı nasıl atlatıyor, eski zamana nasıl dönüyor, geçmişini nasıl kıvınıyor, bir dolu şey. Tamam dedim, stil bu. Ve başladım yazmaya. Fakat bir baktım ki bazı konuları Selami’nin ağzından okura anlatırken bazı ayrıntılar füzuli kaçıyor ve dengeyi bozuyor. Bunları içinden düşünsün desen, zaten öyle yapıyor, bağıra çağıra konuşmuyor ki. :) gibi klavye işaretlerini kullanmaya zaten eğilimliydim, “*o zaman bu kendi kendisiyle konuşsun*” dedim ilk elde. Sonra “*kendi kendine konuşana deli denir, kendi kendisiyle mücadele etsin*” dedim. Sonunda şöyle bir yola başvurdum: İlk mevsimde “*Canının İçi*” bunun deliliğini dizginliyor olsun. “*Deli misin*” desin, “*dur lan*” desin, “*yapamazsın*” desin, onu kontrol etmeye çalışsın. İkinci mevsimde kontrolden biraz vazgeçsin, ama hâlâ ümidi olsun. Üçüncüde

“*amaan, ne olacaksa olsun*” desin, dördüncüde de fıstıklasın daha da delirme konusunda. Başladım klavyeyi esnaf gibi kurcalamaya, <> işaretlerini buldum, “*aa*” dedim, “*tamam, Canının İçi dışarıya doğru konuşuyor olsun, bizimki de içeri doğru konuşsun*”. Ve rahatladım. O bölümlerle bence yeni bir şey, okurun takip etmesini kolaylaştıracak bir şey çıktı... Kitabı bitirdiğimde ne yaptığımı biliyordum, ama şöyle bir kaygım vardı: Çok önemseydiğim insanlar bunu gerçekten okumaya değer bulacaklar mı? “*Oldu*” diyecekler mi? Yoksa, bu romanı okuyan herkesin, en azından beni tanıyan herkesin kahkahalar ata ata okuyacağından emindim, çünkü ben yazarken gülüyordum. Mesela metrobüsteki adamın kısmı gelince yerlere düşüyordum gülmekten. Ama edebi bir tat alırlar mı, almazlar mı, “*bir hikâye okuduk*” derler mi, demezler mi, o kadar da emin değildim. O da şans işi.

Obsesyon aynı zamanda bir zaman dilimine, o dönemin olaylarına, toplumsal ruh haline odaklanıyor...

Gezi’yi takip eden sonbaharda, Eylül 2013’te başlıyor kitap, Ağustos 2014’te bitiyor. Fakat benim için “*Yeni Türkiye*”de çatlama noktası 4+4+4’tür. Eğitimidir yani. Oradan beri hafif de olsa bir iyileşme olmadı. Hep daha kötüye gitti. Fakat, inşaat mühendisi arkadaşımızda bir saplantı yaratmakta hiç beis görmedim: Yirmi kilometrelik sahil yolunun kaç yıldır bitmediğinden yakını ve oradan her geçişinde farklı bir şey görür, “*bu sefer de bilmem ne boruları koymuşlar*” der, “*bu sefer de toprak yağmışlar*”. Gerçekten, benim de istikametimdir, Sirkeci’yle Yeşilköy arasındaki o yirmi kilometrelik sahil yolu bir türlü bitmemiştir. Bir sürü başka yerde de aynı şey yaşanıyor. Bitti dendiği anda, apartmanların arasındaki yollar göçüyor. Son hastane yangını: Taksim İlkaydım için bitti dediler, cephesi yanıcı maddeymiş. Obsesif bir biçimde bu kadro hiçbir işi bitiremiyor. Niteliksizlik mi, var, ama tek başına yeterli değil, başka saplantılar var. “*Yeni Türkiye*” derken “*yeni*” sanki bir pozitiflik katıyor ya, değil, “*yeni*” burada negatif. O bir senede neler olup bitmiş diye notlarımı çok iyi aldım. Ama öte yandan, anlatmak istediğim kişisel bir delirme hikâyesiydi. Kahramanın delirmesini daha makûl hale getirecek ya da gerçekten delirtecek olanları seçtim gerçek olaylarda.

✻ Müslüm Gürses

Bir Tel Çektim Mardin’den

Müslüm mü? Türkte geçen Babisor, Mardin’in mahallesi. “*Sizi Babisor’a götürürüz*” diye korkuturlardı bizi çocukken. Zannediyorum bir Arap ya da Kürt türküsünden uyarlama. Dedemler filan Arapça söylerdi. (*mırıldanıyor*) Çok da erotik sözleri var Arapçada. Sabiha adlı kadına der ki adam, “*Sabiha, sarhoş oldun, uymaya geç*”. Ama üstü kapalı, “*sen çık, geliyorum arkandan*” der...

Biraz Mardin’de dolaşalım. “Şemsiyeli Sokak”

Annesi Verjin (soldan ikinci) ve arkadaşları; erkek terzisi babası Cercis'in diktiği hediye gömleği kadrosunda Musa Anter'in oğlu Dicle Anter'i, iki Süryani futbolcu, Hanna Çilli ve kalede Cemal Ekinci'yi de barındıran Mardinspor'un bir futbolcusuna genç Naim takdim ediyor; ortada babaannesi Katrin, yanında küçük Naim, arkada küçük halası Marin

diye bir fotoğraf gördük geçenlerde...

Abbara mı?

Değil. Sokağın üstü rengârenk şemsiye...

Şemsiyelerden gölgelik yapma işi ilk Tahtakale'de başladı, gökkuşağı renklerinde özellikle. Sonra bir çırpıda bütün memlekete yayıldı. Bu da asri zamanların, "Yeni Türkiye"nin göstergelerinden biri. Eskiden abbaralar, geçitler yaparken, şimdi kolayımıza geliyor, yan yana şemsiye koyuyoruz. (gülüyor)

Abbaralar ne zamandan beri var, kimin işi?

Selçuklu öncesi olmalı. Belki Persler, ama han-gi imparatorluk, bilmiyorum.

Mardin deyince en az yedi katlı bir tarihten bahsediyoruz, değil mi?

Beş-altı binyıla dayanıyor, MÖ 4000'ler demektir. Çok fazla halk, çok fazla iktidar görmüş.

Kaç yaşına kadar Mardin'deydin?

'72'ye kadar, yani 16. Üniversitede geldim İstanbul'a, ama öncesinde her yaz tatilinde İstanbul'daydım üç aylığına. '60'ların Mardin'ini çok net hatırlıyorum, neredeyse İstanbul gibiydi. Şimdi annemlerin fotoğraflarına baktığımda, kılık kıyafet filan inanılır gibi değil. Diyarbakır'a "Doğunun Paris'i" denirmiş ya o zamanlar, bana göre Mardin'di o. Babamla arkadaşına bak, Clark Gable'la bilmem kim dersin. Kavgasız gü-rültüsüz değildi ama, biz Süryaniler, Ermeniler, Araplar, Kürtler, Ezidiler, çok az da Türk, o da tayini çıkmış memurlar, birlikte yaşıyorlardı. Birinin bayramı diğerinin de bayramı olabilirdi, yemekler paylaşılar, ziyaretlere gidilirdi. Arada bir "sen gâvursun, sen bilmem nesin" de olurdu. Daha beter şeyler olmaması şartıyla, o kadarı-na da Müslüman ve Türk olmayanlar razıydı. Mozaik diye bir kalıp var ya, belki ona en çok yaklaşılan yerlerden biri Mardin'di, '60'ların ve '70'lerin Mardin'i. Ama kesinlikle '80 ve sonrası-nın değil. Yine de iki yılda bir gitmezsem huzur bulmuyorum, ayrı konu. Ergenliğimi orada geçirdiğim için çok sıkıntı çektim. Plakların büyük bir kısmı gelmiyor, filmler dört-beş yıl gecikmeyle geliyor. Gazeteler o günün akşamı geliyor, dergiler bir hafta gecikerek. Ne istesem tam değil. O yüzden tatil bitip İstanbul'dan dönerken beni trene zor koyarlarmış. Diyarbakır'a kadar Kurtalan Ekspres'le giderdik o zaman. İstanbul'da şarkı var, film var, her şey var. Halalarımın biri Cihangir'de oturuyordu, diğeri Kadırga'da. Cihangir'deki halama geldiğimde İstiklal Caddesi'ni yirmi kere turlardım. Bir sürü plakçı, sinema, kafe... "Ah canım Mardin" diye bir nostaljim yoktur.

Çocukluğunda etrafında nasıl müzikler vardı Mardin'de?

Dedem hep Kürtçe dinlerdi, taşplaklardan. Dayım daha genç, Türkçe türkü dinlerdi, Nezahat Bayram, Yıldız Tezcan falan. Liseye giderken radyolardan bir şekilde pop keşfettik. O bile kısıtlıydı, her şey çalmazdı çünkü. Fakat önce Hümeysra'nın, sonra Selda Bağcan'ın etkisi çoktur bende. Cem Karaca'yı da çok severim, Barış Manço'yu daha az, Fikret Kızılok, Moğollar çok severim, ama yine de Hümeysra ve Selda'ya bağlandığım kadar onlara bağlanmış değilim. Ne çekti beni, bilemiyorum. Onlarla beraber popu ciddi ciddi ve daha fazla dinlemeye başladım. Bence Selda'nın sesini, nefesini duyunca bugün dünyada da millet deliriyor, "nasıl olabilir" diyor. Canhıraş bir feryat çünkü. Önce gerçek gibi görünmüyor insanlara, eminim. Stüdyoda oynanmıştır filan gibi geliyordur. Sonra bakıyorlar, hayır, kanlı canlı bir insan söylüyor. Müthiş bir ses. Bin yıldır dinlerim, yine de tüy-lerim diken diken olur onu dinlediğimde.

✱ Shakira Underneath Your Clothes

Çok Joan Baez'vari okuyor. Kim?

Shakira. O da Süryani.

Evet, doğru, Lübnanlı.

Dedesinin, babasının döneminde Osmanlı coğrafyasından Güney Amerika'ya ciddi bir göç var. Marquez'in kitaplarında Türk diye geçen karakterler de aslında Suriyeli.

Mardin'den de varmış, Arjantin ve Brezilya'ya özellikle. Biraz da Peru.

Sende Süryanilik nasıl bir şey, kültürel bir durum mu?

Süryanilik bir etnik köken. Bir din değil. Kökenini kim değiştirebilir? Kürt Kürt doğuyor, Türk Türk doğuyor, Süryani de Süryani. Şu an dünyada yaşayan insanların tamamı 20 bin civarında insandan doğmuş. Neanderthaller, Homo Erectuslar falan hepsi gidince, Homo Sapiens dediğimiz insan türü, yani bizim türümüz, kalan 20 bin kişinin ürünü. Dolayısıyla gen yapımız yüzde 99.9 tutuyor. Ama bu şaşırtıcı değil, çünkü şempanzeyle genlerimizin benzerlik oranı yüzde 97. Fareyle yüzde 78. Meyve sineğiyle yüzde 69 mu ne. Ama yüzde 99.9'dan kalan o binde 1 var ya, milyon çeşit insan yaratabiliyor. Etnik kökenimize itiraz etmek akıl dışı bir şey bence. Ama, böyle genlerle doğdum, kaderci olup ben böyleyim diye yaşamak olmaz. Öle-siye mücadele edip kendinle ilgili memnun olmadığın her davranış biçiminden kurtulma-

ya bakacaksın. Hayat mücadelesi bence budur, kendinle mücadeledir. Onun için Süryanilik gayet memnun olduğum bir durum, başka tür-lüsünü zaten bilmiyorum.

Bir de inanç boyutu var.

Ben inançsızım. Yüzde trilyon. Lisede edebiyat öğretmenim, ne gördüyse bende, Darwin'in *Türlerin Kökeni*'ni oku demişti. O zamanlar lise-dekilere böyle şeyler okutulurdu. Bana göre dünyanın gelmiş geçmiş en önemli kitabıdır. Okudum ve gerçekten çarpıldım. Ben ki, o ki-tabı okuyana kadar, ayinlere çıkan bir şemmas-tım, papazın küçük yardımcılarında biriy-dim. Üniversiteye geldim, "ama Darwin, ama *Türlerin Kökeni*" diye bilmiş bilmiş konuşuyo-rum. Birisi dedi ki, "biz bunları anlamıyoruz, bak şu Marksistler var ya, onlar da senin Darwin'in-den konuşuyor, onların hoşuna gidebilir". Gittim onların yanına bir gün, baktım Darwin'i önem-siyorlar. Sonra da ben Marksist oldum. Arka-daşlarımdan biri, Nuri, dedi ki, "yahu Naim, biz önce solcu, sonra Darwinci olduk. Sen önce Darwinci oldun, sonra solcu". (gülüyor) Üç-dört yılda bir *Türlerin Kökeni*'ni okurum. Zaten bir sebep de olur, bir yayınevi Türkçesini düzen-leyerek yeniden basmıştır, başka bir yayınevi çıkıp Darwin'in sonradan eklediği bölümleri ya da itirazları ekler, sürekli yenilenir baskı. Adam hayatın bütün sırlarını fısıldamış kitap-ta. Nereden geldik, nereye gidiyoruz, niçin bu-radayız, niçin böyleyiz? Ama dünyanın yüzde 97'si kendini bu kitaptan uzak tutuyor.

Shakira'nın sevgilisi Piqué Barcelona'nın ünlü futbolcusu. Senin futbolla ilgin nasıl? Fenerbahçeli olduğunu biliyoruz. Selami'nin Fenerbahçeli olduğuna dair de küçük işaretler var.

Fenerbahçeliyim, ama eski takımtım kalma-dı. Sadece şike yaptı veya yapmadı diye değil, futbolun üzerine de politik olarak gidildi, Pa-solig'den tut da bilmem neye kadar. Sosyal medyayı da gördükten sonra... Eskiden ben de öyleydim, kendi aramızda konuşurken insan kendisini göremiyor. Fakat sosyal medyada yazılanları okuyunca "delilik yahu" diyorsun. Kendimi sıyırdığımı düşünüyorum.

Sevdiğin futbolcular kimlerdi?

Futbolcu değil de, Çarşı'yı her zaman çok sev-mişimdir bir defa. "Çarşı her şeye karşı" sloganı bile benim gibi ezeli ve ebedi bir muhalife çok şey söyler. Ama Gezi'de takındıkları tavırdan sonra özellikle kapıldım onlara. Futbolcu di-yeceksek, mesela Deniz Naki. Aynı nedenler-le Amedspor'un da başımın üstünde yeri var.

Sadece sahaya çıkıp karşı takımla mücadele etmiyorlar, sabit fikirlerle mücadele ediyorlar, sloganlarla, ayrımcılıkla, bir dolu şeyle mücadele ediyorlar. En sevdiğim futbolculardan biri Rıdvan'dı, fakat geldiği nokta belli. En sevdiğim star Ajda Pekkan'dı. Gezi'de Kadir Topbaş'a teşekkür etti üç-beş tane ağaç dikti diye. Artık birine kapılıp gitmekten korkar oldum. Kimse-nin hayranı olmak istemiyorum.

Çaldığımız şarkının adı Selami'nin iç çamaşır-larını akla getiriyor, çamaşırlarını kiloyla alıyor çünkü. Bir yandan da titiz bir insan aslında.

Titiz mi! Saplantılı. Dolayısıyla titizlik hamu-runda var ama, temizlik hastası mı, zannetmi-yorum. Karısı titiz aslında. Ondandırıldıktan sonra istediği odayı kullanıyor, bir kütüphanesi bir hafta giyiyor. Sultanhamam'da filan hâlâ var ki-loyla çamaşır, tişört, bebek elbisesi satan dükkânlar. Gerçi bir üçgende geçiyor roman, Avcı-lar-Beyoğlu-Bakırköy. Bakırköy'ün ara sokakla-rında böyle bir dükkân olabilir diye düşündüm.

✻ Grup Vitamin Elalarını

El-a-larını... (gülüyor) Erol Köse'nin grubuydu, değil mi? "Yeni Türkiye" şarkısı olabilir mi.

Aslında Gencebay'ın Batsın Bu Dünya'sını ça-lacaktık "Yazıklar olsun" deyişinden ötürü, hiç karıştırmayalım dedik.

Anılarımızı bozmayalım yeter ki. Ona çok do-luyum ama, yine de şarkılarının günahı yok be. **Ama tabii Gencebay da yalnız değil.**

Şaşırdıklarımın başında geliyor Orhan Gen-cebay, bir de Hülya Koçyiğit. Yavuz Bingöl sevdiğim, önemsemediğim, fikrine güvendiğim biriydi. Düşünsenize, ilk Ahmet Kaya tribute al-bümünde işin başında olan kişiydi, olağanüstü bir albümdür. Onu sevip saymamızın sebepleri bir değil, beş değil, çoktu. Kader.

Bu kader nasıl örülüyor? Bu sanatçı kuşağı veya muadilleri eskiden nasıldı? Mesela en sol-cu zamanlarında Cem Karaca, Kıbrıs çıkarması üzerine şu sözleri söyleyebilmiş: "Ben oldu bitti 'peace' sözüne inanmadım. Bağımsızlığını kan dökerek koruyan bir ulusun çocuğuyum. Gönüllü askere gitmek için bugün şubeye başvuracağım."

Ama bütün dünyada öyleymiş, resmi tarih hâ-kim sınıfların başarısı ve gücü üzerine yazıl-mış. Bana bunu en son düşündüren şey Ayşe Hür'ün *Gayri Müslimlerin Öteki Tarihi* kitabı oldu. Ben de gayrimüslimim. Süryaniyim, Or-todoksum. Dini inancım yok ama, sonuçta böyle bir ortamda büyüdüm. Geçmişte yapıla-nlar, sadece 1915'te, sadece Osmanlı ve İttihat-Ter-akki döneminde değil, cumhuriyetin ilk yıllarında yapılanlar var. Öğrendiğimiz hiçbir şey doğru değil, ama hiçbir şey. Ayşe Hür'ün an-lattıklarını okurken içeriden bilen biri olarak bile şok oluyorum. Resmi tarih bir aktarımdır sonuçta. Belki o tarihler önceleri parayla yaz-dırıldı. Bir yazılı belge olarak geldiler ve belki doğrulukları hiç araştırılmaz oldu.

Hatırlayacaksın, 12 Eylül'ün hemen ertesinde övgü dolu bir IV. Murat oynandı, hem devlet

tiyatrosunda hem TRT'de.

Tütünü yasaklayan değil mi? En sevmediğim padişah. (gülüyor) Şaşırtıcı mı, halkın üstün-de despotluk kurmak istiyorsan başat iki tane koz var elinde: Din ve milliyetçilik. Bir de diğer şeyler, görsel şovlar, filmler, oyunlar, büyük binalar, yüksek kuleler, geniş köprüler... Büt-tün otoriter rejimlerde her şeyin ebadı büyür-müş. Bina yapıyorsan en yükseği olacak, tren yapacaksan en hızlısı. Faşizmin bir de böyle bir saplantısı var... Şimdi yeni moda camilerin altındaki dükkânları kiraya vermek. Mesela caminin altında tostçu olabiliyor. Burada asıl peşinde olduğumuz şey ortaya çıkıyor, kendini gizlice de olsa gösteriyor: Para. Polisiye filmler için "parayı takip et, katili bulursun" denir ya. Hakikaten belki de tek belirleyici şey para.

Gencebay Batsın Bu Dünya'nın remiksinin ön-cesinde bir söylev çekiyor, "ben de sizin aranız-dan geliyorum" diyor, "barış için, insanlık için, adalet için, batsın bu dünya" diyor. Aramızdan geliyorsa, o zaman niye sarayda?

ABBA'dan dolayı. Mani mani mani! (gülüyor)

Çaldığımız şarkı bir yandan hissiyatımıza ter-

En sevdiğim futbolculardan biri Rıdvan'dı, fakat geldiği nokta belli. En sevdiğim star Ajda Pekkan'dı. Gezi'de Kadir Topbaş'a teşekkür etti üç-beş tane ağaç dikti diye. Artık birine kapılıp gitmekten korkar oldum. Kimsenin hayranı olmak istemiyorum.

cüman, bir yandan da Selami'nin ruh dünyasıyla çok örtüşüyor gibi. O da roman boyunca bela okuyor. Nefret-yoğun bir kişilik.

Bana sorarsanız kendisinden bile nefret ediyor da, adlandırabildiği bir şey değil.

Nefret ağır bir yük, ama bir enerji de veriyor, öfkeyle de bağlantılı olarak başka bir şeye de dönüşürebilecek bir enerji. Bir tweet'ini not etmişik: "Nefretimden prangalar eskittim."

Hatırlıyorum, hatta bir kere Kayahan için yaz-dım bunu, daha kendisi vefat etmeden. *Kelebek'te* bazı yazarlar bana kendilerince cevap bile verdiler, "bir eleştirmen bunu söyleyebilir mi" diye. Ee, evet, ben kurumsal bir eleştirmen değilim, bana göre bir eleştirmen veya bir birey belli sınırlar dahilinde, küfredemedikçe, hakaret etmedikçe her şeyi söyleyebilir. Ama "nefre-timden prangalar eskittim"i asıl kullanışım ta-mamıyla "Yeni Türkiye"yle ilgili. CNN olabilir, NTV seyretmediğime göre Habertürk olabilir, ikiye ayrılmışlar, Elfin Tataroğlu'nun yanında da bir erkek var. Politik diyebileceğimiz ko-nular konuşulduğu zaman yan yanalar. Ama Elfin Tataroğlu meseleyi kadın haklarına mı getiriyor, bu sefer yanındaki adam öbür tarafa,

erkeklerin tarafına geçiyor. Orada umutsuzlu-ğu görüyorsun. Hiçbir şey olmayacak diyor-sun. Bak diyorsun, çok çaba harcamış, çok yol almış, sosyal demokrat veya sosyalist olmuş – hele günümüzde bu çok zor bir şey–, ama yine de belli başlı mevzularda hemen hâkim düşün-ceye kayıyor. Bu programı izleyince yazmıştım o cümleyi. Bence bu erkeklik-kadınlık mese-lesinde, cinsel seçimler konusunda insanoğlu çok yeni. Otuz bin, kırk bin yıl diyorlar da, ne ki beş milyar yıllık dünyada? Homo sapiens'i bir milyon yıl öncesine falan çekiyorlardı, son bu-lunan bazı şeylerden sonra 250 bin yıl öncesin-de hiçbir biçimde varolmadığı ortaya çıktı. Yani ortaya çıkışımız ve bugünlere gelişimiz 250 bin yıl. Bence evrimin ortasında filanız henüz.

Selami nefret halinde, ama öncelikle olup bi-tenlere. İçinde yürüdüğü sokaklara, tanık oldu-ğu manzaralara, insan manzaralarına...

Bu toplumun bir parçası Selami. Hepimiz nef-ret eder olduk. İşte internet nefret kaynıyor, sosyal medya nefret kaynıyor, vur-kır kaynıyor, gebert diye, ölsün diye kaynıyor. Biri ölüyor, yarımız üzülmüyor, yarımız oh oldu diyor. Be-nim tuttuğum tarafta duruyorsa çok üzülmü-yüz, karşı tarafta duruyorsa "iyi ki ölmüş, ge-bersin gitsin" diyoruz.

Yeni şarkıya geçelim.

Hadi patlat bir İlkay Akkaya! Patlat bir Bandista!

✻ Blondie Hanging on the Telephone

Fusun Önal mı? Değil.

Ama o da sarışın. Blondie.

Debbie Harry Selami'yi nereden tanıyor yahu? (gülüyor)

Sevdiğin şeylerden bahsedelim biraz diye çal-dık, ama şarkının adından devam edelim. Cep telefonuna çok uyuz Selami.

Evet. Eski usûl hâlâ. Özal çocuğu olmasına rağ-men eski usûl bir adam.

Yine de telefon başrolde romanda.

Mail de öyle. Mesela adam dolandırıcı olduğu için telefonda hiç konuşmuyor da, e-mail'le ya-zıyor Selami'ye. Telefon muhteşem bir şey ben-ce. Gerçi beynimize ne dalgalar gönderdiğini, sonuçta bizi nasıl hasta edeceğini, genlerimize ne işleyeceğini bilmiyoruz. (gülüyor)

Selfie'nin de bahsi geçiyor romanda.

Bir çılgınlık yahu. Farkında değil misiniz, Fa-cebook'ta insanlar ameliyat olurken selfie çe-kiyor. Bence yalnızlıktan oluyor bunlar. "Ameli-yata gidiyorum, ah ah ah, ilgi gösterin."

"Canının içi" de "dünya gözüyle bir selfie çekil-mek istiyorum" diyor.

(gülüyor) Kafa buluyor, ne yapsın.

Çok güzel bir Türkçe karşılık buldular selfie için: Ferdi Özbeğen.

(gülüyor) Mekânı gökyüzünün en manzaralı köşesi olsun. Kendine özgüydü. Kırk metre öteden duy, Ferdi Özbeğen dersin. Kaç tane şar-kıcıda bu özelliği görebilirsin ki? Kırk yıllık da şarkıcıydı, ta Altın Mikrofon'lardan itibaren.

Türkçeye Fatoş ile Basri diye aktarılan çizgi di-

zisinin orijinalinin adı da **Blondie**. Geçenlerde **85. yıldönümüydü, sen de twitter'da "ne çok okurduk" diye yazdın, "bir de Güngörmüşler" diye ekledin. Başka hangilerini severdin?**

Sezgin Burak'ın Bizimkiler'i, Hüdaverdiler filan. Standart gündelik hayatımızı bunlar. Doğru dürüst bir televizyon yok, filmler çok fazla değil, önümüze ne konsa onları okurduk. Yenilerde takip ettiğim pek çizgiroman yok. YKY tekrar basınca bir ara Red Kit'e ve Tenten'e yeniden sardım. Yine çok sevdiğim Çelik Bilek ve Tom Miks'in ne kadar ayrımcı olduklarını biliyoruz, kızıldeğirtilere yaptıklarından dolayı. (gülüyor) Fotoroman çok severdim, özellikle İtalyan fotoromanlarını, "onlar ne güzeldi yahu" deyip sahaflardan bir-iki tane aldım, hepsini üçüncü, dördüncü sayfada bıraktım. Hiçbir şey söylemiyorlar. Bitirip ertesi gün baştan başladım eskiden. İnternet gözümüzü açtı, kolay kolay doyurulamıyoruz. (gülüyor) Eskiden üç tane Edward Hopper görebilmek için kitabını almam gerekiyordu. Şimdi ne zaman özelesem, Hopper yazıyorum, yüz tane seyrediyorum arka arkaya. Boston Güzel Sanatlar Müzesi'nde yanılmıyorsam dört Hopper var. Ziyarete gittiğimde üçü Londra'ya gönderilmişti. Ben de abartacağım ya, oturdum karşısındaki tabureye, iki saat mi geçti, üç mü, kameradan "bu adam bir şey planlıyor" diye şüphelendiler herhalde, yanımda iki tane güvenlik peyda oldu. "Ne yapıyorsunuz?" "Ne yapıyorum, Hopper'a bakıyorum." "Ama kaç saattir buradasınız!" "Evet" dedim, "bir Hopper var, dört Hopper olsaydı birer saatle geçtirtecektim". (gülüyor)

Genellikle pop hakkında yazdığın için müzik zevkini bundan ibaret bulanlar olabilir, ama Blondie zamanlarının müziklerini çok sevdiğini biliyoruz. Üstelik kimi grupların, müzisyenlerin bütün yayınlanmış işlerini, remikslerini toplamak düzeyinde.

Sevdiğimiz grupların mikslerinin tamamına sahip olacak dünyada tek insan olduğunu zannetmiyorum. Şimdi fiziki baskılar da daraldı ama, bir dönem Depeche Mode, The Cure o kadar farklı hallerde basıldı ki. Bir de işin sadece İngiltere'si, Amerika'sı, bilemedin Japonya'sını takip etmek de yetmiyordu. Brezilya'da başka türlü basılıyordu, Arjantin'de başka, Fas'ta başka. Hepsini toparlamaya kimsenin ne vakti ne parası yeter. Ama ben kendi payıma çok sevdiğim Depeche Mode'un, The Cure'un ulaşabildiğim her şeyini topladım. Ama sonuçta ne değişiyor? Çıkartayım, geri kalan ömrümde tamamını hiç olmazsa bir sefer daha dinleyeyim dediğinde, iki gruptan birine iki yıl filan ayırman gerekiyor. Bunu en son Selda Bağcan'a yaptım. Elimdeki her şeyi dijitale aktardım ve bir usb'ye yükleyip sürekli yanımda taşımaya başladım. Ofiste, yolda telefonda, evde sürekli çalışıyor. Tapıyorum kadına, ama böyle dört-beş hafta geçtikten sonra "yahu başka bir şey dinle artık" dedim. Çok seviyorum ama, üç yıl sürekli The Cure dinleyemem ki. (gülüyor)

✱ **Googoosh** Baavar Kon

Aaa, Googoosh. Tanıştım kendisiyle. Geleceğini öğrenince kalktım menajerini aradım. Bak dedim, beni tanıştıracasına söz ver, yoksa senin firmandan çıkmış hiçbir albümü yazmayacağım. (gülüyor) Çok da zor oldu tanışmamız, kadının kaçırılmasından da korkuyorlar, İran'dan kaçmış Amerika'ya çünkü. Hadi gidiyoruz dediler, alt katlara indik, asansörlere bindik, çıktık, derken bambaşka bir binaya girdik... Ay-Feri zamanında Tahran'da Fahrettin Aslan'ımsı bir herifle evlenmişti. Googoosh'a "ortak bir dostumuz var" dedim, kadın şok. Türkçe konuşuyor bu arada, sıkıştığı yerde İngilizce. Aradım Ay-Feri'yi, o aralar bana kızgın, epeydir aramamışım. "Dur" dedim, "bak kimi vereceğim". Verdim, "Ayferii! Kurban!" Sonra on gün kadar her gün buluştular. Geçen günlerde yine bir konseri oldu, Ay-Feri protokolde.

Googoosh konserlerinde I Who Have Nothing'i söylüyormuş, biz Engelbert Humperdinck'ten biliyoruz...

İtalyanca plaklar da yapmıştır Googoosh. Kendimce her şeyini toplamışımıdır onun. Fakat son gelişinde kafama bir başka Selamilik soktu. Üç tane İtalyanca 45'liği var bende, toplam altı şarkı. Demesin mi bana yedi şarkım var İtalyanca! Ayten Alpman'lardan falan bilirim, kendi hesaplarını fazla tutamazlar. Ajda Pekkan'a

Geçmişte yapılanlar, sadece Osmanlı ve İttihat-Terakki döneminde değil, cumhuriyetin ilk yıllarında yapılanlar var. Öğrendiğimiz hiçbir şey doğru değil, ama hiçbir şey. Ayşe Hür'ün "Gayri Müslimlerin Öteki Tarihi"nde anlattıklarını okurken içeriden bilen biri olarak bile şok oluyorum.

"Almanca söylemişsiniz" dediğimde gülmüştü, "karıştırıyorsun, Semiramis söylemiştir" demişti, önüne Almanca plağı koydum. (gülüyor) Bu nedenle çok rahat davranırım, altı şarkıda ısrar ettim. Çok obsesif çıktık o da, "Naimciğim" dedi, "yedi tane. Dört 45'lik sözü vermiştim onlara, dördüncü 45'liğin A yüzünü okudum, öbür yüzünü okuyacakken firma vazgeçti". Demek ki yayınlanmamış, biraz rahatladım. "Hayır" dedi, "onu da karışık bir LP'de yayınladılar!" (gülüyor) Şimdi o plağın peşindeyim, al sana Selamilik.

Kitapta geçen şarkıcıların isimlerini değiştirmişsin: Sezenak Su, Hüryema ...

Rahmetli Mehmet Ali Birand hep öyle derdi, hiç dili dönmezdi Hümeysra'ya. Hüreyma, Hüryema... (gülüyor)

Ajda Pekkan niye Ajda Tekkan?

Ajda Süper filan da düşündüm, ama '70'lerde doğuya turneler düzenlenirdi, hepsi de taklit

isimlerle. Genç bir kız gelirdi hep Ajda Pekkan diye ama, adı hep Ajda Tekkan olurdu. Ve Ajda Pekkan şarkıları söylerdi. (gülüyor)

Selami'nin asıl takıntısı Sezenak Su...

Ben de '70 ortalarında çıktığı anda çok sevmişimdir, *Kusura Bakma, Yaşanmamış Yıllar...* Hatta ilk albümü *Allahaismarladık*: Nisanda ağırladık Sezen Aksu'yu Açık Radyo'da, iki şarkı çaldım bu albümden, söyledim de, "en sevdiğim albümünüzdür, hep ihmal ediyorsunuz, konser repertuarınıza hiç almadınız" diye. Sonra '80'ler, '90'lar geliyor, Sezen Aksu sadece bir şarkıcı, besteci gibi değil de, bir piyasa yapıcısı gibi davranmaya başlıyor, piyasayı hep kendi etrafında olanların lehine kullanıyor. O dönemde ona karşı negatif bir duygu belirdi bende. *Çalıntı*'da ona karşı yazılmış en ağır yazıları yazdım. Özellikle vokali çok arabeskleştirmesiyle, taverna şarkıcılarının el attığı birkaç şarkıda mesela, ona çok karşı bir tavır geliştirdim. Sonra dost olunca bütün bunları konuştuk, zerre kadar bunlarla ilgilenmediğini söylüyor. Neyse, bütün bunlar olduktan sonra ben bir beyin kanaması geçirdim, 2005'te. *Bahane* albümü yeni çıkmıştı, hâlâ çok severim, *Radikal 2*'deki yazımda da çok övmüştüm. Beni beklerken arkadaşlar dalga geçiyormuş, "beyin kanaması geçireceği Bahane'yi sevmesinden belirmiş" diye. (gülüyor) Komadayım, ölecek demişler, ama gözümü açmışım. Açmışım ve karşımda kır bahçesi var sanki. Olağanüstü çiçekler, rengârenk. "Niye buraya geldik" demişim. Manyak işte, uyanıyorsun ve ortasından dalıyorsun hayata. (gülüyor) Usûlünce anlatmışlar, "hastalandın, hastanedesin, bu çiçekleri de Sezen Aksu gönderdi". Halbuki *Çalıntı*'daki yazım bile yeterli bir örnek çamurluğum konusunda. O çiçeklerin anısı hiç silinmedi. Sonra bir şekilde haberleşmeye başladık, şimdi iki sıkı dostuz. Ondan çok şey öğreniyorum. Romanda ise Sezen Aksu mecburiyetten. Bana kalsa Ajda Pekkan yazardım, ama Selami '80'lerin adamı, Özal çocuğu. '80'de doğmuş biri Ajda Pekkan hayranı olamaz ki.

'80'lerin ortalarında kentli genç kadınların sesi olmuştu Sezen Aksu. Fakat '90'larda dinleyici profili değişti gibi.

'60-'70'lerdeki Ajda Pekkan'ın yerini almıştı simge olarak. Şimdi tamamen değişti dinleyici profili. Sadece Sezen için değil, genel olarak. Bir isimde ısrar kalmadı artık. Hayranı oluyorlar, ama bir gün, ama bir hafta. Ertesi gün başka şarkıcıya, başka şarkıya geçiyorlar.

"Hadi Bakalım"ı ANAP'a seçim şarkısı olarak vermesi bir yana, 2010 referandumundaki tavrına ne diyorsun?

Yetmez ama Evetçi yaptılar kadını, ama bu konuda hiçbir şey söylememiştir ki. Açılıma destek vermişti sadece. Savaşın durmasına karşı olanların iki cihanda elim yakalarındadır dedi, zayıf hafızalılar bunu AKP'ye desteğe oturtular. Twitter'a yazdığım gibi, "kimse doğruyu bilmek istemiyor".

✻ İlhan İrem Konuşamıyorum

"...bir ördek gibi sesin." (gülüyor) İlhan İrem kitapta şarkısının ilk test baskısını anıyor. Öyle bir baskı gerçekten var ama. Bursalı genç bir orkestra solistiyken bir gün İstanbul'a geliyor, artık bir plak yapayım diyor. O zaman en büyük firma Odeon. Bir deneme kaydı yapıyorlar, yanılmıyorsam *Haydi Sil Gözlerini*. "Bize uymazsınız" diyorlar İlhan İrem'e. Oradan çıkıp Disko Plak'a gidiyor ve patlıyor. Bir de İlham İren diye bir plak çıkmıştı. O zaman elli tür korsan baskı yapıldı ya, bir de isimler değiştirilirdi. Sahtesi kitaptaki adı oldu. (gülüyor) İlham İren kitapta o test baskısının Selami'de olduğunu duyuyor, bizim paragöz de bilmem kaç bin euro çekiyor. Johnny Hallyday'in *Altın Yüzük* plağı E-bay'de 25 bin euro'ya mı ne gitmişti, aptal Selami de Sezenak Su'nun plağına sermaye toplayacağım diye çekiyor fiyatı, İlham İren de yiyor bunu.

Kitapta Tommy Vartan ismini uydurmuşsun. Dolayısıyla, insanın aklına kimler geliyor, Sylvie Vartan, Marc Aryan, Adamo...

Little Tony, çok severdim, İtalyan şarkıcı, o da rock'n'roll'cu. Marc Aryan, Adamo, Patricia Carli, popumuz onlara çok şey borçlu. Çok iyi şarkıcılar kendi dillerinde. Sacha Distel, "Kime Derler Sana Derler" (mırıldanıyor), ne kadar iyi bir düzenleme. Aslında "Chanson orientale". Karşılaştığım ilk pop şarkıdır "Kime Derler Sana Derler". Mardin'de bir akraba evinde bir genç kızın küçük pikabında dinledim ilk ve çarptı beni, ritmi, yapısı, gidişatı... Ama böyle şeyler koleksiyoncular için ölüm. "Chanson orientale" Sacha Distel için hit değil, hiçbir best-of'una girmede, ancak beş albümlük box'ında bulabildim. Senin canının bir parçası, ama sahibi ya da firma için öyle değil. (gülüyor)

Plaktan başka ne koleksiyonların var?

Swatch saat koleksiyonum var mesela. Starbucks koleksiyonum, üstü kafe armalı kahve fincanı koleksiyonum var. Kafede bir satış bölümü varsa efendice paramı ödeyip alıyorum, "yok be-yefendi" dediklerinde çalışıyorum. (gülüyor)

Naim Dilmener'le hatıralar geçidi, saat yönünde: Hümeysra; *Güldünya Şarkıları*'nın ardından Filiz Kerestecioğlu, Ajda Pekkan, Aynur Doğan, plak şirketinden Özden Bora ve Aylin Aslım; Açık Radyo'da Sezen Aksu; Türkiye ziyaretinde Googoosh

Geçenlerde İlhan İrem'in 1978 tarihli bir televizyon kaydına rastladık. '78'de sen ne yapıyordun?

'78'de en güzel şeyi yaptım. Bir arkadaşla interrail sayesinde bütün Avrupa'yı dolaşmıştık, master'ın bitmesi şerefine. Interrail Türkiye'de henüz satılmıyordu, Sofya'ya gittik. Orada ilk yaptığımız şey de bir Lenin heykelinin önünde secde etmek. (gülüyor)

Gittiğin şehirler içinde seni en çok çarpan neresi oldu?

Şehir değil de, sakın gülmeyin, McDonald's, hamburgerci. Bir, paramıza çok uygundu, ikincisi karnımız doyuyordu. *Youth hostel*'lerde kalıyorduk. McDonald's olmazsa, ekmek, peynir, zeytin. Münih'te galiba, paramız azalınca kedi maması almıştık. Güzeldi ama, bayağı et yedik. Kaldığımız yerlerde çok ateşli politik tartışmalar hatırlıyorum. O zaman hâlâ Marksizm üzerine çok okuduğum bir dönemdi. En sevdiğim şehirse Paris'ti. Sonraları da tatil fırsatım olur olmaz hep oraya kaçmışımdır.

Kitapta erkek vokallerden İlhan İrem dışında bir de Erkin Koray var, değil mi?

Ergen Şoray. Epey de yer tutuyor kitapta. O hikâye doğrudur bu arada, gitarlı çıplak fotoğrafları var ama, gitarsızları da var, kimdedirler bilmem. Yiğidin malı meydanda olur diye fırlamış ortaya, zor zaptetmişler. (gülüyor)

Erkin Koray'dan bir kare as yapsan hangi şarkıları seçersin?

Yağmur birinci. Belki çok denenmiştir ama, bir arabesk şarkıyı tepeden turnağa değiştirerek bir rock şarkısı yapabilmek konusunda *Yağmur*'un üstüne kimse çıkamamıştır. Sevmediğim Erkin Koray şarkısı yoktur ki. *Öyle Bir Geçer Zaman ki*. *Silinmeyen Hatıralar*. *Yalnızlar Rıhtımı*. *Arap Saçı*... DJ'lik yaptığımda bu şarkıyı daha ilk notadan tanıır herkes, bu da ne kadar zor bir şeydir.

✻ **The Who Magic Bus**

Kim bu, Osibisa filan mı?

The Who. Şarkı beat'lerin babası Ken Kesey'nin otobüsünden ilhamla "Magic Bus". The Who'yla aran var mıdır?

Hiç yoktur. The Who ve benzeri gruplar bana hep fazla sert gelmiştir. Lisede falan dinlerdik de, pop ya da pop-rock hattına girdim sonra. Ama *Tommy* filmini severim. Çıktığı sene İstanbul'a gelmişim, "acaba seyredebilecek miyiz" diye düşündüğümü hatırlıyorum. Bu zamanların güzelliği de bu işte: Bir şarkı için plak firmalarına, bir film için sinema ithalatçılarına mahkûm değilsin. Gir, bul, seyret internette. O dönem Marksist eserlerle boğuştuğumuz dönemler tabii. Ben de çoğu insan gibiydim, önümüzde bir Marksist eserleri okuma kılavuzu, önerilen sırayla kitapları okuyorsun. Ken Kesey'e, *Guguk Kuşu*'na gelemedik yani. (gülüyor)

Guguk Kuşu, malûm, delilik üzerine bir roman. Obsesyon'un arka kapağında, Sezen Aksu "biraz deliliğe benzeyen bu ünlü-fan ilişkisi" diyor.

Ünlüler az çekmediler bu işten. Hayranın gözünde ünlüye ya da takıntısı her kimse ona duyulan aşkın, sevginin haklılığından hiç şüphe yoktur. Dünyada en çok o seviyordur onu, o korumak istiyordur. Bir noktadan sonra ama, herhangi bir şekilde el uzatılmayınca, gülümsemeyince, yüz verilmeyince, işler tersine döner. Çünkü paranoyak, şizofrenik bir ilişki bu. O kendi kafasında kim bilir neler kurmuş oluyor. Selami de "gidip bir öpücük alacaktım" gibi bir şey diyor, "aynı yatağa atıldık" diye yazmayı düşündüm bir ara, ayıp olur diye geri çektim. Bunların olabileceğini ve karşı taraftan buna yeşil ışık yakıldığını düşünüyorlar ve inanıyorlar buna. Sonra sonra vazgeçiyor ve eğer imkânı varsa çekiyor silahı.

Fan kulüpler gibi makûl örnekler de var. Senin

Mardin'de böyle üyeliklerin var mıydı?

Hey dergisinin gençlik kulübüne üyeydim. Yazım da çıktı dergide, haftanın üç şarkısını seçer, alta nedenlerini yazardın. Aldığım ilk plak Hümeýra'nın plağıdır. "Olmasa", 1969. Yine İstanbul'dayım yaz olduğu için, akrabalar birkaç kuruş vermiş, cepte para var, iki plak alabiliyorum. Diğeri de Ayten Alpman, "Kim Demiş Aşk Yalandır Diye". Hümeýra'nın ilk plağıydı, ama aslında kapağın renklerine çarpılmıştım. Beyazıt altgeçitte karşılıklı iki plakçı var, Özay Plak yanılmıyorsam, girdim, dinletti ve çok sevdim. Kadında tok ses, boğuk ses çok severim, bu yüzden Kibariye severim, Gönül Akkor severim. Bizde pikap yoktu Mardin'de, bazen Murathan'ın (Mungan), bazen başka arkadaşların evinde dinliyoruz. *Hafif Türk Pop Tarihi'nin (Bak Bir Varmış Bir Yokmuş, İletişim, 2003) zemin renklerini de o plak kapağından aldık. Tasarımcı Utku'ya (Lomlu) dedim ki "bu renkler olsun".* Baktı ki bir deliyim, "tamam" dedi. (gülüyor) Mektup yazdık, fotoğraf isterdik. İmzalayıp gönderenleri ekstra severdik. Derdik ki "bak, Mardin'miş demediler, gönderdiler". Göndermeyenlere de sevgin azalırdı veya ekstra nefret ederdin. (gülüyor) Bir kısmı kendileri imzalayıp gönderirdi bence, dinleyiciye saygıdan. Mesela Moğollar, Mavi Işıklar. Beşer kişi her biri ayrı ayrı imzalıyor.

Selami, eski eşi Münevver için şöyle diyor: "Meraksızın teki olduğu için merakı olanı deli sanır."

Ne güzel bir lafmış. (gülüyor)

Yunanistan'da meraki diye söylüyorlar, fakat bunu hem entelektüel merak anlamında kullanıyorlar, hem de ehlikeyf anlamında. Obsesyon'un girişinde de Nail Hardener şöyle diyor: "Bir tek 'merak' öğesi bir 'koleksiyoncu'yu tanımlamaya elbette yetmez, çok daha fazlası gerekir bu tür insanları tanımlamak için."

Meraki tam yerini bulmuş bence. Hayatı en iyi sürükleme biçimlerinden biri koleksiyonculuk. Hayata renk katma, hayatı anlamlandırma... Bende merak sonradan geldi ama. Bende ki koleksiyonculuğun sebebi parasızlığın benden hiç gitmemesinden, bilincimin altından da, üstünden de. Paran var, üç plak alıyorsun, gözün gibi bakıyorsun, aman kırılmasın, çizilmesin diye. Sonra beşincisi, altıncısı ekleniyor. Kaçınıcıda ben artık biriktireceğim dedim, allah bilir. Yani koleksiyon aslında önceleri mecburi. Koleksiyonumun coşması İstanbul'da oldu. Üniversite sınav sonuçlarını beklerken Kapalıçarşı'da tezgâhtar oldum. Haftalık 75 lira, yıl 1972. Fena para değildi. Dördüncü haftada ilk blucinimi aldım çarşının içinden, 55 liraya. Hesap kitap yapıyorsun, 20 lira ayırırsam üç 45'lik alabiliyorum veya üç lira daha eklersem bir LP. **The Who'nun sihirli otobüsünden kitaptaki lanetli otobüse, metrobüse geçelim. Kitap şöyle açılıyor: "Birkaç vücut hamlesi, bir-iki kafa darbesiyle girebildim metrobüsten içeri." Ve "bir işkenceydi bu araçlara binmek" diyorsun...**

Ben toplu taşımacıyım. Gideceğim yere toplu taşıma yoksa veya çok daraldıysam taksiye biniyorum. Araba kullanmam. Hayatım boyunca çok şey öğrendim otobüslerden, metrolardan, trenlerden. Biniyorsun Paris'te, orada yaşayanların vücut dilini, ne yaptıklarını öğreniyorsun, kitap mı okuyorlar, dedikodu mu yapıyorlar...

Ve sıkı kulak misafirliği yapıyorsun, twitter'da okuyoruz.

Gerek kalmadı, bağıra çağıra konuşuyoruz artık. Hiçbir biçimde hiçbir şeyimizi saklamaz olmuşuz. Belki daha iyi bir şey, böyle böyle özgürleşeceğiz. Bir şeyler sakladıkça, aman o duymasın, bu duymasın yaptıkça, kıstırıp bırakıyorsunuz kendinizi. Ama şimdiki bu hali bir

Bence erkeklik-kadınlık meselesinde, cinsel seçimler konusunda insanoğlu çok yeni. Otuz bin, kırk bin yıl diyorlar da, ne ki beş milyar yıllık dünyada? Son bulunan bazı şeylerden sonra Homo Sapiens'in 250 bin yıl öncesinde hiçbir biçimde varolmadığı ortaya çıktı. Yani ortaya çıkışımız ve bugünlere gelişimiz 250 bin yıl. Evrimin ortasında filanız henüz.

kakafoni. Bir de hoparlör açma olayı var, cevabı da duyuyoruz artık. Twitter'da bu diyaloglara başladığımdan beri beni mention'layıp "hoşunuza gider, bakın ne duydum" deyip yazıyorlar.

Bir de AVM diyalogları var...

Onlar çizgi de olmuştu Sanatacak sitesinde. Ama tramvay daha fazla, günde en az iki kere binerim tramvaya. Her seferinde duyuyorum bir şey. Büyük bir kısmı da belden aşağı. Nakleden bile ayrımcı olur, cinsiyetçiliğe bulaşır.

Selami bir de "Fortçuluk" yapıyor, hiç yakıştıramadık kendisine.

Tam da bunu yapabilir o bence. Dayak yemeydi ikinci gün de yapacaktı.

Ama 8 Mart Gece Yürüyüşü'nü de destekliyor.

Kafa gidiyor, geliyor. Mevsimler arasında bir hareketliliği var, deliliği iniyor çıkıyor. Kışın hâlâ ümit var, ilkbaharda ümit tükeniyor gibi oluyor, yazın hiç ümit kalmıyor. Fortçuluk da deliliğinin üst basamaklarında olmalı.

Bir de yankesicilik teması var kitapta. Selami metrobüste hep cüzdan derdinde.

Valla çok kurcalanır cepler, biri hep bağırır "çek elini" diye. Ben arka cepleri düğmesiz pantolon hayatta giymem. Bu kadar yoksulluk, bu kadar geçim sıkıntısı varsa, böyle şeylerin artması çok normal. Toplu taşıma araçlarının kalabalığı da bunu çağıran bir şey.

✱ **John Lennon Mother**

Beatles gibi başladı, ama tam değil.

Doğru yerdesin. John Lennon, şarkısı Mother.

Niğde'ye mi gidiyoruz, Selami'nin annesinin yanına? (gülüyor) Selami annesini güya seviyormuş. Parası için sever gözüküyor.

Fakat anne Selami'yi çok seviyor.

Belki de yanıliyorumdur, ama anneler son çocuklarını başka türlü sever gerçekten. Kitapta ihtiyacım olan, Selami'nin entrikacılığını üst seviyeye çıkarmaktı. Ablasını, abisini bile kazıklayacaktı. Onlar da sağlam ayakkabı değiller, ayrı konu. İstedim ki deliliği adım adım tırmansın, dört bir yandan, kardeşleri tarafından bile kuşatılmış olsun. Selami'nin karısı istemiyor Selami'nin annesini, o da büyük kardeşlerde kalıyor sırayla, ama onlar da istemeyince onlara ekstradan kindarlaşıyor.

Anne-evlat ilişkisi açısından şu cümle çok iyi: "Gel artık Selo, burnumda tütüyorsun." Ancak bir annenin söyleyebileceği bir cümle.

Çok duymuşumdur bunu, bana da söylenmiştir, eşim oğluma söylemiştir. Böyle bir şey var gerçekten. Annedeki çocuk tutkusu sevgiliye aşkı havada elli kat çevirir atar. Daha derin bir tutku bilmiyorum.

Annenle aran nasıldı?

Çok iyi.

Kaç kardeşsiniz?

Beş. Ama ben en büyüğüm. (gülüyor) "Büyük eşek" derdi babam bana Arapça, "ıxmar il-igbir".

Koleksiyonculuğuna ne derdi evdekiler?

Bekârken annem yakınırdı, toz kalkıyor diye kitaplardan, plaklardan. Evlenince "öyle çok yer boşaldı ki" demişti, bayağı sevinçliydi. Selami'nin karısı da çok şikâyetçi Selami'den. Ama başka konularda haklı. Selami bayağı kötü bir karakter. Hırsız, fortçu... Bakkaldan gofret alıyor yahu, bir de "geldiğinde kızıma veririm" diyor, hesapçılığa bakar mısınız? Dağıtımıcının arabasından iki karton sigara alıyor sonra.

Gilberto Gil'in lafı: "Yakından baktığında kimse normal değildir."

Zaten belki normallik insan cinsine aykırı bir şey. Normallik dediğimiz şey bir kurgu, belki genlerimiz ona henüz uyum sağlayamadı, belki bu konuda tam olarak evrilmedik. Olacak, ama kaç bin yıl sonra, Darwin bilir. Fransız devrimi ve sanayi devriminden sonra bir burjuva ahlâkı giderek yükselmeye başladı ya, 200-250 yıl içinde insana belki de hiçbir şekilde beceremeyeceği birtakım külfetler yüklediler. İyi komşuluk, herkes birbirine el versin,

"Mektup yazardık, fotoğraf isterdik. İmzalayıp gönderenleri ekstra severdik. Derdik ki 'bak, Mardin'miş demediler, gönderdiler'. Göndermeyenlere de sevgin azalırdı veya ekstra nefret ederdin."

günaydın, merhaba, nasılsın, gündelik hayat pratikleri... Bence bünye bu standart kalıpları içselleştiremedi. Hiç başınıza gelmedi mi, günaydın diyorsun, hiç cevap vermiyor, "borç mu isteyeceksin" der gibi bakıyor.

✻ **System of a Down**
Violent Pornography
Çıkaramadım.

System of a Down.

Özel olarak solcu denebilir mi, bilmiyorum ama, sıkı muhalif olduklarını biliyorum.

Şarkının adı kitaptaki iki temayı çağırıyor: Şapkalı fotoğraflar ve mülteci kadınlar...

Mülteci kadınların fuhuş sektöründe kullanıldıkları kimse için sır değil. Kaldı ki, demin anne-çocuk ilişkisinden bahsediyorduk ya, aç

kaldığında, küçük çocuklar aç kaldığında, yapmayacağın şey yoktur, kendini satmak dahil. Bu iyi bir şeydir demiyorum ama, olumsuzluktur falan da demiyorum. Sistem tarafından bu duruma düşürülmüşsen, kısıtılmışsan, ne yapabilirsin başka? Öyle bir eğilimi olmamasına rağmen trans birey haline gelip ailesini geçindirebilmek için fuhuş yapan babalar var göçmenler arasında. Kendi isteğiyle trans birey olanlarda bile fuhuş işinde büyük acılar çekiliyor zaten. Açlık berbat bir şey.

Peki şapkalı fotoğraflar? Selami dindar olduğu anlaşılan Diyanettin'e fotoğraflar satıyor, eski, siyah-beyaz, çıplak kadın fotoğrafları...

Diyanettin'in ilköğretiminde bu tarz fotoğraflar çoktan piyasadan çekilmiş olmalı. Acaba kendini o zamana ışınlanmış gibi mi hissediyor?

Ya da, Diyanettin ve benzerleri için yazdığım gibi: Gerçekten doymuyorlar. Selami de aslında az değil, ama Diyanettin'in libidosunun gücü ona bile fazla gelir.

Fatih Akın'ın The Cut filmini seyrettin mi? Müzikleri System of a Down solisti Serj Tankian'ın. İzlemedim. Sert bir film mi? Yoksa doğruya doğru mu demiş?

Çok sert sayılmaz, yanlış bir şey söylediği de yok... Obsesyon'da iki sahaf var, ikisi de Ermeni. Erman ve "herkesin Kemal diye bildiği Antranik"...

Antranik, Kapalıçarşı'da en çok duyduğum Ermeni isimlerinden biriydi. Pırlanta işinde çalışan ustaların büyük bir kısmı da zaten Ermeniydi... Selami Bakırköy'de Ergen Şoray plajının kapağını yürütmek için formül ararken profesyonel bir hırsızlık kurgulamak istemedim, inandırıcı gelmeyecektir diye. Ama, hiç ayrımcılık yapmayan Selami bile böyledir dedirtmek için kolay bir yol düşündüm. "Ben Ermeni değilim" diye düşünen sahaf Erman kendine öyle bir kılıf uydurmuş ki, cuma namazına gidiyor. Selami de onun cuma namazına gidebileceğini tahmin edebiliyor. Kaç kuşaktır Müslüman kisvesi altına girerek Hristiyanlığı gizleyen fazlaca bir nüfus var. Camiden çıkmayan, kraldan çok kralcı olan da var. Ermenilik netleşir Kemal'de, ama Erman Ermeni olduğunu hiç ikrar etmez. Fakat bizimkinin buna inancı tamdır, çünkü yaygın bir şeydir bu.

Şöyle bir cümle söyletiyorsun Antranik'e: "Gayrimüslim olsan sen de görürdün." Selami de iç sesiyle "Baskıyı çeken bilir" diyor.

Başka bir yerde "Benim tuzum kuruydu" diyor, "hem Türküm hem Müslümanım"... Ben bildim bileli dostlarımı, arkadaşlarımı seçerken illâ şu bölgeden, şu dinden, şu alandan diye sınırlamış değilim. Somer'in (Murat) çok güzel özetlediği gibi, "dünyaya aynı pencereden bakmayı" önemsemişimdir. Böyle olunca, arkadaşlarım da Hristiyan olmama son derece saygılı oldular. Ama benim yaşında olup da bu konuda çok çile çeken de biliyorum. Ben de küfür yemişimdir, "gâvur" mesela en çok duyduğumuz şeydir, ama kişisel olarak çok çekmiş değilim doğrusu. Ama bu, Antranik'in durumuyla empati kurup onun ne çekmiş olabileceğini görmeye engel değil.

Koleksiyonculuk ister istemez tarihle bir ilişki kurduruyor, konuşulmayı, bastırılanı hatırlatıyor, gösteriyor. Yakın geçmişle bu tür bir ilişki kurmayan için bazı şeyleri anlamak çok zor. 1915 gibi bir hadise bile Türkiye'de ancak '90'larla birlikte konuşulmaya başlandı...

Asıl belirleyici olan korku. Müslüman ve Türk olup da yine korkudan yazamayan gazeteciler, yazarlar çıkmıştır büyük ihtimalle. Daha kötüsü, kendini sosyal demokrat ya da insan haklarından yana tanımlasa bile, o dönem yapılanları doğru buluyor olması, haklı buluyor olması. İnsanın tüylerini asıl diken diken eden de bu.

SÖYLEŞİ: **YÜCEL GÖKTÜRK - MERVE EROL**

MÜZİK DOLABI

ÇEYREK DALYA, KESKİN VİRAJ

Low Double Negative

Low, bu sene 25. senesini devirmekte. Çıkışlarını o dönemin güncel müzik sahnesine bir isyan olarak yorumlamak mümkün, zira grunge ve hardcore'un geçer akçe olduğu bir dönemde ninni gibi bir tınıyla ses vermişler, "slowcore" diye pek hazzetmedikleri bir etiketle özdeşleşmişlerdi. O zamandan beri kaliteyi düşürmediler, arada caza, arada solo projelere kaçtılar, iyi kötü erişilebilir bir rock müzik türü icra edip birbirlerine tutunarak istikrarlı bir şekilde bugünlere geldiler. Düzyineyi tamamlayan son uzunçalarını *Double Negative* ise tahmin edilebilir bir patikada atılan yeni bir adımdan ziyade Low'un kendini baştan tanımlama anı. Elektronik sesler Low'a tastamam yabancı değil, ta 90'larda yer yer hasıl olan davul makineleriyle, 2007 ve 2015 tarihli *Drums and Guns* ile *Ones and Sixes* albümlerindeki sentetik deneylerle geçmişte de keşiflere girişmişlerdi. Ancak artık elektronik sesler müziğin süsünden ziyade ta kendisi haline gelmiş durumda. Albümü açan *Quorum* bıçak darbesi gibi inen statik sesleri ve iğdiş edilmiş vokal parçalarıyla ilerlerken

acaba yanlış albümü mü açtık diye şüpheye düşüyoruz. Sonra *Tempest*'a varıp kendimizi bir uçurumun içinde buluyoruz, perküsyonlar nabız atışlarına indirgeniyor, drone gürültüleri melodinin yerini alıyor. Şöyle bir soluklandıktan sonra fark ediyoruz ki değişik olan tek şey ambalaj aslında, Low'un yıllardır tanıdığımız özü aslında erişmek isteyen için yerli yerinde durmakta. *Double Negative*'i mücevhe kılan da bu olsa gerek, armonilerin ve melodinin biçim değiştirdiği, vokallerin tanınmaz hale geldiği bir kayıta dahi Low'un öteden beri şarkılarına sinen duygusal yoğunluğun, manevi zenginliğin ve gospel havasının hissedilmeye devam etmesi. *Always Trying To Work Out*'ta Mimi Parker ve Alan Sparhawk ses perdesinin arkasında birbirleriyle atışırken Low'un alışıldık tarzı ve yeni eğilimleri zahmetsizce birbirinin içinde eriyor. Bu enfes düzlemsel sıçramanın altında Low

kadar prodüktör BJ Burton'ın da imzası mevcut. Bon Iver'in sert makas değiştirdiği 22, *A Million* albümünden de sorumlu olan prodüktör, grubun eski usûl yazdığı parçaların üzerinden hızarla geçmek yerine, yabancı sesleri bizzat kompozisyonların ana hammaddesi haline getirmiş. *Double Negative*'i çarpıcı kılan bir başka sebep de, doğrudan politik bir albüm olmasa da, Trump ABD'sinin ve daha genel olarak ekosistemin içinde bulunduğu erozyon halinin yarattığı kaygıyla ilişkilenen bir kayıt olması. Low teslimiyet ile umut arasında asılı duruyor, *Dancing and Fire*'da "Bu son değil, sadece umudun sonu" derken *Rome*'da "Onlar bizi yok etmeden biz devranı döndürelim" diyerek kendilerini yalanlıyor, dünyanın darmadağın olmaya yüz tuttuğu bir dönemde başka yaşam tahayyüllerine sarılmaya çalışmanın çalkantılı ruh haline tercüman oluyor. *Double Negative* hem çeyrek yüzyıllık bir serüvenin hem de senenin en sarsıcı işlerinden. YİĞİT ATILGAN

DİRENİŞ TÜRKÜLERİ

Marc Ribot *Songs of Resistance 1942-2018*

Protest şarkılardan oluşan bir albüm çıkarmak Marc Ribot'nun aklında yıllardır varmış meğserse: "Wall Street'i işgal Et eylemleri sırasında, polislin gelip bizi dağıtacağına dair bir söylenti çıkmıştı. Sabahın erken saatleriydi ve insanlar şarkı söylemeye ihtiyaç duyuyorlardı. Tom Petty'nin I Won't Back Down'ını mırıldanmaya başladılar, ama sözler duruma pek de uymuyordu. Bu beni biraz kızdırmıştı. Tarihimiz tam da orada söyleyecek şarkılarla doluydu, ama kimsenin onlardan haberi yoktu." O

KARA TREN

ARETHA FRANKLIN

25 Mart 1942 - 16 Ağustos 2018

20. yüzyıl popüler kültürünün belki de en ünlü, etkili, çığır açmış kadın vokaliydi. 76 yaşında vefatının ardından *Respect* eşliğinde hatırasına lokma dökülmesi boşuna değildi. İdölu Sam Cooke gibi o da kiliseden, gospel'den geliyordu: Detroit'in en ünlü vaizi olan babasını dinlemeye gelenler arasında Duke Ellington'dan Ella Fitzgerald'a kalburüstü müzisyenler vardı. Cooke'un yolunu izleyerek soul'a doğru ilerledi, 60'ların ilk yarısında standart caz plaklarıyla iyi kötü bir yer edindi. Ama 1967'de Atlantic Records'a geçip Jerry Wexler'la çalışmaya başlaması her şeyi değiştirdi. *Chain of Fools*'tan *Think*'e doldurduğu plaklarla r&b listelerinin tepesindeydi. Eski bir Otis Redding hitiyken sivil haklar hareketinin, siyah mücadelesinin, kadın hareketinin aynı

anda marşı ve en iyi ifadesi olmayı başarabilmiş *Respect* bu dönemde geldi. Albert Goldman'ın deyişiyle "kurtuluşu erotik kılabiliyor", karşı kültür izleyicisini kilisedeymişçesine huşu haline sokabiliyordu. Meydanlarda Martin Luther King'in, tutuklandığında Angela Davis'in yanındaydı. 80'lerde bu sefer Arista'ya geçerek yeni bir kuşağa yeni hitlerle seslenmeyi bildi, Eurythmics'ten George Michael'a çok iyi eşleşmelerle adından söz ettirebildi. 44 Grammy adaylığının 18'ini kazandı, 1987'de Rock and Roll Hall of Fame'e alınan ilk kadın oldu. Arkasından diyecek başka bir şey yok: Respect!

RACHID TAHA

18 Eylül 1958 - 12 Eylül 2018

1996'nın kasımında çıkmaya başladığında Roll'a ruhunu üfleyen, zevkini belirleyen, arayışına tercüman olan oydu. İlk sayıda Erdir Zat, solo albümü *Olé, Olé* için yazdığı yazıda bu "metropol bedevisi" için şöyle diyordu: "Hepsinin ötesinde, Raşit Taha, kibar bir sokak serserisidir, isterse saçlarını sarıya boyar, bir ince bulursa alır, kesif dumanla kaplı tekno kulüpte kalbini dener, geceden derin bir nefes çeker, keyfi isterse beğendiği delikanlıyı umumi helada götürür... var mı bir diyeceğin, Mösyö!" Ertesi sayıda söyleşilerinden yapılan derlemede Rachid Taha uzun uzadıya *Olé, Olé*'ye, bu rai-techno füzyonuna uzanan günleri anlatıyordu: Fransa karşıtı olmalarına

rağmen Cezayir'de tutunamayışlarını, on yaşında Fransa'ya gelişini, okulda nasıl dışlandıklarını, barlara nasıl alınmadıklarını, en pespaye işlere mahkûm kalışlarını, gettolara hapsedilişlerini... Carte de Séjour (Oturma izni) grubunu, Trenet şarkısı *Douce France*'ı yorumlayarak ortalığı ayağa kaldırıışlarını... 70'lerin, 80'lerin evraksız göçmenlerinin sesi olan Rachid Taha, Gong gitaristi Steve Hillage'la ürettiği ve giderek geliştirdiği solo işleriyle gelenekselle techno'nun, punk'la rai'nin buluştuğu eşsiz bir füzyon yarattı. Ve ilkençliğinde Arapça tek bir nağme çalmayan radyolara başta *Ya Rayah* olmak üzere sayısız şarkısıyla girdi. Çok iş yaptı, ama çok erken gitti. Bizi çok değiştirdi, dünyaya çok şey kattı. Devri daim olsun.

günün ardından Ribot'nun tüm o şarkıların peşine düştüğü bir dönem başlamış. Donald Trump'ın başkan seçilmesi ise elimizdeki plağın yapılmasını bir zaruret haline getirmiş: "Trump ve onun mensubu olduğu hareket alarmı çaldırdı. Yaşamımın büyük bölümünü yurtdışındaki turnelerde geçirirken bir enternasyonalist haline gelmiştim. Onun bize özgü bir fenomen olmadığının farkındayım ve eğer olan bitenle hesaplaşmazsak, onlar bizimle hesaplaşmaya başlayacak."

Dünya politik şarkıları dev bir külliyyat oluşturunur elbette. Belli ki bu yüzden, Ribot İtalya, Meksika ve Birleşik Devletler gibi üç coğrafya ve daha kısa bir zaman dilimiyle sınırlamış kendini... Ama en renkli dostlarını bir araya getirip seçimlerini çeşnileriyle tatlandırmayı, bu arada daha önemlisi, eskilerin izinden giden yepyeni şarkılar yazarak bizzat tarihe katkıda bulunmayı da ihmal etmemiş.

Songs of Resistance'in başlama vuruşunu *We Are Soldiers in the Army* adlı gospel, rock ve bir caz saksofonuyla hemhâl olarak yapıyor. Fay Victor'lu bu açılışın ardından, Tom Waits hüzünlü bir *Bella Ciao* yorumuyla bizi karşılıyor. Üçüncü şarkıysa, Steve Earl'ün sesinden albümün ilk orijinal yapıtı, klasik bir country olarak başlayıp baş döndürücü bir rock marşına dönen *Srinivas*. Şarkı, 2017 Şubat'ında Kansas'ta, Müslüman oldukları zannedildiği için öldürülen iki Hintli arkadaş, Srinivas Kuchibhotla ile Alok Madasani hakkında: "Bir manyak tetiği çaktı / Donald Trump silahı doldurdu..." Sam Amidon ve Fay Victor işbirliğiyle dinlediğimiz *How to Walk in Freedom*'dan sonra gelen parçaysa Meksika'dan *Rata de dos Patas*. Ya da bizim dilimizle: İki Bacaklı Fare. "Pis fare / Sürün-gen / Yüz karası / Aşağılık ucube / İnsan değilsin sen / Cehennem zebanisi / Allahın cezası haşarat." Tüm bu hakaretler İspanyolca ediliyor, ama muhatabı Trump, Ohene Cornelius'un İngilizce rap'iyle önceden bilgilendiriliyor. Takipçisiye İtalya'dan bir diğer partizan şarkısı *Fischia Il Vento*'nun (Rüzgar Uğuldar) çevreci ve bosna nova bir yorumu oluyor: *The Militant Ecologist*. Onu, Pete Seeger'in anti-Vietnam şarkısı *Waist Deep in the Big Muddy*'nin muadili –cayır cayır elektro gitarlarıyla yakan– *The Big Fool* izliyor. Joan Baez'den de dinlediğimiz ünlü *Ain't Gonna Let Nobody Turn Me Round*'un kızkardeşi *Ain't Gonna Let Them Turn Us Round*'dan sonraysa sıra funky *John Brown*'a geliyor: "John Bown için deli derlerdi." (Hatırlayalım, Bob Dylan'ın da adına şarkı yaptığı Brown, Amerikan İç Savaşı'ndan önce köleliğin kaldırılması için isyanlar başlatmış beyaz bir papazdı.) Albüm, Syd Straw'lu çok sıkı bir folk şarkısı olan *Knock That Statue Down* ve ABD'deki siyah hareketinin simge isimlerinden Bertha Gober'in yazdığı *We'll Never*

Turn Back ile (yardımcı pilotlar Justin Vivian Bond ve Domeniva Fossati) sona eriyor.

Bu şahane şarkılar eylemlerde dillere düşer mi, bilinmez ama, Marc Ribot başta, tüm müzisyenlerin evladiyelik bir işe imza attıkları kesin. Ayrıca albümün tüm geliri, Trump politikalarına karşı yerel örgütlenmelere öncülük eden Indivisible Project organizasyonuna aktırılacakmış. İLKER AKSOY

YENİ DENEYLERE DOĞRU

Aphex Twin *Collapse EP*

'80'lerin ortalarında Amerika'dan yükselen house ve techno Britanya'yı da etkisi altına almış ve o dönemde gençlik yıllarını yaşayan neslin neredeyse tamamını rave kültürünün bir parçası haline getirmişti. House ve techno yeni bir ses ortaya koyduysa da, kendilerinden önce gelen herhangi bir müzikle (karşılıklı) bir ilişki kuruyorlardı ve tabiri caizse tek boyutlu ve tek hedefli türlerdi. Teknik olanakların daha ulaşılabilir hale geldiği '90'ların başı itibarıyla bu jenerasyon elektronik müziğin rönesansını başlattı. '70'lerde ortaya çıkan öncü müzisyenler Terry Riley, Wendy Carlos, Klaus Schulze ve nihayet Brian Eno'nun sunduğu atmosferik ve yatıştırıcı ambient mirasını techno'yla birleştiren The Orb (*Adventures Beyond the Ultraworld*, 1991) ve Aphex Twin (*Selected Ambient Works 85-92*, 1992) daha ilk albümleriyle başlarda ambient techno, sonraları ise (zorlama bir şekilde) IDM olarak anılacak türü geliştirdiler. Takip eden birkaç yıl içinde Biosphere, µ-Ziq, Underworld, The Black Dog, Autechre gibi isimler, elektronik müziği henüz aşılamayan bir zirveye

çıkardılar ve daha da önemlisi bu müziğin '90'lar boyunca üretilen pop ve rock sound'unun da bir parçası haline gelmesine katkıda bulundular. Bu grupların, sanatçıların tamamı, tekrar eden ritm ve melodileri kariyerleri boyunca kullanmaya devam ederken, Aphex Twin ilk albümü sonrası bu anlayışı terk etti ve başka bir yol izlemeye başladı. Önce, '94 yılında yayınlanan *Selected Ambient Works Volume II* ile davulları müziğinden ayırıp saf ambient sound'una kendi karanlık ve tedirgin edici yorumunu kattı. 95'te gelen *...I Care Because You Do*'nun ilk yarısında bugün alâmet-i farıkası olarak kabul edilen zorlayıcı ve dinleyiciyle melodik yapı arasında bir engel teşkil eden yüksek tempolu davulları ekledi. Albümün ikinci yarısı ilk albüme yakın duran daha "dinlenebilir" parçalara ayrılmıştı. '96 tarihli *Richard D. James Album*, bir öncekinde denediği yapının daha yetkin örnekleriyle birlikte sanatçının birkaç klasiğini barındırırsa da, pazarlanabilir olmak şöyle dursun, dinleyiciyi kovan bir düzen oturtmuştu. Bugünden bakıldığında, dinleyici beklentisiyle zerre kadar ilgilenmediği, kendi özel sound'unu yaratmaya odaklandığı, ama 2001'de gelen *Drukqs*'la kesinleştiği üzere bu yolda tamamen dağıldığı görülebiliyor.

uzunçalar

Alejandro Escovedo *The Crossing*
Billy F Gibbons *The Big Bad Blues*
The Coral *Move Through The Dawn*

Ekin Fil *Maps*
Gilberto Gil *OK OK OK*

Gözyaşı Çetesi *Karar*
Ibrahim Maalouf *Levantine Symphony*
Idles *Joy As An Act Of Resistance*
Iron & Wine *Weed Garden*
Lambchop *What Another Man Spills*
Macy Gray *Ruby*

Mark Lanegan & Duke Garwood *With Animals*
Medeski Martin & Wood *Omnisphere*
Miles Kane *Coup De Grace*
Paul McCartney *Egypt Station*
Paul Weller *True Meanings*
Richard Thompson *13 Rivers*
Taner Öngür & 43.75 *Sayko Ana*
Tom Morello *The Atlas Underground*
Turgut Berkes *Kara Kutu*

kısaçalar

Ceylan Ertem & Cumartesi Anneleri
Beni Bul *Anne*
David Crosby *Glory*
Lana Del Rey *Venice Bitch*
Marianne Faithfull & Nick Cave
The Gypsy Faerie Queen
Mark Knopfler *Good On You Son*
Kurt Vile *Loading Zones*
Sleaford Mods *Something Blue*
Soft Cell *Northern Lights*
Thom Yorke *Suspirmum*
Underworld & Iggy Pop *Trapped*

2014 sonbaharında yayınladığı *Syro*'da görülen ise 13 yıllık ara ve hazırlıkla birlikte müzisyenin "kurmak" istediği müziğe ulaştığıydı. İlk albüm haricinde, standart haline gelmiş bas ve davulla altyapı kurmaktan imtina edip, bu rolü melodi ve atmosfere bırakıp davulları müziğinin en görünür, birincil unsuru haline getirmeye gayret etmişti. *Syro* tüm bu unsurların kusursuz bir birleşimiydi. Davulların parçalardaki melodilerin birer parçasına, tamamlayıcısına dönüştüğü, ritmik özellikleri bakımından olmasa da, yapı olarak caza yakın duran bir albümdü. Kurduğu kompleks ve parçaların başından sonuna kadar gelişmeye devam eden, tekrar etmeyen melodik örgüler, sayısız davul vuruşuyla bezenmişti. Bir bölümünü sanatçının modifiye ettiği 138 farklı ekipmanla (synthsizer, sequencer, sampler vb.) kaydedilen albüm, elektronik müziğin ulaştığı en yüksek seviye olmakla kalmamış, hem 2000/*Kid A* (ki birinci ilham kaynağı Aphex Twin'di) sonrası yapılan müziğin zirve noktası, hem de yeni bir sese, yeni bir müziğe açılması muhtemel kapının ilk yoklanışı olmuştu. 2016'da gelen *Cheetah* gibi *Collapse EP*'si de o kapıyı kırma hazırlıkları, birer ara durak gibi görünüyör. Diğer tüm Aphex Twin kayıtları gibi tek başına değerlendirilebilir olmadığı gibi, karşılaştırılabilir bir dengi de bulunmadığı için yapılabilecek tek şey, kaydın özgünlüğünde ve büyüleyici kurgusunda geleceğe dair emareler aramak. UTKU TOY

Üçüncü albümünüz *Çook Alametler Belirdi*'deki "Kendi Bıraktığım İzlerde", Ursula K. Le Guin'in *Mülsüzler*'deki sevdiğimiz sözünü akla getiriyor: "Esas yolculuk geri dönüştür."

Ayşe Tütüncü: Benim bir parçamda da var o, "Eşikte", Bülent'in (Somay) yazdığı sözler. (Ayşe Tütüncü ve Timuçin Gürer şarkıyı söylemeye başlıyor: "Esas yolculuk geri dönmektir / Ne bir resim ne bir şarkı yanında / Esas yolculuk şimdi başlıyor / Hiçbir şeyin yok adından başka / Oradan başla...")

Biz de haftalık Express'in ilk zamanlarında o sözü şiar edinmiştik, solun tarihine yolculuk bağlamında. "Kendi Bıraktığım İzlerde"nin sözlerinin Le Guin'in "esas yolculuk" fikriyle düşündürücü bir gerilimi var: "Kendi bıraktığım izlerde yürümeye / Ne gücüm var / ne de anlamı var bunun." Bu bahsi sonraya bırakıp 35 yıl önceye gidelim. Bir araya gelişiniz nasıl oldu, sizi buluşturan neydi? 1983 Haziran'ındaki o ilk konserdeki şarkıları nasıl seçmiştiniz?

Saruhan Erim: Biz genelde 12 Eylül mezunlarıyız. (gülüyor) Boğaziçi'nin çok kulüplü, çok sahneli, yurtiçi-yurtdışı festivallere katılan, ses getiren faaliyetlerde bulunan ortamından geliyoruz. 12 Eylül'den sonra her şey kapatıldı, yasaklandı. Taksim'de üç kişi bir araya geldiğinde gözaltına alınmaları çok mümkündü. Benim tam mezuniyetime denk gelir o dönem. Çoğumuz toplanıp askere gönderildik. Zaten, "sakıncalı dönem" öğrencileriydik ne de olsa. 1982'de o kadar sessizdi ki ortam. Hiçbir şey yok. Sonra bir gün, "bir şeyler yapalım, bu böyle gitmez, insanlara bir yaşam enerjisi lazım, hareket edelim" düşüncesiyle buluştuk Ayşe, Mehmet Taygun ve Ezel Akay ile...

Ayşe Tütüncü: Bir tek Serdar Ateşer Boğaziçili değildi. Ama sonra kadroya girenler arasında İstanbul Erkek Liseli kısım da çoğaldı. Böyle iki disiplinin kompozisyonu gibi oldu.

Saruhan: Evet, sonradan farkettiğimiz üzre, İstanbul Erkek Lisesi disiplininin gelenler de hatırı sayılır sayıdaydı grupta. İstanbul Erkek Lisesi'nin ders dışı faaliyetlerine önem veren ekolünden gelip Boğaziçi'nin "bereketli" ortamında kendimizi iyice çiçeklenmiştik... (gülüyor)

Ayşe: Repertuarı nasıl seçtiniz dediniz ya, bir şarkı var "Ölümünden Önce Bir Hayat Vardır" diye. Onu da söyleyecektik. Fikir olarak bize çok uyuydu. Şarkıda devamlı herkese ölümünden sonra çok güzel hayatlar vaat ediliyor. Sonunda, bir çocuk annesine "anne" diyor, "ölümünden önce de bir hayat var mı?" Bu bizim için çok etkileyici, çok katmerli bir soru oldu Türkiye'nin o andaki konjonktüründe. Ama bazen bazı şarkıları repertuarından çıkarmanız gerekir. Biz de o şarkıyı söylemekten vazgeçtik, ancak o cümleyi repertuarın adı yapalım diye karar verdik.

Seçkiyi nasıl yaptınız? Ve o Macar şarkısı,

MÜZİK DOLABI MOZAİK: 35 YIL ÖNCE, 35 YIL SONRA

Umut bazen hatırlamaktır

Dile kolay, Mozaik 35 yıl önce "Ölümünden Önce Bir Hayat Vardır" başlıklı konserle başlama vuruşu yapmıştı. 35 yıl sonra aynı kadroyla (birkaç eksikle), aynı parçalarla (dört ilaveyle) "BurAda Müzik Var" festivalinde sahne aldı. Bir prova öncesinde, "erken gelen söz alır" parolasıyla yaptığımız oturumda, Ayşe Tütüncü, Saruhan Erim ve Timuçin Gürer'le 35 yılın öyküsünü özetlemeye çalıştık. Paul Valéry'yi analım: "Güzel olan hiçbir şey hülase edilemez." Mozaik'i dinliyoruz...

Mozaik 2018 (üstten alta, soldan sağa): Gökçe Gürçay, Timuçin Gürer, Ezel Akay, Saruhan Erim, Levon Balıkcıoğlu, Mehmet Taygun, Serdar Ateşer, Mehmet Tütüncü, Ayşe Tütüncü, Yağız Üresin, Sumru Ağırürüyen

“Szerellem Szerellem” nasıl girdi listeye?

Saruhan: Bir kış boyu buluştuk, herkes se-verek söylediği ve dinlediği parçaları orta-ya döktü. Dinledik, seçtik, tekrar dinledik, seçkiyi daralttık. İlk başta sadece bir ses çı-karmak arzusu vardı, ölü toprağı serpilmiş bir ortama biraz can verecek bir ses. O ilk repertuarın coşkulu protest bir yapısı vardır. Coşku verecek parçaları seçtik. Macar şarkısı da orada girdi işin içine. Çok sevdik o şarkı-yı, konseptte cuk oturdu. Müziği sevdik de sözler ne diyor, alâkasız bir şey olmasın diye çevirttik. Sözler de uydu çok.

Timuçin: Ben ve Bülent (Somay) Haziran ‘83 kadrosunda yokuz. Ben kasımda dahil ol-dum, Bülent ise ‘84 konserinde.

Ayşe: Yeni Türkü bir konsere gelmişti Boğaziçi’ne, ‘83 Ocak’tı. Yeni Türkü’nün müthiş militan, insanı ayağa kaldıran sesi vardır. Beni en çok etkileyen şey şu oldu: “İnsanlar bir araya gelip grup kurabiliyorlar” dedim. Ara verildiği anda, Ezel (Akay), Mehmet (Tay-gun), ben, üçümüz –birbirimizden uzaktay-dık– birbirimize baktık ve üçümüz de aynı anda kolumuzu havaya kaldırıp “hadi” işa-reti yaptık. Ve hemen yan yana geldik, “evet” dedik, “hadi biz de grup kuralım”. Ve ondan sonra hemen, ilk olarak Saruhan’ı ve Sumru’yu (Ağrıyürüyen) bulup grup için çalış-malara başladık.

Timuçin: Bu arada, bundan bir süre önce “Boğaziçi Müzik Topluluğu” adı altında, Dünya Halk Şarkıları adı verilen bir konserin hazırlıkları sürüyordu, ben onun içindeydim. Yıl 1982, Ali Bucak, Selen Şengöz, Müfide Pekin, Müge Gürsoy, Nalan Özsoy, Leyla Gencer, Tuğrul Tekbulut, Güzide Refiğ gibi isimler vardı o işin içinde. Hatta sonra Mozaik’in ilk kadrosunda yer alacak olan üç isim de: Mehmet Taygun, Ezel Akay ve Levon Balıkcıoğlu... Saruhan da askerliğini İstanbul’da yaptığından destek atardı gitar partisyona-larına. Boğaziçi’nde “bir şey yapmalı” diyen hissiyat iki ayrı kanaldan devam ediyormuş demek ki. Cunta yüzünden Türkiye’deki du-rumdan doğrudan söz edemiyorduk, ama dünyadan hayat ve direniş şarkıları söyle-yerek sesimizi çıkartıyorduk bir şekilde. ‘82 Haziran’ında “Dünya Halk Şarkıları” adıyla bir konser verildi. Ardından İstanbul ve Ankara’da vereceğimiz konserler yasaklan-maya başlayınca “genel prova” adı altında konserlere devam ettik, ‘82 sonbaharı ve ‘83 ilkbaharında. Ne de olsa çoğumuz Brecht’in epik tiyatro geleneğinden geliyorduk! İtalya’dan “Adio Lugano”, Filistin’den “Dinle Dinle / Isma Isma”, İran’dan “Afitabkaran Cengel / Ormanda Güneş Ekenler” –“Komünistlerin hepsini kestiniz ama, onlar şimdi ormanda birer yıldız”–, böyle birtakım tüy-ler ürpertici parçaları bir araya getirip çalış-ıyorduk, gene birçok dilde: Arapça, Farsça, Katalanca, Fransızca, Almanca, İspanyolca,

İngilizce... ‘82 sonbaharında askere gittim kısa dönem. Bu arada Mozaik’in çalışmalara başladığını duymuştum. Askerden dönünce bir yandan bizim konserler devam etti, bir yandan da ‘83 Haziran’ında Mozaik’in konserini izledim ve Ayşe’ye “ben Mozaik’te yer almak istiyorum” dedim.

İsmi konuşalım biraz. Mozaik nasıl konu?

Bir ara not: Buluşmamız öncesinde Mozaik şarkılarını dinlerken, MHP’lilerin 2009’da, TÜSİAD’ın “Doğu Raporu”ndaki “Türkiye bir mozaiktir” ifadesine, Alparslan Türkeş’e referansla, “Ne mozaığı ulan! Mermer, mermer!” deyişini hatırladık. O günlerde, Baskın Oran yazdığı cevabi yazıda en çabuk parçalan-mal zemenin mermer, en dayanıklısının ise mozaik olduğunu söylemişti. Özet: 35 yıl öncesinden bugüne baktığımızda, Mozaik adı gayet isabetli bir seçim olmuş.

Saruhan: Mozaik kelimesinin o günlerde akla getirdikleriyle günümüzdeki anlamları tastamam aynı değil. O zamanlar “kültür mozaığı” falan gibi deyişler bu kadar yaygın değildi, tabiri caizse, ayağa düşmemiştir...

Michael Hardt demiş ya, “umut bazen sadece geçmişte neler becerebildiğimizi hatırlamaktır”. Bazen de sadece durmak, durabiliyor olmak ve hatırlamak insana ve çevresine kuvvet veriyor.

Ayşe: TRT’de Mozaik diye bir müzik programı vardı, ama aklımıza oradan gelmedi. Aslında grubun bir ismi olması yasal bir zorun-luluk olarak belirdi. Konsere izin almak için grubun bir ismi olması lâzımdı.

Saruhan: Selimiye 1. Ordu sıkıyönetim ko-mutanlığının koridorlarını epey aşındırdık. Yeminli tercümanlar, dosyalar, evraklar fa-lan...

Ayşe: Üç defa reddedildi konser, sonra kabul olundu. Bir isimimiz olması lâzımdı, son de-rece teknik bir ayrıntıydı bizim için. “Bu işi yapmamız lâzım” ruh hali içinde “e, tamam o zaman” diyeceğimiz bir isim seçtik. Bir sürü öneri vardı, Sumru’nun önerdiği Moza-ik uygun geldi... Allahıyı pullayıp “biz bir mo-zaiğiz” diye menkıbeler yazmadık. Anlamlar sonradan geldi.

Saruhan: Tek kelime olması da hoşumuza gitti. Sonraki yıllarda hep “Grup” adlı gruplar kuruldu, Grup Gündoğarken, Grup Yorum, Grup Kızılırmak, Grup Vitamin... Sadece “Mozaik” denmesi için çok uğraştık, ama Grup Mozaik dediler uzun süre. (gülüyor)

Haziran 1983’e, konser ânına gidelim, yer neresiydi?

Timuçin: Hodri Meydan; Zincirlikuyu’da Le-vent Kırca’ların tiyatrosuydu.

Ayşe: Bu ekip için konserin Hodri Meydan’da oluşunun şöyle bir önemi vardı: İlk defa Boğaziçi Üniversitesi dışında bir yerde bir sa-nat faaliyeti yapacağız ve boyumuzun ölçü-sünü alacağız! İsim de güzel, hadi bakalım “hodri meydan”. (gülüyor)

Seyirci profili nasıldı?

Saruhan: Şunu hatırlıyorum: On tane Sümer-bank ayakkabılı sivil, bir o kadar üniformalı polis, arka sıradan “yamuk var mı” diye izli-yordu. Dışarıda da jandarmalar... Onlar her yerdeydi zaten.

Ayşe: Aslında hayret ediyorum, kayıtları din-lediğinizde bambaşka bir alkış sesi geliyor. Külliyyat için çalışırken bütün kayıtlar elden geçti, dinlendi. Klasik müzikte sonorite diye bir deyim vardır, sesin karakteri... O zamanın alkış sesi karakteri başka, nasıl yoğun...

Saruhan: Ufak “şak-şak”lardan oluşan bir şey değil. Patlayan bir şey.

Ayşe: O konserler insanların asude bir eylem biçimi olarak bir araya gelebileceği az sayıda-ki ortamlardı.

35 yıl sonrasına dönelim. Haziran ‘83’teki Ölümünden Önce Bir Hayat Vardır konserinde-ki ve aynı adlı albümdeki şarkıların yanısı-ra, Ardından (1985), Çook Alametler Belirdi (1988) ve Plastik Aşk’tan (1990) da şarkı-lar çalacağınızı duyurdunuz. Hangi şarkıları seçtiniz? Ve niye onları?

Timuçin: Dört adet eser çalacağız üç albüm-den. İkisi *Ardından*’dan, “Hareket Etmeli-yim” ve “Kör Uçuş”. Biri *Çook Alametler*’den, “Bir Bisiklet Gezintisi”. Biri de son albüm-den, *Plastik Aşk*’tan, “Bindokuzyüzseksen-bir”.

Ayşe: Bu tür seçimlerin tek bir nedeni hiçbir zaman olmaz. Bülent burada olsa daha farklı bestelere de el atabilirdik. Şimdi Bülent’siz çalışıyoruz. Gene de onun yokluğunu hisset-tirmeyecek şekilde organize olmaya çalış-ıyoruz. Hepimiz İstanbul’da yaşıyor olsak yine başka şarkıları da deneyebilirdik. Dört şehre dağılmış durumdayız. Pratik, ruhsal veya anlama dair bir sürü neden bir araya ge-liyor ve bu çıkıyor.

İlk konserdeki şarkılara ağırlık vermenizin nedeni 35. yıldönümü olması mı?

Saruhan: Onun da pratik bir nedeni var. O arkadaşlarla daha kolay bir araya geliyoruz. Vokal olarak daha zor olsa da enstrüman ola-rak görece daha kolay kombinasyonu olan parçaları seçtik.

Ayşe: Hem pratik nedenler hem de “biraz da başa saralım” gibi bir hissiyat var. Aşağı yu-karı 35 yıl önceki düzenlemelerle çalacağız.

2014’te yayınlanan Mozaik Külliyyat (1983-1995) box-set’inin kitapçığındaki “Moza-ik’e Borçluyuz” başlıklı yazısında, Erdir Zat Ardından’daki “Kör Uçuş” ve “Onüç”ü vur-guluyor. O iki parçanın Mozaik için bir nevi kimlik kartı olduğu söylenebilir mi?

Saruhan: Bir bakıma öyle denebilir. Ben

küt diye bu iki parçayı mı seçerdim, bilmiyorum, ama denebilir. Erdir'in seçtiği "Kör Uçuş" ve "Onüç", grubun kendisinin de bir "mozaik" olduğunun bir göstergesi hakikaten. Ağır rock dinleyenler, klasik müziği tercih edenler, çeşitli ülkelerin folk parçalarını ezbere bilenlerimiz var. Herkes diğerlerinin tarzlarını da biliyor, bir derece seviyor ve dinliyor tabii ki. Yoksa bu "mozaik" bir arada duramaz, işlemezdi zaten...

Ayşe: Bir parça deseniz "Çook Alametler Belirdi" parçasını seçerim. Ama beş parçalık hakkım varsa "Sappho ile Konuşma"yı da, "Bindokuzyüzseksenbir"i de katarım veya onu çıkarır "Gitmeliydik"i koyarım, e sonra "Kör Uçuş", "Hareket Etmeliyim", "Plastik Aşk", seçmek zor... "Onüç" Mozaik'i Mozaik yapan ve onu bir yere çekeştiren parçalardan biridir, çünkü Mozaik'in klasik müziğin çağdaş müzikleşmiş haline en çok yaklaşan parçasıdır. Ama "Çook Alametler Belirdi" herkesi kucaklayan bir parçadır. Ortaya bir on parça koyabiliriz herkesi kucaklayan, ama bir de yanlara çekeştirenleri de ele alabiliriz. Mozaik bunların hepsidir. O nedenle değil beş, on parça bile seçmek mümkün değil, zaten seçme yapmak istemediğimi de farkediyorum.

Saruhan: "Onüç", üç gitaristin bir akşamüstü oturumu esnasında filizlenen "o an" bestelerinden. Beste gelişip serpilme, Mehmet'in (Tütüncü) eklediği keman partiyonu ve Levon'un yazıp getirdiği flüt partiyonuyla devam etti. Sonunda, en başına ve sonuna kemandaki motifi önceleyen veya ardlayan motifler konarak yeniden bütünlendi, son haline kavuştu... "Çook Alametler Belirdi" ise hep beraber bestelenen ve bu sürecin gidişli gelişli olarak epeyce daha geniş bir zamana yayıldığı, yapı olarak senfonik rock diyebileceğimiz bir parça..

Timuçin: Bir kare as yapsam, "Çook Alametler", "Sappho ile Konuşma", "Bindokuzyüzseksenbir" ve "Plastik Aşk" olur herhalde...

Bu kare as Çook Alametler Belirdi'yi öne çıkarıyor, favori albümün o mu?

Timuçin: Benim favori albümüm *Mozaik Külliyyat (1983-1995)*... (gülüyor) O altı CD'lik box-set'te yer alan "Yayımlanmamış Besteler"i de çok severim...

Sizler için öne çıkan bir albüm, "eşitler arasında" bir birinci var mı?

Ayşe: Öne çıkma yok bende, çıkması da şart değil. Her albümün yeri ayrı; *Ardından* albümü el yordamı, deneysellik ve ortak beste yapmanın neredeyse en yoğun haliydi. *Çook Alametler Belirdi* albümünde şarkılarımızın hem sayısı hem oturlukluğu artmış, ayrıca "Ölümden Önce"deki vokal tecrübemizi kendi şarkılarımıza da aktarabilmiştik diye hissediyorum. *Plastik Aşk*'ta bazı parçalarda rafinelik, durulaşma, olgunlaşma artarken ve bir önceki albümde keşfettiğimiz köklerimizle ilişkimiz sürerken, bir yandan da

müziğimizdeki farklı yanlara çekmeler arttı sanki.

Saruhan: Beylik bir cevap gibi tınlayacak ama, gerçekten hepsinin ayrı bir yeri var bende. İlk albümü, parçalarını tek başıma gitarımla çalıp söyleyebildiğim için severim, diğer beste albümlerini de giderek daha iyi yakalayabildiğimiz "ensemble" olgunluğu açısından defalarca zevkle dinleyebilirim. Şarkı sözlerimizin "zamanın ötesinde" oluşu da ayrı bir zevk katıyor tabii.

Yeni Türkü bir konsere gelmişti Boğaziçi'ne, '83 Ocak'tı. Beni en çok etkileyen şey şu oldu: "İnsanlar bir araya gelip grup kurabiliyorlar" dedim. Ara verildiği anda, Ezel, Mehmet, ben –birbirimizden uzaktaydık– birbirimize baktık ve aynı anda kolumuzu havaya kaldırıp "hadi" işareti yaptık. Ve hemen yan yana geldik, "evet" dedik, "hadi biz de grup kuralım".

Mozaik'in sıradışı özelliklerinden biri, grupta beş besteci olması. Bir diğeri, hemenstrümantal hem şarkı bestesi yapmanız. Ayrıca, cover'lardan bestelere yol almanız. Bu çoğulluğu, çeşitliliği nasıl yorumluyorsunuz?

Ayşe: Lisedeki müzik çalışmalarımızın, üniversitedeki tiyatro ve çok farklı türlerdeki müzik çalışmalarımızın, klasik batı müziğiyle içiçeliğimizizin –mesela ben okuldayken bir yandan da konservatuardaydım hep–, ayrıca grup üyelerinin içinde edebiyatla yoğun bir alışveriş oluşunun getirdiği bir zenginlik, çok-yönlülük diyebiliriz, '70'ler ve '80'lerde yaşarken o döneme verdiğimiz tepkiler, grupça o dönemi, hayatı yorumlama çabası olarak da bakmalıyız herhalde. Bu bizi doğal olarak şarkı yapmaya da götürdü... 1983'teki sessizlikte o tip bir konserle ses vermemiz anlamlıydı, çünkü o cover'lar hayat doluydu ve bazen da hiciv doluydu, ama öyle devam edemedik, besteye yönelmemiz çok doğaldı. Mozaik'in bütün bestecileri grup kurulmadan önce de beste yapıyorlardı zaten.

Saruhan: Aslına bakarsanız ilki müthiş bir özellik değil bence. Beatles üyelerinin her biri de gruba beste vermişler onca yıl boyunca. En sevdiğimiz Beatles besteleri arasında grubun davulcusu Ringo Starr'a ait olanlar bile vardır. Aramızdaki tek fark, bizim biraz daha az tanınıyor olmamız. (gülüyor) Sorunun ikinci yarısı için cevabım şöyle: İyi ve

olgun bir besteci olabilmek için öncelikle iyi enstrümantalist olmanız gerekir. Bu yeteneğinizle, icra ettiğiniz parçalara size özgü unsurlar, renkler, tınlar katarsınız. Yani icraatınızı dinleyen, sizin imzanızı da duyar, tanır. Artık beste yapmanızın önünde engel kalmamıştır. Ama bu eskiden yapageldiğiniz müzikleri pat diye bırakacağınız anlamına da gelmez. Yani, yetişkin bir müzisyen zaten "çoğul ve çeşitli" bir uğraş içindedir.

Tür meselesine geçelim. Basın bülteninde "caz rock ve rock füzyon olarak tanımlanan Mozaik" deniyor. Demin andığımız yazıdaki tarif ise şöyle: "Mozaik (...) bir progresif rock grubudur. Mozaik ile arasında akrabalıklar kurabileceğimiz birçok progresif rock grubu gibi türler arasında gezer; etkileşim içinde olduğu elementleri soğuk veya sıcak füzyona tabi tutar. Zaten rock dediğimiz şeyin bizzatı kendisi füzyondur. Ne var ki, Mozaik bunu yaparken eklektik değil, kelimenin tam anlamıyla otantiktir."

Ayşe: Basın bülteninde "tür olarak ne var elde" diye topladık. Sırası önemli değil, hamurumuzda batı klasik müziği var, çağdaş müzik, rock, senfonik rock var, pop caza ağırlık veren var, caza doğru gitmiş olan var, Türkçe balad formu var. Yerel toprakla bağ derken, mesela "Sappho ile Konuşma"da nikris makamı, "Gitmeliydik" ve "Metruk"ta yerel ritm var. Yani bu toprakların dışından ve bu topraklardan gelen çeşitli formlar var. Bir de bizim "muamelemiz" var, neyi-neyle-nasıl-ne kadar-ne yapacağız diye defalarca bıkmadan merakla denemelerimiz..

Konserlerden konuşalım biraz. Not ettiklerimiz: 1989 Mayıs, Paris. 1989 Aralık, Aliaga Termik Şenlik. 1990 Haziran, Manyas Şenliği. 1991 Temmuz, Münih ve Nürnberg. Bu konserler içinde sizde en çok iz bırakan hangileri?

Saruhan: Türkiye'deki konserlerin tadı hâlâ damağımda bunca sene sonra. Dönemin diğer gruplarıyla beraber anılmaya başlamış olmamız hoştu. Bandırma Manyas Şenliği'nde, veya Mersin festivalinde bizi tanımadıklarını zannettiğimiz insanların karşısına çıkıp çalıp söylemek, karşılığında coşkulu bir tepki alabilmek güzeldi. Yurtdışı konserlerinde ise o yıllarda çok geçerli olan çok-kültürlülük konsepti vardı. Almanya'da bu konsept, özellikle toplumun mülteci azınlıkları absorbe edebilmesi için "multi-kulti" adıyla adeta bir devlet politikası haline gelmişti. Nürnberg'de bir adanın üzerinde koca bir kalabalığa çaldık, bizden önce ve sonra muhtelif milletlerden müzisyenler vardı; kendimi biraz "mostralık" gibi hissettiğimi hatırlıyorum. Türkiye'dekilerin tadı daha güzeldi.

Aliaga Termik Şenliği nasıldı?

Ayşe: O konserin "Aliaga Termik Santrali" denince akıllarda canlanan şeyle ilgisi yok.

Mozaik Haziran '83, ayakta: Ayşe Tütüncü, Levon Balıkcıoğlu, Serdar Ateşer, Saruhan Erim, Sabir Yücesoy, Ezel Akay... Çökenler, soldan sağa: Mehmet Tütüncü, Sumru Ağırürüyen, Mehmet Taygun

yasası” var. Mozaik olarak –ve kişisel olarak– 35 yıl geriye dönmek, sonra da bıraktığınız izlerden bugüne gelmek nasıl bir deneyim oldu?

Ayşe: “Kendi Bıraktığım İzlerde” yoğun bir duyguyu tasvir ediyor. Kendi ayak izlerin sana yolu açar, ama sonra yolunu değiştirmen gereken bir nokta gelebilir, şair de yeni bir dile başlama isteğinden bahsediyor ve “tüm bu yararsız döküntüleri kurumuş çalılar gibi ateşe vermek istiyorum” diyor. Bazen ben de evime bakıp onu diyo-

rum. Neyin artık miadı dolmuş ve atılabilir olduğuna karar vermek çok önemli bir mesele... Sözü ettiğiniz geri dönüşü ise biz bence *Külliyat*’ı hazırladığımız o iki buçuk yıllık sürede yaşadık. Hem de iki kere: Önce, başlarken geçmişe geri döndük, o sürenin sonunda da o geçmişin geleceği olan bugüne geri döndük, geçmişi de bir nevi yanımıza alarak.

Saruhan: Dört sene önce parçaları dijital ortama aktarıırken benzeri duygusal bir girdap yaşadık. Ama o duygusal anlarda bile bu işi yapmamızın bir nedeni, amacı vardı ileriye yönelik. Mozaik, dağılmasından yıllar sonra, hakkında çıkan bir yazıda “zamansız öten bir bülbüle” benzetilmişti. Bu saptama bizi onurlandırıyor, ama aynı zamanda bize şarkılarımızı zamanın derinliklerinde kaybolmaktan kurtarma görevini de yüklüyordu. Son yıllarda bazı düşünürler, Mozaik sözlerinin, parçalardaki kavramların günümüz için hâlâ ne kadar çok geçerli olduğu konusunda yazıp çizmeye, konuşmaya başladılar. Eh, bu durumda bize de “kendi bıraktığımız izlerde bir kez daha yürümek” düşüyordu.

Timuçin: Michael Hardt, *Radikal*’de Pınar Öğünç’le söyleşisinde demiş ya, “umut bazen sadece geçmişte neler becerebildiğimizi hatırlamaktır”. Bazen de sadece durmak, durabiliyor olmak ve hatırlamak insana ve çevresine kuvvet veriyor. Biz neyi yapabiliyorduk, nasıl yapabiliyorduk, bir hatırlayalım dedik. Sonra bakarız yolda...

SÖYLEŞİ: YÜCEL GÖKTÜRK - MERVE EROL

Organizasyon saati çalışmayan, her yerinden sular damlayan bir otobüse bir sürü grubu –Bulutsuzluk Özlemi, Yeni Türkü, Cem Karaca, bizi vs– doldurdu, hep beraber tıktıktı gittik. Yağmur, çamur ve çay içip ısındığımız o kiraathane vardı, bir sahne bile yoktu konser için. İnsanlar evlerinden tuhaf tuhaf, çekinerek bakıyorlardı. Bir yeşilcilik olayı yeşertilmeye çalışılıyordu, ama yerel halk hiç orali değildi. Sonuçta bir sahne olmadığı ve deli gibi yağmur yağdığı için köyün bugün salonuna atıldık. Orada elektrik vardı. Cem Karaca “çocuklar bırakın konseri, gelin şu köşede hep beraber şarkı söyleyelim” dedi. Ve ondan sonra çok eğlendik. Hepimizin şarkılarını hep beraber söyledik.

Plastik Aşk’taki kimi şarkıların sözleri, özellikle “Bildiklerimiz”inkiler çok güncel. Bu güncelliği, daha doğrusu devamlılığı nasıl yorumluyorsunuz? “Bildiklerimiz”i yazdığınız günlerin Türkiye’siyle “yeni Türkiye”yi karşılaştırdığınızda nasıl bir resim çıkıyor?

Ayşe: Polis daima kimlik sorar! (gülüyor)

Timuçin: Bu yılın başlarında, çalışacağımız parçaların seçimi sırasında “Bildiklerimiz” de gündeme gelmişti, ama ona şimdi girişmeyelim dedik... Sizin sorunuza ben de Meltem’e (Ahıska) sormuştum o zaman. “Ne kadar güncel gerçekten de sözler, sırrı ne bunun?” demiştim... Şöyle değerlendirmişti Meltem: “Çarpıcı bir devamlılık var, çünkü 12 Eylül darbesi ve onunla birlikte gündeme gelen siyasi, ekonomik, kültürel ve hatta öznel alanlardaki tahribat bugün derinleşerek sürüyor; hasarın

etkileri topluma daha da derinden nüfuz etmiş durumda. Ama belki büyük bir fark da var, o dönem “bildiklerimiz” bize dehşet veriyordu, yadırgatıcı bir etkiye sahipti. Bugünse bunlar o kadar normalleşti ve kanıksandı ki, biliyoruz ama, bildiklerimizi söylediğimizde pek de

“Kör Uçuş” ve “Onüç” grubun kendisinin de bir “mozaik” olduğunun bir göstergesi.

Ağır rock dinleyenler, klasik müziği tercih edenler, çeşitli ülkelerin folk parçalarını ezbere bilenlerimiz var.

Herkes diğerlerinin tarzlarını da biliyor, bir derece seviyor ve dinliyor. Yoksa bu “mozaik” bir arada duramaz, işlemezdi zaten...

bir etki yaratmıyor. Leonard Cohen’i anarsak, ‘herkes biliyor teknenin su aldığı, herkes biliyor kaptanın yalan söylediğini’...” Yani, biliyoruz da... (gülüyor)

“Kendi Bıraktığım İzlerde”yle başlamıştık, onunla bitirelim. Şarkıdaki “bırakılan izlerde” yürümek, Dylan-Van Morrison’vari “Don’t Look Back” tarzı bir olumsuzlama. Öte yandan, başta konuştuğumuz gibi, “esas yolculuk geriye dönüştür” diye bir “Le Guin

Dobra ironi

2007'nin *Suluşaka'sının*, 2011'de çıkan *İçimdeki İz'in* ve yedi senenin ardından Peyk'in üçüncü albümü *Lay Lay Lom* nihayet gün yüzü gördü. Arabeskten Ege havalarına, hip hop'tan reggae'ye türlü çeşit havada gezen albümün ipuçlarını on çok bilinen şarkıya anahtar yaparak İrfan Alış ve Özgür Ulusoy'dan almaya çalıştık...

✱ Led Zeppelin *Whole Lotta Love*

Özgür Ulusoy: Bu babalar kuralları daha çok kendileri yazdılar, sonra civıtanlar, iyice coşanlar oldu, ama şimdilerde olabildiğince gerçek olmak veya öyle görünmekle ilgili bir damar daha baskın sanki. Tabii bize gelmez bu şarkıdaki gibi artistik işler... İlerde yaparsak da saniyesi saniyesine yazılmış bir mizansen olur belki..

İrfan Alış: Ben açıkçası sahnede olmanın artık eskisi kadar anlamı olduğunu düşünmüyorum. O '68 romantizminin ve idealizminin yok olduğu sanal bir dünyadayız artık. Çoğumuz akıllı telefonlara hapsoldük. Led Zeppelin'in bu şarkıyı söylediğiyle bizim çaldığımız sahne aynı değil. O zamanları özlemektir Robert Plant belki ama, bence asıl özlenen müziğin topluma hükmetme kapasitesi ve etkileme gücü. Şu an müzik çok daha az etkili.

✱ Moğollar *Eastern Love*

İrfan: Zor bir şey grup olmak. Ama olduğunda da çok güzel bir şey. Moğollar elli yılı devirdi. Biz de yirmi yılı. Huyumuzu suyumuzu biliyoruz artık. Sahnede, stüdyoda bu aynı. Soluğumuzu aynı anda alıp veriyoruz gibi bir şey müzik yaparken. Ama hele bir duruşa sahip olmak iddiasına sahipseniz Moğollar gibi, bir grubu sürdürebilmek zor ötesi bir şey.

Özgür: Çok büyük işler yapmış kişiler bunlar. Şarkıları yerel-evrensel geyiğini yapmadan kendiliğinden yolunu bulmuş gibi. Onun için, bu şarkının söylendiği dil falan, bizim baktığımız coğrafyadan çok da farketmiyor sanki.

✱ Cem Karaca *Dervişan Beni Siz Delirttiniz*

İrfan: Çok değişik bir anlatım. inanılmaz renkli bir kişilik. Müziği de onun gibi. Şarkı sözlerindeki cesaret takdire şayan.

✱ Peter Tosh *Legalize It*

Özgür: Roots rock reggae... Çok güzel tarz. Bir de adam Bob Marley'in yanında: Bazen bir futbol takımında iki tane Messi gibi bir durum olur, "haksızlık bu" dersin ya içinden, bu ikisi de öyle bence. Söylemde biraz sıkıntı var benim bakış açım göre. İsyen tamam, çok güzel hatta, ama pek ayağı yere basan bir öneri değil gibi...

İrfan: Peter Tosh bana çok hitap etmezdi, ama sonra *Johnny B. Goode*'u keşfettim. Sonra da gruptan ayrılış şeklini ve dikkatliliğini takdir ettim. Reggae bize hep başka bir şeymiş gibi gelmiştir. İnsanın karakterini bile değiştirir. Cool olursun bir anda. Yürüyüş ve duruşun bile değişir. Peter bu cool imajını taşır beynimde.

✱ Müslüm Gürses *Benim Meselem*

İrfan: Yeni albümdeki *Sabret*'i Müslüm Baba söylemeliydi. Tam onun şarkısı aslında, ne yazık ki bu mümkün olamayacak. *Sabret*, arabesk yapanların artık "batsın bu dünya" demediği günlerde yapıldı. Onlar varolan iktidara bağlı ve düzenden memnun gibiler. Oysa sokaklarda hâlâ yüz binlerce çocuk işçi var. Ve gelir dağılımı adaletsiz. Orhan Baba, Ferdi Bey gecekondu-ların babaları değil artık... Arabesk yozdu çoğu zaman, ama bazen güzel şeyler çıkardı karşına. *Sabret* bu fikirden doğdu. Mısır arabeskine yakın bir sound denedik.

Özgür: İrfan ilk günden beri *Sabret* için arabesk deyip duruyodu, ama o genelde kendi duyduğuna en yakın şeyi söyler, biz anlamaya çalışırız. Bu kez yayılları yazan kişi olarak "*arabeskin gözü mü bak, emin misin*" falan diye birkaç kez sordum, he dedi. Ben de al o zaman dedim. Daha önce hiç çalışmadığımız bir tarzı, yapabildiğimizi gördük, bu zaten güzel, bir de üstüne arabeskçilere de teknik anlamda bir şeyler önerebildiğimizi düşünüyorum, bu daha da güzel.

✱ Haris Alexiou *Erinaki*

İrfan: *Uyan*, Yunan şarkısı *To minore tis avgis*'in Türkçeleştirilmiş hali. Ne gerek vardı diyecek-

ler olabilir. Bu şarkıyı havalandırmak istedik bu ülkede de. *Denizdeyim* ise kendi melodisini taşıyan yepyeni bir şarkı. İkisi de içimize sindi.

✱ Selda Yuh Yuh

İrfan: Selda hep vardı, ama sadece anaakım medyada aforozluydu. Sonradan işler değişti. Aslında geri dönen Selda değil, o hep buradaydı. Geri dönmüş olan iyi bir piar ve "management" ile dünyaya pazarlanması.

✱ Cartel *Yetmedi mi*

İrfan: Cartel çok severdim. Alamancı ailelerin orda büyümüş fırlama çocukları olarak yaptıkları müzik çığır açtı ülkede. Şimdi rap, hip hop adına ne varsa onların ortalığı yıkmasının sonrasında oldu. Bizim yeni albümde Fuat da var. *Her Ayın Elemanı* diye bir albüm yapınca ondaki espri ve ironi yeteneği dikkatimi çekmişti. *Lay Lay Lom*'u uçuracağını düşündüm, uçurdu :)

✱ Ahmet Kaya *Başkaldırıyorum*

İrfan: Ahmet kaya'nın sözleri beni hep "düzgün kaybetmenin onuru"na götürür. Öyle bi şey vardır. Mesela bu şarkıda sözler verir bize. Neden? Aslında amacı nedir? Kaybetmek korkunç bir şeydir bu toplumda oysa. Sınavı kazanan çocuğuyla övünür teyzeler, okulu boykot eden çocuğuyla değil.

✱ The Clash *Know Your Rights*

İrfan: Çok severim Clash. Söz ve şarkı açısından etkilemiştir beni. Dobralık konusunda da. Konuları ele alıp dans ve heyecan verici düzenlemelerle aslında hepimizin bildiği sade gerçekleri saf bir şekilde anlattılar. "*Murder is a crime -unless it was done, by a policeman... or an aristocrat...*" (Cinayet suçtur -bir polis veya aristokrat tarafından işlenmezse...) Çok terbiyesizce ve sade olarak, tam da bizim bazen yaptığımız gibi :) Tam alınandan vuruyor sözleriyle sistemin zavallılığını.

Özgür: Dünyada bağımsızlık ya da en azından yaygın olanın dışında olma iddiasındaki her popüler müzik müzisyeni yeni bir söz ve müzikal dil peşinde. Öte yandan muhalefet çok tehlikeli iş, şu açıdan: Eğer ciddi muhalefet yaptığını düşünüyorsan, ama buna rağmen çok görünür bir haldeysen, yaptığın iş senin zannettiğin şey olmayabilir. Yine de bu yaptığınız işin kıymetsiz olduğunu göstermez tabii de, toplumun gazını alan bir araç olma ihtimalini düşünmeli muhalif olduğunu düşünen her müzisyen. Tabii bu söylediğim şey bu grup için geçerli midir, ona bakmak lazım, öyle ortadan söyledim ben :)

SÖYLEŞİ: M.E.

Adorno'nun müzik yazıları ilk kez Türkçede

*Artık Beethoven gibi beste yapılamaz ama
düşünürken onun besteleme yöntemi
model alınmalıdır.*

Johann Sebastian Bach, Wagner, Schubert,
Beethoven, Schönberg vb. besteciler,
caz, opera, hafif ve ciddi müzik, müziğin
toplumsal işlevi, kültür endüstrisindeki rolü
ve açmazları üzerine yazılarını bir araya
getiren bu seçki zamanının çok ötesinde
düşünebilen T. W. Adorno'nun tavizsiz negatif
diyalektiğinin has örneklerini kapsıyor.

Müzik Yazıları

Theodor W. Adorno

Hazırlayan ve Çeviren: Şeyda Öztürk

Sanat, 288 s.

YAZARIN YKY'DEKİ DİĞER KİTAPLARI

Cogito 36

Adorno: Kitle, Melankoli, Felsefe

Yaz 2003

Üç Aylık Düşünce Dergisi, 328 s.

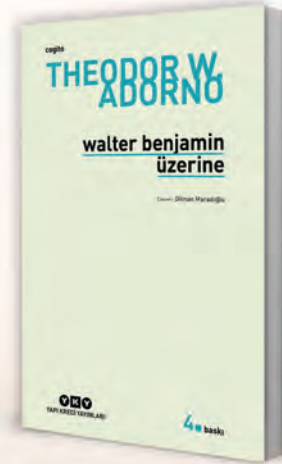

Rüya Kayıtları

Theodor W. Adorno

Çeviren: Şeyda Öztürk

Cogito, 88 s.

Walter Benjamin Üzerine

Theodor W. Adorno

Çeviren: Dilman Muradoğlu

Cogito, 164 s.

Yeni albüm Hunter'daki avcı kim?

Anna Calvi: Albümün ismi geleneksel olarak erkeklere atfedilen bir iktidar ve kovalama pozisyonunu benimseyen bir kadını yansıtır. Yeniyetmeyken, özellikle queer bir yeniyetmeyken ne tür bir kadın temsiline bana yardımcı olabileceğini hayal etmeye çalıştım. Kadının avcı olduğu, hayatın içine karışıp dünyayı sahiplendiği, kendi hikâyesinin kahramanı olduğu, hiçbir utanç duymadan istediği her şekilde keyif ve haz almanın peşine düştüğü bir tahayyül bana çok önemli geldi. Hayalimde kusurlu, hayvansı, kararlı ve dağınık bir kadın belirdi. Bunlar bir kadının zaten olduğu, ama kültürümüze yansımayan olgular. Toplumsal cinsiyet kavramı bir yelpazeyi tanımlıyor. Mutlaka yelpazenin iki ucunda var olmaktan mesut olan bazı insanlar var, bunda bir sorun yok. Ama başka bir dünyaya doğsalardı, kendilerini bu ikili sistem üzerinden tanımlamayacak birçok insan da mevcut. *Hunter* ile dibine inmeye çalıştığım soru da bu aslında. Kadın ya da erkek olmak ne anlama geliyor? Kültürümüz gerçek insanlarla ilgisi olmayan bazı basmakalıp kodları sürekli pekiştiriyor. Bu son derece kafa karıştırıcı.

Geçmişte "Eliza" ve "Suzanne and I" gibi şarkılarda cinselliğinize, "I'll Be Your Man"de toplumsal cinsiyet algınıza dair ifadelerde bulunmuştunuz, ancak bu konuları bugüne dek hiç bu kadar doğrudan ele almamıştınız.

Aslında ilk albümüm 2011'de yayınlandığında içinde kadınlara dair birçok şarkı vardı. Hatta kendim bile şarkıların bu kadar kadınlara dair olduğunun farkında değildim, zira bu durum benim için çok normaldi. Sonra kendimi biraz korunmasız hissettiğimi anımsıyorum. Endişeliydim, çünkü 2000'lerin başında Beth Ditto'ya nasıl davranıldığına tanık olmuştum. Hakkında yazılan bir makale "Beth Ditto, lezbiyen" diye başlayabiliyordu. Kimse "Ed Sheeran, heteroseksüel" diye yazmıyor, ama "Beth Ditto, müzisyen" yerine lezbiyen olarak tanımlanabiliyor, bu anlaşılabilir bir durum. Ama aynı şey benim başıma gelmedi. İnsanların müziğimi dinlediğini, içindeki queer olmaya dair sözleri duymaya ihtiyacı olanların duyduğunu, ihtiyacı olmayanların ise bir sebepten ötürü fark etmediğini düşünüyorum. Hiçbir zaman sınırlanmış hissetmedim, ama bugün daha da cüretkâr hissediyorum kendimi. *Hunter* kendimi daha önce sorgulamadığım bir biçimde sorgulamama, bastırdığım bazı şeyleri didikleme yol açtı. Toplumsal cinsiyet kavramının bana kişisel olarak ne ifade ettiğini keşfetmek istediğim bir noktadaydım. Bunlar benim için son derece önemli meseleler, eğer öyle olmasaydı yaptığım işe de yansımazlardı. İlginç bir dönemden geçiyoruz, bu tür meseleler kendilerine ana akımda daha çok yer buluyor.

MÜZİK DOLABI

YENİ ALBÜMÜYLE ANNA CALVI

Mutluluğun başkaldırı ile ilişkisi

Anna Calvi, müzisyen. Ve ötesi. Sanatçı-filozof. Judith Butler'la aynı burçtan, yükseleni şarkıcı-şarkı yazarı. *Cinsiyet Belası'nı*, *Kırılğan Hayat'ı*, *İktidarın Psikik Yaşamı'nı* şarkılara dökmüş gibi. Ya da tersi: O eserler Calvi'nin kendi deneyiminden hareketle yazdığı şarkıları yankılıyor gibi. Yeni albümü *Hunter* vesilesiye huzurlarınızda...

Kendinize dair kişisel olguları açığa vurmak zor değil mi?

Sanat tam olarak da bu zaten. Hayatta riskler almak lâzım, yoksa anlamı olmaz. Birilerinin müzik aracılığıyla benim dünyama girebilmesi, bu atmosferi hissetmesi bana heyecan veriyor. Ergenlik dönemimde de gay olduğumdan şüpheleniyordum, ama bunu etrafta pek erkek olmamasına bağlıyordum. Üniversitede birkaç erkek arkadaşım oldu, sonra ilk kez bir kadınla beraber oldum. Kafa karıştırıcı bir dönemdi, tanıdığımız tek queer insanlar birbirimizdik. Keşke o hisleri ne anlama geldiklerini sürekli sorgulamadan, utanç duymadan yaşayabilseydim. Dediğim gibi, ilk albümüm yayınlandığında queer bir albüm olarak tanımlanmasından endişelendim. İkinci albüm *One Breath* sekiz yıllık bir ilişkimin sona ermek üzere olduğu dönemde yazıldı. Biraz sözlerin arkasına saklanmaya çalıştım, yaşadığım ayrılığa dair konuşmak istemiyordum, bu da şarkı yazmaya çalışırken pek yardımcı olmuyor. Ama bu sefer her şeyi ortaya döktüm. *Hunter'ı* yazarken yeni bir ilişkiye başladım, Paris ve Strasburg'da yaşadım, her açıdan yeni bir başlangıçtı. Müziğime en az benim kadar ilgi duyan birinin hayatımda olması muhteşem, o olmasaydı bu albüm de ortaya çıkmazdı.

"Alpha" şarkısında cinsellik, toplumsal cinsiyet, iktidar ve dil kavramlarıyla oyun oynuyorsunuz.

"Alfa" kelimesini duyduğumuzda hemen bir erkekten bahsedildiğini varsayıyoruz. Kelimeleri kullanış biçimimiz kendimizi algılayış biçimimizi de etkiliyor. Bu karakter özelliğinin erkeklere özgü olmadığının altını çizmek istedim. Tanıdığım en dirayetli insanlardan

bazıları kadın, çünkü dirayetli olmak zorundalar. Bu algı erkekler için de iyi değil, kırılganlıklarını gösteremiyorlar, duygularına dair konuşmıyorlar, bunlar insan olmakla taban tabana zıtlaşan olgular. Erkekler de kadınlar gibi bazı kalıplara uymak zorunda hissettiklerinden köşeye sıkışıyorlar. Bu sadece feminist bakış açısıyla engelleyici değil, rahatsızlığım bedenimle kimliğim arasındaki ilişkiden ve çarpışmadan da filizleniyor. Küçüklüğümde beri kimliğimi kadınlık üzerinden kurmadım. Bedenimi değiştirmeye girişecek kadar tuhaf hissetmesem de bedenimle aramda hep bir kopukluk mevcuttu. Ergenliği deneyimlemek zordu, vücudum kadınsılaştıkça ona daha da yabancılaştım. Bu albüm için çekilen videolardan birinde göğüslerimi vücuduma bantlayıp düzleştirdim ve bunun ne kadar özgürleştirici olduğunu düşündüm. Ergenlik dönemimde kadın vücudunun içinde büyüyor olmanın travması aklıma geldi, o zaman da göğüslerimi olabildiğince saklamaya çalışırdım. Vücudum şöyle ya da böyle olduğu için belli davranışlarda bulunmam gerektiği fikrine hiç alışamadım. Kendimi trans hissetmiyorum, farklı zamanlarda daha eril ya da dişil olabiliyorum. Sanırım en iyi si tüm etiketleri yok etmek. Kadınların belli açılardan daha zayıf olduğu fikri saçmalıklardan ibaret. Kadın olmak anlayışlı, uysal ve uyumlu olmakla özdeş, anatomimden dolayı neden bu ideallere öykünmek zorunda olayım? Bunun dışında "alfa" diye tabir edilen hangi cinsiyet olursa olsun, ne kadar gösterişli ya da cesur olursak olalım, eve gittiğimiz zaman paranoyak, güvencesiz ve hassas hissediyor olmamız da beni cezbeden bir durum. Dışarıya karşı son derece kendinden emin olan ki-

şilerin içerde emniyetsiz hissediyor olmaları ilginç karakter tahlillerine alan açıyor. Şarkılarda güzellik ve çirkinlik kavramları yan yana yer alıyor, güçlülük, zayıflık, avcı olmak ya da av olmak, bütün bunların hepsi varoluşumuzun bütününe tanımıyor.

Kelimeleri sunuş biçiminiz de farklı. Çıgıllardan baştan çıkarıcı falsettolarla uzanan bir yelpazede geziniyorsunuz.

Geçmişte sesimin daha düşük tonları üzerine daha çok gidiyordum. Ama *Hunter*'ın daha içgüdüsel, vahşi ve kontrol dışı olmasını arzu ettim. Hem daha gürültülü hem de daha yüksek perdeden söylemenin bu hisleri keşfetmek için iyi bir yol olacağına kanaat getirdim. Bu şekilde vokal yapabilmek için bütün bedeninizi harekete geçirmelisiniz, ifade etmeye çalıştığınız hisler ve düşünceler dışında başka hiçbir şeye yer kalmamalı. Tutkumu müziğime yansıtmak istiyorum. Flamenko kıyafetleri giymemin sebebi bu, flamenkodaki drama hissinin müziğime yansımaları arzu ediyorum. Kırmızı rengi tercih ediyorum, sahnede kıpkırmızı rujlar sürüyorum. Kırmızı bana eti, kanı ve tehlikeyi çağırıştırıyor, benim için çok daha ilkel bir yerden filizlenen bu albümün rengi de kırmızı.

İkinci albüm *One Last Breath* ile *Hunter* arasında beş sene girmesinin sebebi neydi?

Beş yıldır suskun olmamın sebebi her şeyin yerli yerinde olduğundan emin olma istegimdi. İnanmadığım bir müziği paylaşmak istemedim. Dünyada o kadar çok müzik ve gürültü mevcut ki, bunlara yenisini eklemenin tek sebebi tutkuyla söylemek istediğiniz bir şeyler olması olabilir. Arkasında durabilecek kadar güçlü hissettiğim şarkıların olgunlaşmasını beklemem gerekti.

Beş senedir yeni bir albüm kaydetmeniz de boş durmadınız, Marianne Faithfull ve David Byrne gibi isimlerle işbirlikleriniz oldu. Geçen sene de deneysel tiyatro yönetmeni Robert Wilson ile birlikte çalıştığınız, E.T.A. Hoffman'ın şehvet, canavarlar ve delilik üzerine bir öyküsüne dayanan *The*

***Sandman* isimli operanın müziklerini bestelediniz.**

Opera benim için çok stresliydi. Wilson bütün süreci doğaçlama yürütüyordu, gidip bir şeyler çalışıyordu ve hemen o an, oracıkta, otuz kişinin önünde benim de doğaçlama bir şeyler üretmem gerekiyordu. Çalışma yöntemi bana da ilham verdi, riskler almanın ve kendimi sürekli diken üstünde tutmanın önemini ondan öğrendim ve bunu yeni albüme de yansıtmaya gayret ettim.

***Hunter*, queer kimliğine dair söyleyecek**

Bana feminenliğin alternatif bir biçimiyle ilişki kurduran ilk müzisyen Patti Smith. Bir şarkıda gerçekten özdeşlik kurabildiğimi düşündüğüm ilk kadın Gloria'da karşıma çıktı. Sadece kendisi olan ve kimseye hesap vermeyen bir kadın. Cinselliğinden utanç duymuyordu, güçlüydü ve özgürdü.

sözü olan son dönem albümleri arasında sayılabilir.

Doğru, ben de Christine and the Queens, Perfume Genius ve Ezra Furman gibi isimlerden etkilendim. İnsanların "Bundan daha fazlası var mı?" ya da "Bir şeyler daha iyi olamaz mı?" gibi soruları sorabildiği heyecan verici bir dönemdeyiz. Bu son derece önemli bir gelişme ve kalıcı bir değişimin kapılarını açmasını umuyorum. Elbette bir ütopyada yaşamıyoruz. "Indies or Paradise" şarkısında bir yağmur ormanında bir hayvan gibi dizlerimin üstünde ter içinde emekliyorum, mutluluğu ve özgürlüğü kovalıyorum, nakarat geldiğinde gökyüzüne bakıp birinin çıkageleceğine inanıyorum. Son derece görsel bir şarkı, gözümde bir film gibi canlanıyor. Aslında hepimizin içinde bir iyimserin yaşadığını anlattı-

"Kendimi trans hissetmiyorum, farklı zamanlarda daha eril ya da dişi olabiliyorum. Sanırım en iyisi tüm etiketleri yok etmek."

yor. Sevdanın bizi tüm pisliklerden kurtarabileceğine dair bir iyimserlikten bahsediyorum. Hayatımız boyunca çamurun içinde yol almaya çalışıyoruz ve bir gün biriyle tanıştığımızda o kişinin bizi tüm kötülüklerden uzaklaştırabileceği umudunu taşıyoruz. Bana göre aşka duyulan inanç ile dini inanç aynı şey. Bu inancı hem trajik hem de harika buluyorum. Kız arkadaşımı gördüğümde içim her şeye dair umutla doluyor. Ama gerçek şu ki hayat hep kötüye gidiyor ve sonunda ölüyor.

Geçmişte toplumsal cinsiyet tanımlarından nasıl kurtulmak istediğinizden bahsetmiştiniz. Hâlâ aynı şekilde mi hissediyorsunuz?

Elbette. Toplumsal cinsiyet tanımlarına uyma beklentisi ve baskısı hem kadın hem de erkekler için gereksiz. Bu hayat kalitemizi de etkileyen bir durum, hatta kendini bazen ne yapabileceğimiz ve ne olmak isteyebileceğimiz üzerinden fark etmediğimiz şekillerde dışa vuruyor. Kadınlar olarak bedenimizin parçalarına indirgenmekteyiz, bu erkekler için geçerli değil. "Hayattaki olasılıkların yıkımı" derken bu tür şeylerden bahsediyorum. Bir kimliğe sahip olur olmaz kafamızda "biz" ve "onlar" kavramları oluşturuyoruz, bu da eşitsizlik algısı yaratıyor. Toplum, birilerinin kazancının birilerinin kaybına tekabül edeceği şekilde tasarlanmış. Bu sadece erkekler ve kadınlar arasında geçerli değil, ırk konusu için de veya engelliler ve engelli olmayanlar için de geçerli. Sanırım dilimiz ve beynimiz böyle işliyor, her şeyi bir kutuya koymak zorunda hissediyoruz.

Genel politik iklim *Hunter*'ı etkiledi mi?

Harvey Weinstein hadisesini soruyorsanız, bu şarkıları o olay patlamadan önce yazmıştım. Tabii ki bir sanatçı olup etrafta olup bitenden etkilenmemeniz ve politik bir duruş geliştirmemeniz olası değil. Yaratıcı olmak dünyada olup bitene dair merak duymak, kendini dünya ile ilişkilendirmek ve kendi yorumunuzu geliştirmek ile ilintili bir süreç. Sanatçının görevi bu karmaşanın içinde yol alıp bir anlam getirebilmek. Geleceğe dair çok iyimser olduğumu söyleyemem, eş zamanlı olarak hem iyi hem kötü gelişmeler vuku buluyor. En büyük korkum iklim değişiminin farklı insan gruplarının günah keçisi haline getirilmesine, ırkçılığın ve eşitsizliğin artmasına yol açması. İşler ne zaman iktisadi olarak kötüye gitse insanlar kendilerinden farklı olan birilerini suçlayacak bir bahane bulmayı başarıyor.

İlk single "Don't Beat The Girl Out Of My Body" bir marşı andırıyor, rock prodüksiyonundan sıyrırırsak, elimizde basit ve doğrudan sözleri olan ve birçok çengele sahip harika bir pop şarkısı kalıyor.

O şarkı çocukların toplumsal cinsiyet kod-

ları ile ne kadar erken sınırlandığı üzerine. Aynı zamanda mutluluğun başkaldırı ile ilişkisine dair. Biriyle birlikte ve mutlu olduğumda, dışarıdan birileri aramızdaki sevgiyi bozmak istediğinde sevgimi hayatımla savunmaya hazırım. Çıgıllıkların sebebi biraz da bu. “Sıkıysa gel de bu saf ve güzel âni mahvetmeyi dene” diyorum. Sözlerin çok güçlü tınladığını idrak ettikten sonra müziğin olabilirdiğince basit olmasını istedim. Bu albümü kaydederken aklımda hep açıklık fikri vardı, dinleyicinin albümün içerisine kolayca girebilmesine çalıştım. Bir şarkıyı anlamak için dinleyiciye çile çekirtmekten şarkılara içeriden kolayca geçilebilecek kapılar yerleştirdim. Ortaya dinlendikçe daha da çok sevilen bir albüm çıktığını düşünüyorum.

Albümün ilham kaynakları arasında Angelo Badalamenti’nin İkiz Tepeler için bestelediği müziklerin sinsi gizemi, bariton tınısı var gibi.

Doğru. Çaldığım Fender Telecaster aslında pek öyle homurdayan ve hırıldayan sesler çıkarmasıyla bilinen bir gitar değil, daha ziyade country müzik tıngırtısıyla özdeş. Ben tam da Tele’den o tür derin tonları çıkarmanın yol açtığı tezatı seviyorum. Daha derin seslere uygun bir gitar çalışıyorsanız, o da güzel, ama o zaman da hücumların getirdiği drama ve şok hissinden mahrum kalıyorsunuz, bir yerlerden ödün vermek gerekiyor. Albümdeki davul tonları da kocaman ve yankılı. Onlardan Kate Bush, David Byrne ve Nick Cave gibi isimlerle çalışmış prodüktör Nick Launey sorumlu. Public Image Ltd’nin 1981 tarihli *Flowers of Romance* albümü için yakaladığı davul tınısına hayrandım ve kendisini davet ettim. Klavyede Portishead’den Adrian Utley, bas gitarda ise Bad Seeds’den Martyn Casey vardı, onların da çok katkısı oldu.

Çocukluğunuzdan itibaren sizi müzikal olarak etkileyen kaynaklar nelerdi?

Babamın plak koleksiyonunu dinleyerek büyüdüm. İçinde Captain Beefhart gibi bir sürü 60’lar grubu vardı, bir de klasik müzik ve caz, mesela Django Reinhardt. Debussy ve Ravel gibi kompozitörlere de aşıktım. Batı Afrika müziklerine kadar çok geniş bir yelpazede müzik dinledim, hiçbir şey kulağıma tuhaf gelmiyordu. Kalça problemleriyle doğdum, çocukluğumun ilk yılları sık sık hastanede geçti, çok sayıda ameliyat geçirmek zorunda kaldım. Çocuklar yaşadıkları stresle başetmek için hayal güçlerine sığınıyor, bu benim yapmaya devam ettiğim bir şey. Yaratıcı bir birey olmanın önşartı belki de. Sekiz yaşındayken kendi kendime gitar çalmayı öğrendim ve gitarı bir takıntı haline getirdim. İçimdeki rock’çı Jimi Hendrix’in Woodstock performansıyla ortaya çıktı, gördüğüm ve işittiğim şey özgürlüğün ta kendisiydi. Çocukken çok sessizdim, kendi sesimi gitarla ikame edebilmek çok hoşuma gitti. Sesime dair hep bir fobim oldu, 20’li yaşlarıma kadar hiç şarkı

söylemedim. Sonra kafayı Maria Callas’a takıp sesimi neredeyse operatik bir aralığa taşımaya çalıştım. İlk solo albümümü 30’larımdayayınlamam biraz da bununla bağıntılı. Şimdi hem gitarım hem de sesim benim adıma konuşuyor.

Nick Cave’in adı geçti. İkinizin de müziği geceye ait, sarhoş bir romantizmle özdeş, ikinizin de nev-i şahsına münhasır ve esrarengiz bir sahne persona’sı var.

Bana sorarsanız, Nick Cave’in sahnedeki hali ile günlük hayattaki hali son derece benzer. Benim içinse iki kimliğin birbiriyle alâkası yok. Utangaç ve sessiz bir insanım, bu sebepten içimdeki enerji biriktikçe birikiyor ve yaratıcı bir şekilde dışavurulması gerekiyor. Nick Cave gibi olabilmek hoş olurdu, ama benim yaradılışım da böyle ve bu durum işime de yarıyor. Sahne dışında daha çok özgüven sahibi biri olabilseydim, kendimi ifade etmek

Tutkumu müziğime

yansıtmak istiyorum.

Flamenko kıyafetleri

giymemin sebebi bu,

flamenkodaki drama hissini

müziğime de yansımasını

arzu ediyorum. Kırmızı rengi

tercih ediyorum, sahnede

kıpkırmızı rujlar sürüyorum.

için de müziğe ihtiyaç duymazdım. Sahnede başka koşullarda ortaya koyamadığım bazı taraflarımı zincirlerinden salıyorum, bir kataris hali vuku buluyor. Dünyadaki belirsizlik, gelecekte neler olacağını hiçbir şekilde bilememek bende yoğun bir kaygıya yol açıyor. Hayal ürünü bir dünya kurmak ve bu dünya üzerinde kontrol sahibi olmak kendi hayatım üzerinde de kontrol sahibi olduğumu hissettiriyor ve beni rahatlatıyor. Belki kadercı bir yaklaşım ama, bir de “Bu yaptığım son şeyse, kaydettiğim son albümse, verdiğim son konserse, acaba nasıl veda etmek istiyorum” diye kendime soruyorum. “Don’t Beat The Girl Out Of My Boy”da çok yüksek perdeden ve gürültülü söylediğim bir yer var, kendimi tamamen o âna bırakmam lâzım, o notadan başka hiçbir şey düşünememem. Müzik tam da böyle olmalı, insanı özgürleştirmeli ve mecalsiz bırakmalı.

Bir rol modeliniz var mı?

Bana feminenliğin alternatif bir biçimiyle ilişki kurduran ilk müzisyen Patti Smith. Bir şarkıda gerçekten anlayıp özdeşlik kurabildiğimi düşündüğüm ilk kadın “Gloria”da karşıma çıktı. Sadece kendisi olan ve kimseye hesap vermeyen bir kadın. Cinselliğinden utanç duymuyordu, güçlüydü ve içinden geleni yapmakta özgürdü. Aynı zamanda bir kadına yönelik şehvetin erkeğin haz öznesi

olmaktan bağımsız bir şekilde sunulması üzerimde güçlü bir etki bıraktı. Gerçek bir kadına dair muhteşem bir temsil, keşke filmlerde ve televizyonda daha çok böyle gerçek kadınlara rast gelebilsek.

“Swimming Pool” şarkısının esin kaynağı neydi?

“Swimming Pool”un kendine has bir görsel ilhamı var, İngiliz ressam David Hockney’in işleri. Sadece sanatsal açıdan değil, yaşadığı dönemdeki tabuları düşünürsek risk alarak ve başkaldırarak homoerotik temaları resmetmesi açısından. Erkeklerle duyduğu arzuyu utanç duymadan tuvale aktarabilmesi hayranlık verici. Resimlerindeki tutku hissini çok etkileyici buluyorum. Gölge ve ışıkla yaptığı deneyler bu şarkıda gitara yaklaşımı da etkiledi. İzlenimci müziği seviyorum, gitar tınısının da Hockney’in yansımaları ve ışığıyla su tasvirlerini andırmasını istedim. O şarkıda yaptığım bütün tercihler bu imgeyi daha da ileriye taşımak içindi, yüzme havuzu, aşık olmak ve bu hissin saflığı.

“Eden” bir gencin ilk queer tecrübesini inceleyen bir açıdan ele alıyor.

Heteroseksüel bireylerin ilk cinsel tecrübelerinde kendilerine sordukları tek soru karşılarındaki kişinin kendilerini beğenip beğenmediği. Kimliklerine dair kafalarında soru işareti yok ve yaptıklarının doğru olup olmadığı üzerine düşünmüyorlar. Bunun üzerine kimse düşünmemeli zaten, sadece o müthiş anın saflığı ve masumiyeti söz konusu olmalı. “Eden”daki karakterleri korku ve utanca yol açıp o âni lekeleyen toplumsal baskılardan arındırmak istedim. Birinden hoşlandığınız ve beraber olduğunuz o ilk harikulade andaki tüm olumsuz hislerin ortadan kalktığı cennete ait bir hissi hayal ettim. **Güncel müzikte kadınların yeri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Son döneme kadar popüler müzikte öne çıkan sayılı kadın gitarist oldu. Bu da kültürel kalıplarla ilgili bir sorun. Geçmişte bana neden gitar gibi fallik bir çalgıyı çaldığım soruldu. Gitarın cinsiyet sahibi bir enstrüman olduğunu düşünmüyorum. Rock’ın geleceğinin kadınlardan geçtiğini düşünüyorum. Rock’ın ya da gitar müziğinin can çekiştiği konuşuluyor. Can çekişen şey heteroseksüel beyaz adamların kadınları becermeye dair şarkılar söylediği tek boyutlu gruplar. İçinde olduğumuz dönemde heyecan verici birçok kadın gitarist var. Gitar çalan kadınları izlemekten haz duyuyorum, örneğin Courtney Barnett ve St. Vincent heyecan verici işlere imza atıyor. Bir şeylerin gerçekten değiştiğini ancak “kadın sanatçı” ibaresini artık duymadığımızda anlayacağız. Zira kadınlık bir toplumsal cinsiyet, bir müzik türü değil.

DERLEYEN: **YİĞİT ATILGAN**

Kaynaklar: NME, Telegraph, Line of Best Fit, DIY, Dork, Sound of Violence, Buzz

2. İKİNCİ EL ANTİKA

**MOBİLYA AKSESUAR
PORSELEN RESİM
MEKANİK MÜZİK
GİYİŞİ KİTAP**

paris cad. 62/1
KAVAKLIDERE ANKARA
TEL/FAX: 0312.467 0235
0532.730 13 92
g.candemir@yahoo.com

şİMDİ
İNDİRİM ZAMANI

clandestino.com.tr
instagram.com/clandestino_istanbul

gölge
kahve

Olivya Geçidi no 7 | C
Galatasaray / Beyoğlu

15 - 40 aylık çocuklara doğal,
cinsiyetsiz, çamurlu-hamurlu,
tavuklu-topraklı, eğitimin eğmeden
keşfederek deneyimlendiği oyun evi.

goe

Güvence Oyun Evi
www.guvenceoyunevi.com
instagram.com/guvenceoyunevi
0212 247 37 45
Av. Süreyya Ağaoglu Sok. 10E
Köşe Apartmanı, Teşvikiye-Şişli

Kahve6

Dört mevsim botanik
bahçesiyle, İstanbul'un
göbeğinde dinginlik ve huzur
bulabileceğiniz bir doğal
yemek ve yaşam merkezi

Akarsu Caddesi Anahtar Sokak No 13-A
Cihangir, İstanbul +90 0212 293 08 49
altikahve@gmail.com

KALINKA
İÇKİLİ . MÜZİKLİ LOKANTA
LEZZET . KEYİF . MUHABBET
HEPSİ BİR ARADA.

Yeni yerinde, eski lezzet,
eski muhabbet,
yeni umutlarla...

İstiklal Cad. İmam Adnan Sok.
no: 7 / 2 Beyoğlu
0.212.252 52 59

MUAF
beyoğlu

Funk'tan dub'a,
elektronikten
rock'n'roll'a,
Taksim muhitinde
iyi DJ'lerle iyi müzik
ay boyu Muaf'ta...

Şehit
Muhtar Mah.
Kurabiye
Sok. no:4
Beyoğlu

MUAF
kadıköy

Beyoğlu'ndan
Kadıköy'e
dansa pogoya
uygun sahnesiyle
direkt
tramvay hattı

Osmanağa
Mahallesi
Kırtasiyeci
Sokak No:15/A
İstanbul
(0216) 330 20 17

**BİLENİN GELDİĞİ,
GELENİN ÖZLEDİĞİ**

Tomtom Mah. Akarsu Sok. NO: 10 Beyoğlu

HAZIRLAYAN: DERYA BENGİ

dil tarih coğrafya

Lagara lugara, teyp, çiklet, sigara

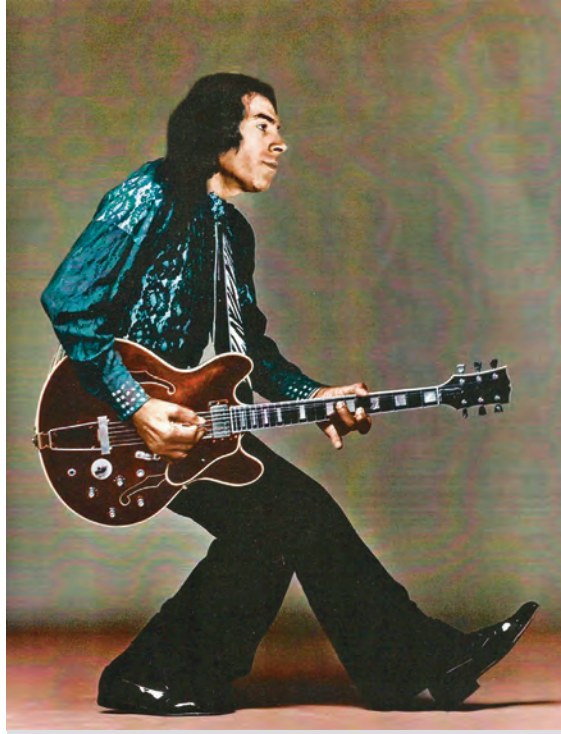
Levent'teki liseli hırsızlara, dün bir yenisi daha ilâve edilmiştir. Hırsızlık Masası memurlarının derinleştirdikleri soruşturmanın sonunda, sekiz ay önce 4. Levent'te, Dr. K.A.'nın 72 sayılı evinden 5000 lira değerindeki teybi çalanın N.E. adında bir genç olduğu tespit

klasik plaklarla partiler verdiklerini göz önünde tutan polis ilgilileri, bilhassa maçlarda Salem sigarası içmek ve çiklet çiğnemekle tanınan N.E.'yi Emniyet Müdürlüğüne getirmiş ve sekiz ay önce doktorun evinden alınan parmak izleri N.E.'ninkilerle karşılaştırılmış ve aynı oldukları görülmüştür. O âna kadar teyp hırsızlığını inkâr eden N.E. bu kati delilden sonra çaldığı teybi kime sattığını bile söylemiştir. Bir levazım

edilmiştir. Levent Özel Koleji öğrencilerinden olan N.E.'yi Salem sigarası içmesi ele vermiştir. Bir hafta önce ortaya çıkarılan yedi kişilik hırsız şebekesi mensuplarının da Amerikan sigarası içtiklerini, çiklet çiğnediklerini, çaldıkları teyp ve

binbaşısının oğlu olan N.E., dün, Savcının tevkif talebiyle Nöbetçi Sulh Ceza Mahkemesine sevk edilmişse de, Hakim, ikametgâhı belli olduğu için tevkife lüzum görmemiş ve kendisini bırakmıştır. *Cumhuriyet, 18 Şubat 1960*

Chuck Berry'nin paytak ördek pozuna Erkin Koray'ın kafası montajlanarak meydana getirilmiş yerli kartpostal

Tophane rıhtımında yaparlar gemi

Erkin Koray, geçenlerde Tophane'deki rıhtımdan gemiyle yurt dışına çıkan eşini uğurluyordu... O sırada bir genç de yurdu-muzdan ayrılan yabancı sevgilisine aşkını anlatmak için flomaster kalemle yakınındaki cama bir kalp resmi çizmekle meşguldü. Gemide yerli-yabancı

yolcular... Ancak durumu farkedene rıhtım görevlileri birden gencin üzerine öylesine atıldılar ki, gören, genç adamı sabotaj yaparken suçüstü yakaladılar sanır. Görevlilerin delikanlıyı "çevreyi kirletmekle" suçladıklarını duyan Erkin Koray, daha fazla olaya seyirci kalamadı:

"Aman kardeşim, insaf edin!" diye atıldı. "Şu yerlerin haline bakmadan temizlikten nasıl söz edebiliyorsunuz? Yapmayın, ayıptır... Ülkemizden ayrılan genç bir turistin son anısı kötü olmasın. Bırakın arkadaşı. Genç çocuktur. Bir jest yapıyor işte!.."

Erkin Koray'ın işe karışması, olayın büyümesini önledi. Genç çocuk ise, çizdiği kalbi kolayca sildi camdan.

Hey, 2 Ağustos 1976

Gürültü: Sesin Beşeri Tarihi

Gün geçtikçe dayanılmaz bir durum alıyor kentimizin gürültüsü. Yazın deniz kıyısında oturup, şöyle bir kafa dinliyemezsiniz. Sağdan, soldan hoparlörler açılmamış olsa bile, kıçtan takma motorlar, akıntıyı aşamıyandan tutun da, deniz üstünde sekenlere kadar hepsi gürültücü, hepsi şirret, vızıldayan, yapışkan sinekler gibi fink atar çevrenizde. Sanki bu "mübarek" nesneler denizlerde yol almak bir yerlere gitmek için değildir de, kıyılarda oturanların rahatlarını kaçırmak içindir; fır dönerler, caka satarlar.. bir geçer, bir daha, bir daha.. sonra bir başkası.. sonu gelmez. Bunların çoğu Orta'yı bitiremeyen belgeli gençlerimizin baba parasına dayanarak, meydan okuyuşlarıdır bizlere. Boğaz'da takaların tok seslerine alışıyor, biraz biraz arıyor da insan, bu sonradan görme, şımarık, yılışık gürültüye alışamıyor. Karada da motosiklet bolluğu aldı yürüdü. Zevksizli-

ğin bir örneğidir motosiklet. Belli işler dışında kullanılmaz. "Piyasa" yapmaya çıkılmaz bu "meret"le. Sarsıntısı, gürültüsü hem çevresini, hem binicisini serseme çevirir! Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, ön camları nazarlıklarla dolu, çıkartma resimlerle süslü taksiler, radyoları az gelmiş, birer de pikap edinmişler. Geçenlerde bir takside öne yerleştirilmiş bir teyp bile gördüm! Bu kadarı çok artık. Acın mı var? Düşüncen mi var? Başın mı ağrıyor? Üzgün müsün? Vızgeliyor şoföre.. sormuyor bile, açıyor radyosunu, ya da koyuyor plağını.. sonuna kadar da çeviriyor düğmeyi. Otomobile değil çalgılı gazinolarda gidip gelir olduk. "Haddin" varsa sustur. Kardeşim kapatır mısın, ya da kısar mısın diye yalvarmanızı duymuyor bile şoför. Sabaha karşı saat 3'te mahalle arasındaki benzin istasyonundan benzin almağa gelen taksinin sonuna kadar açılmış pikabı insanı yatağından fırlatıyor. Kime dert yanacaksınız?

Adalet Cimcoz, Cumhuriyet, 27 Temmuz 1962

ALFA

ANTİK YAKINDOĞU'DAN İSLAM SANATINA, EDEBİYATTAN BİLİME EN YENİLER...

ARAŞTIRMA

TARİH

ARAŞTIRMA

ARAŞTIRMA

GÜNCEL

GÜNCEL

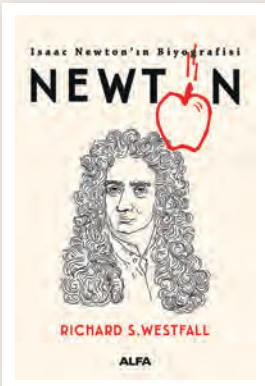
GÜNCEL

EDEBİYAT

EDEBİYAT

BİLİM

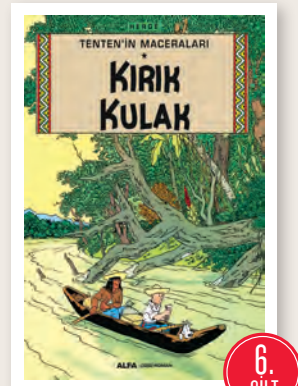
BİLİM

ARAŞTIRMA

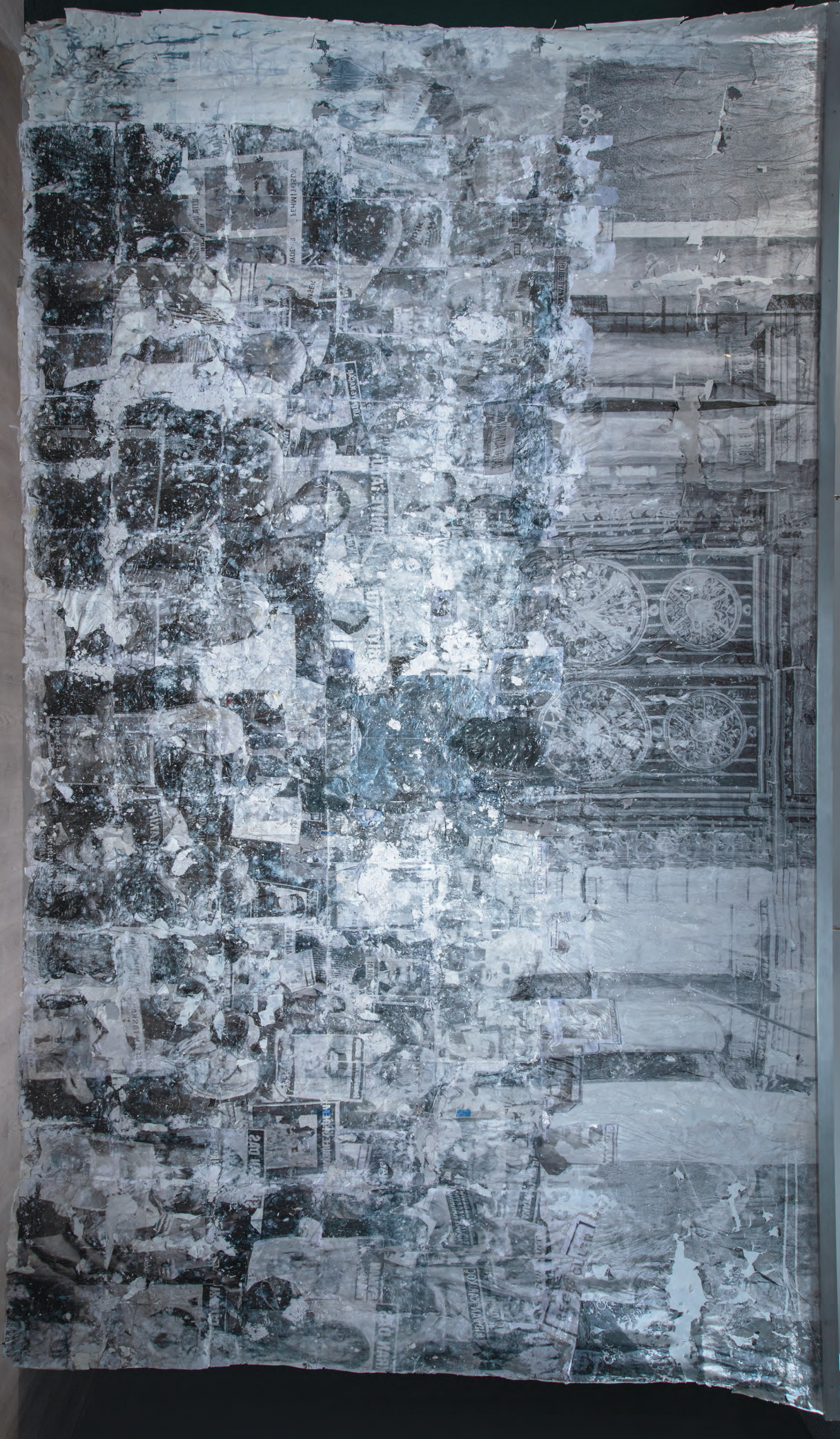

ÇİZGİ ROMAN

ÇİZGİ ROMAN

TENTEN'İN MACERALARI DEVAM EDİYOR | Tamamı 24 cilt | Renkli Baskı

Barış Gökçürk, *Cumartesi Anneleri*, 2018 (Mektep Meydan Galatasaray sergisi, Pera Müzesi, 14 Eylül - 25 Kasım 2018)

